

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Tereza Seidlová

**Vybrané problémy českých médií a
novinářské profese na příkladu pronikání
smyšlených událostí a recesistických obsahů do
zpravodajství**

Diplomová práce

Praha 2014

Autor práce: **Tereza Seidlová**

Vedoucí práce: **Mgr. Markéta Škodová**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

SEIDLOVÁ, Tereza. *Vybrané problémy českých médií a novinářské profese na příkladu pronikání smyšlených událostí a recesistických obsahů do zpravodajství*. Praha, 2014. 200 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Markéta Škodová.

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na problematické aspekty novinářské profese, a to konkrétně na příkladu pronikání mystifikačně-recesistických obsahů do zpravodajství mainstreamových médií. Na třech konkrétních případech, kdy se autorům mystifikačního obsahu s recesistickou motivací podařilo proniknout do sdělovacích prostředků, práce ilustruje nejčastější chyby, kterých se novináři mohou dopustit, a sleduje trendy, které za takovými tendencemi stojí. Součástí práce je jak analýza mystifikačních obsahů, tak následná analýza médií, v nichž se tyto mystifikační zprávy objevily v podobě skutečných událostí. K dokreslení celkové problematiky a závěrečnému shrnutí následně poslouží i dílčí rozhovory s oběma zúčastněnými stranami – s autory mystifikačních obsahů i zástupci médií.

Abstract

This diploma thesis focuses on the problematic aspects of the journalistic profession nowadays, namely on the example of the penetration of the mystifying jokes to the mainstream media. In three specific cases where the authors of the mystifying pranks managed to penetrate the media, the work illustrates the most common mistakes journalists can make and focuses on trends, which stand for these tendencies. Part of this work is the analysis of the mystifying contents that appeared on jokes websites, on Facebook or in the context of interpersonal communication, and subsequent analysis of the media in which these mystifying reports appeared in the form of the real events. The interviews with both stakeholders - authors of the hoax contents and media representatives - will subsequently serve for the illustration of the overall issue and the final conclusion.

Klíčová slova

mystifikace, recese, Facebook, fáma, trolling, zdroj, ověřování

Keywords

mystification, humour, Facebook, fame, trolling, source, authentication

Rozsah práce

365 588 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Nesouhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.1.2014

Tereza Seidlová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména vedoucí této práce Mgr. Markétě Škodové za nadstandardní vedení práce, inspiraci, ochotný přístup ke konzultacím, trpělivost a velikou podporu v problematických fázích psaní práce. Dále bych ráda poděkovala všem, kteří byli ochotni věnovat čas mým otázkám a podílet se svými výpověďmi na závěrečné podobě práce.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Seidlová Tereza

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2.

E-mail diplomantky/diplomanta:

seidlovky@volny.cz

Studijní obor/typ studia:

Mediální studia/ magisterský

Předpokládaný název práce v češtině:

Vybrané problémy českých médií a novinářské profese na příkladu pronikání smyšlených událostí a recesistických obsahů do zpravodajství

Předpokládaný název práce v angličtině:

Selected problems of the Czech media and journalistic profession on the example of the intrusion of fictitious events and news satire into official news

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

LS 2012/2013

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Diplomová práce se zaměří na vybrané české servery produkující smyšlené, parodické zprávy a konkrétní recesistické skupiny na sociálních sítích (s akcentem na síť Facebook), jejichž obsahy pronikají vinou nesprávně nastavených kontrolních systémů v redakcích do zpravodajství oficiálních českých médií jako „skutečné události“. Konkrétní případy pochybení zasadí práce do širšího kontextu sociologie žurnalistiky a sociologie zdrojů, bude se věnovat i normativním a etickým požadavkům na výkon novinářské profese a fungování médií a současným trendům české mediální scény. S ohledem na téma práce považuji za nutné zdůraznit zejména stále silnější tlak na rychlost distribuce obsahu a konkurenceschopnost a vliv nových médií a internetu na práci novinářů.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Stěžejním cílem práce je na vybraných případech popsat dle mého názoru problematické zacházení tuzemských médií se zdroji zveřejňovaných informací. Základní hypotézy, které v souvislosti s předmětem projektu formuluji, jsou ty, že (1) pro česká média a novináře není vůbec samozřejmé dodržovat základní normativní a etické požadavky na celé odvětví i profesi a že (2) média nezajišťují recipientům objektivní zpravodajský servis a publikují informace bez ověření. To chci dokázat na základě detailní analýzy tzv. recesistických serverů a skupin na sociálních sítích, jejichž smyšlené zprávy pronikají do zpravodajství českých médií. Součástí práce bude nejen obsahová analýza recesistických zdrojů a českých zpravodajských médií, ale i polostrukturované rozhovory se zástupci obou zmíněných stran, jejichž výpovědi poslouží k závěrečné analýze problematiky. Práce bude zarámována teoretickými koncepty vztahujícími se k sociologii zpravodajství, sociologii zdrojů, správnému fungování zpravodajských médií a aktuálním trendům českých médií.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

1. Teoretická část (vymezení problematiky v širším sociologickém a zpravodajském kontextu)
  - 1.1. Sociologie zdrojů, sociologie žurnalistiky
  - 1.2. Zpravodajské hodnoty
  - 1.3. Gatekeeping
  - 1.4. Normativní, profesní a etické požadavky na výkon práce novináře
  - 1.5. Recesistické obsahy – perzifláž jako žánr, jeho charakteristika a historie
2. Praktická část
  - 2.1. Analýza obsahů vybraných recesistických serverů a facebookových skupin (charakteristika a historie serverů a skupin, sociologie jejich uživatelů, stručný popis obsahu)
    - 2.1.1. Skupiny na sociálních sítích, fenomén trollingu
      - 2.1.1.1. Maminky s kočárky nepatří do MHD
    - 2.1.2. Infobaden News
    - 2.1.3. Žít Brno
  - 2.2. Obsahová archeologie recesistických serverů a skupin (hloubková obsahová analýza)
  - 2.3. Rešerše hlavních českých zpravodajských médií (noviny, televize, internet) (zmapování cesty smyšlených obsahů, jejich přeměnu v reálné události a seriózní zprávy a následné pronikání do zpravodajství českých médií)
  - 2.4. Polostrukturované rozhovory s tvůrci recesistických obsahů
  - 2.5. Polostrukturované rozhovory se zástupci médií, v jejichž zpravodajském servisu se recesistické zprávy objevily (ideálně rozhovory s gatekeepery, ačkoliv jsem si vědoma toho, že jejich výpovědi nemusí být vždy zcela pravdivé)
3. Analýza zjištěných výsledků a jejich interpretace
4. Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. tituly a období, za které budou analyzovány):

Recesistické servery – s hlavním zřetelem na servery Infobaden News a Žít Brno, facebookové skupiny – zejména pak skupina Maminky s kočárky nepatří do MHD, česká zpravodajská média

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Obsahová analýza předních českých médií a recesistických serverů a facebookových skupin, polostrukturované rozhovory

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BRIGHTON, Paul a Dennis FOY. *News values*. Los Angeles ; London ; New Delhi ; Singapore: Sage Publications, 2007. ISBN 978-1-4129-4600-1. (Kniha analyzuje svět médií a rozkrývá, co stojí za tím, že se informace a zprávy stávají předmětem businessu. V jednotlivých kapitolách se podrobněji zabývá konkrétními médii a faktory, které mají vliv na to, co média uveřejňují. Dále hovoří o občanské žurnalistice, spin doctoringu, zpravodajských hodnotách, mediálních baronech a také o tom, jak jednotlivá média vzájemně přebírají své obsahy.)

FORET, Martin; LAPČÍK, Marek; ORSÁG, Petr (eds.). *Média dnes. Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2008. ISBN 987-80-244-2023-3.

(Sborník sestavený z řady esejů od předních českých mediálních teoretiků se věnuje současným trendům médií. V nich řeší nejen otázku současného směřování žurnalistiky, ale i otázky mediální profese a toho, jaká kritéria by měl novinář splňovat.)

JOHNSON, Clay A. *The Information Diet: A Case for Conscious Consumption*. O'Reilly Media, Sebastopol 2012. ISBN 978-1-449-30468-3 (Autor analyzuje současné negativní trendy zpravodajství na příkladu konkrétních médií a objasňuje příčiny jejich vzniku. Klesající kvalitu zpráv a degradaci práce novinářů připodobňuje ke klesající úrovni stravování. Tvrdí, že zatímco fastfood nám dává nulovou výživovou hodnotu, neprofesionální novinařina dává publiku nulovou informační hodnotu. Na problematiku nahlíží zejména z pohledu publika, jemuž „předepisuje informační dietu“ a radí, jak zdravě konzumovat média a nenechat se zahltit nekvalitními zpravodajskými obsahy.)

KIRBY, Alan. *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. The Continuum International Publishing Group Inc. New York 2009. ISBN 978-0-8264-2951-3. (Autor se zabývá nástupem nových technologií v éře postmoderny (včetně prací nejznámějších teoretiků) a tím, jaký mají vliv na kulturu a média. Analyzuje nejznámější internetové fenomény jako sociální sítě, Web 2.0 a Youtube a jejich dopad na klasická média, hudbu a literaturu.)

MANNING, Paul. *News and news sources: a critical introduction*. 1st ed. London , Thousand Oaks , New Delhi: Sage Publications, 2001. ISBN 0-7619-5797-9. (Autor poskytuje v knize úvod do sociologie zpravodajství. Nabízí pohled do zákulisí produkce zpráv a zpravodajských zdrojů na pozadí konkrétních příkladů a teorií. Zejména pak rozpracovává způsob, jakým se z událostí stávají zprávy.)

McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Portál. Praha, 2004. ISBN 80-7178-840-6 (Autor probírá základní sociologická témata, která mají vztah k žurnalistice. Zabývá se hlavními vývojovými tendencemi oboru a pozitivní i negativní mocí, kterou žurnalistika může mít ve vztahu k vývoji nejrůznějších oblastí. Text analyzuje, jak vzájemný vliv žurnalistů a lidí, kteří mají rozhodující moc, může ovlivňovat vývoj žurnalistického jazyka a strategie novinářů.)

PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010, ISBN 978-80-245-1742-1. (Kniha se věnuje fenoménu a principům fungování nových médií a sociálních sítí a jejich vlivem na fungování klasických médií, kulturu, interpersonální komunikaci a společenské změny.)

RADFORD, Benjamin, BARTHOLOMEW, Robert. *Hoaxes, Myths, and Manias: Why We Need Critical Thinking*. Prometheus Books. New York, 2003. ISBN 1-59102-048-4. (Autor se věnuje fenoménu vzniku mýtů a fám a rozdílem jejich vnímání v rámci různých kultur. V knize hovoří o nejznámějších fámách z různých částí světa, které se zapsaly do historie, a řeší otázku toho, jak vznikaly, jak se šířily a co bylo příčinou jejich osvojení.)

REMIŠOVÁ, Anna. *Etika Médii*. Kalligram, Bratislava 2010. ISBN 978-80-8101-376-8 (Kniha poskytuje výklad etiky médií jako společenskovední disciplíny. Cílem knihy je dokázat, že média jsou společenským fenoménem, který zásadním způsobem ovlivňuje kvalitu života miliard lidí a z jejich postavení podle autorky vyplývají i požadavky na striktní dodržování etických a profesních zásad.)

SOKAL, Alan. *The Sokal hoax : the sham that shook the academy*. University of Nebraska Press, 2000. ISBN 0-8032-7995-7. (Alan Sokal vydal v roce 1996 fiktivní esej ve vědeckém časopisu Social Text, publikum nicméně jeho vědecký článek vzalo vážně. V knize Sokal hoax vysvětluje pozadí celé kauzy a důvody, které ho vedly k tomu, aby vypuštěním fámy otevřel čtenářům oči a upozornil na to, že ne vše, co je psané, musí být zároveň i pravdivé.)

ŠMÍD, Milan a Ludmila TRUNEČKOVÁ. *Novinář a jeho zdroje v digitální éře*. 1 vyd.: Karolinum, Praha 2009. ISBN 978-80-246-1661-2. (Učebnice se věnuje novým technologiím a trendům v oblasti mediální komunikace a vlivem, který má jejich vznik v posledních letech na metody žurnalistické práce, zejména na poli shromažďování informací. Samostatná kapitola je věnována moderním vyhledávačům, které významně ovlivňují způsob vyhledávání a zpracování informací.)

TRAMPOTA, Tomáš. *Problematika přístupu do televizní zpravodajské relace v kontextu sociologie zdrojů*. Praha, 2005. disertační práce (PhD.). Univerzita Karlova (Přístup do obsahů mediálního zpravodajství je sociálně podmíněn. Disertační práce se zabývá otázkou, co je predispozicí informačních zdrojů dostávat se do zpráv a které socioprofesní skupiny mají přístup do českého televizního zpravodajství.)

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Portál, Praha 2006. ISBN 807367096-8 (Kniha poskytuje základní přehled podstatných teoretických rámců, které vymezují fungování zpravodajství, hovoří o základních teoriích týkajících se na příklad nastolování témat, výběru témat, zpravodajských hodnot, tvorby zpráv, nároků na novináře. Poskytne základ teoretickému vymezení problematiky zpravodajství.)

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

ŠESTÁK, Martin. Obsah vytvářený uživatelem a jeho využití ve zpravodajských médiích. Praha, 2011.

Vedoucí práce Mgr. Jaroslav Švelch.

KŘÍŽOVÁ, Vendula. Zdroje a jejich novináři : problematika diverzity zdrojů v kontextu sociologie zpravodajství. Praha, 2010. Vedoucí práce PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Datum / Podpis studenta/ky

7. června 2012

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Mgr. Markéta Škodová

.....

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU KOPIÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE DOPORUČENÉ PEDAGOGEM/PEDAGOŽKOU BUDE VEDENÍ IKSŽ POUZE BRÁT NA VĚDOMÍ, TEZE PODÁVANÉ STUDENTEM/KOU SAMOSTATNĚ BUDE PROJEDNÁVAT.

Obsah

Úvod.....	3
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1 Vymezení pojmů tradiční média a nová média	6
1.1 Mezníky v historii nových médií ve vztahu k médiím tradičním	8
1.1.1 První internetová revoluce.....	8
1.1.2 Druhá internetová revoluce	10
1.1.3 Nástup a rozmach sociálních sítí	12
1.2 Teorie sociálních sítí.....	13
1.2.1 Teoretický koncept sociální sítě jako komunity	15
1.2.2 Facebook	15
2 Sociologie žurnalistiky	18
2.1 Sociologie zdrojů.....	18
2.1.1 Vliv nových technologií na novinářské zdroje	19
2.2 Gatekeeping.....	21
2.3 Zpravodajské hodnoty.....	23
2.3.1 První studie o zpravodajských hodnotách.....	24
2.3.2 Zpravodajské hodnoty podle Galtunga a Rugeové	25
2.3.3 Další faktory ovlivňující výběr zpráv	26
3 Normativní, profesní a etické požadavky na výkon práce novináře.....	28
3.1 Profese novináře	28
3.2 Kdo je to novinář?	28
3.3 Přístupy k povolání novináře	29
3.4 Normativní a profesní požadavky na výkon novináře.....	31
3.5 Etické požadavky na výkon profese novináře.....	32
3.5.1 Etické principy zakotvené v Etickém kodexu novináře	33
4 Mystifikace.....	35
4.1 Fáma	37
4.2 Dezinformace	39
4.3 Hoax.....	40
4.4 Pseudoudálost.....	41
5 Recese	42
5.1 Historie recese	42

II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
6 Podoby mystifikačně-recesistických obsahů na internetu.....	46
6.1 Trolling	47
6.1.1 Příklady současného trollingu v českém prostředí	51
6.2 Koncept Fake News – novinářská satira	62
6.2.1 Infobaden News	64
6.2.2 Víte první!	66
6.2.3 TrikyLeaks.....	67
6.3 Mystifikačně – resesistické weby	67
6.3.1 SS-Mann.....	68
6.3.2 Zahod' děcko.....	68
6.3.3 Čechy v ČR nechceme	69
7 Výzkumná část.....	71
7.1 Příklady mystifikačně-recesistických obsahů	71
7.1.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“	71
7.1.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek recesistů o Drábkovi“	80
7.1.3 Hřbitovní farmažení.....	86
7.2 Příklady pronikání mystifikačně-recesistických obsahů do mainstreamových médií.....	93
7.2.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“	93
7.2.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek recesistů o Drábkovi“	110
7.2.3 Hřbitovní farmažení.....	116
7.3 Rozhovory s autory mystifikačně-recesistických obsahů	122
7.3.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“	122
7.3.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek o Drábkovi“	124
7.3.3 Hřbitovní farmažení.....	125
7.4 Rozhovory se zástupci médií	130
7.4.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“	130
7.4.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek o Drábkovi“	135
7.4.3 Hřbitovní farmažení.....	136
7.5 Závěrečné shrnutí problematiky pronikání mystifikačních zpráv do zpravodajství médií	139
Závěr	150
Summary.....	154
Použitá literatura	157
Seznam příloh	168
Přílohy	169

Úvod

Pojmem, který se – zejména v rámci normativních teorií – často skloňuje v souvislosti s působením médií, je jejich důvěryhodnost. „Především prostřednictvím zpravodajství se média snaží budit dojem, že jsou autoritou v oblasti veřejného (a někdy i soukromého života). Proto je pro médium důležité, aby příjemci přijímali zpravodajství jako důvěryhodné. Vytváření dojmu důvěryhodnosti je pro médium důležité, neboť mu dává jistý druh moci.“ (Burton, Jiráček 2009: 249) Navzdory tomu, že média mají být nositeli pravdy a informovat o skutečných událostech, stává se, že do jejich obsahů pronikne obsah nepravdivý nebo mystifikační. Právě na to, jaké jsou důvody pronikání mystifikačních obsahů do zpravodajství mainstreamových médií¹, se soustředí tato diplomová práce.

Předem je nutné předestřít, že nejde o problematiku, která by se týkala výhradně aktuální doby. Několik příkladů z minulosti nám může připomenout, že uveřejňování mystifikačních zpráv ve sdělovacích prostředcích jde ruku v ruce s historií žurnalistiky. V tomto kontextu lze například vzpomenout na příklady tzv. Great Moon Hoax (Velký měsíční podvod) z roku 1835, kdy se deník New York Sun postaral o uveřejnění zcela smyšlených objevů fiktivního astronoma Sira Johna Herschela, který měl vyzorovat například život na Měsíci. Deník tehdy publikoval sérii fiktivních článků, které ovšem vzbudily takovou pozornost, že tato fiktivní sdělení začala publikovat i další média. O podobnou mystifikaci čtenářů se v roce 1844 postaral tentýž deník, který publikoval mystifikační článek, jež vešel do historie pod názvem The Balloon Hoax, jednalo se o mystifikační zprávu o údajném přeletu slavného vzduchoplavce Moncka Masona, který měl úspěšně přeletět Atlantský oceán. Za mystifikačním článkem měl údajně stát slavný spisovatel a korespondent deníku Edgar Allan Poe, o dva dny později vyšlo najevo, že si celý příběh vymyslel. Totéž se v roce 1836 povedlo americkému spisovateli Marku Twainovi, který novinám Territorial Enterprise podstrčil fiktivní příběh o muži, který měl vyvraždit svou rodinu a spáchat sebevraždu kvůli ztrátě financí. (Lakomá 2011) Další příklad můžeme najít v roce 1996, kdy profesor fyziky Alan Sokal napsal zcela

---

¹ Mainstreamová média v tomto smyslu nejsou chápána tak, jak je definoval Noam Chomsky (1997), tedy jako média určená pro elity a zároveň formována elitami, neboli jako média nastolující veřejnou a mediální agendu (coby protipól masových médií). Z našeho pohledu tedy nejde o ideologické chápání pojmu, ale o jejich dostupnost, mainstreamová média jsou tak chápána jako ta média, která se šíří prostřednictvím nejširších distribučních kanálů, jsou zdrojem informací pro široké publikum a jejich role v celospolečenském diskurzu dominuje.

smyšlený vědecký článek a nechal jej otisknout ve vědeckém časopisu *Social Text*, aby otestoval, zda podvrh, který koliduje s ideologií periodika a obsahuje množství pseudovědeckých dat, může mystifikovat čtenáře do té míry, že mu uvěří. Uvěřili. (Sokal 2000) Podobných případů, v nichž sehrává stěžejní roli mystifikace skrze média, bychom v mediální historii našli možná stovky. V rámci těchto uvedených příkladů jde primárně o mystifikování mediálního publika skrze média². Cílem této práce je ovšem zaměřit se na takové příklady mystifikací, kdy se obětí nestává pouze mediální publikum, ale především sami novináři, kteří z důvodů nesprávného nakládání s informacemi uveřejní mystifikační obsah v domnění, že jde o skutečnou událost.

V souvislosti s tématem (dle mého názoru problematického) zacházení tuzemských médií se zdroji zveřejňovaných informací byly na počátku výzkumu stanoveny dvě základní hypotézy, a sice že (1) pro některá česká média a novináře není samozřejmostí dodržovat základní normativní a etické požadavky na celé odvětví i profesi, a že (2) některá média nezajišťují recipientům objektivní zpravodajský servis a publikují informace bez ověření.

Práce se snaží na základě tří konkrétních případů, jež vzešly z detailní rešerše různých typů mystifikačních zpráv, které se v letech 2012-2013 proluly do obsahu sdělovacích prostředků, poukázat na způsob, jakým média uchopují problematické zdroje a jak z nich čerpají informace, které svému publiku následně předkládají jako pravdivé. Kritériem pro výběr tří konkrétních příkladů byla zejména jejich motivace – tedy recese bez primárního cíle ublížit, bez cíle virálně zviditelnit komerční produkt a bez cíle jakéhokoliv občanského boje proti autoritám. Dalším kritériem bylo zhodnotit takové případy, k nimž je největší možné množství důkazních materiálů³. Navzdory původním předpokladům nastíněných v tezi se práce tedy odklání od úmyslu zaměřit se na mystifikačně-recesistické obsahy z webů *Infobaden News*, *Žít Brno* a ze skupin na sociálních sítích se zaměřením na skupinu *Maminky s kočárky nepatří do MHD*. A analyzuje následující případy: mystifikační facebookovou stránku „Znásilnil mě Zdeněk

² Rovněž se dá u těchto příkladů hovořit o mystifikování šéfredaktorů a editorů, kteří smyšlené články do svých periodik zařadili.

³ Z těchto důvodů se práce nezabývá i dalšími známými mystifikacemi, které se proluly do českých sdělovacích prostředků, jako jsou případy fiktivního článku o romském pokladníkovi, který záhy po založení romské strany utekl se stranicou pokladničkou, komunistického poslance Petelíka a jeho falešného facebookového profilu, na němž neznámý autor nabádal k věšení pravicových voličů, fiktivního e-mailu rozeslaného redakcím, který oznamoval přejmenování pořadu *Zelená vlna* Českého rozhlasu na *Dopravní vlnu* kvůli předvolebním stížnostem, nebo fiktivního e-mailu rozeslaného redakcím, který oznamoval, že se Michal Hašek vzdává svých funkcí.

Svěrák“, článek mystifikačně-recesistického webu Infobaden News, jehož obsah pronikl na Facebook díky fiktivnímu profilu Davida Ratha, a případ smyšleného trendu tzv. „hřbitovního farmaření“, který pronikl do médií kvůli přímé mystifikaci novináře tváří v tvář. Všechny případy jsou navíc zarámovány širším kontextem dalších trendů a příkladů křížení mystifikace s recesí zejména v online prostředí, které mají největší tendence pronikat do mediálních obsahů.

V další fázi praktické části se pak práce zaměřuje na způsob, jakým novináři a média tyto tři případy mystifikace uchopili a prezentovali je mediálnímu publiku v podobě skutečných událostí.

K celkové analýze problematiky pronikání mystifikačních obsahů do médií pak mají posloužit dílčí rozhovory s autory mystifikací i zástupci médií, na jejichž základě se práce pokusí komplexněji zhodnotit důvody takových trendů a snad i doporučit, jak se takových pochybení vyvarovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

V úvodu teoretické části je nutné připomenout fakt, že tato diplomová práce se zabývá poměrně obsáhlou tematikou, sahající jak do sfér recesisticky-mystifikačních obsahů, tak do sfér profesní a normativní problematiky mediální produkce. Je tedy poměrně těžké vytyčit jednoduchý teoretický rámec, který by postihoval toto téma komplexně. V teoretické části si tedy vymezíme základní koncepty, které se daných témat dotýkají a z nichž bude možné vycházet v následující části praktické. Na úvod si stručně shrneme problematiku nových médií a základní termíny, které mají spojitost s problematikou probíranou v praktické části. Vzhledem k tomu, že předmět této práce nesouvisí pouze s novými médii, ale najde se i případ, kdy je hlavním aktérem médium tradiční (tištěné), nebudeme teorii nových médií považovat za vztyčnou.

1 Vymezení pojmů tradiční média a nová média

Nová média jsou z historického hlediska (jak už ostatně jejich název napovídá) nejnovější formou komunikačních prostředků a mediálních kanálů, která v posledních dvaceti letech zaujímá stále silnější roli nejen v mediálním, ale šířeji i v celospolečenském kontextu. „Tedy technologie, které od počátku 90. let velmi razantně prostoupily celou oblast mediální produkce na straně profesionálních komunikátorů i sféru privátní konzumace mediálních obsahů na straně uživatelských publik a zároveň se promítly do fascinujících proměn každodenních interpersonálních i skupinových interakcí.“ (Macek 2011: 6) Jiná definice tvrdí, že označení nová média se obvykle používá ve spojitosti s nástupem a masovým rozšířením digitálních médií a počítačů v 80. letech a následným rozvojem internetu během 90. let 20. století. (Osvaldová a kol. 2007:130)

Ve starší literatuře byly reprezentanty nových mediálních nosičů novinky, které přišly po nástupu televize, například videokamery, videorekordéry, teletext, televize s dálkovým ovládáním nebo počítačové hry, začátkem 90. let se začala rapidně šířit další vlna nových médií nové formy díky rozvoji internetu (BBS, CD-ROMy, WWW, GSM), dnes můžeme nová média považovat za „synonymum počítačových neboli digitálních médií“ (Reifová a kol. 2004: 134), která představují širokou a velmi různorodou skupinu jak z funkčního hlediska, tak způsobu užívání. Jako o nových médiích dnes mluvíme primárně o mobilních telefonech, elektronické poště, webových

stránkách a digitální televizi.⁴ (Reifová a kol. 2004: 134) Nová média bývají nejčastěji odlišována od médií tradičních z hlediska technologického – tedy z hlediska produkce a distribuce informací.

Termín nová média nebo také digitální média bývá nejčastěji spojován s platformou mediálních technologií, fungujících na principu digitálního (numerického) zpracování dat. Jakub Macek (2005) definuje nová média z hlediska širšího slova smyslu jako koncept, který zahrnuje „celé pole výpočetních, computerových technologií a s nimi spojených datových obsahů, v užším slova smyslu se pak vztahuje pouze k počítačově, tedy digitální technologií mediované komunikaci.“ (Macek 2005) Akcentuje ovšem, že digitální média vznikala konvergencí řady technologických i teoretických konceptů již od 40. let 19. Století, a to primárně ze dvou oblastí – výpočetní techniky a mediální sféry. (Macek 2007) Podle definice Lva Manoviche, který ze studií nových médií vyčlenil některé charakteristiky jako nesequenční zápis nebo interaktivitu (Pavliček 2010:31) jsou základními znaky nových médií nehmotná číselná podstata, matematické zpracování, kombinovatelnost, modularita, variabilita a z nich vycházející univerzálnost digitálních dat a zejména multimedialita. (Manovich 2001: 49-63) Z Manoviche vychází i Gane a Beer, kteří definují nová média jako ta média, která fungují na principu produkce a zpracování numerických (hlavně binárních) kódů. (Gane, Beer 2006: 8) Rozdíl mezi tradičními médii (tištěná média, rozhlas, televize) a médii novými je tedy determinován primárně technologickými rozdíly, sekundárně se pak rozdíly objevují v principech fungování, ve způsobu komunikace, ve snadnější dostupnosti a šíření mediálních obsahů a zejména pak v interakci mediálního publika. Slovník mediální komunikace zmiňuje jako zásadní charakteristiky nových médií interaktivitu, multimedialitu, síťovost, globální dostupnost nebo demokratičnost. (Mrkvička 2004: 135) Nová média tak přinášejí změny nejen pro novináře a profesionální mediální organizace, ale i změny pro příjemce mediálních sdělení a běžné uživatele.

---

⁴ Miloš Čermák například zmiňuje, že jasná definice pojmu „nová média“ není zcela jednoduchá a proměňuje se v závislosti na čase. Zatímco na počátku 20. století byl novým médiem rozhlas, v 50. letech 20. století televize, v 90. letech se stal průlomovým novým médiem „internet“4. (Čermák 2009:7)

1.1 Mezníky v historii nových médií ve vztahu k médiím tradičním

Za klíčové mezníky ve vývoji nových médií z pohledu této diplomové práce lze (kromě samotného vzniku internetu) považovat tři vztyčná období – vstup do té doby tradičních médií na internet (polovina 90.let 20. století), vznik webu 2.0 (konec 90. let 20. století) a s ním spojený rozmach občanské žurnalistiky a v neposlední řadě vznik a rozmach sociálních sítí. Právě zmíněná období jsou klíčová z pohledu problematiky této diplomové práce, tedy z hlediska sblížení obsahů oficiálních médií a obsahů psaných běžnými uživateli nebo organizovanými skupinami takzvaných občanských žurnalistů a následného pronikání recesisticky míněných zpráv a událostí do mainstreamového zpravodajství.

1.1.1 První internetová revoluce

Rozmach internetu datujeme do druhé poloviny 90. let, kdy se díky protokolu www a nárůstu osobních počítačů v domácnostech začal šířit z akademické oblasti i mezi veřejnost. Na fenomén internetu pochopitelně brzy reagovala i média, která v něm nejprve viděla potenciální konkurenci, navíc si z počátku přesně nedokázala představit, jak z publikování online profitovat. První noviny na webu začaly vycházet v lednu 1994, šlo o týdeník Palo Alto Weekly, jeho obsah se aktualizoval dvakrát týdně a přístup na něj byl zadarmo. (Čermák 2009: 20) Klíčovým momentem, kdy začala následně i další média přecházet na internet byl rok 1995, kdy vlivný tiskový magnát Rupert Murdoch oznámil, že zhruba 130 novinových titulů z jeho vydavatelství News Corporation bude do dvou let k dispozici v online verzi, to byl pro ostatní vydavatele jasný signál, že online má potenciál. (Čermák 2009: 20) Stejně jako Čermák datuje klíčový moment, kdy si klasická média uvědomila potenciál internetu i Stuart Allan (2006), který za tento mezník označuje 1.březen 1995, kdy se na úvodní straně časopisu Time objevil titulek „Vítejte v kyberprostoru“, ačkoliv v té době ještě mnoho lidí přímé zkušenosti s internetem nemělo. (Allan 2006: 13) Koncem roku 1995 bylo online již kolem tisícovky titulů. Během roku 1995 zařadily na web obsah svých tištěných deníků přední světové tituly jako Guardian a Welt, v roce 1996 pak USA Today, Boston Globe nebo New York Times. (Čermák 2009: 20-22) Na konci roku 1996 mělo webové stránky 23 z padesáti největších amerických časopisů. (Čermák 2009: 21) Paradoxní je, že navzdory masovému přestupování na internet měli novináři z nového virtuálního

prostoru strach. „Lidé z profese hleděli na virtuální svět jako na novinářský divoký západ, kterému chybí etický standard konvenční redakce. Autoři textů dávají přednost médiu, kde lze jejich práci uchovávat na 'výstřižcích'. Jakoby papír, na kterém jsou texty vytištěny měl větší váhu než jejich slova.“ (Heller⁵ cit. podle Čermák 2009:23) Česká republika nečekala na nástup internetové žurnalistiky překvapivě dlouho. Jejím průkopníkem byl novinář Ondřej Neff, který založil v roce 1996 web Neviditelný pes⁶. Od roku 1998 se poté začaly přidávat další zpravodajské weby, které byly internetovou mutací již existujících zaběhlých médií. V lednu roku 1998 vznikl server iDNES.cz (mutace deníku Mladá fronta DNES), rok poté následovalo spuštění serveru iHNed.cz (zpravodajský server přiřazenému k deníku Hospodářské noviny), v roce 2000 vznikl portál lidovky.cz (internetová odnož deníku Lidové noviny), v roce 2003 došlo ke sloučení webu Novinky.cz a zpravodajského serveru deníku Právo Flashnews.cz, přičemž vznikl server Novinky.cz⁷ jako fúze deníku Právo a portálu Seznam, v listopadu 2005 pak vznikl server aktuálně.cz, průlomový v tom, že byl od začátku výhradně internetovým projektem bez podpory tištěné verze. (Čermák 2009: 29) V následujících letech se pak začala přidávat další média (tištěná, televizní i rozhlasová). Období přechodu tradičních médií na internet je zásadní zejména z pohledu zrychlení produkce zpráv. Tištěná média měla do té doby možnost publikovat informace se zpožděním jednoho dne, rozhlas i televize byly v tomto ohledu sice poněkud flexibilnější, nicméně vzhledem k pevně stanoveným zpravodajským blokům nebyla možnost uveřejňovat zprávy ve vysílání vždy ve chvíli, kdy se staly. V momentě, kdy začala tradiční média přesouvat svoji činnost na internet, automaticky vzrostla jejich potřeba nepředhánět se pouze v kvalitě a originalitě publikovaných informací, ale zejména v rychlosti jejich uveřejnění. Tento trend je podstatný zejména z toho důvodu, že vyšší nároky na rychlost a lepší konkurenceschopnost v rámci internetového prostředí (jejíž prostřednictvím média zápasí o svou prestiž) mají bezesporu silný vliv na výkon a dodržování normativních principů novinářské profese. Jednoduše – čím silnější akcent je kladen na rychlost publikování informace

⁵ Jamie Heller (1998), jeden ze zakladatelů finančního webu TheStreet.com.

⁶ Web Neviditelný pes lze chápat spíše jako první blog, nikoliv vstup tradičního média na internet. Nicméně v českém prostředí šlo o první datovaný případ novinářského obsahu, který začal vycházet online.

⁷ Začátky webu Novinky.cz sahají do roku 1998, kdy vycházely s logem Seznamu, jejich provozovatelem byl majitel Seznamu Ivo Lukačovič, později Seznam a.s.. projekt fungoval na bázi článků od placených přispěvatelů.

a předstihnutí konkurenčních médií, tím kratší čas je věnován ověřování informací a tím spíše mediální sítí proklouznou zprávy s nepravdivým základem. Působnost médií na internetu jim ale zároveň umožnila například daleko snadnější podmínky doplňování informací nebo oprav sdělení v případě chybování.

1.1.2 Druhá internetová revoluce

Za jeden z dalších důležitých mezníků v novodobé historii internetu lze považovat nástup a rozmach občanské žurnalistiky, jako jev, který naplnil přirozenou potřebu lidí veřejně se prezentovat a sdílet své názory s ostatními. Na konci 90. let 20. století vznikl fenomén blogování. „Zažil strmý vzestup plný nadějí ve zrod občanské žurnalistiky, pak vystřízlivění, kdy se ukázalo, že novinářem nebude každý, kdo sežene klávesnici, pak vytlačování sociálními sítěmi a nakonec – a asi i u nás – prožívá určitou renesanci.“ (Zandl 2012)

V roce 1999 založila ne příliš výrazná firma Pyra Labs službu Blogger, která umožňovala jednoduché publikování textů pro kohokoliv a odkudkoliv. Tím odstartovala éra blogů, některými označována jako blogomanie. (Čermák 2009:35)

Blog nebyl v době svého vzniku rozhodně novým žánrem, jde o formu jednoduchého „deníčku“, v němž autor reflektuje své názory a postřehy, nová byla možnost sdílet svůj deníček prostřednictvím internetu s ostatními, následně skupinově komunikovat a diskutovat. Termín weblog⁸ („webový zápisník“) vymyslel Jorn Barger v roce 1997, o dva roky později vytvořil Peter Merholz zkrácenou verzi pomocí lehké slovní hříčky – we blog („my blogujeme“), termín se následně ujal.

Průlomovým rokem z hlediska fungování blogů byl rok 2001, kdy v březnu došlo k zemětřesení v Seattlu. Informace o něm se na skupinovém blogu Metafilter.com objevily už čtyři minuty poté. Uvádí se tak, že jde o první případ, kdy blogy dokázaly v rychlosti informování předstihnout zpravodajská média. (Čermák 2009: 36) Druhým případem byl teroristický útok na World Trade Center téhož roku, kdy blogy plnily

---

⁸ Podobné formáty, jako dnešní blogy, existovaly už dříve. Šlo o redakční systémy založené na jednoduchých pravidlech. Na principu snadného vkládání příspěvků fungovaly například platformy jako Usenet, BBS (Bulletin Board Systém) nebo CompuServe. Nástup tzv. blogovacích systémů na konci 90. let ale přinesl snazší podmínky publikovat pro běžné uživatele bez technického vzdělání nebo speciálního technického vybavení. (Čermák, 2009:36)

nejen informativní funkci, ale zároveň po události posloužily jako platforma pro otevřenou diskuzi⁹. (Čermák 2009:36)

O něco později začaly boom prodělavat blogy u nás, konkrétně v roce 2003. Největší podíl na tom měl vliv úspěch blogů v zahraničí, zejména pak únorová koupě nejrozsáhlejší blogovací služby Blogger.cz firmou Google – jednoduše z toho důvodu, že když tak silný hráč na trhu investoval do blogovacího systému, který je navíc zdarma a pro běžné uživatele, bude mít takový systém jistě potenciál. (Zandl 2012) Ze začátku většímu rozmachu blogů u nás bránily zejména technické problémy, ne všechny systémy totiž byly použitelné pro laiky a navíc ne všechny byly zdarma. První výrazný blogovací systém v Čechách byl bloguje.cz¹⁰, který byl spuštěn v červnu 2003 programátorem Martinem Malým (vystupujícím pod přezdívkou Arthur Dent).¹¹ Ve své době patřil k nejvlivnějším platformám české internetové subkultury.¹² Kolem Bloguje se totiž záhy vytvořila komunita pravidelných uživatelů, kteří web propagovali a navíc vzájemně sledovali vlastní blogy (podobně jako je tomu dnes v rámci subkultur na sociálních sítích).

„Zjednodušeně řečeno, na Bloguje jste si založili blog a díky výpisu nových blogů a nových zajímavých příspěvků vám na něj záhy přišly blogerské celebrity okouknout nového pisálka – a když se jim líbil, pochválili, zmínili jej a tím zajistili rychlý nárůst návštěvnosti. Na jiných systémech jste si o něčem takovém mohli nechat zdát a návštěvnost jste sbírali velmi pomaličku.“ (Zandl 2012)

Právě na serveru bloguje.cz vznikl i například svého času velmi populární Deník Ostraváka, jehož autora se dosud nepodařilo vypátrat, který fonetickým přepisem ostravského dialektu humorně popisoval dění kolem sebe. Právě bloguje se podle Zandla zásadně přiblížilo mainstreamovému uživateli a to zejména díky tomu, že na blogy na tomto portálu odkazovali i novináři ve svých pracích. (Zandl 2012) Možnost

⁹ Útoky na World Trade Center považuje za klíčové z hlediska rozvoje nových médií i Allan Stuart nebo Briggs a Burke. Podle nich se nová média rozšířila tak rychle zejména kvůli vlně témat jako boj proti terorismu, ekonomické dopady útoku, které se rozpoutaly záhy po útoku. (Briggs, Burke, 2005: 254) Stuart zase tvrdí, že role nových médií se v tomto případě ustálila, ba dokonce stoupla kvůli vypjaté nenadálé situaci, kterou jednoduše tradiční média nemohla zvládnout pokrýt. (Allan, 2006:13)

¹⁰ Jeho činnost byla ukončena k 30.6.2012.

¹¹ Za první neoficiální blog se podle Patricka Zandla (českého internetového podnikatele a novináře) dá považovat Neffův web Neviditelný pes, který vznikl v roce 1998, kdy se v českém prostředí termín blog ještě nepoužíval. Podle jeho slov „*subjektivně psaný web vycházel v denním rytmu a obsahoval postřehy z politického i osobního života*“ (Zandl 2012), což je definice, která naplňuje termín dnešního blogu.

¹² Během prvního roku fungování přilákal web zhruba 2000 blogerů. O dva roky později měl 6256 registrovaných weblogů, v roce 2006 pak 9206 aktivních registrovaných weblogů. (Čermák 2009: 36)

psát blog dokonce postupně začaly amatérským novinářům umožňovat i samy zpravodajské servery, zmiňme respektované blogy na aktuálně.cz, iDnes.cz, iHned.cz, Deník.cz nebo lidovky.cz. Blogy jsou ovšem jen jednou podskupinou komplexního multimediálního prostředí, pro které se v roce 2004 vžilo označení web 2.0¹³, tedy prostředí, které odstartovalo druhou vlnu internetové revoluce novou zejména z pohledu běžných uživatelů, kteří nejen že se aktivně začali dostávat do mediálního prostoru a ovlivňovat jej, ale zároveň mezi sebou mohli nově interagovat, komentovat a sdílet obsahy.

Tento mezník je klíčový zejména z toho pohledu, že nastolil nový vztah mezi médii a publikem a vytvořil nový typ uživatelů nových médií. Futurolog Alvin Toffler pro něho už v roce 1980 našel pojem „prozument“, tedy typ uživatele, který zároveň mediální produkuje a zároveň konzumuje (producer + consumer). (Toffler 1980)

1.1.3 Nástup a rozmach sociálních sítí

Média, ubírající se tímto směrem lze také označit jako média sociální. V jejich případě používá Solis následující definici: „sociální média jsou demokratizací informací, mění publikum tak, že ze čtenářů dělají tvůrce obsahu. Jde o posun vysílacího modelu od modelu one-to-many k many-to-many, který probíhá komunikací mezi autory, lidmi a spolupracovníky.“ (Solis cit. podle Svobodová 2013: 20) Do kategorie sociálních médií lze zařadit různé typy mediálních platforem – kolaborativní projekty jako Wikipedie, blogy, obsahové komunity jako Youtube nebo Flickr, virtuální herní světy a zejména online sociální sítě. (Svobodová 2013: 21) Právě online sociální sítě představují z hlediska vývoje nových médií a jejich vlivu na mediální obsahy a celospolečenskou komunikaci další rozhodující mezník. Jde o volně přístupné platformy, na nichž se setkávají uživatelé a vzájemně mezi sebou sdílí intimní i veřejné obsahy. Na online sociálních sítích zároveň operují i média, která sdílením svých obsahů nejen zvyšují čtenost svých článků, ale zároveň dostávají od mediálního publika i okamžitou zpětnou vazbu. Mezi nejznámější sociální sítě patří Twitter, LinkedIn a zejména pak Facebook. Online sociální sítě se zároveň pro novináře stávají i přirozeným zdrojem podnětů a informací. Necitují pouze výroky a nepopisují pouze

¹³ Termín „Web 2.0“ je označení pro etapu vývoje webu, během níž byl pevný obsah webových stránek nahrazen prostorem pro sdílení a společnou tvorbu obsahu. Týká se období od roku 2004 do současnosti. Jeho primárními znaky jsou interaktivita uživatelů, decentralizace podavatele, sdílení informací a otevřená participace uživatelů

aktivity politiků a známých osobností, které ten daný umístí sociální síť, zároveň upozorňují na události organizované přes Facebook nebo „závadné skupiny“, které na Facebooku operují, dominantním tématem je v posledním období i kyberšikana v prostředí Facebooku. Dění na Facebooku a dalších online sociálních sítích se pro média a novináře stalo jakýmsi odrazem reálného světa, který přenáší svému publiku prostřednictvím mediálních sdělení.

1.2 Teorie sociálních sítí

Podle Antonína Pavlíčka definuje sociologie sociální neboli společenské síť jako skupinu propojených lidí, kteří se vzájemně ovlivňují, ať už jsou nebo nejsou v příbuzenském vztahu. (Pavlíček 2010: 125) Sociální síť se dle jeho slov tvoří na základě „společných zájmů, rodinných vazeb nebo z jiných více pragmatických důvodů, jako je např. ekonomický, politický či kulturní zájem.“ (Pavlíček 2010: 125) Pojem sociální síť začal používat již v roce 1954 sociolog J. A. Barnes coby čistě sociologický termín definující sociální struktury propojené pomocí přátelství, společenských zájmů, náboženské nebo rasové příslušnosti, sexuální orientace a řady dalších atributů¹⁴. (Pavlíček 2010: 126) Podle Barnese se každý jedinec stává členem určité sociální sítě již v momentě svého narození, během života pak vstupuje do dalších sociálních sítí, přičemž v každé z nich volí zpravidla odlišnou identitu. (Pavlíček 2010: 126)

S ohledem na rozvoj informačních technologií a internetu nabyl termín „sociální síť“ v posledním desetiletí nových rozměrů. Odkazuje k síti sociálních kontaktů a interakcí, které probíhají na internetu, tedy k online sociálním sítím. Princip sociální komunikace se zde příliš nemění, podle Pavlíčka vlastně „internetové sociální sítě přenášejí do digitálního prostředí vazby z reálného světa“. (Pavlíček 2010:127) Naproti klasické sociální komunikaci ovšem umožňují sdílení informací a výměnu obsahů na velké vzdálenosti a bez časových bariér, zároveň ale představují daleko anonymnější zónu, v níž každý uživatel může používat i falešnou identitu a šířit nebo sdílet smyšlený obsah. Podle Barnese je navíc člověku přirozené, že v rámci jednotlivých sociálních sítí (podle jeho teorií myšleno těch klasických sociálních interakcí) si člověk přizpůsobuje svou identitu v té dané komunitě, a v každé sociální skupině se tak jinak chová a

¹⁴ J.A.Barnes dělí sociální síť v zásadě na skupiny neformální, ve kterých se lidé dobře znají a fungují mezi nimi přátelské vztahy (klub motorkářů, sběratelů známek, zahrádkářů, sportovní kroužek..) a skupiny formální, které jsou organizované, mají svůj pevný řád a podléhají přísnějším pravidlům (firmy, školy, nemocnice, úřady...)

identifikuje. O to více je pro člověka snazší svou identitu měnit a přizpůsobovat svému okolí, pakliže komunita, v níž se pohybuje, je komunitou virtuální. Termín sociální sítě založené na webových technologiích jako jedny z prvních definovaly v roce 2007 v *Journal of Computer-Mediated Communication* i Danah M. Boyd a Nicole M. Ellison v článku *Social Network Sites: Definition, History and Scholarship* jako službu založenou na webových technologiích, která uživatelům nabízí tři základní využití – vybudovat v rámci této sítě veřejný či polo-veřejný profil uživatele, vytvořit seznam dalších uživatelů v rámci této sítě, se kterými se daný jedinec může následně propojit, a následně procházet, sledovat a křížit seznamy uživatelů, s nimiž jsou lidé propojeni (Boyd, Ellison 2007). Nan Lin (2001) zase definuje online sociální sítě jako sítě v kyberprostoru, které jsou utvářeny jednotlivci a skupinami pomocí e-mailu, chatu, diskusních fór a společenství, která fungují na principech výměny prostředků a informací a navazování vztahů. (Lin 2001: 212)

Jako první online sociální síť v historii zmiňují Boydová a Ellisonová službu SixDegrees.com, která vznikla již v roce 1997. (Boyd, Ellison 2007) Do roku 2000 pak následovaly další sociální sítě, zaměřené zejména na specifické komunity. Po roce 2000 pak začala vznikat řada dalších jako Ryze.com, LinkedIn (2003), Friendster, Myspace, Facebook (právě ten považují autorky za jeden z klíčových), později pak Twitter nebo Google+. ¹⁵

Podle Pavlíčka jsou primárním důvodem, proč uživatelé na online sociální sítě a do jednotlivých komunit vstupují, jejich známí, kteří se na dané síti nebo v dané komunitě pohybují, až sekundárním důvodem jsou funkce, které sítě a komunity svým uživatelům poskytují. (Pavlíček 2010: 125) V rámci sociálních sítí se následně mohou vytvářet tzv. **virtuální komunity**, tedy „všechny možné skupiny lidí, kteří spolu skupinově a dlouhodobě komunikují přes internet či jiná elektronická média. K tématu komunit se vztahují teorie z různých disciplín sociologie, psychologie, komunikačních studií, CMC studií a dokonce i antropologie“ (Pavlíček 2010: 36) Podle Pavlíčka by virtuální komunita měla mít nějaký cíl a účastníci musí mít potřebu se podílet na fungování komunity. Komunity mohou být podle Pavlíčka a jiných teoretiků založeny na anonymitě členů, což z psychologického hlediska přináší zajímavý efekt – „prokázalo se totiž, že anonymita internetu v lidech podněcuje potřebu otevřít se, svěřit

---

¹⁵ Mezi nejznámějšími českými online sociálními sítěmi můžeme jmenovat například Mageo, Nyx, Okoun, Spolužáci, Líbímseti.

se se svými problémy (a to většinou recipročně).“ (Pavlíček 2010: 37) V angličtině se takový termín označuje jako hyperpersonal (v překladu „až příliš osobní“) Anonymita zároveň lidi zbavuje ostychu a strachu požádat o pomoc. Tento jev ovšem, jak si představíme později, může vést ke zneužívání z pozice dalších členů (viz. Trolling), pro něž právě důvěřiví jedinci a jejich touha sdílet s ostatními své soukromí představuje živnou půdu.

1.2.1 Teoretický koncept sociální sítě jako komunity

Podle Ludmily Mládkové (2005) mají sociální sítě tři základní charakteristiky: doménu činnosti, mezilidské vztahy a sdílení informací a tvorbu znalostí, které musí komunita splňovat, aby nedošlo k porušení její rovnováhy. Doménou činnosti míní sdílené téma komunity, tedy hlavní důvod, proč se členové do komunity začleňují a proč v ní setrvávají. Mezilidské vztahy jsou zase jednotícím prvkem, který určuje tok a sdílení informací v rámci komunit a vytváří pocit sounáležitosti. Sdílení informací a tvorba znalostí zase zabezpečuje vytváření a následné sdílení obsahů mezi členy komunity a tím pádem rozšiřování a růst znalostí. Ke třem základním charakteristikám řadí Mládková ještě tři další klíčové body nutné k fungování komunit, tedy i komunit na sociálních sítích – angažovanost členů, pocit sounáležitosti a sdílení zdrojů. (Mládková in Pavlíček 2010: 129) Další pohled na zákonitosti uvnitř komunit přinesl Christopher M. Hoadley (2005), který vyjádřil modelem C4P, jenž ilustruje požadavky, které musí každá komunita splňovat, aby mohla dlouhodobě fungovat – jde o obsah, konverzaci (členů), propojení, informační kontext a účel. (Hoadley in Pavlíček 2010:130) Oba teoretické koncepty pojmají samotnou sociální síť jako jednotnou komunitu. Lze ovšem říci, že jednotlivé komunity se utváří i uvnitř samotných sociálních sítí. Nejsnáze můžeme tento fakt ilustrovat na principech a fungování sociální sítě Facebook v následující kapitole.¹⁶

1.2.2 Facebook

Facebook je dnes se svými 1, 15 miliardami ¹⁷ registrovaných uživatelů světově nejrozšířenější a nejúspěšnější sociální sítí. V současné době funguje ve více než 70 jazykových mutacích. (Pavlíček 2010: 136) Průměrný uživatel má 130 přátel, je

¹⁶ Podrobně rozpracované teoretické přístupy k sociálním sítím lze hledat např. viz Knoke a Yang (2008), Wasserman a Faustová (1994), Keller (2005,2009).

¹⁷ Data jsou platná k červnu 2013 (*Statistika [online]. Facebook, [cit. 2013-27-10]*)

připojen do 80 skupin, stránek či událostí a každý měsíc přispěje devadesáti novými položkami na svůj profil, čili v průměru třikrát denně. Uživatelé na Facebook denně nainstalují na 20 milionů nových aplikací. K Facebooku se lze připojit i z mobilních telefonů pomocí aplikace Facebook Mobile, tuto aplikaci využije denně 200 milionů aktivních uživatelů. (Pavliček 2010:36)

Stručná historie Facebooku

Zakladatelem Facebooku je bývalý student harvardské univerzity Mark Zuckerberg, který ve druhém ročníku založil stránku www.facemash.com, na níž mohli ostatní studenti hodnotit fotografie dívek a určovat, která ze dvou zobrazených na jedné stránce je hezčí. Během prvních čtyř hodin přilákala stránka 450 návštěvníků, kteří zhodnotili 22 000 fotografií. (Pavliček 2010: 136) Stránka se rychle šířila i mezi studenty ostatních kampusů, brzy ale byla stažena vedením univerzity. V roce 2004 vybudoval Zuckerberg svůj další webový projekt, díky němuž mohli profesori a studenti Harvardu sdílet své poznatky, osobní informace nebo fotografie prostřednictvím systému profilů. Web měl za úkol usnadnit seznamování mezi studenty a zjednodušit orientaci nově příchozím studentům. 4. února 2004 pak Zuckerberg spustil sociální síť pod názvem Thefacebook, později přejmenovanou na Facebook¹⁸. (Pavliček 2010: 137) Ačkoliv byl web původně určen pouze pro studenty Harvardu, už po prvním měsíci expandoval i na další americké univerzity jako Stanford, Columbia nebo Yale. V září 2005 byla síť zpřístupněna pro všechny vysoké školy¹⁹ a dále významné firmy, včetně Microsoftu a Apple. 26. září 2006 byl Facebook zcela zpřístupněn veřejnosti a může ho používat kdokoliv starší 13 let.

Mechanismy Facebooku

Na Facebooku si každý uživatel zakládá svůj profil registrací, kde uvádí emailovou adresu a heslo – díky těmto údajům se pak může na síť přihlásit odkudkoliv. Na svém profilu následně uživatel vyplňuje informace o sobě a nahrává svou profilovou a úvodní fotografii. V rámci facebookových pravidel neexistuje jakýkoliv zákaz zakládat falešné profily nebo uvádět nepravdivé informace, záleží tedy čistě na jednotlivých uživatelích, zda vystupují pod pravým nebo fiktivním profilem. Díky

¹⁸ Název vznikl podle letáků (facebooky), které dostávají studenti prvních ročníků na amerických univerzitách, aby se snáze zorientovali v prostředí školy a seznámili se sami mezi sebou.

¹⁹ V České republice byla první univerzitou, která se do systému zapojila Masarykova univerzita v Brně.

svému profilu následně uživatel vstupuje do interakce s dalšími uživatelskými profily (které buď žádá o „přátelství“ nebo potvrdí jejich žádost o „přátelství“) v rámci společně sdíleného prostoru – tzv. newsfeedu (popřípadě do přímé komunikace v rámci chatu a posílání zpráv). V něm se zobrazují příspěvky, fotografie nebo události lidí, které má uživatel ve svém seznamu přátel, podle určitých kritérií – buď podle toho, jak často s uživatelem komunikujete a často reagujete na jeho příspěvky nebo podle toho, jak úspěšný je ten daný příspěvek u ostatních uživatelů (kolik se pod ním zobrazí komentářů, kolik dostane „liků“²⁰, nebo kolik uživatelů ho sdílí). Zásadní je v tomto kontextu i nastavení zabezpečení jednotlivých uživatelů – profil lze mít dostupný pouze pro profily, které má uživatel v „přátelích“ nebo například pro veřejnost, čili i ty profily, které v „přátelích“ nemá. Systém zobrazování příspěvků na Facebooku funguje tak, že pokud má uživatel svůj profil otevřený pro veřejnost, jeho příspěvky se pak ukazují i na newsfeedu uživatelů, které nemá v přátelích, za předpokladu, že jejich společný známý příspěvek okomentuje nebo mu dá „like“. Tímto způsobem je možné díky veřejnému profilu šířit příspěvky a informace mezi širší základnu uživatelů Facebooku.

Jednou ze stěžejních funkcí Facebooku je i možnost vytvářet fanouškovské stránky, skupiny nebo události akcí. Právě na těchto platformách se setkávají lidé, kteří se vzájemně nemusejí vůbec znát, ale spojuje je společný zájem nebo úmysl. „Stránka je základním „veřejným“ či „oficiálním“ komunikačním nástrojem Facebooku. Stránka umožňuje zasílat jednotlivé příspěvky, jako je text, obrázek, video či odkaz na zeď stránky.“ (Pavlíček 2010: 140) Klikne-li uživatel na stránku, zobrazí se to i jeho přátelům, což umožní rychlé šíření povědomí o dané stránce.

Facebook dále nabízí možnost vytvořit virtuální skupinu, v níž se schází jednotliví uživatelé. Skupina nabízí podobné pole působnosti jako stránka. Mohou ovšem být otevřené, uzavřené (přístup pouze na pozvání člena) nebo utajené (nezveřejněné, přístup do nich má jen omezený počet lidí, ostatním se taková skupina ani její obsah jednoduše nezobrazí) „Skupiny na Facebooku sdružují lidi, kteří mají zájem o stejné věci, události nebo chtějí jen diskutovat na dané téma s ostatními.“ (Pavlíček 2010: 142)

Událost je nástroj, který umožňuje zvát prostřednictvím profilu, stránky nebo skupiny na konkrétní události – takové události se mohou týkat jak reálného života, tak

---

²⁰ Slangové označení pro tlačítko „To se mi líbí“, jehož stisknutím vyjadřuje uživatel své pozitivní mínění o daném příspěvku.

může jít o události virtuální. Každý člen události má možnost dále rozesílat pozvánky na tuto událost a distribuovat tak její obsah dále. Na zeď události mohou její členové přidávat obsah stejně jako v obou předchozích případech.

2 Sociologie žurnalistiky

2.1 Sociologie zdrojů

„Zpráv je příliš mnoho. Hledají si nové cesty, vzájemně soupeří, v souboji o naši pozornost vyvracejí stereotypy a mění pravidla. Bulvár se tváří jako seriózní informace, titulek funguje jako klamavá reklama, zpravodajství podléhá komerčním tlakům. (...) Dřív jsme hledali my je, dnes hledají ony nás. Nevítězí zpravodajství hodnověrné, ale právě to, které si nás najde.“ (Stejskal 2009: 7) Tak popisuje tendence současné žurnalistiky Jan Stejskal v předmluvě ke knize *Novinář a jeho zdroje v digitální éře*. Nastihuje tak problematiku současného mediálního stavu, která vychází z nadměrného množství zdrojů informací a bulvarizačních sklonů médií. V následující kapitole si nastíníme některé koncepty týkající se zdrojů, které využívají novináři ke své profesi a které do značné míry ovlivňují to, o čem média informují.

Mediální zdroje jsou do značné míry tím, co určuje charakter mediálních výstupů a sdělení a co následně formuje všeobecné veřejné mínění o tom, co se právě děje, co je důležité a jak danou problematiku uchopovat. Brian McNair (2004) hovoří o vlivu zdrojů jako o čtvrtém vnějším faktoru na žurnalistickou produkci, hned vedle politického, ekonomického a technologického vlivu. (McNair 2004:144) ²¹ McNair pracuje s myšlenkou, že žurnalistické výstupy jsou stále více produktem úmyslně organizované činnosti z nežurnalistického prostředí, tedy výstupy profesních skupin odborníků, jako jsou tiskoví mluvčí, pracovníci pro vnější vztahy, odborníci na politickou propagandu, lobbisté, konzultanti, PRisti nebo komunikační poradci. (McNair 2004:144) McNair se tak zabývá zejména těmi zdroji, které se aktivně snaží pro novináře vyrobit témata, ta jim následně dodat a interpretovat je ve prospěch té dané organizace nebo společnosti, pro niž daný zdroj pracuje. Na příkladu toho, jak by daná témata měla být připravena, aby byla pro média a následně i publikum zajímavá,

---

²¹ Jde o pohled tzv. sociologického přístupu orientovaného na zdroj (v protikladu k přístupu, který se orientuje přímo na média a novináře. (McNair, 2004:144) Tento přístup je založen na premise, že mediální obsahy a témata jsou do značné míry produktem nežurnalistických subjektů a jejich komunikování.

ilustruje i to, po čem jednotlivá média a jejich publikum touží – televizní zpravodajství potřebuje silnou vizuální složku, bulvární tisk zase dává přednost příběhům, které nesmí „postrádat hledisko lidského zájmu a příchut’ osobní tragédie nebo triumfu“ (McNair 2004: 155), dále pak musí publiku nabízet něco „nového“. Zároveň ale McNair nezmiňuje takové alternativní zdroje, které si novináři nachází sami motivováni touhou nalézt nové, nevšední informace a předložit recipientům nevšední, překvapivé informace vybočující z klasické agendy, respektive informace nad rámec agendy tiskových kanceláří, tiskových zpráv a oficiálních sdělení.

To ovšem akcentuje Leon Sigal, který v knize *Reporters and Official: the Organization and Politics of Newsmaking* (1973) rozdělil tři typy zdrojů, respektive tři typy komunikačních kanálů, jejichž prostřednictvím se dostávají informace k mediálním pracovníkům: rutinní, neformální a iniciované. Za rutinní lze považovat oficiální jednání jako soudy, tisková prohlášení, ceremoniály nebo volební výsledky, a právě nejvíce se k novinářům dostávají informace tohoto charakteru. Za neformální kanály lze považovat zprávy jiných zpravodajských organizací, úniky informací nebo zákulisní jednání. Mezi iniciované kanály pak patří ty zdroje, které vyžadují samostatnou iniciativu novináře – vlastní analýzy nebo spontánní události. (Sigal 1973)

2.1.1 Vliv nových technologií na novinářské zdroje

Na vývoj novinářské profese měl pochopitelně silný vliv i vývoj moderních technologií za posledních 20 let. Právě nové technologie a digitální éra mají bezesporu silný vliv i na zdroje, z nichž novináři čerpají. Na jednu stranu sice technologie novinářům usnadňují přístup k informacím a různorodým zdrojům, na straně druhé může být ale právě tato různorodost a jednoduchost komplikací. A to ze dvou důvodů. V první řadě mají k moderním technologiím přístup nejen novináři, ale kdokoliv, kdo může všemi kanály šířit nástrahy v podobě fiktivních informací nebo je zasílat přímo do mediálních organizací. V druhé řadě je tato různorodost determinující z toho důvodu, že dostupnost informací je dnes natolik vysoká, že musí novináři stále hledat nová, nevšední, překvapivá témata, aby předložila mediálnímu publiku nové informace, a v honu za nevšedními tématy mohou opět narazit na zdroj fiktivních informací.

Podle Waschkové-Císařové se profese novináře změnila zejména kvůli třem trendům – požadavek na rychlost, propojování obsahů tedy konvergence a změny v uživatelských zvyklostech mediálních příjemců. (Waschková-Císařová 2012: 11)

Jako výrazný problém hledání informací v internetovém informačním prostoru vidí Šmíd fakt, že, si lidé neuvědomují, že „tvorba obsahů na síti, jejich výběr a třídění je ovlivněno řadou subjektivních vlivů, které se v některých případech dají nazvat manipulací.“ (Šmíd 2009: 35) Co se týká množství zdrojů, Milan Šmíd tvrdí, že v éře, kdy má k informacím přístup téměř každý, měl by novinář fungovat jako jakýsi třídič podstatných informací, který jim zároveň dodá i přidanou hodnotu. Podle Šmída se v dnešní době dělí zdroje na následující tři kategorie: informační zdroje poskytované veřejnou správou, informační zdroje poskytované neziskovými organizacemi a zdroje poskytované soukromými subjekty. (Šmíd 2009 :42) Upozorňuje ovšem, že ani „relativní spolehlivost poskytovaných informací z těchto zdrojů však neosvobozuje žurnalistu od povinnosti, aby každý z těchto zdrojů i nadále kriticky prověřoval.“ (Šmíd 2009:42) Tou nejdiskutovanější problematikou je právě důvěryhodnost jednotlivých zdrojů, o niž hovoří například Petr Boldiš z Ústavu informačních studií a knihovnictví FFUK, ten rozděluje webové stránky podle míry důvěryhodnosti do tří skupin: autorizované (u nichž je známý zdroj, autor, reference i důvod publikování), neautorizované (u nichž nelze zjistit původ ani autora) a matoucí a záměrně falešné (poplašné či úmyslně nepravdivé zprávy jako hoax nebo webové stránky karikující či parodující původní zdroj). (Šmíd 2009: 42) ²² Autoři se zde úzce zaměřují na zdroje z internetového prostředí a opět předznamenávají fakt, že motivací fiktivního zdroje může být zejména ovlivnění novináře a veřejnosti ve prospěch obchodního či politického zájmu. Zároveň ale dodávají, že existují i takové zdroje, které mají potřebu neustále prověřovat pozornost internetového publika tím, „že vytvářejí falešné, často parodické webové stránky s pravděpodobným obsahem.“ (Šmíd 2009: 41) ²³

Podobně problematická je i otázka zdrojů na sociálních sítích, které stále více novinářů používá jako zdroje primární. Výzkum mezi českými novináři z roku 2012 například prokázal, že až 46% novinářů používá ke své práci jako zdroj Facebook, 17%

---

²² Boldiš doporučuje prověřovat důvěryhodnost informací na základě obsahového zaměření, autorství, místa zveřejnění, aktuálnosti, objektivity a pokud zde dojde k pochybnostem, má se novinář obrátit na externí zdroje. (Šmíd, 2009: 43) Zároveň by měl novinář podle Boldiše zkoumat, zda je autor skutečný či fiktivní, jakou používá e-mailovou adresu, jestli komunikuje prostřednictvím mailových služeb zdarma, u webů je zase důležité si všimnout jestli „dokument anonymně hostuje na bezplatném webu“ nebo zda je umístěn u vlastního internetového poskytovatele. (Šmíd, 2009:43)

²³ Takovým příkladem byla v roce 2008 stránka www.dragandabic.com, která předstírala, že jde o webovou prezentaci léčitele Dragana Dabiče, což byla falešná identita, pod níž se skrýval bývalý bosenský prezident Radovan Karadžič. Této fiktivní stránky jako informačního zdroje přitom tehdy využili i tiskové agentury Agence France Presse a Reuters. (Šmíd, 2009:41)

pak využívá Youtube, 12% Twitter. (Dočekal 2012) Vzhledem k možnostem šíření informací na sociálních sítích a problematice zakládání fiktivních účtů se takové spoléhání novinářů na sociální sítě rovněž musí nutně jevit jako problematické, což si ostatně osvětlíme v praktické části.

Další problematiku zdrojů akcentuje McQuail (2007), když hovoří o tendenci redakcí, přebírat vzájemně své zdroje informací „Stranou naší pozornosti zůstala především skutečnost, že média si v nesčetných kombinacích a permutacích slouží jako zdroj navzájem.“ (McQuail 2007: 252)

Zároveň je nutné zmínit, že co se týká zdrojů, které mohou do médií podsouvat mystifikační obsah, akcentuje literatura primárně zdroje elektronické a jejich politicky nebo sociálně motivované jednání. Vzhledem ke kontextu této diplomové práce je ovšem nutné zmínit, že zdroje mystifikačních zpráv nemusí být vždy nutně hnány hlubší motivací nebo záměrem, ale jednoduše recesistickými tendencemi. Stejně tak mystifikační zdroj nemusí být ryze anonymní či elektronický, ale může mystifikovat okolí a novináře tváří v tvář.

2.2 Gatekeeping²⁴

„Některé informace končí na prvních stránkách novin, některé uprostřed zpráv nebo webové stránky, a některé se do zpravodajství nikdy nedostanou. Stejně tak se jedna informace může objevit v jednom médiu a v druhých nikoliv.“ (Shoemaker, Vos 2009: 22) Jedním z aspektů, který může za popsané difference ve výběru informací v rámci jednotlivých médií, je tzv. gatekeeping. Jde o kontrolní mechanismy v rámci mediálních organizací, které zajišťují výběr témat a událostí, které jsou následně zpracovány ve formě zpráv. Termín „Gatekeeper“ odkazuje v přeneseném významu k pomyslnému hlídači brány, který zodpovídá za to, jaké informace pomyslnou branou projdou a jaké nikoliv. Myšlenkou gatekeepingu se v mediálním prostředí jako první zabýval americký sociolog David Manning White v 50. letech 20. století v rámci studia editorů regionálních amerických listů a kritérií, která volí pro výběr zpráv. V roce 1950 tak vyšla první empirická studia *The „Gate Keeper“: A Case Study in the Selection of*

²⁴ Termín vznikl v souvislosti se studiem sociálního psychologa Kurta Lewina, který zkoumal procesy při rozhodování během rodinných nákupů potravin. Tehdy zjistil, že existují mechanismy, které jednoduše některé produkty do vědomí zákazníka vpustí a některé nikoliv. Gatekeeperem označoval Lewin osobu, která má vliv na to, že některé zboží projde branou a bude spotřebováno. (Shoemaker, Vos, 2009: 11-14)

News.²⁵ Z výsledků analýzy (v ní White zkoumal, podle jakých kritérií vybírá zprávy redaktor regionálního amerického deníku s nákladem přibližně 30 tisíc výtisků) vyplynulo, že výběr zpráv je velmi subjektivní (nejčastěji editor zamítl takové zprávy, které mu přišly jednoduše nezajímavé nebo se do výtisku nevešly). (White 1997: 65) Na základě této studie následně White stanovil, že největší potenciál proniknout do médií mají lidsky jímavé příběhy a politické zprávy, nejmenší naopak zprávy obsahující přílišné množství statistických dat. (Trampota 2006: 39) Zároveň z výzkumu vyplynulo, že ze zpráv dodaných agenturami vybral editor přibližně jen 10% informací a jejich výběr byl obvykle motivován touhou uspokojit publikum. (Reifová a kol. 2004: 70)²⁶ Podnětný model přinesl i John T. McNelly, který zjistil, že selekci a zpracování informací neovlivňuje pouze jeden gatekeeper, ale více mediálních profesionálů napříč celou mediální organizací. Závěrečným gatekeeperem jsou pak pro McNellyho recipienti mediálních obsahů, kteří sami rozhodují o tom, čemu budou věnovat pozornost a čemu nikoliv. (Reifová a kol. 2004: 70) Asi nejzásadnější koncept v oblasti třídění informací přinesla Pamela Shoemakerová v práci *Gatekeeping* v roce 1991. Autorka tvrdí, že proces gatekeepingu nespočívá v pouhém výběru zpráv, ale zároveň i v procesu přetváření události ve zprávu. (Reifová a kol. 2004: 70) Týká se tedy každého komunikátora, který se účastní celého komunikačního procesu. „gatekeeping začíná v momentě, kdy se komunikační pracovník poprvé dozví o aktuálním nebo potenciálním sdělení, a končí v bodě, kdy jsou tato sdělení přenesena k příjemci. Brána je přitom rozhodující bod jak při cestě dovnitř, tak při cestě ven.“ (Shoemaker 1997: 58) Nejnovější studií Pamelý Shoemakerové je *Gatekeeping Theory*, kterou napsala spolu s Timem P. Vosem (2009) a která shrnuje nejnovější poznatky z oblasti gatekeepingu. V ní dělí mediální svět na pět úrovní, které mají vliv na výběr zpráv – od mikrosvěta až po makrosvět (tedy od vlivu jednotlivce až po vliv kontinentů) (Shoemaker, Vos 2009)²⁷ Zároveň formuluje dále tezi týkající se šíření informací všemi možnými kanály napříč

²⁵ Podle Trampoty jde o jeden ze základních kamenů sociologie zpravodajství, jehož hlavním přínosem je fakt, že se White zaměřil přímo na proces výběru událostí, což jej odlišuje od konceptu agenda-settingu, který se soustředí až na konečný obsah zpravodajství a na již vybrané zprávy. (Trampota 2006: 38)

²⁶ Walter Gieber (1956), který studoval práci 16 editorů zpráv, zase namítal, že primárním motorem není subjektivní snaha uspokojit publikum, ale tlak, který je vyvíjen, aby se témata dostala do novin. Důležitější než jednotliví pracovníci je podle něho mechanický výběr, rutina a hlavně samotná organizace. Jde o model komunikace zpochybňující absolutní nezávislost médií. (Shoemaker, Reese 1996: 113)

²⁷ Proces gatekeepingu tak Shoemakerová rozděluje do pěti úrovní: úroveň jednotlivce (demografické aspekty, pracovní i osobní zkušenost nebo osobní hodnoty), úroveň rutin (výběr podle zpravodajských

společností. „Protože informace se mohou šířit jak interpersonální komunikací, tak kanály masových médií, každý člen publika může být zároveň gatekeeperem pro ostatní. Ne všichni gatekeeperi jsou si ale rovni, ti, kteří reprezentují masová média, jsou zároveň kontrolním mechanismem pro miliony lidí, což jim dává nadstandardní politickou a sociální sílu v rámci šíření informací.“ (Shoemaker, Vos 2009: 21) Kdybychom měli koncept gatekeepingu vztáhnout k tématu této diplomové práce, dá se opět říci, že právě pracovníci mediálních organizací jsou těmi, kteří mají největší možný vliv vpustit fiktivní informaci do veřejného oběhu nebo ji naopak utnout v zárodku. A právě výběr toho, co nechají proklouznout mediální branou a co naopak včas zachytí, spoludefinuje jejich zodpovědnost vůči společnosti.

2.3 Zpravodajské hodnoty

Zpravodajství je disciplína, která přirozeně podléhá řadě zákonitostí, jež určují její principy, chod nebo podobu. Jednou z těchto zákonitostí, které ovlivňují zpravodajství po stránce obsahové, jsou zpravodajské hodnoty. „Zpravodajské hodnoty označují soubor kritérií, jimiž média poměřují zpravodajskou přijatelnost událostí a zpravodajskou vhodnost jejich zpracování.“ (Burton, Jiráček 2009: 240) Jde o soubor vlastností události, které rozhodují o tom, zda má daná událost mediální potenciál, díky němuž se dostane do médií coby zpráva či nikoliv. Dále „rozhodují také o způsobu jejího zpracování“. (Osvaldová 2007: 240) Mediální teoretikové zpravidla mezi tato specifika zařazují následující vlastnosti: novost (aktuálnost), důležitost, blízkost, dramatičnost, negativita, překvapivost, jednoznačnost, zaujetí, konflikt, kulturní pochopitelnost, vztah k tzv. důležitým národům i státům, personalizace nebo podobnost s již publikovanými zprávami. (Osvaldová 2007: 240)

Otázky, týkající se toho, které události mají šanci dostat se mezi mediální publikum, se objevovaly už od doby vzniku periodického tisku. Již tehdejší novináři museli řešit, které informace otisknou tak, aby zaujali své čtenáře, nebo které považovali za důležité či hodné zveřejnění. Systematické studium těchto zákonitostí předznamenal podle Trampoty již autoři jako Jan Ámos Komenský, Tobias Peucer nebo Kaspar Stieler. (Trampota 2006:24) A například vydavatel amerického deníku New York Sun, již v roce 1835 popsal takové vlastnosti událostí, které je předurčují

---

hodnot), úroveň organizace (vlastnosti média), úroveň společenských institucí (mimomediální úroveň, politické a ekonomické instituce) a úroveň společenského systému (ideologie). (Shoemaker, Vos, 2009)

k medializaci. Ne náhodou jsou tyto vlastnosti de facto platné dodnes. „Zprávy, mají-li dostát svému jménu a být zajímavé pro publikum, musí obecně vzato zpravovat o válkách a bojích, hrdelních zločinech a krvi, o zraněních a kacířích, o rozbitých hlavách, zlomených srdcích a zlomených kostech, o neštěstích způsobených požárem a potopou, o zničeném majetku, uloupeném majetku, odpíráních právech, poškozené pověsti, zhořklých citech a o útlaku působeném národy, obcemi a jedinci.“ (Hoyer cit. podle Trampota 2006:25)

Studium zpravodajství v rámci studia médií napříč celým 20. stoletím se následně už systematicky začalo zabývat otázkou, která kritéria rozhodují o tom, že mediální pracovníci některé zprávy uveřejní a jiné nikoliv.

2.3.1 První studie o zpravodajských hodnotách

Jak zmiňuje Watson, studium zpravodajských hodnot započalo už na konci 17. století prací německého autora Kaspara Stieler *Zeitungs Lust und Nutz*, která však byla určena spíše pro čtenáře novin, než pro autory. (Burton, Jirák 2009: 240) Jako čtyři hlavní hodnoty vybral důležitost a blízkost událostí a dále dramatičnost a negativitu. (Burton, Jirák 2009: 240) Termín „zpravodajské hodnoty“ použil zřejmě jako první americký novinář Walter Lipmann v knize *Public Opinion* (Veřejné mínění) v roce 1922. (Burton, Jirák 2009: 240) Empiricky začali poprvé zkoumat zpravodajské hodnoty norští teoretikové Mari Rugeová a Johann Galtung. Jejich koncept 12 zpravodajských hodnot z roku 1965, který vzešel z analýzy tištěného zahraničního zpravodajství, je dodnes považována za nejcitovanější a nejsrozumitelnější. (Trampota 2006: 26). Na jejich práci později navazuje v sedmdesátých letech Winfried Schulz (1983), který ji doplňuje do podoby 19 bodů seřazených v šesti kategoriích. (Burton, Jirák, 2009: 240) Ve stejném desetiletí o výběru zpráv sepsal americký mediolog Herbert Gans knihu *Deciding What is News* (Rozhodování, co je zpráva). Další studii zpravodajských hodnot přinesl v roce 1970 Karl Erik Rosengren, který v ní vyzdvihl zejména hodnoty ekonomické. Podle jeho teorie se zpráva týkající se jedné země dostane do zpravodajství země jiné s větší pravděpodobností, pokud spolu mají země navázané ekonomické vazby. Roku 1984 zase mediální teorie obohatil poznatkem Jürgen Wilke, který v rámci zpravodajských hodnot kladl důraz zejména na negativitu událostí jako rozhodující faktor jejich výběru. V devadesátých letech pak vyšla studie

Foreign News autorů Westerståhla a Johanssona, kteří definovali pět stěžejních zpravodajských hodnot a principů.

2.3.2 Zpravodajské hodnoty podle Galtunga a Rugeové

Zpravodajské hodnoty podle autorů Galtunga a Rugeové²⁸ vplynuly z jejich společné práce *The Structure of Foreign News* (1965), která se zabývala prezentací krizí v Kongu, na Kubě a Kypru ve čtyřech norských denících. Původním záměrem studie bylo poukázat na to, jak média zkresleně informují o zemích třetího světa, nikoliv nastavit žebřík zpravodajských hodnot. Ten vzešel z jejich studie až jako vedlejší produkt, dodnes je ovšem paradoxně nejznámějším a zároveň aplikován na zpravodajství obecně. (Trampota 2006: 26) Autoři celkem definovali v rámci studia témat v médiích 12 základních hodnot, podle kterých jsou zprávy vybírány (Kunczik 1995: 120-122)

1. **frekvence** – událost s rychlým vývojem, má větší šanci dostat se do médií než ta, která se vyvíjí déle
2. **práh pozornosti** – zpráva musí být dostatečně naléhavá a intenzivní, aby překročila práh pozornosti
3. **jednoznačnost** – zpráva, kterou lze jednoduše interpretovat má větší šanci dostat se do médií
4. **význam** – čím více je událost publikem pochopitelná (z kulturního pohledu) nebo na něj může mít přímé důsledky, tím spíše se stane zprávou
5. **souznění** – čím více událost vychází vstříc přáním publika (i nevědomými) a očekáváním, tím spíše se stane zprávou
6. **překvapení** – čím víc je událost nečekanější, tím spíše se stane zprávou
7. **kontinuita** – pokud už se zpráva ve zpravodajství objevila a má další vývoj, novináři budou o tomto vývoje spíše informovat než o nějaké zcela nové události
8. **variace** – pokud se médium věnuje zejména domácímu zpravodajství, zahrne zahraniční zprávy tím spíše, čím více budou korespondovat s domácími zprávami
9. **vztah k elitním národům** – některé země se ve zpravodajství objeví spíše než jiné
10. **vztah k elitním osobám** – podobně tak některé osobnosti

---

²⁸ Johan Galtung je norský profesor, v Oslu založil PRIO – International Peace Research Institute. Zabývá se výzkumem míru a konfliktů. Mari Holmboe Ruge se podílela na vzniku institutu PRIO, pracovala mnoho let pro OSN, je také aktivní v mírovém hnutí.

11. personalizace – události ilustrované na příběhu konkrétních osob mají větší zpravodajskou hodnotu než abstraktní informace

12. negativita – negativní události mají větší šanci dostat se do médií ²⁹

Galtung a Rugeová navíc odhalili, že kromě zpravodajských hodnot se na pojetí zpravodajství podílejí ještě dva principy – selekce (čím více zpravodajských hodnot událost naplňuje, tím spíše má šanci stát se zprávou) a deformace (hodnoty, které byly důvodem výběru, jsou při zpracování příběhu zdůrazňovány). (Trampota 2006: 26) Jiráček a Burton zase píše, že „to, co si médium vybere jako událost hodnou pozornosti, je podmíněno kulturou, v níž médium operuje, a organizací práce v samotném médiu.“ (Burton, Jiráček 2009: 242)

2.3.3 Další faktory ovlivňující výběr zpráv

O dalších faktorech hovoří Burton a Jiráček jako o faktorech zpracovatelských, tedy takových, které podléhají technologickým a organizačním možnostem daného média. „Pokud nějaká událost nabízí určité možnosti zpracování, má větší naději stát se předmětem zájmu médií.“ (Burton, Jiráček 2009: 246) Mezi takovými aspekty zmiňují například to, jestli je k události obrazový materiál, jestli je zde možnost dramatizace nebo zřetelný konflikt nebo možnost podat zprávu jako příběh o jedinečném lidském osudu. (Burton, Jiráček 2009: 247)

Navzdory množství a evidentní logice a funkčnosti všech teorií zpravodajských hodnot je ovšem potřeba si uvědomit, že slouží spíše jako odraz reality než jako manuál k jejímu fungování. V klasickém chodu zpravodajství se novináři i jejich nadřízení samozřejmě neřídí teoretickými poučkami, ale jednají instinktivně. Jejich instinkt přitom vychází ze zkušenosti, dále z charakteru média a řady dalších faktorů.

Jinak zprávy vybírají média audiovizuální, jinak tištěná a jinak elektronická, neboť k mediování událostí potřebuje každý z nich jiné vyjadřovací prostředky. Zatímco noviny mohou tématu věnovat větší prostor, protože k otisknutí zprávy potřebují informace a fotografie (lečdy ani ty nejsou nutné), televizní zpravodajství musí mít navíc k plnohodnotné reportáži i dostatek záběrů, pokud nemají, musí dát zprávě zákonitě daleko méně prostoru, ačkoliv ji třeba za zásadní považují. „Vliv této skutečnosti může být patrný zejména u zahraničního zpravodajství, kdy spektrum

²⁹ Další rozdělení zpravodajských hodnot lze hledat např. u Westerståhla a Johanssona (1994), kteří zkoumali zprávy napříč mediálním spektrem a vytvořili kategorizaci pěti typů zpravodajských hodnot – důležitost, blízkost, dramatická, přístup a ideologii. (Westerståhl, Johansson 1994)

výběru záběrů dodávaných agenturami může být silně limitující.“ (Trampota 2006: 27) Jiný typ informací recipientům zprostředkovávají komerční média a jiný zase média veřejnoprávní. Vliv na výběr událostí má zároveň i ekonomická síla média. Větší provozovatelé se silnějším rozpočtem si mohou dovolit více zdrojů ze zahraničí – drahé zpravodajské agentury či své pracovníky v dalších zemích. Ekonomicky slabší média si však musí vystačit s méně zdroji, a proto i objem událostí, ze kterých mohou vybírat, je menší. Stejně tak zahraniční zpravodajství limitují zpravodajské agentury, které provádějí už jakýsi předvýběr událostí podle zpravodajských hodnot.

Určitou roli ve výběru zpráv sehrává i stereotyp. K určitým obdobím nebo konkrétním dnům v roce se periodicky pojí zprávy se zaběhlou tematikou. V některých případech zase opakující se jevy (například místo konání zprávy, podobná tematika, opakující se osobnost) způsobují to, že byť zpráva splňuje kritéria zpravodajských hodnot, médium ji nepublikuje. V dnešní době se navíc daleko více než v době vzniku teorií o zpravodajských hodnotách projevuje konkurence mezi jednotlivými médii. Následkem toho proto média občas zařazují i zprávy jen z toho důvodu, že je zařadí konkurence, přičemž ona sama v nich původně zpravodajský potenciál nevyčítala. Výběr témat je rovněž více než kdy jindy podmíněn i požadavky na rychlost informování (která stoupá úměrně se stoupající oblibou zpravodajských serverů), na exkluzivitu informací a aktuálnost informací. Zejména v českém prostředí vede takový trend k bulvarizaci a honu za senzacemi a prvenstvím. „Bulvární média se orientují především na negativitu, jednoduchost, jasnost, celebrity a blízkost, a tím vytváří dojem, že jsou autoritou, jež umí snadno a přehledně vyložit svět (a že svět je vyložitelný prostřednictvím zákulisních informací, drbů ze soukromého života a nejrůznějších deviací). Naproti tomu ta média, která se chtějí prosadit jinak než bulvárně (říká se jim různě – například seriózní nebo prestižní média či média kvality), se soustřeďují více na relevanci, aktuálnost a pravdivost svého zpravodajství.“ (Burton, Jiráček 2009: 249)

3 Normativní, profesní a etické požadavky na výkon práce novináře

3.1 Profese novináře

Žurnalistika a mediální produkce jsou disciplíny, které z přirozené podstaty podléhají nejen svým interním pravidlům, ale zároveň pravidlům vztahujícím se k chodu společnosti. V této kapitole se ovšem nechci zabývat normativními požadavky na úlohu médií jako takových, ale výhradně na požadavky týkající se práce novináře jako jeden z vnitřních faktorů mající silný vliv na výslednou podobu mediální produkce. (Jirák, Köpplová 2009:108) Podle teorie německého psychologa a filosofa Gerharda Maletzkeho, kterou zveřejnil v knize *The Psychology of Mass Communication* (1963), mají mediální profesionálové (komunikátoři) silný vliv na výsledné mediální sdělení, který charakterizuje v šesti rysech: „představa komunikátora o sobě samém, komunikátorova osobnostní struktura, tým, v němž komunikátor pracuje, vztah komunikátora k organizaci, komunikátorovo společenské prostředí, tlaky a omezení způsobené tím, že mediální sdělení je veřejné povahy.“³⁰ (Jirák, Köpplová 2009: 168) Profesi v rámci médií existuje celá řada, v rámci výkladu se ale zaměříme na žurnalistiku, kterou např. Jirák s Köpplovou definují jako „svěbytný typ mediální produkce“ a zároveň jako „svěbytnou profesi, jež se produkci těchto obsahů věnuje.“ (Jirák, Köpplová 2009: 173)

3.2 Kdo je to novinář?

Na studium novinářů poukázal pravděpodobně jako první sociolog Max Weber v roce 1919 ve stati *Politika jako povolání*, kde vymezil žurnalistiku jako politické povolání a žurnalisty řadil do jakési „kasty páriů, která je ve společnosti sociálně vždy hodnocena podle svých mravně nejnižší stojících představitelů“ (Weber 2009: 260-261), ale zároveň vyzdvihl fakt, že taková profese vyžaduje odpovědnost a že „odpovědnost každého poctivého novináře není o nic menší než pocit učence“, ne-li větší, neboť se v paměti lidí dlouho uchovávají výkony nezodpovědných novinářů. (Weber 2009: 260-261)

---

³⁰ Sám novinář (komunikátor) je přitom ovlivňován svými osobnostními rysy a podmínkami práce, zpětnou vazbou od příjemců a podmínkami danými povahou sdělení a povahou média. (Jirák, Köpplová, 2009: 168)

V současnosti v západní Evropě dominuje angloamerický model novinářství, tedy představa o tomto povolání, hlásící se ke „zpravodajství jako klíčové aktivitě novináře a k možnosti hodnotově neutrálního zpravodajství (nestranného, vyváženého, objektivního, oddělitelného od komentáře)“ (Jirák, Köpplová 2009: 177), který je zároveň považován za ideál demokratické žurnalistiky. Základem novinářiny v liberálně-demokratických poměrech je fakt, že jde o tzv. svobodné povolání, k němuž není potřeba žádné předem dosažené kvalifikace. (Jirák, Köpplová 2009: 179) Podle Jiráka a Köpplové jednoduše neexistuje žádná shoda na tom, co by mělo tvořit profesní přípravu k tomuto povolání a novinářem se tak může stát každý. Základem novinářské profese a médií v demokratickém světě je totiž jejich role jakési instituce svobody projevu, z tohoto východiska je proto obtížné požadovat po novináři vzdělání, kvalifikaci, vstupní zkoušky nebo členství ve stavovské organizaci. (Jirák, Köpplová 2009: 179) Abychom se ale nepohybovali v tak obecných rysech, stanovíme si, že novinář je profesní označení pro osobu pracující v médiích, v širším smyslu také externí spolupracovník redakcí, jehož profesi můžeme definovat jako profesi „pozorovatele a kodifikátora skutečnosti, kdy pravda a vědění reálně existují nezávisle na nás a žurnalista je může objevit a zachytit.“ (Osvaldová 2007:244) Pozdější model pak vidí novináře „nikoliv jako nestranného soudce, ale jako součást společnosti, kterou svou prací spoluvytváří a od které se nemůže oddělit.“ (Osvaldová 2007:244) Jako svébytné povolání s pevnou pracovní dobou vykonávané v redakci vzniká nejdříve ve Spojených státech, později v Evropě, a to kolem poloviny 19.století. (Osvaldová 2007:130)

3.3 Přístupy k povolání novináře

Žurnalistikou jako povoláním se detailně zabývá Michael Kunczik (1994) v knize *Základy masové komunikace*³¹. Žurnalistiku definuje jako „činnost osob, které mají jako své hlavní zaměstnání sbírání, ověřování, výběr, zpracování a šíření zpráv, komentářů a zábavných sdělení masovými médii.“ (Kunczik 1995: 63) Stejně definice nabízí i Koszyk a Pruys (1981), Schulze (1986) nebo Donsbach (1988). Pojem žurnalista podle něho přitom zahrnuje řadu různých pozic napříč mediálními organizacemi (od redaktora, přes zahraniční korespondenty a editory až po šéfredaktory), které se navzdory odlišným funkcím podílí na finální podobě mediálního

³¹ Navzdory tomu, že je text bezmála 20 let starý, teoretické koncepty a pohled na normativní požadavky na výkon novinářské profese zůstávají stejné.

sdělení. Podle Kunczika existuje v literatuře řada názorů na nároky týkající se role novinářů. Nejčastěji jde však o dva typy – neutrální objektivní žurnalistiku a aktivně zapojenou, sociálně angažovanou žurnalistiku.³² Neutrální žurnalista je jakýmsi „nezúčastněným agentem, prostředníkem přenosu informace, jehož cílem je objektivita a který se řídí profesionální etikou“ (Kunczik 1995: 79), zatímco angažovaný novinář je vnímán jako bojovník „za určité sociálně zanedbávané, deprivované skupiny, jež nejsou schopny zastupovat své vlastní zájmy, tedy jako čtvrtý stav, který brání zneužívání moci.“ (Kunczik 1995: 79) Dalším pohledem na novinářskou profesi je teorie Wolfganga Langenbuchera (1974), podle něhož je hlavní úlohou žurnalisty zprostředkovávat informace v demokratické společnosti, tedy „umožnit, aby různé skupiny společnosti mohly navzájem komunikovat“ (Kunczik 1995: 80-81) Jiný pohled na žurnalistickou profesi vznesl Donsbach (1982), který žurnalisty pasuje do role učitelů, neboť mají více informací a „jsou schopni lépe než ostatní dojít k politicky racionálním náhledům na věc. Tato premisa je nutná, protože předpokládá vzdělanostní nadřazenost.“ (Donsbach cit. podle Kunczik 1995: 81) Zároveň předpokládá vzdělávací cíl a tím pádem profesi jako poslání.³³ Noelle-Neumannová (1977) zase pokládá žurnalistu za určitý druh „průkopníka“ nových vizí, idejí a témat. (Kunczik 1995: 82) Roli novináře vidí Kunczik dále i v zábavě, jde podle něho o zvláštní profesionální pojetí a je těžké jej definovat. Formu zábavné žurnalistiky ilustruje Kunczik na práci Langenbuchera a Mahla (1974), kteří specifikují toto pojetí žurnalistiky na výzkumu německých novinářů zábavných časopisů, podle nichž je zábava v médiích ospravedlňována a determinována hloupostí jejich recipientů. „Čtenář je nemyslicí tvor. Čtenář chce zábavu. Takže já nemám na výběr, než poskytnout čtenáři zábavu a klesnout na jeho úroveň.“ (Kunczik 1995: 83) Autoři této studie došli k závěru, že hlavní motivací zábavních novinářů je osobní uspokojení (dobrý plat a větší svoboda), nikoliv potřeba komunikovat. (Kunczik 1995: 83). Švýcarská studie z roku 1984 naopak dokázala, že zábavní prvky v médiích mohou pozitivně stimulovat publikum a snáze jím manipulovat ve prospěch podvědomého vzdělávání. „V uvolněné atmosféře se divák

³² Janowicz zase rozlišuje mezi dvojím pojetím novinářské profese – „gatekeeper“ a „advokát“ a domnívá se, že ideálním profesionálním krédem novináře je právě kombinace obou zmíněných – tedy angažovanosti a neutrality. (Kunczik, 1995: 78)

³³ V případě tohoto vymezení ale hovoří Kunczik o vágní, prázdné formulaci, z níž nelze pro každodenní práci novináře vyvodit žádný praktický závěr. (Kunczik, 1995: 82)

bez nějakého velkého úsilí může poučit, že (...) bezpečnostní pásy je třeba mít průběžně zapnuté.“ (Bosshart cit. podle Kunczik 1995: 84)

3.4 Normativní a profesní požadavky na výkon novináře

To, jaké požadavky jsou nutné k tomu, aby mohl člověk vykonávat profesi novináře, není pevně stanovené a liší se v závislosti na jednotlivém médiu a charakteru média. Píšící novinář by pochopitelně měl umět psát, rozhlasový reportér musí ovládat mluvené slovo, televizní reportér by měl kromě mluveného slova a psaní ovládat i správnou mimiku a gestikulaci. To jsou ovšem všeobecné poučky, které se v dnešní době, kdy novinářské řemeslo může vykonávat téměř každý bez zvláštního vzdělání a speciálních dispozic, značně smývají. Zůstávají však platná pravidla, která souvisí s celkovými nároky na novinářskou profesi. O těch hovoří například *Průručka pro novináře střední a východní Evropy* (2001). V ní Malcolm F. Mallette líčí, jaká základní pravidla musí každý novinář dodržovat, kdy zmiňuje například, že by novinář měl vždy zdrojovat své příspěvky a sdělit publiku, odkud má své informace, aby mohlo publikum samo posoudit jejich platnost (Mallette 2001:40) a dodává: „novináři se nesmějí nechat klamat. Zdroje totiž někdy dezinformováním sledují vlastní cíle. Některé noviny nepotvrzené informace zásadně nepoužívají, pokud nepřicházejí alespoň ze dvou spolehlivých zdrojů.“ (Mallette 2001:40) Dále by měl podle příručky novinář vždy udržovat předstih před čtenářem a podávat jim tak informace nové, překvapivé a nevšední. Jako další podmínku vidí autor iniciativní přístup novináře ke své práci. (Mallette 2001:57) Dalším je faktor chyby, kterému by se novináři měli vyvarovat a jednoduše nechybovat, naproti tomu informovat přesně, úplně a objektivně. (Mallette 2001:60) Dále by měl být novinář a jeho příspěvky vždy pro publikum důvěryhodné, zde autor opět akcentuje přesnost a několik způsobů, jak jí docílit: „Nikomu nedůvěřujte³⁴, Vytvořte si redakční systém zajišťující kontrolu³⁵, Pozor na zdroje informací, Píšete-li složitý či odborně zaměřený článek, porovnejte pro jistotu znovu příslušné údaje a citace s původními prameny, abyste předešli chybě, Nedělejte ukvapené závěry, Pečlivě si vše zapisujte, Využívejte dokumentace, Uznat chybu je umění, Stane-li se mimořádně závažná chyba, je někdy lepší napsat nový článek, kde chyby, k nimž došlo, přiznáte. (Mallette 2001:67-69) Jako další z rysů správného

³⁴ Podle hesla amerických novin: „I když ti to povídala tvá vlastní máma, ověř si to.“ doporučují autoři, aby novinář vše vždy ověřoval dvakrát.

³⁵ Autoři například navrhují, že mediální sdělení by vždy měli zkontrolovat alespoň dva redaktori.

novináře akcentuje Mallette nestrannost, které lze dosáhnout pouze tím, že novinář bude vždy uvádět názory obou stran konfliktu, popřípadě názory všech zúčastněných stran, že nebude nikdy pracovat na příspěvku, ke kterému má osobní vztah (kvůli střetu zájmů), že nesmí nikdy přijmout dary ani peníze od respondentů, že by se měl vyhýbat příznakovým slovům a pejorativním označením, že by se novinář neměl stýkat s lidmi z řad inzerentů, kteří by mohli ovlivnit jeho názory. (Mallette 2001:72) Dále samozřejmě platí fakt, že zpravodajství musí být striktně odděleno od komentářů a publicistiky. Toto je jen několik základních pravidel, která by měla být vlastní každému novináři, který chce produkovat kvalitní zpravodajské obsahy. Kapitulu můžeme směle završit citací American Society of Newspaper Editors k novinářům: „Bud'te čestní, nezaujatí, přesní, draví, oddaní, profesionální a piš'tě jasně a přesně.“ (Mallette 2001: 76)

3.5 Etické požadavky na výkon profese novináře

Dalším faktorem, který ovlivňuje a tvaruje práci novinářů, jsou etické principy a požadavky na výkon jejich povolání. Profesionální etika je svébytnou disciplínou, z níž vyplývají pravidla pro různé typy profesí, žurnalistická etika³⁶ je konkrétně „souhrn psaných i nepsaných zásad, kterými by se měla řídit práce žurnalisty na základě obecně sdílených hodnotových kritérií.“ (Osvaldová 2007:66) Neboli „jde o soubor konkrétních pravidel, která vycházejí z tradičních stavovských hodnot, profesních ctností či principů organizace a vymezují všeobecně respektovaný standard profesionálního jednání.“³⁷ (Šiler 2007:57) Jednoduše novináři „musí pracovat podle jednotného kodexu chování, který zaručuje jejich bezúhonnost, důvěryhodnost, a tudíž i jejich status informátorů o pravdě.“ (McNair 2004:67)

Zásady žurnalistické etiky jsou obvykle shrnuty v etických kodexech jednotlivých redakcí nebo novinářských profesních sdružení. Právě redakční profesní kodexy jsou tím, co by mělo mít bezprostřední vliv na podobu mediálních sdělení jednotlivých mediálních organizací. Mezi nejzdařilejší v českém prostředí patří podle Burtona a Jiráka etický kodex, jež vypracovalo a schválilo vedení týdeníku Týden

³⁶ Je nutné zmínit, že pojmy žurnalistická etika a mediální etika jsou různorodé. Zatímco žurnalistická etika, která je obsahem této podkapitoly se vztahuje výhradně k profesní rovině žurnalistů a mediálních pracovníků, etika mediální je pojem nadřazený, který zahrnuje etické přístupy médií jako institucí a zkoumá zejména jejich vztah ke společnosti a jiným společenským institucím.

³⁷ Zároveň je nutné zmínit, že profesní kodexy neurčí pouze povinnosti novinářů, ale stanovují také jejich práva. (Šiler, 2007:58)

v druhé polovině roku 1998³⁸. V České republice je jedním ze stěžejních *Etický kodex novináře* Syndikátu novinářů ČR z roku 1998 (doplňný Komisí pro etiku v roce 2000). (Osvaldová 2007:66) Z něho je možné vyčíst zásadní etická pravidla, kterým podléhá novinářská profese a která se zároveň prolínají i v dalších interních kodexech jednotlivých redakcí, popřípadě mezinárodních novinářských úmluv (např. *Deklarace principů novinářského chování*, kterou přijala Mezinárodní federace novinářů v Bordeaux v roce 1954)

3.5.1 Etické principy zakotvené v Etickém kodexu novináře

V prosinci 1994 se v Praze konala 4.Evropská konference o politice hromadných sdělovacích prostředků, výsledkem této konference byla mimo jiné deklarace ministrů zúčastněných států, která uznala v bodě 11c, že „novináři mají právo přijímat své vlastní samoregulační normy např. ve formě etického kodexu.“ (Etický kodex Syndikátu novinářů ČR) 2.rezoluce této konference specifikuje, že kodexy mají být „dobrovolně přijaty a dobrovolně uplatňovány“ a že „výkon novinářského povolání je založen zejména na základním právu na svobodu projevu, zaručenou článkem č. 10 Evropské konvence o lidských právech.“ (Etický kodex Syndikátu novinářů ČR)

Etický kodex novináře vypracoval Syndikát novinářů České republiky na základě studia mezinárodních i národních dokumentů a je závazný pro jeho členy, k jeho dobrovolnému dodržování pak byli vyzváni všichni čeští a moravští novináři bez ohledu na členství v syndikátu. Kodex byl přijat valnou hromadou Syndikátu novinářů ČR 18. 6. 1988 a na návrh Komise pro etiku SNČR byl aktualizován 25. 11. 1999. (Etický kodex Syndikátu novinářů ČR) Kodex je rozdělen celkem do tří částí:

- Právo občanů na včasné, pravdivé a nezkreslené informace
- Požadavky na vysokou profesionalitu v žurnalistice
- Důvěryhodnost, slušnost a serióznost zvyšují autoritu médií

První část vychází z čl. 17 Listiny práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky, neboť novináři toto právo realizují svou profesí, přejímají zodpovědnost za to, že informace, jež sdělují veřejnosti, jsou „včasné, úplné, pravdivé a nezkreslené“

³⁸ Týden vydal etický kodex jako první tištěné médium u nás (Česká televize měla kodex od roku 1995), jednotlivé body se zaměřují zejména na přesnost, nestrannost, nepředpojatost a různost. Další kodexy se začaly objevovat až po roce 2000 (Hospodářské noviny, leden 2002; Mladá fronta Dnes, březen 2002; Vltava Labe Press, říjen 2004) (Musilová, 2009: 16)

(Etický kodex Syndikátu novinářů ČR), protože občan má právo na objektivní obraz skutečnosti. S tímto bodem souvisí následující pravidla:

- a. zveřejňovat jen informace, jejichž původ je znám, nebo v opačném případě je doprovodit nezbytnými výhradami,
- b. respektovat pravdu bez ohledu na důsledky, které to pro něj může mít, vyhledávat informace, které slouží všeobecnému zájmu, i přes překážky,
- c. dbát na rozlišování faktů od osobních názorů,
- d. hájit svobodu tisku i svobodu jiných médií,
- e. neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti,
- f. nepřipustit, aby domněnka byla vydávána za ověřený fakt a zprávy byly deformovány zamlčením důležitých dat,
- g. odmítat jakýkoli nátlak na zveřejnění nepravdivé, nebo jen částečně pravdivé informace,
- h. odmítat jakékoli zásahy státních orgánů, jež by mohly ovlivnit pravdivost sdělení,
- i. přijímat pouze úkoly srovnatelné s jeho profesionální důstojností,
- j. nepoužívat nepoctivé prostředky k získání informace, fotografie nebo dokumentu nebo využívat k tomu dobré víry kohokoliv. Nepoctivost prostředků je při tom třeba posuzovat v souvislosti s veřejným zájmem na publikování příslušné informace.

Druhý bod v sobě nese odpovědnost k veřejnosti a nutnost vysoké profesionality a sestává z následujících aspektů.

- a. nést osobní odpovědnost za všechny své uveřejněné materiály,
- b. vyloučit všechny činnosti, které by jej mohly kompromitovat nebo vést ke konfliktu zájmů,
- c. nepřijímat žádné hodnotné dary nebo výhody, které by měly souvislost s jeho novinářskou činností, zvláště pak z důvodů zveřejnění nebo zatajení nějaké informace,
- d. nezneužívat povolání novináře k činnosti reklamního pracovníka a nepřijímat žádnou odměnu přímou nebo nepřímou od zájemců o reklamu, odmítnout podílet se na publikování skryté reklamy,
- e. nepodepisovat svým jménem obchodní ani finanční reklamy,
- f. nepřijímat peníze ve veřejné službě nebo v soukromém podniku tam, kde jeho postavení novináře a jeho vliv by mohly být zneužity,
- g. nezneužívat výsad, plynoucích z povolání novináře, k prezentování svých osobních postojů,
- h. nezneužívat možných výhod, plynoucích z členství v Syndikátu novinářů, k uspokojování soukromých potřeb.

Třetí bod pak charakterizuje takové aspekty novinářské profese, které směřují k důvěryhodnosti a serióznosti média.

- a. nic neomlouvá nepřesnost nebo neprověření informace, každá uveřejněná informace, která se ukáže jako nepřesná, musí být neprodleně opravena,
- b. jestliže si zdroj informací přeje zůstat utajen, novinář je povinen zachovávat profesionální tajemství, i kdyby mu z toho měly vzniknout potíže,
- c. respektovat soukromí osob, zejména dětí a osob, které nejsou schopny pochopit následky svých výpovědí,
- d. dodržovat přísně zásadu presumpce nevinny a neidentifikovat příbuzné obětí nebo delikventů bez jejich jasného svolení,
- e. považovat pomluvu, neprokázané obvinění, překroucení dokumentů, faktů a lži za nejzávažnější profesionální chyby,
- f. kromě nesporných důvodů veřejného zájmu nesmí novinář svou činností dostat dotčené osoby do nesnází nebo osobní tísně,
- g. novinář nesmí využívat ve svůj prospěch informace získané při výkonu svého povolání dříve, než budou tyto informace zveřejněny,
- h. nesmí vytvářet ani ztvárňovat námět, který by podněcoval diskriminaci rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace,
- i. při reprodukci jakéhokoli textu musí být uveden jeho autor formou adekvátní k rozsahu přetištěného materiálu,
- j. plagiát se zásadně zakazuje.³⁹

Podobná pravidla a normy lze nalézt i v Deklaraci principů novinářského chování, která byla přijata na Druhém světovém kongresu Mezinárodní federace novinářů v Bordeaux v roce 1954, následně byla upravena na 18. světovém kongresu v Helsingoru v červnu 1986. (Deklarace, Syndikát novinářů ČR) Na tuto deklaraci jako na základ etických principů novinářské profese například odkazuje i Kunczik (1995: 84-85) Deklarace sestává z devíti bodů, které se jen minimálně odchyľují od Etického kodexu novináře. Mezi nimi tedy i respektování pravdy a práva veřejnosti na pravdu jako první povinnost novináře, upřesňování každé informace, o které zjistí, že je nepřesná nebo čestné metody pro získávání zpráv, dokumentů a fotografií. (Deklarace, Syndikát novinářů ČR) Další etická a profesní pravidla novinářské profese můžeme hledat například u Noelle-Neumannové a Chluze (1971), Saxera (1984) nebo Webera (1964). (Kunczik 1995: 86-89)

4 Mystifikace

Mystifikace je pojmem užívaným v rámci běžného jazyka a konverzace, jeho vymezení ale obvykle bývá velmi široké. Poměrně široce ho zároveň definuje i odborná

³⁹ Všechny body jsou doslovně citovány z Etického kodexu novináře Syndikátu novinářů České republiky, která je dostupný z [www: http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/eticky-kodex/](http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/eticky-kodex/)

literatura. Akademický slovník cizích slov popisuje mystifikaci jako „(úmyslné) klamání něčím zdánlivě pravdivým“ nebo jako „nepravdivou, vymyšlenou zprávu.“ (Kraus, Petráčková 1998: 517) Podobná definice pak zaznívá i v Novém slovníku cizích slov pro 21. století – tedy „úmyslné klamání nepravdivou nebo nepřesnou informací“. (Nový slovník cizích slov pro 21. století 2008: 231) Slovník cizích slov z roku 1993 pak hovoří o „úmyslném klamání, šíření nepravdivých zpráv“ a přidává „předstírání něčeho“. (Slovník cizích slov 1993: 160) Všechny definice mají tedy několik společných jmenovatelů – jde o klamání úmyslné, za pomoci nepřesné, nepravdivé nebo zcela vymyšlené informace a nemusí jít pouze o vyřčení takové informace, ale zároveň o její šíření. Slovníky ovšem nevymezují pojem z hlediska motivace strůjčů mystifikace a možných dopadů, což jsou hlediska poměrně zásadní. Mystifikace je pojem, který často úzce souvisí s mediálním diskurzem, politickým diskurzem nebo také diskurzem uměleckým.

Jeroným Klimeš se zase zabývá mystifikací z psychologického hlediska a tvrdí, že mystifikace vychází z tzv. teorie mysli⁴⁰, kterou se učí děti ve věku přibližně 4,5 let. Díky této teorii se podle Klimeše učí člověk používat nepřímé manipulace, tedy lhát, podvádět, intrikovat i mystifikovat. (Klimeš 2009) Mystifikaci vymezuje Klimeš z psychologického hlediska jako druh lhaní. „Jediné, co ji omlouvá, je fakt, že občas bývá míněna dobře. Známe totiž dva druhy manipulací. Egoцентриcké jsou ve prospěch manipulujícího, tedy zmanipulovaného člověka většinou poškozují či okrádají. Naproti tomu například rodiče používají manipulace, které jsou v prospěch dítěte, a to jsou manipulace altruistické. Mystifikace tedy může být druh altruistické manipulace.“ (Klimeš, 2009) Mystifikaci Klimeš dále ilustruje na příkladu filmu Český sen⁴¹, kdy namítá, že bylo zcela přirozené, že lidé uvěřili faktu, že se hypermarket skutečně otevírá, nebo na příkladu podvedených partnerů, kteří si vyčítají, že byli hloupí a věřili tomu druhému. „Ale i zde musíme těmto lidem říci: „Ne, věřit druhému a rozumně důvěřovat je normální. Nenormální je být paranoidní.“ Stejně tak byli normální a zdravě

⁴⁰ Teorii mysli vysvětluje Klimeš jako poměrně jednoduchý fakt – dítě si uvědomí, že může mít v hlavě něco jiného než druhý člověk a tomu druhému může leccos zatajit. Zároveň teorie mysli může podle Klimeše za fakt, že si každé dítě v předškolním věku osvojí různá pravidla manipulace, jedno z nich například zní: „Silnější je ten, kdo říká ‘Ne!’“ Z toho důvodu se například při rozchodu cítí silnější ten, který rozchod v partnerském vztahu inicioval, v případě nevěry je v páru více za hlupáka ten, který byl podveden. (Klimeš, 2009)

⁴¹ Dokument Víta Klusáka a Filipa Remundy z roku 2004, v němž autoři zmanipulují veřejnost tím, že oznámí, že se otevírá nový český hypermarket Český sen. Hypermarket je ovšem fiktivní a autoři se na dokumentu snaží ukázat, jak snadné je zmanipulovat veřejnost pomocí reklamy a marketingu.

uvažující lidé, kteří věřili tvůrcům filmu Český sen.“ (Klimeš 2009) Jako nejlepší ochranu proti mystifikaci nenavrhuje Klimeš nedůvěru, ani inteligenci, ale paměť.⁴² (Klimeš 2009) Z pohledu jedince lze samozřejmě zcela logicky s touto teorií souhlasit a fakt, že se někdo nechá zmást mystifikací, pochopit a omluvit. Z pohledu mediálního jde ovšem o poněkud komplexnější problém, uvědomíme-li si, že právě média mají moc třídit informace, nastavovat společensky diskutovaná témata, určovat, co je důležité a utvářet veřejné mínění. Vzhledem k silnému vlivu by právě média měla být tím ochranným pilířem, který mediální publikum vyvaruje všech mystifikací a poskytne jim jen informace ověřené a pravdivé. Uvážíme-li ale fakt, že i v médiích pracují jen lidé, nikoliv naprogramované stroje, lze snáze pochopit fakt, že občas mystifikace proklouzne i skrze mediální síta.

Ptáme-li se, co tedy z hlediska zkoumání této práce mystifikací ještě je a co už není, je potřeba vymezit si další pojmy, které s termínem mystifikace úzce souvisí a často bývají dokonce nesprávně zaměňovány.

4.1 Fáma⁴³

Slovník mediální komunikace definuje fámu jako zvěst nebo nezaručenou zprávu tvářící se pravdivě, která je zároveň ústně šířená. (Reifová a kol. 2004: 62) Fáma podle slovníku „stojí v pozadí záměrných i neúmyslných efektů mediálního sdělování“. (Reifová a kol. 2004: 62) Základní premisou fámy je způsob jejího šíření – „jde o výsledek verbálního komunikování mezi lidmi, které vzniká všude tam, kde dochází k sociálním interakcím v reálně existujících mezilidských vztazích.“ (Reifová a kol. 2004: 62) Základním aspektem je podle definice fakt, že se šíří výhradně ústně. To ovšem nevyklučuje, že se zároveň nemůže šířit i moderními komunikačními prostředky nebo mediálními sděleními. Vzhledem k tomu, že moderní komunikační nástroje jako telefony, e-mail nebo přímá i nepřímá komunikace na sociálních sítích dnes zdařile zastupují klasickou verbální komunikaci, lze říci, že fámy se mezi lidmi zároveň šíří i díky těmto moderním technologiím. Následné předávání z člověka na člověka, kdy každý jedinec přidá k přenesené informaci svou vlastní interpretaci a subjektivní hodnocení, předsudky, sebesplňující proroctví nebo emočně zabarvené soudy (Reifová a

⁴² Hloupostí podle Klimeše není nechat se napálit, ale nechat se napálit tímtož člověkem dvakrát. (Klimeš, 2009)

⁴³ Termín fáma vychází z latinského „fami“, tedy v překladu hovořím, povídám, mluvím, podle antické bohyně pomluv a přímluv Famy. (Reifová a kol., 2004: 62)

kol. 2004: 63) vytváří z původní informace fámu. Termín se vymezuje proti dezinformaci a lži. Slovník uvádí, že fáma jako taková je jednoduše výsledkem každodenních sociálních interakcí a každodenní komunikace.

Mediální sdělení produkovaná masovými médii může být ovšem základem takové fámy. Právě informace z médií bývají často tím, o co lidé opírají nezávazné i závazné konverzace v každodenním životě. Vlivem takových interakcí se pak informace nese dál a přebírá všechny další aspekty (viz. výše), které z informace vytváří fámu. Pakliže médium uveřejní informaci mystifikačního charakteru, informační nejistota vzrůstá do té roviny, že se k původní sdělené informaci přidružuje ještě více subjektivních hodnocení. Šíření fámy determinuje několik faktorů: „informační nejistota, sugestibilita zúčastněných, nejasnost a mlhavost formy sdělování, otevřený prostor pro různé dohady, mnohoznačnost vyjadřování, zatajování a obava před únikem informací, omyly v sociální atribuci a percepce a vlivy sociálních a politických mimikry.“ (Reifová a kol. 2004: 63) Efekt fámy může být následně dvojí – pravdivé informace může posunout na úroveň dezinformací a dezinformace naopak posunout do skutečné informační reality. (Reifová a kol. 2004: 63)

Zakladatelé teorie vzniku a šíření fám Gordon Allport a Joseph Postman popisují fámu následovně: „fáma je sdělení, které se týká aktuálních událostí, které se má věřit a které se šíří od osoby k osobě zpravidla ústně. Neobsahuje údaje, podle nichž by se dala posoudit jeho pravdivost.“ (Allport, Postman cit. podle Kapferer 1992: 9). Robert Knapp zase fámu definuje jako „informaci předkládanou k věření. Souvisí s aktuálním děním a je rozšiřována bez oficiálního ověření. (Knapp cit. podle Kapferer 1992: 9) Warren A. Peterson a Noel P. Gist ji zase definují jako „neověřenou zprávu nebo vysvětlení rozšířené mezi lidmi. Týká se předmětu, události nebo otázky veřejného zájmu.“ (Peterson, Gist cit. podle Kapferer 1992: 9)⁴⁴ Proti všem těmto teoretickým přístupům se vymezuje Jean-Noel Kapferer, který tvrdí, že pouze odkazují k tomu, že fámy vznikají z nepravdivých informací, podle něho se však fámy s odstupem času mohou ukázat jako pravdivé. (Kapferer 1992: 11) Sám proto definuje fámu jako „vznik a šíření takových informací, které ještě nebyly veřejně potvrzeny nebo popřeny z oficiálních zdrojů.“ (Kapferer 1992: 19) Nejde tedy o její reálnou pravdivost či nepravdivost, ale subjektivní pocit jednotlivce, zda jde o pravdivou či nepravdivou

⁴⁴ Podle Kapferera se fáma liší od mýtu tím, že se týká aktuálního dění, zatímco mýtus minulosti. A stejně tak se liší od anekdot nebo směšných příběhů, které se předávají ze člověka na člověka, neboť její motivací není pobavení, ale uvěření. (Kapferer, 1992: 10)

informaci. A šíří se z toho důvodu, že jim lidé věří. Rozeznat fámu je možné pouze tehdy, pokud vznikne pochybnost.

Zároveň Kapferer zmiňuje fakt, že pro veřejnost neexistuje žádná dělicí čára mezi informací a fámou. Za informaci považuje to, co je podle ní pravdivé, a za fámou to, co shledává jako nepravdivé nebo přinejmenším za neověřené.“ (Kapferer 1992: 17) Hranice mezi informací a fámou je tak silně subjektivní, neboť je výsledkem našeho vlastního přesvědčení. (Kapferer 1992: 17) Úplné šíření fámy nastává v momentě, kdy je sdělení veřejností hodnoceno jako fáma. (Kapferer 1992: 17) „Většinou je fáma spontánním lidským produktem bez úmyslu a bez strategie“ (Kapferer 1992: 22)

Ve vztahu k šíření fám sehrávají podle Kapferera zásadní roli právě média, která nejenže zrychlí jejich kolování, ale dodávají jim také na věrohodnosti. „Efekt zrychlení je fyzický, (...) efekt zvěrohodnění je psychologický. Médium, jak známo, má svou váhu. Fáma dostává jeho prostřednictvím charakter „informace“, získává status pravdivosti a může už definitivně zaujmout místo ve vědomí lidí.“⁴⁵ (Kapferer 1992: 55) Zároveň ovšem dodává, že právě média jsou tím nástrojem, který může šíření fámy zastavit. „Rychlost šíření však současně urychluje i proces zániku fámy: když obíhá světem, narazí na důkazy, které ji vyvracejí“ (Kapferer 1992: 54)

4.2 Dezinformace

Naproti tomu dezinformace je „úmyslně nesprávnou či zkreslenou informací, která je tajně implantována do informační soustavy oponenta se záměrem ovlivnit žádoucím směrem jeho aktivity.“ (Reifová a kol. 2004: 45) Cílem dezinformace je tedy přesvědčit co nejširší publikum o nepravdivé skutečnosti. Takové jednání je klasickým nástrojem propagandy, tedy nástrojem manipulativního jednání s cílem škodit protivníkovi, v němž mohou masová média sehrát výraznou roli. Termín dezinformace se druzí spíše s vojenským a politickým soupeřením, nelze ho tedy korektně používat v případě, že hovoříme o „nevinném“ mystifikování s primárním cílem pobavit se na cizí účet nebo zmást veřejnost. Slovník dále zmiňuje, že moderní dezinformační kampaň obvykle začíná publikováním inkriminovaného materiálu v méně známém

---

⁴⁵ Zde sehrává velmi podstatnou roli důvěra v média a ověřování zdrojů, neboť, „sdělujeme-li někomu zprávu, kterou jsme si přečetli v novinách, předpokládáme, že je ověřená, nemáme však pro to žádný důkaz.“ (Kapferer, 1992:11)

médiu, následně (za předpokladu, že je úspěšná) dochází k jejímu šíření dalšími médii. (Reifová a kol. 2004: 45) V širším slova smyslu lze za dezinformační praktiky chápat i aktivity hospodářské nebo kulturní, například reklamu. Zároveň širší pojetí hovoří o dezinformování v souvislosti s médii (v jiném než propagandistickém pojetí) a tím odkazují k dysfunkci médií. (Reifová a kol. 2004: 45) V tom nejužším slova smyslu je ale nutné brát dezinformaci jako nástroj domácí i zahraniční politiky k porážce momentálního „nepřítele“. ⁴⁶

4.3 Hoax

Dalším z pojmů, který se úzce váže k mystifikaci, je termín hoax, jenž je například Novým slovníkem cizích slov pro 21. století definován následujícím způsobem: „nevyžádaná zpráva, masově šířená elektronickou poštou, nejčastěji má povahu varování, prosby o pomoc, žertu.“ (Nový slovník cizích slov pro 21. století, 2008: 134) V nejužším a původním slova smyslu jde o tzv. řetězové e-maily (řetězové z toho důvodu, že apelují na příjemce, aby informaci posílal dále, a ta se tak „řetězila“), které mají tendenci rozšiřovat se z jednoho uživatele na druhého, podobně jako fáma, a následně se tak stát nepravdivou informací, která zakotví v povědomí veřejnosti jako informace, o níž už něco slyšeli a která by mohla pravdivou být. Hoaxy se původně šířily klasickou poštou, poté e-maily, dnes jsou vedle e-mailů frekventovanými položkami i na sociálních sítích (zejména na Facebooku), jako informace, která se nepřeposílá, ale sdílí dál. V širším slova smyslu se pak termín hoax přeneseně a možná nesprávně používá pro označení fiktivní, mystifikační zprávy, která koluje na internetu, ale jejím primárním cílem nemusí nutně být falešné varování, ani prosba o pomoc. Jde jednoduše o nepravdivou informaci, která koluje virtuálním světem a až do ověření se může jevit jako teoreticky reálná. ⁴⁷ V českém prostředí například funguje server

---

⁴⁷ Označení „hoax“ v přeneseném slova smyslu například používá Daniel Dočekal na webu www.poooh.cz, který se mimo jiné specializuje na odkrývání fiktivních informací, které kolují po internetu. Termín „hoax“ používá například u případu, kdy byl českým médiím v polovině října 2013 rozeslán fiktivní mail s fiktivními kontakty, ohledně toho, že pořad Zelená vlna Českého rozhlasu bude měnit svůj název, protože před volbami tak kvůli názvu neadekvátně straní Straně zelených (informaci z fiktivního mailu po ověření na fiktivním čísle fiktivní mluvčí Českého rozhlasu mimochodem tehdy zveřejnila ČTK a servery iDnes.cz a Lidovky.cz), dále pak v souvislosti s tím, že server Tn.cz naletěl na „hoax“ kolující po internetu a sociálních sítích ohledně toho, že Samsung se údajně pomstil Applu tím, že mu pokutu jednu miliardu dolarů zaplatil v drobných mincích, dále například v souvislosti s tím, že servery Novinky.cz a Blesk.cz naletěly na „hoax“ v podobě videa na youtube, na němž měl vůbec poprvé vzlétnout muž do nebe jako pták pomocí speciálně upravených křídel. V těchto třech případech se rozhodně nedá hovořit o prolnutí

HOAX.cz, který eviduje různé druhy takových poplašných podvodných e-mailů a osvětluje jejich (ne)pravdivost⁴⁸. Server zároveň jako definici vzniklou překladem anglického slova „hoax“ uvádí „falešnou zprávu, mystifikaci, novinářskou kachnu, podvod, poplašnou zprávu, výmysl, žert, kanadský žertík.“⁴⁹ (Hoax.cz)

4.4 Pseudoudálost

Termín pseudoudálost nekoresponduje s mystifikací do takové míry jako příklady předchozí, nicméně z hlediska jejího vztahu k médiím je nutné ji vymežit. Podle definice jde o událost, která není spontánní, ale stává se událostí až v momentě, kdy o ní informují média. Pseudoudálost existuje pouze pro účely sdělovacích prostředků a bez sdělovacích prostředků by se v reálném světě neodehrála. Jde o událost zinscenovanou, zrežirovanou a připravenou speciálně pro média. (Reifová a kol. 2004: 197) Nevytváří ji přitom sama média, ale ti, kteří potřebují prosadit určité informace do sdělovacích prostředků, zároveň takovou pseudoudálost organizují tak, aby vyhovovala režimu fungování médií z hlediska místa, načasování nebo atraktivity. (Reifová a kol. 2004: 197) Pseudoudálost jako první definoval Daniel Joseph Boorstin v knize *The Image. Guide to Pseudo-events in America* (1961) Ten mezi takové typy událostí koncipovaných zejména pro mediální využití zařadil například tiskové konference, vernisáže, recepce, oslavy výročí nebo politická prohlášení. (Boorstin 1992: 12-44) Jednoduše události, které podle Boorstina nejsou spontánní, jsou vytvořeny za účelem

---

s původním vymezením slova „hoax“ (první případ by se dal hypoteticky označit za virální předvolební kampaň strany Zelených, v dalších dvou případech může jít o komerční a nekomerční virální kampaň), rozhodující ovšem je ilustrace toho, že termín „hoax“ nabyl v rámci běžného chápání a mluvy odlišných aspektů.

⁴⁸ Mezi příklady takových „hoaxů“ uváděných serverem patří například: Od xx.xx.xx bude ICQ placené!! Ale ještě máte šanci s tím něco udělat, podepište petici na www.xxx.com!! Potom odešlete tuto zprávu x lidem a stisknete F1. Vaše ikonka zmodrá a placení se vám vyhne. / Oficiálně z banky: Jakmile se ocitnete v kritické situaci a musíte pod nátlakem vybrat peníze z bankovního automatu na požádání/přinucení násilníkem, zadejte svůj PIN opačně: to je od konce - např. máte-li 1234, tak zadáte 4321, automat vám peníze přesto vydá, ale též současně přivolá policii, která vám přijde na pomoc. Tato zpráva byla před nedávnem vysílána v TV, protože málo lidí využívalo tuto skutečnost, protože o tom nevěděli. Přepošlete toto co nejvíce lidem./ Dávejte si pozor na své děti! Upozorňuji na případ, který se stal nedávno mé známé při nakupování v obch.domě IKEA. Rodiče šli nakupovat se svou desetiletou dcerou do obch.domu IKEA. Najednou zjistili, že dcera s nimi není. Chvíli čekali, jestli se neobjeví. Pak se rozhodli nechat ji vyhlásit. Obchodní dům hned uzavřel všechny východy a začal ji hledat. Holčička byla objevena na toaletě, ostříhaná a převlečená do jiných šatů. Asi to nebyl první případ, co se tam stal. (Hoax.cz)

⁴⁹ Dále pak hovoří o tom, že v počítačovém světě je hoaxem nejčastěji označována zpráva, která varuje před neexistujícím nebezpečným virem. (Hoax.cz)

medializace, ve vztahu k realitě jsou ambivalentní a často se stávají sebesplňujícím prorocstvím. (Boorstin 1992: 11-12) Boorstin je zastáncem té teorie, že na jedné straně existuje tzv. aktuální skutečnost, tedy relevantními a reálné události, na druhé straně stojí tzv. syntetická zajímavost, tedy události vyráběné masovými médii, jejímž stěžejním prvkem jsou právě pseudoudálosti. Z toho důvodu je Boorstin zastáncem názoru, že média deformují pravou mimomediální realitu. (Reifová a kol. 2004: 197)

McNair dodává, že pseudoudálosti jsou svým způsobem fiktivní, nereálné události a „nemají žádný racionální význam a smysl vně okruh působnosti médií.“ (McNair 2004: 148) A kulturní kritik Gilbert Adair tvrdí, že o událostech informují novináři proto, že se staly, kdežto pseudoudálosti se staly proto, že o nich informují novináři. (Adair in McNair 2004:148) Z našeho úhlu zkoumání nelze říci, že by charakterově byly pseudoudálosti definované Boorstinem stejně fiktivní, jako mystifikace, které si rozebereme v praktické části, nicméně o jisté podobnosti se rozhodně hovořit dá. Mystifikace, které pronikají do médií, se de facto stávají událostmi až v momentě, kdy o nich média informují. Navzdory tomu, že nejsou nebo nemusí být vytvářeny přímo pro média a tedy s motivací značně odlišnou než pseudoudálosti, které jsou konstruovány přímo pro média, bez mediálního zájmu by byly mystifikace pouhými recesistickými kousky kolujícími po sociálních sítích nebo přenášeny ústně z osoby na osobu. V momentě, kdy se jich ovšem chopí média, stávají se událostmi, které se šíří mezi mediální publikum, a to jim dává stejnou váhu jako ostatním mediálním sdělením.

5 Recese

5.1 Historie recese

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že pojmy komika, humor a recese jsou pojmy synonymické a v běžné mluvě se jako synonyma často používají, z hlediska teoretických konceptů vycházejících z antropologie, filosofie nebo kulturologie jsou tyto termíny rozlišovány. Vladimír Borecký (2000) například považuje termín komika⁵⁰ za zastřešující termín pro všechny projevy humorného jednání, jde podle něj o „specifický projev diskurzu jako výrazu postoje k světu“. (Borecký 2000: 25) Borecký

---

⁵⁰ Termín komika se do evropských jazyků dostal přes latinu z řeckého slova komikos, tedy směšnost, výraz používaný jako protipól k tragédii, smutku a vážnosti. (Borecký, 2009)

dále člení projevy komiky na čtyři základní kategorie – naivitu, ironii, humor a absurditu. V této diplomové práci si nicméně dovoluji držet pojmu recese, jakožto dalšího z projevů komiky, který v sobě zároveň částečně nese znaky všech čtyř Boreckým vytyčených kategorií a současně odkazuje spíše k jednání a specifickým činům spojeným s žertovným charakterem.

Slovník spisovného českého jazyka vysvětluje termín recese jako „výstřední žert, často primitivní úrovně“. (Havránek 2011) Český literární historik Radko Pytlík argumentuje tím, že se v souvislosti s recesí rozhodně nedá hovořit o primitivní úrovni. „Spíše jde o způsob uvolnění, daného živelným temperamentem, kus nespoutané legrace, vycházející bezprostředně ze situace“. (Pytlík 2000) Slovník současné češtiny pojem definuje jako „výstřední chování zamýšlené jako žert“ (Slovník současné češtiny 2011: 683) Původ slova recese lze podle Českého etymologického slovníku hledat v latinském *recessio* (v původním významu hospodářský pokles), význam žertování získalo slovo patrně z pozdějšího významu slova *recese*, který se používal pro označení přerušení nebo přestávky. (Rejzek 2001:555). Odlišný pohled na etymologický vývoj slova *recese* má Jindřich Göth, podle něhož nabyl pojem nového významu ve smyslu žertování ve 30. letech 20. století díky studentovi Vladimírovi Borovi⁵¹, který výraz začal nově používat v okruhu svých přátel ve smyslu zdeptán nebo zničen ostrým, nevšedním humorem⁵². (Göth 2010) Kolem Bora se následně vytvořila skupina takzvaných Pražských recesistů, k nimž patřili například studenti Pavel Kropáček, Hugo Huška, Rudolf Jaroš, Vladimír Köhler, Gustav Schönbach, Myrtil Frída nebo pozdější filmoví režiséři Ladislav Rychman a Jiří Krejčík. Cílem tohoto sdružení bylo dělat si srandu z ostatních lidí, respektive provozovat humor, „který za sebou zanechává spoušť v podobě konsternovaných spořádaných občanů, uvedených touhle úderkou humoru do recese“.⁵³ (Göth 2010) Bor sám ve svém sborníku *Recese* (1993) upozorňuje na fakt, že

⁵¹ Vladimír Bor se později stal uznávaným scenáristou a dramaturgem. Podílel se na klíčových snímcích nové vlny, například na filmech Miloše Formana, napsal scénáře k filmům *Morgiana*, *Pozor, vizita!*, *O věcech nadpřirozených* a k dalším. Produkčně je podepsán například pod snímky *Spalovač mrtvol*, *Nebeští jezdci*, *Adéla ještě nevečeřela* nebo *Smrt krásných srnců*. Zemřel v roce 2007.

⁵² Podle Göthovi verze se student s podvrtným smyslem pro humor Vladimír Bor dal jednou do řeči s mladíkem Quido Vrkočem, který pocházel z obchodnické rodiny a mezi řeči použil slovo *recese* ve smyslu, že někdo byl v recesi. Bor výraz do té doby neznal a nechal si proto vysvětlit, že to znamená, že dotyčný byl v úzkých, pokořen, zdeptán, zničen. Bor sám si tento výraz upravil a začal jej používat v komunitě svých přátel, kteří si začali říkat recesisté a oněmi duševně zdeptanými a pokořenými měly být oběti jejich žertů. (Göth 2010)

⁵³ Göth například uvádí ve svém článku, že ukázkou jejich pouliční recese byla takzvaná sejmna (recesisté si potrpěli na vlastním slangu), jejímž principem bylo, že recesista si na ulici vybral náhodného

Pražští recesisté pořádali své akce v dobách, kdy de facto předběhli vlnu amerických happeningů, založených na recesi. (Bor 1993) Z následujících indicií si tedy definujeme recesi jako určitý typ výstředního žertování, které je založené na šokování veřejnosti až nesmyslným chováním. A dá se chápat zároveň jako ironický protest proti různorodým společenským jevům nebo jako provokativní narušení všednosti. Pytlík (2000) zároveň dodává, že recese není nikdy konstruktivní a státotvorná, je podle něho „výrazem nálady, která se zdá být bezvýchodná a obvykle jde o výplod studentského temperamentu“. (Pytlík 2000) Almanach Recese z roku 1936, který je jakýmsi manifestem Klubu pražských recesistů sdružených kolem Vladimíra Bora, popisuje jako hlavní motivaci recesistů „nechť k bezduché stupiditě každodenního plahočení“⁵⁴ (Pytlík 2000).

Byť nás dnes od vzniku Almanachu dělí bezmála 80 let, význam pojmu recese se příliš nezměnil, naopak porovnání s jednotlivými případy z dnešní doby, které si popíšeme v následujících podkapitolách, dokazuje, že i dnes vychází recese primárně z potřeby rozvířit všednodennost a leckdy upozornit na nesmyslnost některých aktuálně uznávaných zásad či norem fungování vybraných systémů uvnitř společnosti (jako např. politického, mediálního a dalších), někdy zase vychází z prosté potřeby bavit se na cizí účet. Co se ovšem změnilo, je snazší šíření recese a rychlejší zpětná vazba podpořená novými médii, online sociálními sítěmi a weby.

K recesi si ještě můžeme definovat několik pojmů, které se odráží v následujících analyzovaných recesistických obsazích.

Satira je podle Akademického slovníku cizích slov definována jako „druh využívající ke kritice různých jevů ironii, sarkazmus, vtip a výsměch nebo literární dílo,

---

kolemjdoucího, s nímž se dal do řeči. Takové náhodné oběti říkali recesisté bakuř. Když spolu chvíli konverzovali, recesista najednou natáhl ruce, sejmul nic netušící oběti klobouk a odešel. Postižený nevěděl, co se děje, jen stál a zíral. Byl tedy v recesi. Kulička bylo zase označení pro akci, kdy recesista chodil po Praze s nafouklými tvářemi a tváříc se, že se nic neděje, pozoroval lidi kolem sebe. Dalším příkladem vtipů byla takzvaná lehna, kdy si recesista lehl doprostřed frekventované ulice a co nejdelší možnou chvíli ležel na zemi se zavřenými očima. Obvykle se kolem něho seběhli lidé nad živou diskuzí, v momentě, kdy veřejná debata vrcholila, dotýčný se zvedl, zvolal připravené heslo, například „Ať žije Kutná Hora!“ a odešel. (Göth, 2010)

⁵⁴ V úvodu Almanachu recesisté vysvětlují svou motivaci následovně: „Všechno je fór. Sranda musí bejt, poněvadž nic jiného nelze vážně dělat. Celý život nás, mladé lidi, vede do prdele. Bařtipání i jeremiášové se na nás smějí ze všech koutů, bakuřové vládnou světem. Musíme vytáhnout starou a osvědčenou zbraň proti nim – srandu.“

které využívá humoru s konkrétním společenským kritickým záměrem (Akademický slovník cizích slov 1998: 679)

Karikatura je „zkratkovitě zesměšňující nebo satiricky odsuzující výtvar nebo literární zobrazení některých rysů osobnosti, lidského projevu nebo společensky závažné skutečnosti přehnáním jejich nápadných znaků.“ (Akademický slovník cizích slov 1998: 375)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Poté, co jsme nastínili teoretické koncepty úzce související s popisovanou problematikou propojování neformálních obsahů na sociálních sítích a jiných webech, jejichž autorství často patří běžným uživatelům internetu nebo „amatérským“ novinářům, a které následně mohou vlivem špatně nastavených mechanismů uvnitř redakcí mainstreamových médií nebo vlivem současných mediálních a komunikačních trendů pronikat do zpravodajství mainstreamových médií, popíšeme si v praktické části konkrétní příklady obsahového prolínání.

V první části si nejprve kategorizujeme základní typy neformálních recesistických obsahů, které se pod vlivem aktuálních trendů objevují na webu a sociálních sítích nejčastěji a zároveň mají největší tendenci být chápány jako skutečné. Jednotlivé kategorie recesistických obsahů se pokusíme ilustrovat pomocí konkrétních příkladů z českého mediálního prostředí z nedávné doby. Následně zanalyzujeme tři vybrané příklady takových obsahů, které byly novináři špatně uchopeny, neověřeny a poté byly předloženy mediálnímu publiku jako pravdivé skutečnosti.

V konečné fázi pak bude následovat popis, analýza a závěry dílčích rozhovorů s aktéry obou stran – tedy autorů recesistických příspěvků a profesionálních novinářů či jiných autorit v rámci mainstreamových médií, kterých se analyzované případy pronikání recese do zpravodajství, týkají.

6 Podoby mystifikačně-recesistických obsahů na internetu

V následující části si rozdělíme obsahy recesistické povahy, které se objevují na internetu, do tří kategorií podle specifických charakteristik – trolling, fake news a mystifikačně-recesistické weby. Jde o typy recese, které jsou často nejhůře pochopitelné a jejich pravost tak často nepochopí běžní internetoví uživatelé, někdy ani profesionálové pracující v médiích. Mají tak největší tendence projít sítím gatekeeperů a dostat se až do mainstreamových médií.⁵⁵

⁵⁵ Co se týká humorných příspěvků na Facebooku a webu všeobecně, existuje jich samozřejmě celá řada (např. memy, komiksy) Ty ovšem vynechávám, neboť nejde o ten typ příspěvku, který má veřejnost a o němž informují média. Stejně tak se vyhneme tzv. virálním videím, která mnohdy slouží jako marketingový nástroj, a to z toho důvodu, že jejich cesta do mainstreamových médií může být podpořena marketingovými taktikami.

6.1 Trolling

Termín trolling pochází z angličtiny a v češtině se používá bez překladu v původní verzi. V originálu označuje trolling typ rybolovu při němž loď táhne návnadu vodami, kde by se mohly nacházet ryby. Podobným způsobem se dá ilustrovat i charakter internetového trollingu – troll (aktér trollingu) klade návnady za účelem lovu obětí. (Donath in Krappitz 2012: 33)⁵⁶

Troll je definován jako účastník internetových diskuzí, který úmyslně narušuje veřejnou nebo soukromou komunikaci uveřejňováním nevhodného obsahu s primárním cílem vyprovokovat další účastníky debaty k emocionální diskuzi, trolling je pak forma komunikace, kterou troll používá k vyprovokování ostatních účastníků diskuze k bouřlivým, až přemrštěným reakcím. Definice nejčastěji zmiňují, že typický je pro trolly výběr kontroverzních témat, dotýkajících se nejčastěji náboženských, rasových, genderových, sociálních a jiných sporných okruhů. Jako častý prostředek provokace používají trollové záměrné faktické chyby nebo demagogii, úmyslně otevírají tabuizovaná témata, k nimž se obvykle vyjadřují navzdory společensky vžitým normám. (Kopecký 2011) Jde o specifický druh recese, jejíž výklad lze hledat v tzv. „Poeově zákonu“ Nathana Poea (2005), který specifikuje fakt, že parodie na extremistické téma může být snadno zaměněna za skutečnost, respektive že čím je něco extrémnější, tím složitější je rozpoznat, zda autor myslel své tvrzení vážně či jako parodii. „Bez mrkajícího smajlíku nebo jiného indikátoru humoru je nemožné parodovat kreacionistu způsobem, který by se nedal zaměnit za skutečnost.“ (Poe cit. podle Aikin 2009: 1) Právě na této teorii, která byla autorem původně vztažena na diskuze o kreacionismu v rámci křesťanských internetových debat, lze vysvětlit základ trollingu a důvod, proč často nebývá pochopen běžnými uživateli. Tedy jednoduše čím radikálnější je nějaké tvrzení, tím spíše je zaměnitelné za tvrzení skutečné. Zároveň to ovšem souvisí s faktem, že pokud je extremismus dostatečně radikální, naopak i ten může být omylem zaměněn za trolling a parodii.

V rámci článků vymezujících problematiku trollingu je patrné, že pojem vzbuzuje (a zejména v minulosti, tedy ve svých začátcích, vzbuzoval) negativní konotace. Troll je popisován jako člověk, který rozvrací diskuze a ostatním uživatelům

---

⁵⁶ Paralelu trollingu a rybaření uvedla jako první Judith Donath v roce 1999 v kapitole Identity and Deception v publikaci *Communities in Cyberspace*.

je doporučováno ignorovat jeho příspěvky⁵⁷, neboť jakákoliv reakce publika je jeho primárním cílem. Magdalena Jirásková (2012) vymezuje ve své bakalářské práci termín trolling v kontrastu k pojmu flaming⁵⁸ a zdůrazňuje, že cílem trolla není urážet ostatní účastníky diskuze, ale absurditou svých příspěvků provokovat k ještě absurdnějším reakcím ostatní a rozpoutat polemiku, v níž troll hájí názory, které ovšem vůbec nevyjadřují jeho vlastní přesvědčení. (Jirásková 2010:14) Stefan Krappitz (2012) rovněž kritizuje obecné definice trollů, které pouze zdůrazňují negativní dopady trollingu jako ničení pověsti, kyberšikanu nebo narušování důvěry v komunitě, a hovoří o trollingu jako o specifické subkultuře a umění. Na základě analýzy různých případů, které byly veřejně pojmenovány jako trolling, a na základě debaty s členy diskuzních fór dospívá k vlastní, posunuté definici trolling – jako aktu provokace, který slouží k pobavení samotného aktéra nebo komunity. (Krappitz 2012:35) Primární tedy je, že jednání trollů je motivováno recesí. Vhled do specifického prostředí českého trollingu a trollů pohybujících se kolem Sdružení Bezcitných, Cynických a Zlých Individuí přináší bakalářská práce Marie Škardové (2013)⁵⁹, která sleduje primárně motivaci a typologii lidí, již trolling na české scéně provozují. Sama autorka se trollingem také aktivně zabývá, možná právě proto má tendenci používat definici evokující pozitivní chápání této činnosti, tedy, že trolling je „umění záměrně, chytře a tajně provokovat na internetu ostatní uživatele, vyvolávat hněv, nenávistné reakce, šokovat nebo mařit úsilí někoho jiného.“ (James cit. podle Škardová 2013:14) Z pohledu Ludka Kvapila se dá troll chápat jako nedoceněný umělec, který „potácejíc se po sociálních sítích šíří poznání o možnostech dovést jakýkoliv výrok ad absurdum. Provokují, spekulují, tvoří.“ (Kvapil 2013). Kvapil zároveň dodává, že trolling dnes není pouze zábavou, ale dá se zároveň využít i k marketingovým účelům nebo k mobilizaci sociálních hnutí. Jako protipól těchto přístupů můžeme uvést pohled Claire Hardaker, která se specializuje na chování uživatelů internetu. Autorka se zamýšlí nad tím, kdo trolling provozuje a co jej k tomu

---

⁵⁷ V angličtině se takovému pokynu říká: „Don't feed the Troll“ (Nekrmte trolla), což odkazuje k tomu, že pokud bude člověk příspěvky trolla ignorovat, trolla přestane taková provokace bavit a s největší pravděpodobností přestane.

⁵⁸ Flaming je definován jako posílání nepříjemných a urážlivých zpráv prostřednictvím emailové korespondence nebo internetových diskuzních fór či komentářů blogů. Primárním cílem flamingu je urážet ostatní uživatele.

⁵⁹ Bakalářská práce Marie Škardové je v českém prostředí první prací zabývající se trollingem, která vznikla na akademické půdě. V listopadu 2013 se poměrně rychle šířila po Facebooku. Práce je určitě přínosná z hlediska vymezení problematiky a podnětná pro další zkoumání, nicméně jde o práci se silně subjektivními prvky (autorka se sama účastnila trollování, dokonce popisuje stránku, kterou sama založila, a cituje sebe samu).

vede, a dospívá k přesvědčení, že za trollingem stojí buď lidé, kteří se baví na úkor ostatních z prosté nudy a potřeby zabít čas, druhým motivem je podle ní touha upoutat pozornost a jako třetí motivaci uvádí boj proti společenské nerovnoprávnosti a osobní zklamání ze života, který lidé vedou. (Hardaker 2013) Whitney Phillips, která psala na oregonské univerzitě disertační práci o trollingu, zase v závěrech svých výzkumů uvádí, že trolling provozují primárně muži ve věku 20-30 let, obvykle vysokoškolsky vzdělaní a s vysokou inteligencí. (Phillips 2011)

Pojem trolling vznikl oficiálně v roce 1992 v diskuzních skupinách Usenetu⁶⁰, v 90. letech se následně rozšířil do multiplayerových her, na fóra a na recesistické weby. (James 2013) Výrazně se rozvinul v diskuzích imageboardu 4chan (webu s charakterem sociální sítě, kam obvykle anonymní uživatelé sdílí obrázky a fotografie) který je dnes největším aktivním internetovým americkým fórem s 8,2 miliony aktivních uživatelů za měsíc.⁶¹ (Hale 2011) Právě od začátku 21. století se dá o trollingu hovořit jako o specifické internetové subkultuře.

Masové uplatnění dnes trolling nachází mimo jiné na Facebooku, který mu svou strukturou i šíří nabízí ideální pole působnosti. Od 90. let, kdy trolling vznikl, se význam slova značně posunul. Předně už dnes není menšinovou zábavou několika desítek či stovek lidí, ale masovým fenoménem, který denně zahlcuje sociální sítě, média a stává se i předmětem akademických debat. Vzhledem k tomu, jak v uplynulých dvou letech postupně narůstá jeho popularita na českém Facebooku, je až s podivem, že se stále objevují lidé, kteří mu podléhají a že na něj média stále stejně frekventovaně reagují. V druhé řadě dnes již není trolling chápán pouze jako provokování v rámci specificky zaměřených komunit, ale jako plošné provokování pojící se zejména k sociálním sítím, nejčastěji Facebooku, v posunuté interpretaci může jít o jakýkoliv vtípem vyjádřený nesouhlasný postoj vůči většinovému názoru v rámci společenských debat.

Trolling bývá často organizovaný (po předchozí domluvě) nebo vedený spontánně několika lidmi či desítkami lidí zároveň, kteří jsou sečtělí v rámci kontextu a připojují se samovolně v momentu, kdy pochopí, že jde o recesistickou provokaci. Dnes už zároveň ani neplatí to, že by trollové pouze vyhledávali diskuzní fóra, na nichž by

⁶⁰ Uvádí se, že termín trolling byl poprvé použit 14.12.1992 v usenetové skupině art.urban.folklore k označení provokativního a škodolibého chování „veteránů“ k nováčkům. (Krappitz 2012)

⁶¹ Komunita trollů se také sdružuje kolem webu Encyklopedia Dramatica, který reflektuje principy trollingu a nejznámější případy, trollové se zde vzájemně svěřují se svými „projekty“ a osobními zkušenostmi.

mohli vyprovokovat diskuzi, některé organizované skupiny samy zakládají recesistické fanouškovské stránky nebo události na sociálních sítích a čekají, zda se na ně nachytají další uživatelé, kteří nepochopí, že jde o recesi.

Jedním ze znaků trollů je i jejich anonymita. Úzká skupina uživatelů trolluje zcela programově a využívá k tomu fiktivní profil (někteří dokonce přiznávají, že mají profilů několik). V tomto ohledu je sporné hodnotit, zda se za fiktivními profily skrývají z toho důvodu, že se bojí odhalení v momentě, kdy se účastní provokací v rámci neetických, trestně stíhatelných témat, nebo zda jde o specifický rys pojící se k této subkultuře, nebo zda jim fiktivní profil dává možnost rozehrát více nečitelnou hru (pochopitelně pokud v diskuzi provokuje uživatel s identitou vysokoškolského profesora, jsou jeho názory brány spíše vážně).⁶² Navzdory tomu, že některé definice uvádějí, že právě anonymita je primárním znakem trollů, není tomu tak. V praxi je možné zaznamenat desítky uživatelů, kteří v diskuzích provokují, tedy trollí, pod skutečnými profily. (Samozřejmě se obvykle jedná o ta méně závažná témata, v případech celospolečensky závažnějších, za hranice etiky jdoucích témat, jsou až na výjimky používány právě fiktivní profily).

Jednoznačné vytyčení pojmu trolling není jednoduché už z jeho samotné podstaty – jde o činnost, kterou jedna skupina lidí (trollové) praktikuje proti jiným (oběti), proto je přirozené, že názory na to, zda je trolling uměním či agresivní, nesmyslnou provokací, není možné jednoduše popsat bez náznaku subjektivity. Autoři, kteří se problematice trollingu věnují, zároveň uvádějí, že stejně tak není možné ani jednoznačně klasifikovat aktéry této subkultury ať už ze sociologického, psychologického nebo motivačního hlediska, neboť si nikdy nemůžeme být stoprocentně jistí, zda se za fiktivním profilem, který například domněle z recese propaguje týrání zvířat, neskrývá někdo, kdo by v reálném životě neměl k týrání zvířat blízko. Motivace ani psychologická analýza ostatně nejsou předmětem této práce, z hlediska nastavených hypotéz bude určujícím úkolem poukázat na to, které počiny trollů se v posledních dvou letech dostali do mainstreamových médií, a primárně pak zjistit důvody, proč tomu tak bylo. Abychom se ovšem o trollingu nebavili pouze

---

⁶² Anonymita trollů je v rámci komunit poměrně zajímavým jevem. Trollové sami přiznávají, že ostatní trolly, s nimiž spolupracují na určitých událostech, znají pouze podle fiktivních profilů a nejen, že se nikdy neviděli ve skutečnosti, ale neví, kým další trollové ve skutečnosti jsou.

v obecné rovině, představíme si stručně některé z jeho podob ilustrací na českém Facebooku.⁶³

6.1.1 Příklady současného trollingu v českém prostředí

Termín trolling se od původního významu „úmyslného narušování, provokování a vyvolávání emocionálních diskuzí na diskuzních fórech a sociálních sítích“ v poslední době značně posunul nejen na různé typy komunikace, ale i do různých sfér. Běžně se dnes setkáme s tím, že pojem trolling je nadužíván a chápán jako proces, během něhož jednotlivec nebo skupina zesměšní jednotlivce, skupinu nebo například instituci. Takový proces zesměšnění, recese, karikatury nebo mystifikace nesouvisí dnes pouze s virtuálním prostředím, ale můžeme se s ním setkat i v reálném životě⁶⁴, a to nejen s aktem trollingu jako takovým, ale zároveň i se samotným pojmem trolling.⁶⁵ Zároveň i trolling na virtuálních sítích má ovšem různý charakter a podoby a s některými z nich se seznámíme v následujících podkapitolách.

Sdružení zlých, cynických a bezcitných individuí (SZCBI)

Skupina Sdružení zlých, cynických a bezcitných individuí (dále jen SZCBI) vznikla na českém Facebooku v dubnu 2010 a do léta roku 2012 platila na největší a zároveň nejznámější skupinou zabývající se organizovaným trollingem. O činnosti skupiny je možné dočíst se v již zmiňované bakalářské práci Marie Škardové (2013), na blogu některých jejích členů (sbczi.blogspot.cz) a v této kapitole vyjdeme i ze zkušeností jejích členů. Autor pod přezdívkou Gabriel Strážný popisuje vznik sdružení na blogu následovně: „Sdružení vzniklo asi před 3mi roky, z lidí, kteří se tehdy na stránce (pamětníci zatlačí slzu) "Kdo je pro aby ten ČURÁK dostal trest smrti připojte se !!!!!" postavili primitivní sentimentální většinu, která se vyžívala v psaní krvavých příspěvků o tom, co by vlastnoručně provedli opilému Litevci, který shodil z mostu

⁶³ Následující příklady slouží pouze jako ilustrace toho, jak a kde se může trolling projevit. Mým záměrem rozhodně není popsat veškeré formy a případy tohoto jevu, což vzhledem k jeho podstatě ani není možné.

⁶⁴ Trolling ve fyzické realitě lze považovat za možný prostředek satiry, takový způsob jednání lze spojit například s americkým komikem Sachou Baronem Cohenem a jeho mystifikací postavami jako Borat nebo Diktátor. Za podobné jednání na pomezí reálného trollingu lze považovat i projekt Entropa českého umělce Davida Černého, kterému se podařilo mystifikovat politiky i veřejnost tím, že za recesistickým projektem, zesměšňujícím jednotlivé evropské země, stojí 26 zcela fiktivních umělců. Za prvního reálného trolla vůbec pak někteří považují Sokrata a jeho provokativní zpochybňování.

⁶⁵ V běžné mluvě se pak pro uznání takové mystifikace a recese dnes běžně používá výraz jako například: „Tys je teda pěkně vytrollil!“, zatímco v minulosti bychom jednoduše řekli: „Udělal sis z nich teda dobrou randu!“.

sousedovic psa, co mu povraždil všechny slepice. Napřed jsme tehdy zkoušeli odporovat argumentací, jenže primitivní mozky proti nim podnikali jen vulgární výboje. Proto jsme se uchýlili k cílené provokaci. Po několika měsících nekončící zábavy nám onu stránku smazali.“ (Strážný 2011) Dohromady se tak tito lidé se zálibou v provokaci, mystifikaci a černém humoru dali vesměs náhodou a jejich kontakt probíhal zejména virtuálně na facebookového stránce SBCZI.⁶⁶ Zde nejčastěji správci a další uživatelé sdíleli fotografie s kontroverzním obsahem.⁶⁷ S pojmem trolling se začalo sdružení ztotožňovat v roce 2011 (Škardová 2013: 37), specifickým rysem trollingu provozovaném právě tímto virtuálním sdružením byl zejména černý humor. Sami členové sdružení se následně začali podílet na zakládání facebookových stránek a událostí nesoucích se v duchu stejné kontroverzní a mystifikační recese.⁶⁸ „Nepopíráme, že rádi provokujeme. A když chcete na internetu provokovat tak, aby vás to bavilo, musíte si vybrat skupinu lidí, kteří jsou vznětliví, kteří nejsou příliš inteligentní a kteří jsou velmi citliví. Hned po milovnících zvířat a vidláckých neonacistech jsou to internetové mladičké maminky.“ Zdůvodňuje primární cíle organizovaného trollingu zakladatel SBCZI. (Strážný 26.1.2012) Z mnoha stránek, za kterými stálo SBCZI, si jmenujeme jen ty nejvýraznější, které zároveň vzbudily i pozornost médií a promítly se do mediálního diskurzu. Právě o nich média obvykle informovala jako o potenciálním nebezpečí, bez jakéhokoliv akcentu na fakt, že se autorům může jednat pouze o recesistickou provokaci.

Nesnášíme vozíčkáře

Stránky „útočící“ proti vozíčkářům založilo sdružení celkem 4, a to v lednu a únoru 2012, s postupnými názvy „Nesnáším vozíčkáře“, „Vozíčkáři: lidé nebo stroje?“⁶⁹, „Vozíčkáři zpátky do ústavů“ a „Vozíčkáři zpátky do ústavů?“ (Kalach 22.2.2012) Právě o první ze jmenovaných stránek se dostala i do zpravodajství televize

⁶⁶ Stránka už dnes není aktivní.

⁶⁷ Černým humorem cílili například proti obětem holocaustu, dětem v Africe, handicapovaným, týraným či jinak znevýhodněným skupinám. Vždy šlo ale o takovou formu, která neměla podněcovat k násilí, ale naznačovala, že se jedná o recesi.

⁶⁸ Sdružení zároveň začalo pořádat tzv. „raidy“ (organizované skupinové útoky na jednotlivce, skupiny či stránky), bavilo se například trollingem na „maminkovských“ stránkách, na stránce „CITÁTY“ nebo na fanouškovské stránky známých osobností – např. tzv. „Harichiády“ na fanouškovské stránce zpěváka Martina Haricha. (Škardová 2013:37)

⁶⁹ Na této stránce se poprvé objevil i, dnes již v komunitě trollů legendární pojem, Aleš Sofín, invalida z Liberce, který na stránce aktivně vystupoval proti jejím autorům. Ti později založili jeho fiktivní profil a na dalších stránkách trollů se pod jeho jménem začali podepisovat a označovat ho za autora kontroverzních stránek.

Nova. Ta v Televizních novinách odvysílala reportáž 30.ledna 2012, v úvodu redaktor stránky uvádí následovně: „Na sociální síti několik dní fungovaly stránky, které jejich zakladatel uvedl následovně: „nesnáším, když se musí celá společnost podřídit legračnímu jedinci na vozítku a jeho postižení je bráno jako privilegium. Myslí, že prachsprostá neschopnost chodit, často simulantská z důvodu dávek, si zaslouží lítost a pochopení. Už na ně máme řešení, to si teda pište”. Dále v reportáži hovoří Václav Krása (předseda Národní rady osob se zdravotním postižením)⁷⁰, Aneta Šedá (liga vozíčkářů)⁷¹ nebo advokát Daniel Šulc, který hovoří o „štvavé kampani“, kterou posuzuje jako „trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině obyvatelstva“. (Tv NOVA, 30.1.2012) Následně redaktor prezentuje některé komentáře ze stránky, k nimž dodává, že většinou jde o příspěvky odmítavé („Běž se léčit, ty dobytku.“, „Založíme stránku Nesnáším debily a uvidíme.“) Expert z Národního centra bezpečnějšího Internetu dále konstatuje, že stránka byla po nahlášení postoupena na centrum Facebooku v Irsku, které ji po zhodnocení smazalo. V závěru reportáže hovoří i psycholog Karel Humhal: „To víte, že to je nebezpečný fenomén, protože takhle se dá označkovat cokoli a dobře manipulovat třeba i veřejným míněním.“ (Tv NOVA, 30.1.2012) a redaktor dodává, že stránkami, „které hanobí vozíčkáře, se začala zabývat už i Policie České republiky. Pakliže se kriminalistům podaří vypátrat člověka, který je založil, hrozí mu až tříleté vězení.“ (Tv NOVA, 30.1.2012)⁷²

⁷⁰ „V každé společnosti se najde parta hlupáků, nebo určité procenta hlupáků, kteří se chtějí nějak asi zviditelnit.“ (Tv NOVA, 30.1.2012)

⁷¹ „Buď to lidi hodně pobouřilo a hodně jim to ublížilo, anebo naopak to lidi jako se snaží ignorovat a spíš si z toho dělat srandu.“ (Tv NOVA, 31.12.2013)

⁷² K situaci kolem stránek jeden z jejích provozovatelů vydal později své poznatky na svém blogu: „Ověřili jsme si díky vlně s vozíčkáři, že (alespoň v Čechách a na Slovensku) záleží na terči a nikoliv na formě útoku. Všechny antikriplborgské stránky deklarovaly, že chrání občana před nebezpečím, které je prozatím skryté (odkaz na ilumináty a konspirační teorie), od lidí, od kterých by to nikdo nečekal (výchova k paranoie) a kteří žijí mezi námi (narážka na rasismus vůči Romům, Židům, Ukrajincům, Slovákům, ...). Navzdory používání kultivovaného jazyka a textů dávajících na první, druhý a někdy i třetí pohled docela smysl, represe proti těmto stránkám byly obrovské. Osobně by mě zajímalo proč sluníčkáři neútočí tolik na stránky zaměřené proti Romům, Slovákům, Rusům, učitelkám, šéfům, milovníkům koček, Michaelu Jacksonovi či mrtvým hokejistům.“ (Kalach 22.2.2012)

Jsme pro připojení Slovenska k Maďarsku

Další ze stránek (založená v únoru 2012, smazána v dubnu 2012) nesla název „Jsme pro připojení Slovenska k Maďarsku“⁷³, která (jak Kalach zmiňuje na blogu) ukázala, „jak jsou Slováci a Slovenky na téma slovenskomadžarský vztahů hákliví“. (Kalach 25.4.2012)⁷⁴ Cílem trollů se tentokrát stali Slováci, kteří podle Kalacha nejčastěji nepochopili, že se jedná o recesi a argumentovali ve stylu: „jsme svébytný národ a historicky k Maďarům nepatříme“ (Kalach 25.4.2012)⁷⁵ ovšem v daleko vulgárnější podobě. Což je mimochodem velmi často vysledovatelný sociologicko-psychologický efekt, vznikající na stránkách trollů. Zatímco autoři stránek a ostatní trollové se často vyjadřují kultivovaným jazykem, strana opačná nezřídká sahá k vulgarismům (takový kontrast byl patrný například na stránkách „Maminky s kočárky nepatří do MHD“ nebo „Jsme pro zrušení mateřské dovolené“). O stránce následně informovaly i dvě slovenské televizní stanice – Joj (14.3.2012) a Markíza (16.3.2012), a dále server Topky.cz. Televize Markíza pod titulkem „Česi nás chcú pripojiť k Maďarsku! Zatiaľ len na Facebooku...“⁷⁶ se redaktori zabývají tím, do jaké míry je taková „kontroverzní“ stránka právně postihnutelná. Nakonec dochází k závěru, že to „někdo Čechům oplatil a založil stránku „Jsme pro připojení Česka k Německu“.“ Stránka, kterou ale redaktorka zmiňuje, byla rovněž založena právě SBCZI. Server Topky.cz pro změnu informoval o stránce v momentě, kdy byla na Facebooku smazána, a to pod titulkem „Facebook zasiahol: Kontroverznú protislovenskú stránku zablokoval!“ (Topky.sk, 1.4.2012) V článku následně autor uvádí tvrzení jako: „Zdravý rozum zvíťazil! Urážkam na adresu Slovenska zo strany skupiny česky hovoriacich občanov je koniec. Stránka, ktorú na Facebooku pred niekoľkými týždňami založili, už neexistuje.(...) Otvorene vyzývala k pripojeniu našej krajiny k južným susedom. Bola plná urážok a arogantných poznámok, ktoré Slovensko vykresľovali ako zaostalú oblasť uprostred Európy bez akejkoľvek histórie a národnej uvedomelosti.“ (Topky.sk, 1.4.2012)

⁷³ To mimochodem později vyvolalo vznik dalších stránek jako „Jsme pro připojení Česka k Německu“, „Jsme pro připojení Moravy ke Slovensku“, „Jsme pro připojení Česka k Rakousku“ a dalších.

⁷⁴ Kalach na blogu ještě dodává, že na vrcholu měla stránka 3000 fanoušků a 6000 lidí o ní mluvilo. (ve facebookovém slangu – zmínili stránku v příspěvku)

⁷⁵ Kvůli stránce dokonce někdo podal trestní oznámení na zakladatele stránky za hanobení národa. (Kalach, 25.4.2012)

⁷⁶ Informace z reportáže jsou dnes dohledatelné na webu televize ve formě článku.

Rádi týráme kočky a psy

V dubnu 2012 zakládají lidé ze SBCZI kontroverzní stránku s názvem „Rádi týráme kočky a psy“. Na zdi publikují leckdy až nechutné fotografie zla páchaného na zvířatech a fiktivně se „chlubí“, že takové fotky sami pořídili. O stránce informuje 15.4.2012 server Tn.cz v článku s titulkem: „Ohavnost na Facebooku! Lidé se chlubí, jak týrají zvířata“ (Tn.cz, 15.4.2012)

Jak stránka vypadá, ilustruje článek několika statusy: „Dnes je opravdu krásně, tak jsem se rozhodl, že si přivezu z útulku nového pejska, nyní ho mám uvázaného u topení a přemýšlím, jak začnu. Možná mu zatím zlomím jen pacičku,“ chlubí se na Facebooku člen skupiny Rádi týráme psy a kočky.“ (Tn.cz, 15.4.2012), „ „Takto dopadla včera jedna kočička, už mne nebavila, tak jsem s ní před barákem praštil o zem,“ napsal uživatel pod fotku mrtvé kočky.“ (Tn.cz, 15.4.2012) nebo „Tak jsem zavřel kočku do takové klíčky a házím po ní petardy, je to strašná zábava, směji se, až se za břicho popadám. Ta svině začíná pěkně prskat a slyšet, asi jí tam hodím pár meg, nebo ji ubiju klackem,“ svěřil se další uživatel se svými plány.“ (Tn.cz, 15.4.2012) Následně redaktor dodává: „Na Facebooku existují tisíce skupin, které jsou často myšleny v nadsázce. Bohužel, tihle lidé to berou vážně. Některé svoje komentáře doprovází fotografií, aby nebylo žádných pochyb.“ (Tn.cz, 15.4.2012) Nelze soudit, zda si redakce skutečně myslela, že se lidé „chlubí“ reálnými fotografiemi nebo zda chtěla téma podtrhnout tak, aby v publiku evokovalo co největší mediální zájem, jisté ovšem je, že čtenářům předkládá obraz virtuální reality, který prezentuje jako pravdivý.

Den kopání do psů

V září roku 2012 založilo SBCZI událost „Den kopání do psů“, na kontroverzní stránce, kde se fiktivně vydávali za propagátory násilí na zvířatech. Za autora fiktivně označili Aleše Sofína, invalidního důchodce z Liberce, s nímž trollové vedli pomyslný virtuální boj již od dob stránky „Nesnáším vozíčkáře“. Právě Sofinovým autorstvím se nechala mystifikoval televize Nova, která 11.9.2012 uvedla v Televizních novinách reportáž s titulkem „Nakopněte psa, vyzývá důchodce z Liberce na facebooku“, reportáž spolu s článkem tentýž den následně publikoval i server Tn.cz. Článek popisuje stránku následovně: „Na facebooku se objevila nechutná skupina pod názvem - Den kopání do psů. Autor ve své výzvě nabádá, aby určitý den každý nakopl psa. "Každého čokla, co venku potkáme, nakopneme. Je možno psy i pálit či jinak týrat,“ stojí na hrůzostrašné stránce. Lidé, kteří nás na stránky upozornili, si přejí zůstat v anonymitě. Podle nich je

jejich autorem invalidní důchodce z Liberecka, který už má na svědomí více podobných výzev.“ (Tn.cz, 11.9.2012) Vedle toho, že redaktoři předkládají informace v té podobě, že autoři stránky se násilí na zvířatech skutečně dopouští, mylně obviňují z těchto výzev i nevinného člověka. Stránku následně komentuje například provozovatelka psiho útulku v Chebu Marie Likongová: "Určitě je to chudák, který si sám vybíjí svůj vztek a svoji neschopnost na zvířatech.“ (Tn.cz, 11.9.2012)⁷⁷ V reportáži se dále hovoří i tom, že autor na facebookové stránce „vystavuje nechutné recepty na pokrmy ze psů“. V závěru redaktor konstatuje, že stránky už jsou „naštěstí“ zablokované a jejich autor by mohl být trestně stíhán za podněcování k trestnému činu týrání zvířat. O stejné stránce informovala televize prostřednictvím Televizních novin i serveru Tn.cz 14.9.2012. V reportáži a následně i na webu zaznívá fakt, že televize Nova se pokusila vypátrat invalidního důchodce z Liberce Aleše Sofína, kterého autoři stránky označili za jejího tvůrce. Ten samozřejmě následně tento fakt na kameru popřel. Reportér dále v reportáži popisuje stránku následovně: „Návodům, jak je tyranizovat, asi vévodí kresba rozřezávání psa motorovou pilou. Podle psychiatrů to může ukazovat na nějakou psychickou poruchu či nezvladatelnou nenávist.“ (Tv NOVA, 14.9.2012⁷⁸), k čemuž psychiatr Karel Moravec dodává: “I kopání do psů někdo může považovat za to, že se s tím pochlubí.“ (Tv NOVA, 14.9.2013) Reportáž i následný článek jsou tak naprosto postaveny mimo tu realitu, že autoři stránky v reálném životě zvířata netýrají, ale pouze provokují fotografiemi (jednoduše dohledatelnými na internetu) a čekají na nenávistné reakce, publikum a mediální odezvu.

Z dalších kontroverzních stránek, které se objevily na českém Facebooku a kolem kterých se pohybovala stejná skupina trollů, můžeme jmenovat například „Den šikanování tlustých dívek“ (o stránce informují Extra.cz, Blesk.cz⁷⁹, Tn.cz nebo Reflex.cz), „Jsme pro zrušení příspěvku na mateřskou dovolenou“ nebo „Modlíme se za leteckou havárii slovenského hokejového týmu“.

⁷⁷ K tématu se v reportáži vyjadřuje i psychiatr Karel Moravec, a to slovy: "Sociální sítě nabízejí velký prostor psychopatům, poruchám osobnosti, lidem různě zmrzačeným - psychicky, duševně. Lidem nenávistným a lidem, se kterými by se člověk normálně nebavil.“ (tn.cz, 11.9.2012)

⁷⁸ Přepis reportáže je dostupný například v mediální databázi Newton Mediasearch.

⁷⁹ Blesk.cz například tvrdí, že Ponižování baculatých žen zašlo na facebookové stránce tak daleko, že na ní byla založena i anketa, jakým způsobem se budou nadcházející pátek 8. listopadu šikanovat. Na výběr byly možnosti jako „Sežeru jim svačinu“ nebo „Přivážu je na rotoped.“ (Blesk.cz, 4.11.2013) A odkazuje na fakt, že proti události vystoupil i Robert Rosenberg, profil, který na stránce hovoří za Rosenberga je mimochodem ale fiktivní a je taktéž prací trollů.

Jak už plyne z názvů stránek a událostí a jejich stručného popisu, v těchto případech jde o poněkud kontroverzní mystifikaci a recesi, brutální černý humor, který může být pro mnohé již za hranou chápání. A vzhledem k ohlasům na Facebooku pro většinu skutečně za hranou chápání je. Některé z jeho projevů mohou navíc již úzce hraničit s kyberšikanou a internetovým násilím. Zásadní je ovšem zároveň i motivace trollů, kteří se shodují na tom, že žádnou z inkriminovaných stránek nezakládají s úmyslem někomu ublížit nebo že by cokoliv, co na stránky píšou, brali vážně.⁸⁰ Svě jednání v rámci této virtuální reality pojmají jako mystifikaci a recesi. Jak vyplynulo z rozhovorů s některými trolly, kteří do Sdružení patřili nebo stále patří, v současné době se sdružují v rámci tajné skupiny na Facebooku, kde organizují zakládání různých stránek. Skupina čítá až desítky profilů, kvůli faktu, že někteří z nich disponují až několika fiktivními profily a vzájemně se obvykle neznají, ovšem není snadné identifikovat, kolik má skupina skutečných členů.

„Aktivistický trolling“

V tom nejužším a vlastně prapůvodním slova smyslu lze trolling brát jako proces agresivního provokování a zesměšňování v rámci diskuzních fór a sociálních sítí – tedy tzv. haterský trolling (který jsme si představili v předchozí podkapitole). V širším slova smyslu se pak pojem trolling dá dnes nověji vztáhnout na jakýkoliv proces, v rámci něž jednotlivec nebo skupina organizovaně či neorganizovaně provokuje a baví se na účet někoho jiného k vlastnímu potěšení. Zatímco trolling byl dříve chápán pouze negativně a označení troll vyznívalo spíše jako urážka, dnes nabývá trolling zcela jiných rovin a může zároveň formovat různá aktivistická hnutí, ať již bez politického cíle nebo s ním. Neformálně bychom tak mohli říci, že trolling nemusí být pouhou recesí a zábavou, ale zároveň jakýmsi prostředkem „boje za dobrou věc“.

Typickou ukázkou takového typu trollingu je příklad z českého prostředí – tzv. „náckovský trolling“. V jeho duchu se vzedmula populární vlna trollení na českém Facebooku v období srpna a září 2013 zaměřená proti aktuálně organizovaným neonacistickým pochodům. Skupiny neonacistů zakládaly tehdy pod vlivem aktuálního dění řadu událostí, jejichž prostřednictvím propagovaly konkrétní neonacistické akce na území celé České republiky. Právě na těchto stránkách, mezi neonacistickou komunitou,

⁸⁰ V rámci komunity navíc prý fungují pravidla, díky nimž vyřazují ty členy, u nichž se skutečně projeví nenávistné tendence a kteří začnou v rámci soukromé korespondence hovořit o kontroverzních tématech jako o skutečných tématech, proti nimž mají potřebu se vymezit.

sehráli trollové výraznou roli. Trollové se například „zmocnili“ stránky „!! Stop Černému Rasismu !!“, která měla svolávat protiromský pochod do Ústí nad Orlicí, stránku založil profil se jménem „Česká Vendeta“. V momentě, kdy se tato událost spustila, byla takřkajíc atakována příspěvky trollů, z řady z nich jmenujme několik.⁸¹

Tomáš Mařík: „ta Vendeta, to je nějakajj novajj sýr od Madety?“

Zourriz Papashviali: „Jsem nerasista, ale včera jsem viděl jednoho romozednáře s ajfounem! Jak je možný, že Já, několik let poctivě splácící vlastenec, splácící několik let poctivě Samsung S7560, kterej už ani nemám, mám jen Samsung S7561, kterej musím poctivě splácet a nějakajj barevej má ajfoun a provokativně s nim chodí po ulici a ještě ho provokativně vytahuje před poctivě splácícíma normálníma splácícíma??? Mám všeho DOST! ChCI VÍC! chci sociální spravedlnost“

Nikola Balaš: „Hej, to byla ale akce! Zmlátil jsem čtyři levoruký, nějakou tu špinu k tomu a perfektně jsem si zastřílel na holuby. Díky organizátorům! Příště navrhuju jít do bazénu, nebo můžeme jít na stěnu. Nic než národ!“

Tomáš Smrkovský „Dobrý den, chtěl sem se zeptat, jestli se bude demonstrovat i proti větvím a buznám! Protože mi nepřijdou normální. Dále bych se chtěl zeptat, zda je nutné přijít s oholenou hlavou (momentálně mám pleš v počátečním stádiu, tak bych nerad své zbývající vlasy týral, ale pokud je potřeba mít čistou hlavu pro dobro národa, samozřejmě se rád obětuji).“

Lucie Prcie Bittalová: „Vždyť když si chci zahajlovat před policajtama a mám strach, tak vystrčím z kapsy malíček. Sice to nikdo nevidí, ale zvyšuje se mi tím sebevědomý!“

Markéta Sergejko Riot: „Děcka, uvažuju o tom, že bych fakt přijela, ale nemůžu nikde najít program. Nevíte, co tam bude hrát za kapely?“

I tento případ je trollingem, autoři příspěvků se pokusili zesměšnit protiromskou iniciativu a neonacistická hesla tím, že zcestnými a absurdními komentáři parodovali obsah na podobně laděných protiromských stránkách.

---

⁸¹ Dodnes se různí názory, zda sama stránka a profil, který ji založil, nebyly dílem trolla. Zatímco jedni tvrdí, že se trollové události zmocnili až v momentě, kdy existovala, jiní namítají, že troll stránku založil a že šlo tím pádem spíše o jakýsi metatrolling.

Stejně laděný trolling se objevil například na již smazané stránce „Proti černému rasismu a policejnímu násilí“⁸², který měl svolávat pochod v Brně. Právě na této stránce se objevil příspěvek jisté Romany Pikanové ve znění: „Kluci, kdo budete potřebovat nebo to nestihnete, беру на sraziště strojky a holení, pár tyček i šátků. Umim sehnat i jiný věci (můj táta má kontakty), nášivky, pásky na ruce, vlajky a tak. Vítězství zdar a pište mi do komentářů!“ Právě tento příspěvek s následnými komentáři se poměrně rychle šířil sociální sítí, zejména díky recesistickým komentářům, které se objevily pod ním. Pro zajímavost jmenujme několik.

Michal Zlatkovský: „Já bych prosil jednu nášivku s Rumcajsem a pokud je to možné, tak i vlajku Gruzie, díky. Jinak nohy si oholím už doma.“

Václav Pohl: „Michal Zlatkovský, ty si piča. To je vidět, jak posloucháš na brífú. Řekli sme vochomůrku, ne???“

Romana Pikanová: „Jen chci pomoct národu a tadyta svoloč si z toho dělá legraci!!!A eště to ani není vtipný. Táhněte!“

Petr Jabkožrout Vronský: „Vochomůrku?! A já už si objednal Rákosníčka...si děláte prdel, ne...?“

Petr Spirik: „Ty strojky jsou super, potřebuju trochu zkrátit dred nad pas a strojek, co jsem měl půjčený z komuny se na tom nějak zasekl. A nášivky můžu přinést taky, protifizlům všechno dobrý!“

Petr Jabkožrout Vronský: „Hele, já jak nad tím uvažuju, tak dáme toho Křemílka. Rumcajz je zarostlej týpek z lesa s čapkou, to je jasně levičácká provokace. Rákosníček, to je zase úplně jasná podpora multi-kulti, že jo. Je přece celej zelený a ty prsty, co má, jsou taky podezřelé...Jedině ten Křemílek, ten vypadá aspoň jako člen KKK.“

Barbora Atomová: „Křemílek není gej?!“

---

⁸² Trolling v tomto případě neproběhl pouze na sociální síti, ale zároveň i naživo. Aktivisté z Brna uspořádali v den plánovaného neonacistického pochodu (24.8.2013) svůj vlastní pochod "Stop krasismu a krasovým projevům" a proti 30 neonacistům tak pochodovalo 90 lidí pod transparenty s hesly jako „Frustrace Pride 2013“ (recesistické hnutí provozující web Žít Brno), „Stop neonacismu“ nebo „Blokujeme nenávisť“. (Romea.cz, 28.4.2013) V posunutém významu by se dal dnes tento happening slangově označit za „trollení naživo“.

Petr Jabkožrout Vronský: „Hele, tak to bacha! Nesnaž se nám tu podsouvat nějaké takovéhle podvrtné interpretace našich hrdinů! Jsou to kamarádi, bratři ve zbrani a bílých čepicích. Chovají k sobě pouze bratrskou lásku. Jasný?!“

Martin T. Pecina: „Romano, máš i vlajku Nic než nádor? Prosím dvě.“

Romana Pikanová: „Máme český a moravský, jednu černou a dvě komety. Nic než národ ne ani sem to neviděla.“

Tomáš A. Svalíček: „Jestli by šlo se nechat zadarmo ostříhat, tak bych se stivil. Potřeboval bych trochu zastříhnout, vzadu a kolem uší vybrat do ztracena. Šlo by?“

Honza Pyczo: „A nešlo by něco udělat s tou sobotou? Jednak se hraje fotbal, pak se jedou motorky a pak je taky Šábés a Poláci slaví výročí paktu Molotov-Ribbentrop. Neposuneme to třeba až někdy na třeba 30.února, nebo tak?“

Tato konkrétní ukázka trollingu byla většinou uživatelů Facebooku, kteří příspěvek sdíleli nebo následně komentovali, chápána jako trolling proti Romaně Pikanové, jejíž vyjadřování kopíruje poměrně přesně způsob vyjadřování autentických členů této facebookové události⁸³, s odstupem času lze ovšem říci (a mnozí to tušili již v momentě, kdy se tento příspěvek objevil), že došlo k tzv. metatrollingu. Samotný profil Romany Pikanové je totiž profilem fiktivním a už její původní vzkaz na zdi spolu s komentáři, které následně připojovala do diskuze, byly mystifikačními a recesistickými. Termín metatrolling lze vyložit jako způsob komunikace, při níž jeden internetový troll provokuje nebo nachytá jiného internetového trolla tak, že provokovaný neví, že byl „chycen do pastí“, popřípadě se tyto dva mohou vědomě provokovat navzájem a mystifikovat tak okolí.

Další projevy trollingu

Pro pochopení trollingu v prostředí českého Facebooku jsme si nastínili jeho dvě příkladné podoby. Jeho dalších podob je ovšem nepřeborné množství. A nelze je jednoduše kategorizovat. Dalším případem použití trollingu mohou být útoky trollů na oficiálně organizované akce komerčních subjektů. Tento typ trollingů může leckdy

---

⁸³ Tedy členů, kteří událost vzali vážně a jejichž úmyslem bylo se neonacistického pochodu proti Romům zúčastnit.

spadat do kategori tzv. trestajících trollů (podle klasifikace Luděk Kvapil⁸⁴). Asi nejvíce zprofanovaným případem je webová soutěž Dub the Dew, kterou vyhlásilo marketingové oddělení nápoje Mountain Dew v roce 2012, který v roce 2012, kdy mohli lidé na internetu vybrat název pro nový nápoj, odborná porota měla následně z deseti návrhů určených veřejností vybrat vítěze. Soutěže se ovšem tehdy chopili uživatelé komunity 4chan.org, kteří během jednoho dne zasypali web vlastními návrhy a díky jedenácti tisícům hlasů nechali jako jeden z deseti návrhů jdoucích do finále zvítězit návrh s názvem „Hitler neudělal nic špatného“ (v originále Hitler did nothing wrong). Společnost proto nakonec soutěž zrušila a na svém twitterovém účtu přiznala, že ji „internet porazil“. (Bačo 25.8.2012) Podobné trollování anket se projevilo v českém prostředí například v rámci volby Miss Roma v prosinci 2013 nebo u internetové ankety o dívku OC Flóra v roce 2012. Dalšími projevy trollingu může být tedy maření oficiálních anket v internetovém prostředí, dále například tzv. RIP trolling – tedy zakládání soustrastných stránek k uctění smrti ovšem dosud žijících známých lidí (na českém Facebooku se například objevily stránky jako RIP Karel Gott, RIP Jiřina Bohdalová, RIP Jiří X. Doležal), trollit se dá ovšem i naprosto neorganizovaně v rámci běžné virtuální komunikace. Jistým druhem trollingu je tzv. „gramatický nacismus“, tedy provokativní opravování gramatických chyb jiných účastníků internetových diskuzí. Trolling de facto nemá žádné hranice a pravidla. Podstatné ale je z jaké motivace vychází a v tomto případě se většina jeho tvůrců shoduje na tom, že jde o projev specifické recese, která nemá za cíl ubližovat, ale provokovat.

---

⁸⁴ Luděk Kvapil se zabývá jak teoretickými přístupy k trollingu, tak zároveň trolling provozuje v praxi. V rámci přednášky „Trolling is a art“ na brněnském Barcampu 2012 klasifikoval čtyři kategorie trollů podle jejich motivace a nástrojů, které k trollingu používají. První kategorií je tzv. **psycho troll** (v českém prostředí například fenomén Bianca Johnsson – falešný profil, který provozuje studentka ČVUT, na němž se de facto posmívá tlustým, ošklivým dívkám a samu sebe prezentuje jako přitažlivou, krásnou ženu, podle jejíhož vzoru by měly ženy ideálně vypadat) – úmyslem takových trollů je podle Kvapila pouze vzbudit emoce, provokovat a rozpoutat debatu. Dalším typem je podle Kvapilovy klasifikace **filosoficko-politický troll** – ten se úmyslně zapojuje do diskuzí specifických skupin a komunit a zde vyjadřuje postoje, které v dané komunitě nejsou akceptovatelné. Třetím typem je **trestající troll**, jeho působnost se obvykle projevuje v rámci různých soutěží nebo akcí organizované různými, i komerčními subjekty, a jeho cílem je maření takových akcí. Trestající je označován patrně z toho důvodu, že svými provokativními komentáři „trestá“ autora nebo autory za původní nesmyslný záměr akce nebo špatné chování. Jako poslední typ zmiňuje Kvapil **patentového trolla**, což je zavedený termín z oblasti ekonomie a s vymezením termínu troll není zcela kompatibilní. Jde obvykle o malou formu, která skupuje patenty jiných subjektů a později je používá k vybírání výpalného v podobě licenčních poplatků nebo odškodnění.

6.2 Koncept Fake News – novinářská satira

Projevy mystifikace a recese se zároveň snoubí i v rámci formátu, tzv. „fake news“. Pro vysvětlení fenoménu Fake (angl. falešný) News (angl. zpráva), tedy falešných zpráv je nutné popsat alespoň obecně pojmovou tradici, ze které vychází. Samotný význam spojení Fake News není nový a v zásadě kopíruje dějiny moderní žurnalistiky. Jeho aktuální význam je ovšem typickým produktem internetu a to zejména v souvislosti s prudkým rozvojem sociálních sítí jako platformy pro šíření informací. Význam, který tzv. Fake News představují dnes je oproti prostému sdělení, že něco je falešnou zprávou rozdílný zejména ve skutečnosti, že Fake se stal samotnou disciplínou na pomezí účelové manipulace realitou a satiry a právě s nástupem internetu je často obtížné rozeznat, co je a co není skutečností. Nebo naopak, co je a co není "fake". Fake News mohou být falešné buď částečně, nebo zcela. Jedná se tedy o bod kdesi na úsečce označující rozpor mezi faktem a fámou. Jednoduše by se dalo říci, že jde o takový mediální formát, který paroduje mediální obsahy a mediální diskurz. Zatímco jejich forma striktně dodržuje formu klasických mediálních výstupů (a právě tím se jim vysmívá), jejich obsah je naprosto nebo částečně smyšlený. Cílem takových mystifikačně-recesistických médií nebo pořadů nebývá pouze zmást publikum nebo média, ale zároveň parodií novinářského slangu a postupů ve zpravodajství zesměšňovat mediální svět a jeho zákonitosti. Fiktivní zpravodajství se objevuje takřka ve všech formách – na webu, v tištěné podobě nebo v podobě televizní.

V televizní podobě jde ovšem o žánr velmi specifický, jde o formát, který navzdory tomu, že splňuje definici fake news, bývá od reality oddělen znělkou a před diváky neskrývá svůj recesistický charakter. Ze známých světových pořadů, které se na tento typ mediální parodie zaměřují, můžeme jmenovat například The Colbert Report Jona Stewarta a Stephena Colberta americké stanice Comedy Central, v minulosti pak The ½ Hour News Hour americké televizní stanice Fox news, Red Eye w/Greg Gutfeld americké stanice Fox News Channel. V Británii v nedávné minulosti uspěl například parodický pořad The Late Edition na digitální BBC Four nebo Broken News vysílané na BBC Two. V českém prostředí můžeme k takovým projektům zařadit například Českou sodu, dále například Tele tele.

Fake News na internetu

Ten pravý mystifikační potenciál dává formátu Fake News až nástup internetu a

možnost virálního šíření obsahů. V současné době existují stovky, možná tisíce blogů po celém světě využívajících tento typ satiry. Asi nejznámějším světovým průkopníkem tzv. „fake news“ je server The Onion (dostupný na theonion.com). Své články zaměřuje zejména na aktuální události (někdy fiktivně komentuje skutečnou událost, jindy událost v rámci aktuálního kontextu zcela vytváří), který zahájil činnost již v roce 1988. (Manjoo 2013)

Tehdy dvojice studentů (Tim Keck a Christopher Johnson) z univerzity ve Wisconsinu začala vydávat noviny jménem The Onion, specializované čistě na falešné zpravodajství se spíše satirickým podtextem. Z listu se v roce 1996 stala webová stránka a značka se dále rozrostla na The Onion News Network. V roce 2000 byl The Onion osloven společností Comedy Central na odkup. To mělo rozšířit dosah značky The Onion i do jiných typů medií. V dubnu 2007 zahájila činnost The Onion News Network. Původně šlo o krátké reportáže na audiozáznamy na webové stránce The Onion, postupně se z ní stala komediální série. Videá postupně představují stále větší objev z celkového vlastního obsahu The Onion a vzniká ONN, parodující svět televizního zpravodajství, především toho kontinuálního. (Manjoo 2013) The Onion tak paroduje klasické zpravodajské kanály. Jejich unifikovaný výraz i výstupy. Zároveň má ovšem na kontě řadu dalších dílčích projektů, včetně parodií na známé pořady a reality show. V případě The Onion se ne bavíme o minoritním serveru produkujícím fiktivní zpravodajství, ale o celosvětovém fenoménu a korporaci produkující celou řadu mediálních projektů. V českém prostředí je zřejmě nejznámější fiktivní reportáž dostupná na Youtube a přeložená do češtiny o fiktivním letišti Franze Kafky, kde jsou cestující podrobováni různým nástrahám jako neexistujícím letům nebo byrokracií.

Co je ovšem důležité z hlediska tématu této diplomové práce je fakt, že mystifikační zprávy z tohoto serveru v minulosti již několikrát převzaly i seriózní zpravodajské kanály. V roce 2010 například přebral portál Fox Nation, který je součástí sítě Fox News zprávu o tom, že prezident Spojených států Barack Obama napsal e-mail čítající 75 000 znaků. Beijing Evening News zase 3. června 2002 převzaly zprávu ze serveru o tom, že americký kongres se bude stěhovat z Washingtonu, pokud nedostane novou budovu, čínská deník tehdy neprokoukl parodii na americké sportovní kluby, které hostují mimo své domovské město, dokud nemají postavený vlastní stadion, a dokonce tehdy citovaly The Onion jako zpravodajskou agenturu. (Staněk 2012) Katolická média v USA zase údajně hojně citovala zprávu Onion News o tom, že filmy

s Harrym Potterem odstartovaly mezi malými diváky vlnu zájmu o satanismu. (Staněk 2012) 27. listopadu 2012 pak online verze čínského deníku The People's Daily přejala fiktivní anketu The Onion, v níž byl Kim Čong Un vyhlášen nejvíce sexy mužem pro rok 2012. (Staněk 2012)

Mezi další online média zabývající se produkcí smyšlených zpráv patří například indický blog obsahující satiru o místní politice a společnosti Faking News, který působí od roku 2008. I jeho smyšlené články se například objevily v seriózních médiích – do australských i amerických médií pronikla fiktivní zpráva z blogu o tom, že frustrovaní muži používají deodorant Axe. (Rouhan 2011) Mezi dalšími jmenujme například Hollywood Leek, který se specializuje čistě na zpravodajství ze světa celebrit, dalším je The Daily Currant, specializující se na fiktivní zpravodajství ze světa politiky nebo technologií, The Scoop Times nebo The Unreal Times. Mezi britské nejznámější servery parodující aktuální dění patří The Daily Mash. Za zmínku stojí i web Literally Unbelievable, který se zase specializuje na zveřejňování reakcí překvapeného publika ze sociálních sítí, které dle reakcí věří obsahu z mystifikačních serverů.

6.2.1 Infobaden News

Server Infobaden News (IBN) v českém prostředí naprosto dominuje formátu mystifikačně-recesistického zpravodajství. Podle autorů byl spuštěn 1.9.2011. Server vypadá na první pohled jako klasický zpravodajský web, drží se stejné grafické úpravy jako běžné zpravodajské weby, má stejně orientované rubriky (Z domova, Ze světa, Revue, Hi-tech a Kultura a Telegraficky⁸⁵), členění článků je také stejné a používá i

⁸⁵ Z této rubriky můžeme uvést několik krátkých článků. „Šestinásobný vítěz Primera División, pětinasobný vítěz španělského Superpoháru, trojnásobný vítěz Ligy mistrů, juniorský mistr světa, olympijský vítěz a čtyřnásobný držitel Zlatého míče Lionel Messi nebude řídit žádné ministerstvo v Rusnokově vládě odborníků.“ (Janda, 1.7.2013), „Pětinasobný vítěz Primera División a španělského Superpoháru, trojnásobný vítěz Ligy mistrů, juniorský mistr světa, olympijský vítěz a čtyřnásobný držitel Zlatého míče Lionel Messi se nezúčastní inaugurace nového prezidenta České republiky.“ (Janda, 27.2.2013), „Pětinasobný vítěz Primera División a španělského Superpoháru, trojnásobný vítěz Ligy mistrů, juniorský mistr světa, olympijský vítěz a trojnásobný držitel Zlatého míče Lionel Messi nebude kandidovat na prezidenta České republiky.“ (Janda, 21.1.2012), „Zitřejší teploty vystoupí na rekordních 4000 °C, od severu se v odpoledních hodinách očekávají ohnivé koule, zemětřesení a přívaly žhavého kamení. Od 1000 m n. m. budou při vyjasnění padat i žáby. Na zbytek týdne není hlášeno žádné další počasí.“ (Potůčková, 12.11.2011), „Na novou směrnici Evropské unie, regulující dress code v televizním vysílání, dnes reagoval Evropský odborový svaz dabingových umělců. Svaz protestuje proti zákazu EU používat burky a nikáby v telenovelách a rodinných seriálech.“ (Valeš, 21.10.2011), „Městský soud v Plzni se dnes bude zabývat žalobou nadace Naše dítě proti domovům důchodců, zapojených do hromadného vykupování nového hudebního alba, které natočil zpěvák Karel Gott pro děti.“ (Potůčková, 19.10.2011), „Na matematické olympiádě v Praze se studentům podařilo vypočítat, že na letní

stejný novinářské jazykové prostředky a vyjadřování. Obsah je ovšem samozřejmě čistou recesí. Autorům se velmi povedeným způsobem daří parodovat jak aktuální dění, tak dlouhodobé společenské trendy nebo známé osobnosti (viz např. „Tomio Okamura provedl unikátní operaci srdeční chlopně“ (Vogltanz 22.9.2011), „Petr Fejk jmenován ředitelem psychiatrické léčebny Bohnice“⁸⁶ (Volgtanz 14.10.2011)). Primárně ale brilantně parodují jazyk novinářů, novinářská klišé i klasické mediální stereotypy a postupy.

K tématům, která Infobaden publikuje, řekl jeden z jeho autorů následující: „Aktuální dění není nutné, ale často inspiruje nebo si říká o komentář. Snažíme se ale vyrábět hlavně nadčasové a často dokonce prediktivní zpravodajství, které se tím momentálním lidským hemžením nenechá moc ovlivnit.“ Pod články se autoři podepisují pod pseudonymy – za šéfredaktora je označován Jaroslav Janda, mezi dalšími z redaktorů Patrik Vogltanz, Josef Sadař, Jan Přeborovský, Karel Valeš nebo Denisa Potůčková. Autoři v článcích obvykle velmi často akcentují fakt, že jde o skutečnou seriózní redakci nebo „druhý nejsérióznější server na českém internetu“, často se zároveň vyjadřují v množném čísle za „Redakci“ nebo jako „mediální skupina Infobaden“ (viz. např. „Infobaden patří mezi silné hráče na mediálním trhu a dlouhodobě drží pozici tuzemské dvojky v oblasti seriózní žurnalistiky“ (Praschinger 3.7.2013)). Charakteristická je i jejich práce s citacemi, ty totiž nejsou vždy fiktivní, ale někdy použity z jiných médií, v nichž byla slova pochopitelně řečena v jiném kontextu.

Pro příklad uveďme několik titulků přímo ze serveru IBN:

„Blanku si Češi zasypou sami, stejně jako si kdysi postavili Národní divadlo, věří primátor“ (25.11.2013)

„Česko ohrožují extrémní vedra, pomáhá i Hradní stráž“ (25.7.2013)

„Česká pošta posílila, dotáhla ČSSD na dvě procenta“ (23.4.2013)

„Šestnáctiletý řidič noc před neštěstím sledoval na ČT24 záznam ze Sněmovny“ (4.3.2013)

---

olympiádu nemá Česká republika peníze a nebude je mít ani v roce 2020, kdy se má sportovní svátek konat.“ (Valeš 18.10.2011)

⁸⁶ Z článku zmiňte například tento úryvek: „Nový ředitel však rozhodně nechce učinit z léčebny nudnou školometskou instituci. „Plánuji zpestřit běžný provoz malými každodenními atrakcemi, jako je například pravidelné krmení psychotiků, nebo drezůra alkoholiků pod vedením primáře Nešpora. Samozřejmě nechci z léčebny dělat cirkus, k drezůrám budeme používat jenom druhy, které k ní mají přirozené předpoklady, jako jsou například exhibicionisté nebo bipolárně afektivní pacienti v manické fázi.“ Další z možností, jak upevnit vztah mezi léčebnou a veřejností by měla být možnost sponzoringu či adopce pacientů.“ (Volgtanz 14.10.2011)

- „Divačce z Jičína změnily Babovřesky život. Na premiéře si koupila biolampu“(25.2.2013)
- „Zkolaboval katastr nemovitostí, lidé musejí přespávat v parcích“ (27.7.2012)
- „Jsme hloupí, budou muset rodiče s nízkým IQ oznámit svým dětem“ (3.5.2012)
- „Lékař z Berouna nabízel bílé krvinky přes Slevomat“ (21.3.2012)
- „Pražský hrad lehl popelem, prezident Klaus uhořel“ (13.3.2012)
- „Veřejné popravy v Teheránu skončily nerozhodně. Budou se muset opakovat“ (13.5.2013)
- „Mnichovská dohoda je neplatná, rozhodli antidopingoví komisaři“ (4.2.2013)
- „Finanční krize drtí Vatikán. Už připravila o místo i papeže“ (14.2.2013)
- „Vyhledávač Google končí. Vše podstatné už bylo nalezeno“ (11.7.2012)
- „Volby v Rusku: 106 procent pro Putina“ (20.2.2012)

6.2.2 Víte první!

V září 2013 začal na českém internetu fungovat další web zaměřený na mystifikačně-recesistické zpravodajství – „Víte první!“ s podtitulem „žhavé novinky bez čekání. S NÁMI MÁTE NÁSKOK“ – a to jak na stránce www.viteprvni.cz, tak pod stránkou Víte první! na Facebooku. Podle některých informací stojí za tímto projektem Česká pirátská strana. Web tohoto projektu nicméně není podobně autentický, jako například Infobaden News, vzhled stránky se podobá spíše blogu než zpravodajskému serveru. Jazykovými prostředky, používáním klišé a formulacemi se ovšem snaží přiblížit zpravodajskému formátu (např. „Tunelový komplex Blanka stíhá jedna pohroma za druhou.“, „Sedmiletá odysea tunelu Blanka se možná chýlí ke konci.“, „V pražské ODS to vše“, „Zjišťujeme podrobnosti.“, „V Metrostavu nechtěl nikdo nově vzniklou situaci oficiálně komentovat, mimo kameru však manažeři přiznávají, že jde o velký problém. Údajně bylo předběžně zahájeno zjišťování, kam se poděla zemina, která byla během stavby vytěžena a odvezena.“ (Víte první!, 25.11.2013)) Jednotlivé články jsou pak zaměřeny zejména na parodování různých politických subjektů a aktuálního dění (problematika tunelu Blanka, razie na growshopy). Z některých titulků můžeme jmenovat například následující: „Policie prohledávala hobbymarkety, ve vazbě skončily desítky prodejců“, „Tunel Blanka má být zasypán!“ nebo „Redaktoři ČT otevřeně o praxi product placementu ve veřejnoprávní televizi. Je to síla.“.

6.2.3 TrikyLeaks

Na principu fiktivních recesistických zpráv funguje od května 2011 například i blog TrikyLeaks, ten se ovšem nesnaží působit jako seriózní zpravodajský server, v podtitulu nese přídomek „vyvážená satira a komunální humor“, v logu má navíc obrázky kachen. V článcích obvykle paroduje aktuální dění a informace o událostech a lidech, které přináší mainstreamová média. Z řady článků jmenujme pro představu několik: „Po krtečkovi poletí do vesmíru i Helena Vondráčková“ (Růžička 27.5.2011), „Nemocnice začaly rušit akutní lůžka hlukem“ (Růžička 30.11.2012), „KLDL zakázala pubertu“ (Růžička 23.7.2012), „Kubiceho chobotnice tipuje výsledky ME ve fotbale“ (Růžička 6.6.2012) nebo „Za Česko se rozloučí s Mandelou Radovan Krejčíř“ (Růžička 7.12.2013). Příspěvky na blogu TrikyLeaks jsou poměrně krátké (obvykle jeden až dva odstavce), často doplněny vtipnými obrázky, fotografiemi nebo videi. Jazyk nedodrhuje striktně ustálené novinářské formulace a je spíše civilní.

6.3 *Mystifikačně – resesistické weby*⁸⁷

Jako další z možných kategorií, na nichž se objevuje mystifikační a zároveň recesistický obsah mohou být přímo webové stránky s cílem vzbudit pozornost, mystifikovat nebo zmást jak veřejnost, tak média. Z hlediska typu recese bychom v podstatě i u těchto „projektů“ mohli hovořit o jisté formě trollingu, neboť neformálně řečeno trollují (ve významu provokují, dělají si legraci) veřejnost, média, někdy pak určitou skupinu, proti které se vymezují. Ačkoliv by se možná autoři následujících zmiňovaných stránek mohli proti této kategorizaci ohradit v tom duchu, že spolu případy tematicky ani motivačně nesouvisí, společná je jim alespoň forma a mystifikačně-recesistický záměrem i obsah. Zároveň jde o příklady, jejichž obsah vzbudil alespoň částečně mediální pozornost.

---

⁸⁷ Mezi takovými počiny je nutné zmínit i úspěšný satirický web „Žít Brno“ spuštěný v srpnu 2011, který vznikl s cílem parodovat brněnskou radnici a nový slogan města „Žít Brno“. Recesisté si jednoduše zaregistrovali web pod tímto názvem a na něm publikovali mystifikační obsah s tím, že jde o oficiální obsah distribuovaný zástupci města. Tuto aktivitu zároveň spojili například i s rozesíláním fiktivních tiskových zpráv do médií.

6.3.1 SS-Mann

Projekt SS-Mann vznikl v květnu roku 2001 a za jeho zrodem stáli František Fuka, Tomáš Baldýnský a Lukáš Vychopeň⁸⁸. Ti spustili dnes už nefungující doménu www.SS-Mann.cz („vyhlazovač“ Ss-Mann), která parodovala úvodní stránku vyhledávače Seznam.cz, ovšem s tím rozdílem, že obsah byl orientován na nacistickou tematiku. Zatímco Seznam.cz byl titulován jako „Největší český vyhledávač Seznam“, tvůrci vytvořili doménu s názvem „Největší český vyhlazovač SS-Mann“. Grafika zůstala téměř stejná, autoři ovšem změnili názvy rubrik – místo E-mail E-hail, místo Kultura Kult, místo Slovník Ss-lovník a mezi dalšími rubrikami – Mein Kampf, Ein Volk, Z bojiště. Pod rubrikou Cestování se objevily podrubriky – Terezín, Osvětim, Dachau, pod rubrikou Obchod a prodej zase zuby, nehty, kostní moučka, kožená stínítka na lampy. Podle Fuky měla stránka na tehdejší dobu neuvěřitelnou návštěvnost a vyvolala extrémní reakce ze všech stran, včetně reakce mediální. (Fuka 7.5.2013) Reportáž o stránce natočila dnes již neexistující televizní stanice TV3. Fuka dále uvádí, že v momentě, kdy se v německých novinách objevil článek „Kein Spaß mit dem SS-Mann“, autoři provedli „hack“ serveru a jeho grafickou podobu změnili tak, že nesl název Schindlerův Seznam a stejné označení nesly i všechny rubriky na hlavní stráně. (Fuka 7.5.2013)⁸⁹ TV3 informovala o SS-Mannovi 10.5.2001 v pořadu *Expres Dnes* s tím, že policie prověřuje stránku kvůli obsahu fašistických symbolů a dokonce téma prolíná do kontextu aktuálního 56.výročí porážky fašismu. V reportáži zaznívá hlavně fakt, že autoři sice tvrdí, že jde o černý humor, nicméně takto kontroverzní humor je podle veřejnosti a ohlasu dalších odborníků silně za hranou. (TV3, 10.5.2001⁹⁰)

6.3.2 Zahod' děcko

„Projekt“ Zahod' děcko figuruje na stejnojmenné webové stránce www.zahoddecko.cz dodnes. Na stránce, která disponuje poměrně jednoduchým nápadem, se načte mapa České republiky se specifickými zelenými grafickými ikonami (malé dítě vzhůru nohama) na místě nemocnic, u nichž jsou v reálu babyboxy. Horní

⁸⁸ Autoři zároveň stáli za zrodem legendárního serveru Kompost.cz, který se věnoval extrémně černému humoru a v dnešní době v něm lze vidět paralelu ke klasickému „haterskému“ trollingu a černému humoru provozovanému sdružením SBCZI.

⁸⁹ Úplný konec domény nastal přibližně za měsíc, protože za její provoz autoři jednoduše nezaplátili. (Fuka, 7.5.2013)

⁹⁰ Odkaz je dnes dostupný pouze na Youtube.com pod videem s názvem „SS-Mann.cz – as seen on TV3!“ uživatele [Kompostcz](https://www.youtube.com/user/Kompostcz).

části stránky pak dominuje obdélníková lišta s grafickou zelenou ikonou (člověk házecí dítě do koše) a nápisem „Zahod' děcko! Omrzelo tě? Zahod' ho! Nenech se kvůli plenám vtáhnout do dluhové spirály.“ Spodní části stránky zase vévodí logo Evropské unie a Evropského sociálního fondu, s nadpisem (zřejmě později dodaným) „Projekt nebyl podpořen Evropským sociálním fondem“ a e-mail na autory.⁹¹ Vedle zájmu uživatelů sociálních sítí (dnes má stránka 1200 „liků“ na Facebooku), vzbudil web i pozornost médií. Informoval o něm například slovenský web Pluska.cz nebo server Ihned.cz, ten v článku vyzdvihuje fakt, že kontroverzní projekt zneužívá logo Evropského sociálního fondu a že o projektu neví ani ministerstvo práce a sociálních věcí, ani ministerstvo pro místní rozvoj, a snaží se zjistit, kdo za touto „kampaní“ stojí. (Jurková 6.11.2012) Ve skutečnosti však nejde o žádnou kampaň, ale projekt prosté recese.

6.3.3 Čechy v ČR nechceme

Stránka Čechy v ČR nechceme je dnes stále dostupná na webu www.stopcechum.cz a vznikla v červnu 2013 jako reakce na sílící vlnu protiromských pochodů napříč Českou republikou. Jde pochopitelně o fiktivní iniciativu, která paroduje myšlenky neonacistických hnutí a tato parodie se prolíná i samotným webem. Na úvodní liště stránky například stojí: „Lžou, kradou, podvádí, znásilňují a vraždí! Ať si táhnou zpátky na Jadran.“ Na stránce se vedle článků objevují například informace jako „Praotec Čech podle Dalimila přišel z Charvátské země, protože spáchal vraždu. Utekl sem. Odporní Češi jsou potomci vraha a nelze tedy od nich čekat nic dobrého. PRYČ S NIMI!“, články pak nesou titulky jako „Pravdivá fakta o Češích“, „Jak se zbavit Čechů“, „I Havel by šel s námi“, „Infekce dělá z lidí Čechy“, „Je Čech člověk? Těžko říct“, „Češi kdysi byli lidmi. Dnes již lidmi nejsou“, „Češi jsou opice“ nebo „Dvě třetiny občanů nechtějí Čechy v ČR.“⁹² Na stránce je například i rubrika „Citáty slavných“ s fiktivními citáty známým osobností zaměřenými proti Čechům⁹³. Stránka má za cíl parodovat a zesměšnit tak typická extremistická hesla a argumentaci a rozprout debatu o předsudcích. Spolu s recesistickým webem vznikla facebooková

⁹¹ Autoři sami tvrdí, že k tomuto „projektu“ je nepřivedl žádný hlubší záměr a jednoduše jej udělali tzv. „For The Lulz“ (výraz používaný k označení recesistického záměru autora používaný v rámci virtuálních komunit, kterým často bývá vysvětlován kontroverzní humor nebo kontroverzní, až urážlivé posty)

⁹² Velká část článků byla podle iDnes.cz převzata z extremistických médií, pouze slova „cikáni“ nebo „černoši“ byla přepsána na „Čechy“. (Jiříčka 22.7.2013)

⁹³ Např. „Česko je nejkrásnější zemí na světě. Jen je škoda, že zde žijí Češi.“ Vlasta Burian. „Republika bude taková, jaká bude většina občanů. Čechy pryč!“ T.G.Masaryk.

stránka se stejným jménem⁹⁴. I tento projekt si vysloužil mediální pozornost, ovšem s tím, že klíčová myšlenka byla médií pochopena a o stránce se informovalo jako o „recesistickém webu, který bojuje proti xenofobii“. Co se týká reakcí veřejnosti, důkazy na dnes již zrušené facebookové stránce hovoří ve prospěch toho, že někteří diskutující myšlenku nepochopili a nechali se recesí mystifikovat. Informace o projektu se objevily například v České televizi nebo na serveru Idnes.cz, kde zároveň autor iniciativy popisuje i formy trollingu, které se na facebookových stránkách projektů projevíly: "Nácky to dost naštválo, což je super. Drtivá většina lidí to ale pochopí okamžitě a bere to dost často za své. V rámci našeho Facebooku začali perfektním způsobem parodovat náckovské vyjadřování. Když se nějaký na webu objevil, tak se na něj vrhli a dokázali jej dostat do defenzivy," (Jiříčka 22.7.2013)

---

⁹⁴ Iniciativa na konci srpna vyvrcholila happeningem v Praze.

7 Výzkumná část

Po zmapování různých typů mystifikačně-recesistických obsahů, které se objevují v prostředí internetu, se nyní přesuneme ke třem konkrétním případům, které budou rozebrány detailně. Cílem výzkumné části diplomové práce je na vybraných příkladech analyzovat problematické zacházení tuzemských mainstreamových médií s elektronickými zdroji zveřejňovaných informací.

Nejprve zhodnotíme postupně všechny tři projekty, zejména pak jejich aspekty, které vypovídají o jejich recesistickém a zároveň mystifikačním charakteru. Tyto aspekty budou rovněž ilustrovány i odpověďmi, které v rámci rozhovorů poskytli jednotliví autoři projektů. Ty poslouží k ilustraci toho, jaká motivace vede recesisty k vymyšlení vybraných příkladů a jaký mají recesisté vztah k mainstreamovým médiím.

Následně pak zhodnotíme, do jakých médií se tyto obsahy vinou nesprávně nastavených kontrolních mechanismů dostaly do médií a jakým způsobem byly prezentovány veřejnosti. Informace z této analýzy následně zhodnotí i někteří zástupci vybraných médií, kteří se na takovém průniku mystifikací do sdělovacích prostředků podíleli. Z této analýzy budou následně vyvozeny hlavní problémy, které mohou být příčinou pronikání mystifikačních obsahů do médií a tyto jednotlivé body následně zhodnotí – potvrdí či vyvrátí zástupci mainstreamových médií.

Základní hypotézy, které v souvislosti s předmětem projektu formulují, jsou ty, že (1) pro (některá) česká média a novináře není samozřejmé dodržovat základní normativní a etické požadavky na celé odvětví i profesi a že (2) (některá) média nezajišťují recipientům objektivní zpravodajský servis a publikují informace bez ověření.

7.1 Příklady mystifikačně-recesistických obsahů

7.1.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

V polovině listopadu, konkrétně 14. listopadu 2013 se po českém Facebooku začala šířit další fanouškovská stránka s recesistickým obsahem⁹⁵ „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“. (Stránka byla původně založena 10. listopadu, teprve po čtyřech dnech ji ale

⁹⁵ V tomto případě se vzdávám jakéhokoliv polemizování nad tím, do jaké míry se dá stránka s takovým obsahem počítat mezi recesistické a do jaké míry jde již o pomluvu a poškozování pověsti inkriminované osoby. V rámci analýzy pracuji především s primárním záměrem autorů a tím je podle jejich vlastního vyjádření recese.

zaregistrovalo více uživatelů a hlavně média, zrušena byla 14.listopadu) Podle charakteru stránky, typologie příspěvků, použitých fotek i samotného názvu šlo na první pohled o práci trollů. Autoři stránky použili jako profilovou fotografii civilní portrét Zdeňka Svěráka, jako úvodní pak fotku Svěráka s dětmi ve školních lavicích z televizního pořadu pro děti Hodina zpěvu, který vysílala v 90. letech Česká televize a který Svěrák moderoval spolu s Jaroslavem Uhlířem. (Z hlediska diskurzu trollů evidentní odkaz na recesi – tedy prolnutí „závažně“ znějícího názvu stránky obviňujícího Svěráka z pedofilie spolu s využitím jeho angažmá v rámci dětského pořadu.)

Autor stránky byl vyprofilován jako jistá Martina, která v příspěvcích píše, že se v dětství stala obětí znásilnění Zdeňkem Svěrákem, a cílem stránky bylo podle příspěvků admina (správce stránky) sehnat co nejvíce lidí, které Zdeněk Svěrák také znásilnil. Pro konkretizaci charakteru stránky zmiňme několik hlavních příspěvků:

„Prosím, sdílejte tuto stránku!!! V létě roku 2008 jsem byla opakovaně zneužita hercem, hudebníkem a režisérem Zdeňkem Svěrákem. Postupně jsem přišla na to, že nejsem jedinou obětí tohoto člověka! Hledám další kluky a holky, které tato kreatura zneužila! Prosím ještě jednou – sdílejte!“ (Facebook, 10.listopadu 2013)

„Zdeněk Svěrák využívá svých známostí! Jeho obětím je vyhrožováno, jsou vydírány. Chlapci i dívky! Ke zneužívání podle mých informací dochází již minimálně od začátku devadesátých let, kdy Svěrák s Uhlířem natáčeli sérii svých hudebních pořadů pro děti. V zákulisí docházelo běžně k osahávání, sprostým narážkám, nucení k orálnímu sexu.“ (Facebook, 10.listopadu 2013)

„Během natáčení Obecné školy byl Zdeňkem Svěrákem opakovaně zneužit dětský herec Radoslav Budač. Ačkoliv vše vyšlo na povrch, Svěrákům (syn o otcově úchylce ví a spolupracuje) se podařilo vše ututlat. Budač skončil v psychiatrické léčebně a Svěrák ze všeho vyvázl s čistým štítem. Sdílejte!!!“ (Facebook, 10.listopadu 2013)

V tentýž den admin sdílí na zeď odkaz videoklipu Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře „Hlavně, že jsme ve vzduchu“ (z pořadu Hodina zpěvu), který doprovází komentářem: „Pedofil ve svém živlu. Děťští herci, kteří s tím preludem přišli do kontaktu, jsou poznamenáni na celý život. Sdílejte, prosím!!!“ (Facebook, 10.listopadu 2013)

Během několika minut se na zdi objevuje fiktivní e-mail⁹⁶ od další údajné oběti Zdeňka Svěráka: „Z dnešního mailu: Ahoj Martino. Nejsi v tom sama. Mě Svěrák osahával a nutil mě brát do ruky svůj penis během natáčení jednoho z dílů jeho hudebního pořadu. Už je to víc jak deset let. Zavedl mě do šatny, zamkl a ...naštěstí jsem se nedala, ale vím o několika holkách, které mu poskytly i orální sex. Nedobrovolně. Zneužíval i kluky. (...) Starší ženy ho nikdy nezajímaly, je to prasečkář. Abych nic neřekla, dal mi tenkrát pět set korun, což pro mě tehdy byly veliké peníze. Já hloupá nic neřekla a dneska už je to všechno promlčené. Ach jo : (((“ (Facebook, 10.listopadu 2013) U tohoto příspěvku se zároveň objevují i první čtyři komentáře. Jistá Lenka píše: „A neměla by dotyčná zneužívaná Martina a ostatní řešit situaci od roku 2008 jinak než sdílením a oznamováním na fcb??? Také nevím o tom, že by znásilnění či zneužití mělo nějakou promlčecí lhůtu ☺“, Jan dodává: „já bohužel nemůžu najít žádné ofiko stránky Svěráka ani Uzla. Bych jim to poslal. Alespoň jsem toto nahlásil“ (Facebook)

„DALŠÍ ZPRÁVA!!! Ahoj Martino! V roce 1993 jsem navštívila pražský hudební kroužek Sedmihlášek, s nímž Svěrák a Uhlíř připravovali pořad Hodina zpěvu. Mně osobně se nikdy nic nepříhodilo, ale jedna holčička, jmenovala se CENZUROVÁNO, byla panem Svěrákem neustále osahávána a obtěžována. (...) osobně mi na Svěrákovi vadilo, že si pořád sahal na rozkrok a potom očichával prsty. Bylo to nechutné.“ (Facebook, 10.listopadu 2013) Po tento příspěvek připojuje komentář jistá Marie : „Odkud to je? Nevypadá to moc seriózně...“

V první den spuštění stránky se na ní objevuje jen minimum komentářů a „liků“. Autoři proto přitvrzují s dalším podpurným emailem, tentokrát údajně od psychiatra⁹⁷ Cyrila Höschla. „ZPRÁVA OD XY, KTERÁ NÁM PŘED CHVILKOU PŘÍŠLA: O panu Svěrákovi se ví už roky, že je pedofil, jde vesměs o veřejné tajemství. Mnoho známých umělců trpělo touto deviací, například Oscar Wilde, Lewis Carroll, atd. Jde vždy o autory dětských knížek, písniček a podobně, tedy i lidi, kteří mají k dětskému světu nějakým způsobem blízko. Většina z nich je neškodná, sem tam se ale vyskytne

⁹⁶ Fiktivní e-maily, dopisy nebo slova podpory, která autorům údajně chodí do zpráv, jsou dalším často se vyskytujícím jevem na recesistických stránkách, které zakládají trollové. Admini se tím jednoduše snaží v nechápající veřejnosti vzbudit dojem, že u ostatních uživatelů stránka vzbuzuje důvěru a že i jich se problematika týká.

⁹⁷ Vedle používání fiktivních podpurných emailů mohou být v rámci trollingu často používány i ohlasy od známých či uznávaných autorit. Jde jednoduše o využití psychologického efektu navození větší věrohodnosti, podporovaného mediálními principy, kvůli nimž jsme jako konzumenti zvyklí na to, že co říká odborník, tomu věříme.

nějaký útočný pedofil, který své choutky nedokáže udržet na uzdě a dožaduje se sexuálních kontaktů. Pana Zdeňka Svěráka jsem vyšetřoval již v sedmdesátých letech. Léčil se u nás na psychiatrickém oddělení fakultní nemocnice v Hradci Králové po sexuálním ataku na nejmenovanou jedenáctiletou dívku. O recidivě nic nevím, poměrně mě překvapuje číst, že takřikajíc polevil. S pozdravem Cyril Höschl.“ (Facebook, 10.listopadu 2013)

O den později autor (autoři) přidávají další vyjádření známé autority, sexuologa Radima Uzla s tím, že autoři sami se na sexuologa obrátili a před malou chvílí jim dorazila odpověď.

„Vážená slečno Martino! Jsem rád, že jste se obrátila na pomoc ke mně. S kolegou profesorem Höschlem jsme Svěrákovu pedofilii nedávno probírali. Pan Svěrák byl, je a bude pedofil. Profiluje se tak již od samého začátku. Nicméně celou dobu ho odborná veřejnost považovala za pedofila nepraktikujícího, to znamená pouze snícího a ukájejícího se v představách. Právě proto jeho postižení nikdy nebylo veřejně diskutováno. (...) Velmi mě mrzí, že musím číst, že jsme se v odhadu pana Svěráka zmýlili! Pokud vás i jiné děti znásilnil, je potřeba podat trestní oznámení. Jestliže budete mít zájem, mohu vám poskytnout lékařskou dokumentaci pana Svěráka z dob jeho pobytu na psychiatrickém oddělení fakultní nemocnice v Hradci Králové, kde byl léčen. Na léčení přišel dobrovolně krátce po dokončení filmu Na samotě u lesa, během kterého musel při práci s dětskými herci přemáhat své silné sexuální puzení. S pozdravem a přáním všeho dobrého, Radim Uzel.“ (Facebook, 11.listopadu 2013)

„Vážení přátelé! Ozvalo se mi celkem již pět bývalých členů ze souboru Sedmihlásek, s nímž Svěrák a Uhlíř spolupracovali. Všech pět bylo svědky obscénností, jichž se Svěrák na dětech dopouštěl. Šlo převážně o osahávání, perverzní mluvu, nucenou kolektivní nahotu a orální sex. Svěrák dětem za sex platil (...) Pan Uhlíř sice děti nezneužíval, ale o všem, co Svěrák prováděl, dobře věděl. Nikdy však nezasáhl! Sdílejte prosím!“ (10.listopadu) s komentáři : „Stejně je to odporné, že ho pan Uhlíř takhle kryl! Chudáci děti!“ (Dominencia Keresova⁹⁸) a „.....TOMU TEDA NEVĚŘÍM! Pořááádnej “HOUSER“ už ne ani “KACHNA“ !!!“ (Petr Havránek)

Stránka vykazuje na první pohled typické znaky trollingu – kontroverzní téma a spojitost s morální autoritou, s níž právě takové téma z hlediska celospolečenského diskurzu nekoliduje. Stránka dále paroduje emotivně laděné facebookové stránky a

⁹⁸ Na první pohled jde o evidentní fiktivní profil trolla.

používá stejné stylistické prostředky, jako například časté zakončení příspěvků výzvami „Prosím sdílejte!!! Prosíme o sdílení této stránky!!!!“, včetně četného používání diakritických znamének. Parodii na emotivní stránky a zároveň na formulace bulvárních médií lze hledat i v častém používání kapitál jako například „PROČ O TOM NEBYLO NIKDY NIKDE NAPSÁNO? KDO PANA SVĚRÁKA CHRÁNÍ A PROČ?“ s charakteristickým apelativním vyzněním. Dalším prostředkem jsou použité reálie ze Svěrákova života – například fotografie z filmu Kolja s dětským hercem Andrejem Chalimonem a komentářem: „Můžeme se pouze domnívat, jestli se sexuální tortury ze strany Z.S. dočkal i dětský herec Andrej Chalimon, hvězda Svěrákova filmu Kolja. Svěrákova nezdravě intenzivní náklonnost vůči tomuto nevinnému chlapci byla však zřejmá téměř všem účastníkům natáčecího štábu.“ (Facebook, 11.listopadu 2013), odkazy na Svěrákovy videoklipy, v nichž hrají děti, odkazy na reálné herce, s nimiž Svěrák natáčel (Radoslav Budač). Specifickým rysem jsou i již zmiňované fiktivní emaily a zprávy od „dalších obětí“ nebo reakce uznávaných a mediálně známých autorit a odborníků – Cyrila Höschla a Radima Uzla. Že jde o trolling, mohou napovědět i familiární oslovení jako „Vážení přátelé, kluci a holky!“ nebo „Zdenda“.

Až doteď jsme hovořili o stránce tak, jak se profilovala do momentu, než se jejího obsahu chopila média. (A to v době, kdy měla stránka pouze zhruba 300 fanoušků, 18 příspěvků na zdi a 6 komentářů.) Právě tento obsah, v podobě, jak jej ilustrujeme, některé novináře evidentně zaujal (zejména díky angažmá Zdeňka Svěráka) a začali jej šířit. Další vlna médií později reagovala na fakt, že Zdeněk Svěrák podal v souvislosti s touto stránkou trestní oznámení na neznámého pachatele.

Ve chvíli, kdy se zpráva o facebookové stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ začala šířit médii, objevila se na stránce informace o údajném autorovi, kterým měl být podle stránky novinář Jiří X. Doležal. Autoři stránky nejprve změnili úvodní fotografii –na té nové se objevil portrét Jiřího X. Doležala a komiksová bublina s „jeho“ vyjádřením: „trololololololo!!! Dostal Jsem Vás! JXD“ Následně se na stránce objevil nový status:

„Vážení přátelé! Zdeněk Svěrák samozřejmě nikoho neznásilnil! Stali jste se součástí mého nevinného sociálního experimentu, jehož účelem bylo ověřit si šíření bulvárních informací virtuálním prostorem facebooku. O experimentu vyjde článek v příštím čísle časopisu Reflex. Jiří X. Doležal.“ (Facebook, 14.listopadu 2013)

Z pohledu laika, který trolling dlouhodobě nesleduje, se může takové autorství jevit jako reálné, čemuž zároveň odpovídaly i reakce naprosté většiny komentujících (viz níže), kteří uvěřili, že skutečným autorem této stránky je právě Jiří X. Doležal. Z pohledu dlouhodobě sledujícího bylo ovšem pochopitelné, že i zde se jedná o recesi a i zde pokračuje trolling, navíc z hlediska nepochopení publika daleko účinnější než předchozí obsah stránky. Slovo pochopitelné uvádím z pohledu celkového kontextu a dlouhodobých vztahů, které panují mezi komunitou českých trollů ze Sdružení Bezcitných, Cynických a Zlých Individuů a Jiřím X. Doležalem.⁹⁹

Admin stránky následně změnil úvodní fotografii, k původní fotografii Jiřího X. Doležala s vyjádřením přidal i portrét Zdeňka Svěráka s komentářem – „Byl jsem očištěn! Jirko děkuji!!“ (Facebook, 14.listopadu 2013) Ještě před zablokováním stránky stihl pak autor vydat poslední dva statusy ve znění: „Ty vole, Zdeňku, neblbni, to byla prdel! To s tím trestním oznámením je jenom vtip, vid? Žejo?! VIDĚ?“ a „Zdeňku, do smrti dobrý, ano? Zdraví tě tvůj kamarád z dětství!“ V konečné fázi ještě autoři změnili popis stránky na „Zdeněk Svěrák nikoho neznásilnil. Máme ho rádi a ruku do ohně bychom za něho dali!“.

Percepce publika

Z hlediska percepce publika a celkového mediálního ohlasu, který stránka vzbudila, čítá stránka několik zajímavých specifík týkajících se zejména počtu jejích fanoušků a doby fungování. Ve srovnání s ostatními facebookovými skupinami vedenými trolly můžeme totiž hovořit o počtu zcela zanedbatelném, ve stejném duchu pak můžeme hovořit o počtu příspěvků a reakcí. V konečné fázi, tedy téměř těsně před zrušením, měla stránka jen něco málo přes 420 fanoušků. Celkem se na ní objevilo 21 statusů (příspěvků správce stránky), z toho 2 videa, 2 fotografie, 2 fiktivní dopisy od známých osobností a 3 zprávy od fiktivních dalších obětí. Stránka fungovala 5 dnů, z toho pouze 3 dny aktivně (tedy dny, kdy se na ní objevily příspěvky od správce). Nejvíce komentářů a fanoušků na ní přibýlo až v poslední den, kdy o ní začala

⁹⁹ Vztah těchto dvou složek je vystavěn na pravidelném mediálním „poštuchování“. Zatímco Jiří X. Doležal na webu Reflexu pravidelně píše články o trollech a vyjadřuje se o nich jako o „*Sdružení zlých, zakomplexovaných a zbabělých jedinců či jak si vlastně říkají*“ (Doležal, 2013: online) nebo jako o „*tlupě obtloustlých a sexuálně deprivovaných pubescentů ze Sdružení bezcitných, cynických a zlých individuů*“ (Doležal, 2013: online) a upozorňuje na jednotlivé akce, které mají trollové na svědomí, komunita trollů má zase na svědomí zakládání stránek pod falešným profilem Jiřího X. Doležala (např. Den upalování homosexuálů, Tlusté holky nemají právo na lásku nebo Lynčování vrahů Petry Vondrákové) nebo falešnou stránku oznamující jeho úmrtí (RIP Jiří X. Doležal).

informovat média v souvislosti s trestním oznámením, které na neznámého pachatele podal Zdeněk Svěrák. Stránky, které se v minulosti dostávaly do médií, obvykle měly daleko delší dobu fungování (i několik týdnů) a probíhaly na nich bouřlivé diskuze. Z toho plyne, že tento „projekt“ je do určité míry unikátní, protože paradoxně největší zásluhu na zviditelnění této stránky, zvýšení její návštěvnosti a následné dlouhodobé zvyšování všeobecného veřejného povědomí o této stránce (byť už v době, kdy nefungovala) má její samotná oběť (Zdeněk Svěrák), a zejména pak média. Dá se jen předjímat, zda by se stránka bez medializace šířila dál nebo zůstala v omezeném kruhu lidí a záhy sama nepodpořena diskuzemi zanikla.

Co se týká komentářů, stránka z počátku nevyvolala jediný, který by vyjadřoval, že jeho autorům uvěřil. Komentáře nejčastěji mířily naopak proti autorům stránky (viz. „trollit se dá i sofistikovaně. todle není ten případ.“, „Můj komentář byl smazán, což je důkaz, že autorka pravděpodobně lže i v jiných věcech. Takže znovu: Rád bych upozornil, že tato informace není pravdivá. Ověřoval jsem to přímo u pana Höschla na jeho pracovním e-mailu (...)“, „.....TOMU TEDA NEVĚŘÍM! Pořááádnej “HOUSER“ už ne ani “KACHNA“ !!!“, „Být Svěrákem, podávám trestní oznámení na tuto stránku“). Zároveň se objevily i evidentně recesistické komentáře (viz. „Deviant, rozhodně DEVIANT! Videte to gesto – tj. zvednutý prostředník. tfuj!“, „Stejně je to odporné, že ho pan Uhlíř takhle kryl. Chudáci děti“¹⁰⁰, „Chceme fotky“¹⁰¹). Větší příval komentářů přišel v momentě, kdy se na stránce objevila informace o tom, že autorem stránky má být údajně Jiří X. Doležal. Právě status, který informoval o jeho autorství, zaznamenal z hlediska odezvy publika největší zásah v podobě 57 „liků“ a 58 komentářů (ani u této největší odezvy se ale rozhodně nedá mluvit o odezvě masové). Z hlediska percepce publika se zde zároveň dá hovořit o úspěchu autorů stránky, protože komentáře v drtivé většině naznačují, že lidé uvěřili faktu, že Jiří X. Doležal za vznikem stránky skutečně stojí. Nutné je ovšem zmínit, že podle autorů a názorů dalších trollů byla drtivá většina fanoušků stránky a aktérů diskuze právě z řad trollů, proto nelze s jistotou určit, do jaké míry jsou reakce reálné a do jaké míry recesistické. Z těch,

¹⁰⁰ U těchto dvou komentářů se dá hovořit o další provokaci trollů, kteří chtěli svými reakcemi podnítit další diskuzi a vzbudit dojem, že obsah stránky je pro ně uvěřitelným.

¹⁰¹ U těchto komentářů si dovoluji hovořit o recesi z toho důvodu, že jde po prostudování profilů jejich autorů o fiktivní profily nebo je napsaly osoby, které v rámci četných debat na facebooku vystupují jako recesisté.

keré se pro laického pozorovatele jeví jako nejvíce realistické, si pojdme pro zajímavost některé ilustrovat.

Petr Bouška: „Právě jsme byli svědky vysoce kvalitní žurnalistiky.“

Petr Januš: „pan JXD dělá ostudu seriózním žurnalistům, kdo ho bere vážně, tak je blázen.“

Ondra Klíma: „Náhodou mně to přijde celkem dobrý, pekně to vystihuje tupost našich spoluobčanů, jak se ženou a berou za pravdu jakoukoliv sračku, co vidí, slyší, čtou.“

Daniel Černý: „GRATULUJU!! A to jsme si mysleli, že Reflex už níž klesnout nemůže.“

Jan Čermák: „Jste nebezpečný psychopat a doufám, že za to ponese te následky.“

Vašek Deciblik Dolský: „Trapný pokus, kterým pan Doležal potvrdil, že pouze on sám se považuje za trolla a za toho, kdo trollení rozumí. Přeji vám podrážděný anální věnec při zítřejším vstávání, pane idiote.“

Filip Látal: „JDX, jste hovado.“

Ian Horak: „Prave jsme byli svedky toho, ze JXD je psychopat a Reflex ryzi zumpa.“

Standa Syčák: „Vykouřenej dement, no“

Tomáš Novotný: „Pan JXD je klasický případ dna žurnalistické žumpy.“

Marešová Huguette: „S prominutím „hodně de...ní“ experiment. Ještě, že už Reflex nečtu.“

Petr Januš: „JXD se zbláznil, by mě zajímalo proč pan Svěrák nepodá trestní oznámení na pana JXD? Namísto trestního oznámení na neznámého pachatele. Tato stránka je nevhodná.“

Jana Nova: „Takhle zneužít rodinu člověka který něco dokázal je hnus fialovej. Souhlasim s Koliase m natrhnout mu rit, debilovi.“

Ladislav Bučil: „Tak doteď jsem si vás vážil. Přehnal jste to. Fakt jste to přehnal. Copak nejste schopný si uvědomit, co to může udělat s jeho životem? Hnus. Jste na přes držku pane.“

David Niedermertl: „Jste magoři!!! Toto není experiment ale debilovina.“

Jaroslav Ondráček. „Pan Svěrák si takový experiment nezasloužil. Tohle je možný jen u nás v Čechách, nevážit si a obviňovat (i přes údajný experiment) tak velkého umělce a člověka. Zalezte zpátky za Trolly pane Doležale!!!!“

Šárka Michnová: „jseš debil doležale“¹⁰²

Další část účastníků diskuze zapojila recesistické komentáře (viz: „Že Jirku Zdeněk nepřefiknul, snad neznámá, že nikoho nikdy neznásilnil, ne?“, „Pane Doležale, jak si můžete dovolit tvrdit, že Zdeněk Svěrák samozřejmě nikoho neznásilnil? Nevěřím vám ani slovo, dokud nepředložíte důkazy.“, „To je toho. Me taky znasilnil a nikde se o tom nešřím.“), čtyři diskutující (působící jako nezávislí pozorovatelé a ne profily z řad trollů) projevíli pochybnost, zda za stránkou skutečně stojí Jiří X. Doležal.

Shrnutí

V obsahu facebookové stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ lze vysledovat, že řada atributů použitých autory naznačuje, že jde o recesi (recesistický jazyk a používané slovní výrazy, oslovení fanoušků stránky – *Vážení přátelé, holky a kluci*, naléhavé apely – *PROSÍM SDÍLEJTE!!!*, fiktivní vyjádření psychologa a sexuologa s jasnými prvky recese a faktickými chybami, fiktivní informace o jednom z malých herců, který měl kvůli Svěrákovi údajně skončit v psychiatrické léčebně a další). I samotný ohlas na stránce hovoří o tom, že všichni zúčastnění pochopili, že se jedná o fiktivní obvinění. Zásadní je i fakt, že stránka nebyla nijak masově rozšířena, o čemž svědčí nízký počet jejích fanoušků, minimální odezva diskutujících i její krátké trvání.

Z hlediska dalších rozborů, které se objevily napříč společenskou diskuzí, je důležitých několik aspektů - kde končí hranice humoru a začíná útok na osobnost, proč právě této stránce jako jedné z mnoha se dostalo tak masového mediálního pokrytí, kde

¹⁰² Z komentářů, které napadají Jiřího X. Doležala jakožto autora stránky, není vždy jisté, zda jde o provokaci nebo skutečné uvěření informaci, připouštím proto, že i z mé strany může v tomto výčtu dojít k nepochopení trollingu.

je ten spouštěcí moment, kdy se recesisticky míněný obsah přenesl do mainstreamových médií, do jaké míry mohlo jít o médii podnícenou „kauzu“, která by bez přispění některých médií vůbec nemusela vzniknout, nebo jak se potýkají média s informováním o internetových jevech jako je trolling.

Zajímavý je i aspekt údajného autorství Jiřího X. Doležala, které se zdálo být uvěřitelné nejen pro značnou část diskutujících, ale i pro dvě redakce internetových serverů, které informace o jeho autorství uveřejnily.

7.1.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek recesistů o Drábkovi“

Dalším příkladem pronikání smyšleného textu do zpravodajství médií je případ fiktivního článku z recesistického zpravodajského serveru Infobaden News. Situace je i zde poněkud specifická, neboť si určitá média původně myslela, že recesi odhalila a „prokoukla“, ve výsledku se ovšem ukázalo, že kvůli neznalosti prostředí Facebooku a nedostatečného ověřování informací recesistům podlehla.

Recesistický článek s titulkem „Úřady práce rozšiřují služby, kromě zaměstnání pomohou s hledáním partnera“ na webu Infobaden News se objevil 9. května 2012. Jako jeho autor je uveden redaktor Jan Převorovský, článek spadá do kategorie Revue/ Z domova. V perexu článku stojí: „Úřady práce čeká největší změna od roku 1989. Vedle zprostředkování zaměstnání, výplaty státních podpor, výplaty státních příspěvků, výplaty sociálních dávek a vedení části agendy obcí s rozšířenou působností budou nově poskytovat i seznamovací služby v oblasti partnerských vztahů. Majitelé soukromých seznamek bijí na poplach.“ (Převorovský 9.5.2012) Ve fiktivním článku autor hovoří o údajném novém projektu tehdejšího ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka, podle něhož by díky úřadům práce mohli lidé nově hledat i svého životního partnera, což dokládají Drábkovou fiktivní citací: „Zřízení státní seznamovací agentury je přirozený krok,“ vysvětluje ministr. „Úřady práce jsou vysoce kvalifikovanými zprostředkovateli při hledání zaměstnání a seznamky fungují na podobném principu. Stačí přidat do elektronické evidence pár dalších kolonek. Je to jednoduchá změna v počítačovém systému, na které naši experti už půl roku usilovně pracují.“ (Převorovský 9.5.2012) V článku autoři dále citují Drábka, který uvádí, že tento krok je jakýmsi druhým pilířem státní zaměstnanosti – nezaměstnaní mohou nově kromě státních dávek nebo práce přijmout na úřadech i nabízeného partnera, který je uživí. Právě to, že by

podle modelu mělo mít více mužů umožněno život jednu ženu, má vést i k lepší evidenci prostituce a jejímu řádnému zdanění. Podle textu naopak lidé s měsíčními příjmy nad 200 000 korun budou mít nárok na více partnerů, „pokud budou ochotni si je vybrat z kategorie nezaměstnaných“. (Převorovský 9.5.2012) Tento princip autoři připodobňují k vyspělým zemím Perského zálivu. Dále autoři s odkazem na Drábka dodávají, že systém seznamování na úřadech by mohl vést k vyšší porodnosti a „zastavení nepříznivých demografických trendů ohrožujících financování důchodové reformy.“ (Převorovský 9.5.2012) Dále autoři tvrdí, že projekt kalkuluje i s dobrým vlivem na ukazatel hrubého národního štěstí, který podle článku zavádí Evropská unie a citují Drábka: „Jsem přesvědčen, že státní seznamka přispěje k růstu HNS ještě lépe, než například nedávné povolení eutanazie v Holandsku.“ (Převorovský 9.5.2012) Článek dále popisuje, jak bude státní seznamovací agentura fungovat (Každý zájemce vyplní tiskopis s kolonkami jako zájmy a koníčky, spokojenost ve stávajícím vztahu a preferované sexuální aktivity a seznam ideálních partnerů mu následně vygeneruje počítač) a že díky tomu bude efektivněji využita pracovní doba zaměstnanců na úřadech práce s dodatkem „ti již nyní nebudou mít čas hledat drobné kosmetické vady na novém systému vyplácení dávek, který byl úspěšně zaveden letos v lednu.“ (Převorovský 9.5.2012)

Podle textu jsou dále pro „dlouhodobě nezadané klienty“ připraveny „povinné motivační programy“ jako pracovní stáže v kolektivu s dominancí opačného pohlaví. „Muži se tak brzy mohou dočkat toho, že jim úřad práce nařídí veřejně prospěšnou službu například ve školách, kadeřnických salonech nebo textilních manufakturách. Ženy oproti tomu častěji potkáme na stavbách, ve věznicích a v Senátu.“ (Převorovský, 9.5.2012) V následné citaci ministr Drábek „tvrdí“, že kdo takovou stáž odmítne, bude z evidence vyřazen a do budoucna mu bude odepřeno například společné zdanění manželů, příspěvky na děti nebo pojistné krytí léčby venerických onemocnění. „Ministerstvo rovněž plánuje rekvalifikační kurzy, během kterých bude do domácnosti klienta dočasně přidělen vyškolený asistent či asistentka, reprezentující budoucího partnera. Tyto kurzy se zaměří na dlouhodobě osamělé klienty, kteří již zcela odvykli partnerskému soužití.“ (Převorovský 9.5.2012)

Poslední odstavec článku s titulkem „Privátní seznamky pod tlakem konkurence“ pak upozorňuje na fakt, že proti státem organizované seznamce se bouří majitelé soukromých seznamovacích agentur a prostřednictvím slov viceprezidenta

Asociace seznamovacích agentur a majitele úspěšně internetové queer seznamky Tomáše Oberfalzera vzkazují: „Úředníci na ministerstvu si myslí, že stačí nakrmit počítač daty. Vůbec neberou v potaz věci, jako jsou láska, vzájemná chemie, přeskočení jiskry. Vidí jen plození budoucích daňových poplatníků. Kvůli podbízivé státní seznamce se může snadno stát, že váš partner v době krize ztratí zaměstnání a místo nové práce si domů přivede nového člena rodiny,“ (Převorovský 9.5.2012) V závěru článku pak autoři píší, že i přes veškeré výhrady zřejmě Drábkův návrh hladce projde parlamentem. „„Myslím, že vláda konečně jednou dělá něco pro lidi,“ chválí koncepci poslankyně KSČM Soňa Marková (43 let, rozv., bruneta, zájmy: četba, turistika, plavání, zahrádka).“ (Převorovský 9.5.2012)

Článek, stejně jako ostatní příspěvky na recesisticko-mystifikačním webu Infobaden News, je psán zpravodajským stylem a po formální stránce splňuje všechny náležitosti zpravodajského textu – titulek, perex, členění, názor protistran, stylistika, ilustrační fotografie. Téma jako takové je ovšem jasně recesistické a u publika, které se orientuje v mediálním kontextu a aktuálním dění, je takřka nepředstavitelné, aby takový článek pochopilo jako pravdivý. Těm, ve kterých takový článek vzbudí přece jen jistou pochybnost, může k pochopení jeho fiktivnosti pomoci celkový kontext webu Infobaden News a prostudování ostatních článků na něm. Samotnou percepci publika nelze vysledovat přímo na webu Infobaden News, kde už dnes nejsou žádné příspěvky, dá se ale analyzovat například z Facebooku, kde se článek objevil, konkrétně pak na fiktivním profilu (tehdy ještě) hejtmana a poslance Davida Ratha.

Článek Infobaden na Facebooku

Článek o úmyslu ministra Drábka, zřizovat seznamovací služby v rámci úřadů práce, se objevil na facebookovém profilu Davida Ratha ještě v den vydání, tedy 9. května 2012. Nutno dodat, že tento profil¹⁰³ je profilem fiktivním, byl založen v srpnu 2008 a spravují ho stejní lidé, kteří stojí za projektem recesisticko-mystifikačního webu Infobaden News. Na tomto profilu jsou často publikovány rovněž i další články ze serveru Infobaden News.

Právě fakt, že jde o profil fiktivní, se kterým skutečný David Rath nemá nic společného, je v celém tomto případě nejzásadnější. Jde o typický trolling, jenž právě

¹⁰³ Zde odkaz na profil Davida Ratha: <https://www.facebook.com/rath.david?fref=ts>

v tomto konkrétním případě uveřejnění popisovaného článku Infobaden News zmátl hned čtyři redakce médií.¹⁰⁴

Fiktivní David Rath tedy umístil na svůj profil článek s následujícím komentářem: „Poslední aktivity pana Drábka už hraničí s kriminální činností. Nevidím jediný důvod, proč by měli daňoví poplatníci přispívat nešťastníkům, kteří se neumí sami seznámit. Jsou tu daleko potřebnější, nemocní a umírající, na které se kvůli podobným experimentům této zkorumpované vlády nedostane ani tolik, aby si mohli dovolit základní zdravotní péči.“ (Facebook, 9.5.2012) Vzápětí tento post vyvolal bouřlivou diskuzi. Celkem článek ohodnotilo „likem“ 123 uživatelů, 56 uživatelů tento příspěvek sdílelo a 218 uživatelů připojilo pod příspěvek svůj komentář. Z 218 komentářů se 44 netýká přímo článku ani k němu přidružených témat, ale následného zatčení skutečného Davida Ratha, které se odehrálo o pět dnů později, tyto komentáře proto v následující analýze percepce publikem nebudou zohledněny.

Percepce publika

Ze zbývajících 174 komentářů, které přímo reagovaly na „Rathovo“ sdílení fiktivního článku z Infobaden News většina diskutujících reagovala ve prospěch tvrzení fiktivního Ratha – tedy nepochopila, že jde o článek smyšlený, jen o něco méně uživatelů rozpoznalo recesi díky znalosti webu Infobaden News a projevila výsměšné komentáře a narážky vůči Davidu Rathovi (netušíc, že nejde o Ratha skutečného), pouze jeden ze 174 diskutujících vyjádřil pochybnosti, zda jde o skutečný profil Davida Ratha (připojeno k němu bylo 5 souhlasných „liků“). 31 komentujících v diskuzi využilo situace a vyzdvihli v rámci diskuze jiné téma – nejčastěji výzvy k novým volbám, reakce na soudobou vládu, reakci na soudobé zdravotnictví nebo urážky na jiné komentující a další politiky. Ze všech komentářů vybírám několik, které ilustrují vnímání celého případu nejpřesněji.¹⁰⁵

Alexandr Voracek : Tak tohle už je moc. Úřad práce nemůže najít spoustě lidí práci ale bude jim hledat partnrrra. (9.květen 2012, 15:17)

¹⁰⁴ Zároveň je nutné dodat, že případ fiktivních profilů na sociálních sítích není nijak ojedinělý. Ty je možné na Facebooku nebo Twitteru najít u většiny známých osobností. Jejich autoři a správci je pak často užívají jako prostředek trollingu.

¹⁰⁵ Připouštím, že čísla nemusí být zcela přesná, vzhledem k trendu fiktivních profilů spojených s trollingem a podněcováním dalších účastníků k diskuzi není možné přesně určit, které profily jsou pravé. Z hlediska analýzy jednotlivých profilů účastníků diskuze je ale možné odhadnout, že u naprosté většiny jde o profily skutečné.

Ludmila Šnejdrová: si děláte snad pr..... začněte se starat o to ,aby země se dostala ze srabu a hledání partnerů nechejte na jiných!!!!!!! (9.květen 2012, 15:17)

Olga Cyraniová: Chocholouška na něj (9.květen 2012, 15:18)

Pravil Goldmann: ROFL, Infobaden, soudruzi, je humoristickej web. (9.květen 2012, 15:19)

Áňa Štaidlová : Jste opravdu MUDr.David Rath ? Myslím, že ne ! (9.květen 2012, 15:21)

Aneta Moore Štěrbová: opravdu je mně z toho špatně....!!!! (9.květen 2012, 15:21)

Jana Remková: To se mi snad zdá?? (9.květen 2012, 15:23)

Karel Slaný: souhlasím,kdyby se dali peníze na zdravotní péči,ten Kluk drábek je na zabití (9.květen 2012, 15:35)

Raja Wallö: ...seznamka na pracáku ??...to už hraničí s debilitou....no coment..... (9.květen 2012, 15:38)

David Jareš: Diskutující tady většonově pana Ratha ujistili, že mu jsou ochotní sežrat úplně cokoliv (9.květen 2012, 15:44)

Pája Soukup To je tak málo seznamek u nás,že si musíme platit dohazovače z Úřadu Práce? Je vidět,že se tam patrně nudí! (9.květen 2012, 16:12)

Martin Strachota: Ten Rath je fakt ubožák! Citovat Infobaden... ach bože. Snad jen člověk s půlkou mozku může nepochopit, že se jedná o srandu. Jestli Rath vychází z takto "zaručených" informačních zdrojů i u vážných rozhodnutí, tak to teda potěš koště! (9.květen 2012, 16:16)

Petr Košan: Schelly Tomková: pokud jste i v tomto případě Rathovi naletěla, není potřeba vás za hlupáka mít, vy jste hloupá ! Ale vězte, že nejste sama... (9.květen 2012, 17:16)

Daniel W. Zeman: Když si čtu tuhle diskuzi a všechna ta sdílení, tak jsem rád za nový občanský zákoník: Jsme hloupí, budou muset rodiče s nízkým IQ oznámit svým dětem (zdroj www.infobaden.cz)

Tomáš Navrátil A jsem si skoro jist, že nemůžeme čekat jakési pomyslné sklopení uší pana Ratha po tomhle faux pas, ale spíše brojení proti "těm zlým lhářům na internetech". Hehe, nachytl, nachytl! (10.květen 2012, 12:07)

Rostislav Zbynd'a Červenka: Pokud by měl středočeský protektor zájem i o aktuální informace ze zahraničí doporučuji portál <http://www.theonion.com/> (10.květen 2012, 12:40)

Lubor Kautský: Je s podivem, kolik lidí se vyjadřuje k něčemu, o čem neví zhola nic. Ten článek z INFOBADEN je mystifikace. Mnoho lidí vnímá svět jen v novinových titulků, hesel, frází. Pak se nelze divit, jakouže to tu máme politickou reprezentaci, politický směr a "vládu", která spíše připomíná zločinné spolčení. (11.květen 2012, 8:33)

Shrnutí

Článek o zavádění seznamovacích agentur v rámci úřadů práce je poměrně snadné pochopit jako evidentní mystifikaci. Napomáhá tomu nejen fakt, že byl vydán serverem Infobaden News, jehož letmé prostudování a kontext ostatních článků i bez předchozí znalosti napoví, že jde o server s mystifikačně-recesistickým charakterem, zároveň i informace, o nichž se v textu hovoří, jsou samy o sobě natolik absurdní, že je s podivem, zda někdo může podobně evidentní mystifikaci věřit. Na rozdíl od předchozího případu (Znásilnil mě Zdeněk Svěrák) ovšem umocňuje možný výklad textu ve prospěch jeho uvěřitelnosti fakt, že je psán ryze zpravodajským jazykem, který přesně kopíruje způsob vyjadřování mainstreamových médií. Po formální stránce jde tedy o text žánrově „uvěřitelný“ (což je ostatně i principem serveru), po stránce obsahové nikoliv. Právě fakt, že článek, potažmo celý web, je členěný stejně jako klasické zpravodajské servery, nabízí možné vysvětlení, proč lidé bez znalosti Infobaden News, věří i jeho obsahu (navíc za předpokladu, že článek nepřečtou celý a také pod vlivem trendu, že co percipient vidí na mediálně vyhlížející stránce, bere jako pravdivý fakt). V našem případě je navíc informace zastřešena veřejně známou

autoritou (Davidem Rathem), která na článek odkazuje a hovoří o něm jako o pravdivém.

Z hlediska zkoumání tohoto případu není nicméně stěžejní, do jaké míry veřejnost a média uvěřily mystifikačnímu článku, ale to, do jaké míry uvěřily skutečnosti, že tomuto článku uvěřil politik David Rath. Mediální výstupy, které z této kauzy vzešly, popíšeme v následujících kapitolách.

7.1.3 Hřbitovní farmaření

Další z příkladů recesistické fikce lze hledat v projektu „Hřbitovní farmaření“ Jana Pospíšila. Na rozdíl od předešlých případů jde o příklad veřejnosti méně známý, nicméně i tak přesně splňuje kritéria stanovená v úvodu výzkumné části a ilustruje další případ možných novinářských pochybení, ale zejména problémů, s nimiž se mohou novináři setkat v rámci ověřování informací u problematických zdrojů.¹⁰⁶

Jan Pospíšil (29 let), IT specialista, který se mimochodem angažuje v rámci občanské iniciativy Žít Brno¹⁰⁷, sepsal publicisticko-odborný text o své netradiční zálibě – pěstování zeleniny na hrobě svých prarodičů. Aktivitu, stejně tak text, nazval souslovím „Hřbitovní zahrádkaření“. Celý článek, stejně jako aktivita sama, byly ovšem prostou mystifikací. Svůj text publikoval 11.prosince 2012 na webu společnasky-ekologického časopisu Sedmá generace.¹⁰⁸ Časopis, stejně tak jako jeho elektronická mutace na webu, se specializuje na témata z environmentálního a sociálního sektoru, řeší zejména dění v oblasti ochrany životního prostředí v politickém, hospodářském i kulturním kontextu¹⁰⁹.

V textu nazvaném Hřbitovní zahrádkaření aneb mrkev z dědečka Pospíšil (pod článkem uvedeno: Autor je ekologický udržitelný programátor.) popisuje údajný současný světový trend – pěstování zeleniny na hrobech svých předků. V perexu článku

¹⁰⁶ Důležité je předem upozornit na fakt, že jde o mystifikaci těžko prohlédnutelnou a i autorka sama se o ní dozvěděla až díky jejímu autorovi a jeho okolí. Nestaví se tedy do pozice toho, který mystifikaci prohlédl.

¹⁰⁷ Tato informace je z hlediska následující analýzy irelevantní, neboť následující recese nevznikla z iniciativy skupiny Žít Brno, ale z Pospíšilovy vlastní invence. Uvádím ji ovšem pro nastínění komplexního kontextu Pospíšilova angažmá v rámci dalších recesistických aktivit.

¹⁰⁸ Dvouměsíčník vychází v Brně od roku 1991, původně jej vydávala přímo ekologická organizace Hnutí DUHA, od roku 2013 se z něj stala samostatná organizační jednotka Hnutí DUHA – Sedmá generace. Do roku 1997 vycházel pod názvem Poslední generace, od roku 2009 se jeho název zkracuje na 7.G.

¹⁰⁹ Časopis se specializuje na témata jako obnovitelná energetika, biozemědělství, fair trade, šetrné lesnictví, alternativní ekonomika, rozvojová politika, lidskoprávní tematika, greenwashing, ekopsychologie, zelená architektura, ekologické pohřbívání či freeganismus. (Sedmá generace, online)

například stojí: „ Když jste se naposledy o víkendu rozhodovali, jestli v neděli vyrazíte trošku okopat vaši zahrádku, nebo vyměnit květiny na hrobě vašich (pra)rodičů, napadlo vás, že světem začíná hýbat trend, který tyto dvě bohulibé činnosti spojuje v jednu?“ (Pospíšil 11.12.2012)

Úvod článku zaštiťuje autor několika fakty, výsledky výzkumů a společenskými trendy, například tím, že podle výzkumů se v západní Evropě a Americe zvyšuje procento městských dětí, které nikdy neviděly růst zeleninu a znají ji pouze z knížek, seriálů nebo obchodů, ovoce je pro děti známějším objektem údajně proto, že ovocné stromy rostou volně okolo cest.

Dále hovoří o tom, že kvůli urbanizaci příměstských oblastí ztrácí lidé kontakt s přírodou a půdou či o tom, že „funerologové zjistili, že od konce druhé světové války se průměrný počet návštěv na hřbitově snížil na sedminu. Ke ztrátě kořenů tak dochází hned na několika rovinách.“ (Pospíšil 11.12.2012) V této autorově formulaci lze vidět první patrný důvod, proč by mohl čtenář začít pochybovat o pravosti tématu - slovo funerolog je totiž slovem smyšleným, nelze ho najít ve slovníku cizích slov ani jednoduše na internetu. Co se týká použitých výzkumů, i o jejich fakticitě se dá zjevně pochybovat. S ohledem na to, že jsou ovšem součástí odborně vyhlížejícího textu, navíc na webu ekologického časopisu, běžného čtenáře z pochopitelných důvodů souvisejících s důvěrou mediálního publika v pravost mediálních obsahů nenapadne o jejich pravosti pochybovat.

Jako východisko k řešení vytyčených problémů doporučuje Pospíšil jeden z údajných současných trendů – hřbitovní zahrádkaření – a dodává, že na Západě se mohou čtenáři setkat i s pojmem hřbitovní farmaření. I v tomto bodě autor odkazuje k fiktivní skutečnosti, tím ale opět posiluje věrohodnost svých tvrzení a sugeruje čtenáři domněnku, že zakládání zahrádek na hrobech svých předků, je v západních zemích zcela běžné. Kdyby se ovšem čtenář pokusil takové informace dohledat, jeho úspěšnost bude nulová, žádný takový termín v češtině ani angličtině jednoduše neexistuje, alespoň ne v kontextu, do něhož ho zasazuje Pospíšil.

V kapitole o historickém kontextu píše autor o tom, že pěstování zeleniny nebo ovoce na hrobech a hřbitovech není otázkou 21. století a dodává, že Aztékové pěstovali potraviny na hrobech z náboženských důvodů, neboť věřili „tomu, že zelenina může díky svým kořenům „nasát“ sílu a moudrost zesnulého a pak ji dále přenést na svého konzumenta.“ (Pospíšil 11.12.2012)

„Zatímco v Jižní Americe se hřbitovnímu farmaření vsutku dařilo, středověká Evropa zůstávala velmi pozadu. Ovšem není se zase tak moc čemu divit — místa pro pěstování bylo všude dost a zdejší náboženská situace příliš nenahrávala reinkarnacím skrze dýně. Je sice docela možné, že nějaké pokusy probíhaly i zde, ale jejich aktéři často byli jakožto „čarodějové“ a „čarodějnice“ semletí inkvizicí,“ (Pospíšil 11.12.2012) dodává dále.

Jako argument pro provozování hřbitovního zahrádkaření používá fakt, že v západních aglomeracích jsou jedinými travnatými prostory parky a hřbitovy a právě na hřbitovech je možné se prokazovat „majetkovými“ nároky na pozemky. Jednu z následujících kapitol pojmenovává Pospíšil jako „Opravdu seriózní pasáž“. Ze sémantického hlediska tento název odporuje odbornému stylu a i zde je tedy možné vycítit jistou recesi. V této podkapitole srovnává autor způsoby pohřbívání u nás se západními zeměmi Evropy a tvrdí, že kvůli převládajícímu konzervatismu v České republice není naše země na trend hřbitovního zahrádkaření stále ještě zcela připravena, navzdory tomu, že na rozdíl od západních zemí je u nás daleko větší dostupnost půdy vzhledem k „chalupářsko-chatařské“ tradici zakořeněné v minulém režimu. Zde autor odkazuje i na článek, který vyšel v Sedmé generaci v květnu 2010, o benevolentních možnostech lesních hřbitovů a pohřbívání na vlastním pozemku v ostatních evropských zemích.

Dále Pospíšil hovoří o prvních průkopnících hřbitovního zahrádkaření na území České republiky. První průkopnicí je podle něho Klára Volková, která provozuje farmaření u Ostravy, jako druhého pak jmenuje sám sebe, který farmaří na hrobě svých prarodičů poblíž obce Letovice. „Technické řešení je až hloupě jednoduché — místo těžké náhrobní desky je na hrob babičky navedena ornice a dále se pak postupuje úplně stejně, jako když kedlubny rostly na zahrádce vedle jejího domku“ (Pospíšil 11.12.2012)

Sám autor dále v článku připouští, že trend hřbitovního farmaření obvykle vyvolává v očích veřejnosti posměšné reakce a debaty obvykle dosahují absurdních rovin. „Je pochopitelné, že většina lidí si pod tímto souslovím představí „humorné“ scénky, kdy si na zahrádku položí čerstvě umrlého dědu, do očí mu napíchá mrkve, do uší petržel a do břicha mu navrtá dírky na dýně. „No a on nám to bude svým rozkladem hezky přihnojovat, že?“, smějí se.“ (Pospíšil 11.12.2012) Obratem vysvětluje, že během aktu hřbitovního zahrádkaření nedochází ke kontaktu mezi zeleninou a nebožtíkem, „

jak by také mohlo, když i mezi tím nejhlubším kořínkem a mrtvolou leží nejen více než metr hlíny, ale také rakev... Navíc by jakékoliv podobné hrátky s mrtvolou byly, alespoň v České republice, protizákonné.“ (Pospíšil 11.12.2012). Následně Pospíšil jmenuje argumenty vyňaté z údajných diskuzí týkajících se hřbitovního zahrádkaření, které hovoří pro i proti tomuto „trendu“.

Za klady považuje: posílení vztahu k předkům, zesílení vztahu mládeže a půdy a využití hrobu. Zápornými stránkami pak podle něho jsou: morální pobouření, narušení piety, infekce, nevhodnost místa a vandalové. Pro ilustraci s celkovým vyzněním článku je nutné některé z těchto bodů konkretizovat a uvést konkrétní příklady autorovi argumentace. V případě přiblížení zesílení vztahu mládeže k půdě píše Pospíšil, že právě tato motivace by mohla být nejsilnější u takzvaných hipsterů a goth subkultury. U první skupiny z toho důvodu, že hřbitovní farmaření je vybočením z mainstreamu, v případě druhé skupiny pak z toho důvodu, že jde o „temnou“ činnost související se hřbitovy a mrtvolami. (Pospíšil 11.12.2012)

„Dospělému člověku můžou tyto důvody připadat zcela irelevantní, ale překvapivě o to silněji mohou v kolektivu mladých působit. Přál bych vám vidět tu radost v očích 15leté metalistky, když mohla mezi svoje stejně zaměřené spolužačky přinést košík rajčat s tím, že byly vypěstovány na jejím předčasně zesnulém strýčkovi. Samozřejmě že ne všichni „mladí hřbitovní farmáři“ získají pravý zájem o půdu a kvalitní potraviny. Pro většinu zůstane farmaření jen další etapou (či spíše pózou?) v jejich dospívání. Ale i kdyby okopávání babiček pomohlo najít cestu několika z nich, je to dobrý výsledek.“ (Pospíšil 11.12.2012)

V bodu o pozitivitě kvůli využití hrobu argumentuje zase autor následujícím racionálně-ekonomickým tvrzením: „když už si člověk platí hřbitovní místo, je hezké, pokud se mu náklady přetaví i v něco reálného. A ve srovnání chutných rajčat a prachu na mramorové desce je vítěz jasný“ (Pospíšil 11.12.2012)

V rámci argumentů hovořících proti hřbitovnímu zahrádkaření tvrdí autor, že co se týká morálního pobouření, osobně se mu stává, že i ti, kteří jsou myšlenkou pobouření nejvíce, často po opakované diskuzi ztrácí veškeré racionální argumenty proti a přidává i svou osobní zkušenost. „Na „svém“ hrobě, respektive hřbitově jsem měl to štěstí, že jsem znal majitele většiny okolních hrobů, tudíž jsem si s každým mohl zvlášť promluvit a vše vysvětlit. Nakonec se ukázalo, že největším problémem byli moji konzervativní rodiče, avšak i oni nakonec k experimentu svolili. Ovšem s podmínkou,

že nebudu prezentovat fotografie z hrobů jejich rodičů...“ (Pospíšil 11.12.2012) Co se narušení piety týká, dodává autor, že v tomto ohledu je práh citlivosti jednotlivců ryze subjektivní a nedá se nijak vyargumentovat, nicméně připojuje svůj vlastní pohled na věc, v němž vidí jako daleko neuctivější narušování pietního aktu „pomníčky motoristům – ony bizarní pyramidy z pneumatik, svíček a kamení, které se tak rády vyskytují v okolí snad všech českých silnic.“ (Pospíšil 11.12.2012) Strach z infekce (nebo dokonce z moru) jako další argument proti hřbitovnímu farmaření pak obhajuje tím, že vzhledem k tomu, v jak malé hloubce a tím pádem velké vzdálenosti od mrtvoly se kořeny nachází, nejsou takové obavy relevantní, zvláště pak, když je mezi oběma objekty ještě víko rakve. „Samozřejmě je nutné zeleninu před konzumací dobře umýt — ovšem stejné doporučení platí i pro zeleninu ze zahrad nebo supermarketu. Musím však přiznat, že na mělký hrob, v němž tlí tělo bez rakve, bych pro jistotu nic k jídlu nesázel...“ (Pospíšil 11.12.2012) Jako skutečný problém vytyčuje autor vandalství, u něhož uvádí, že vzhledem k tomu, že v České republice je demolování náhrobků poměrně častým jevem, pěstování zeleniny na hrobech může být poměrně rizikové. „Osobně jsem to na své zahrádce řešil cedulí: Prosim, prokažte této zelenině stejnou úctu jako těm, kteří leží nehluboko pod ní... P. S.: Záhonek je monitorován kamerou. Nevím, zdali za to mohlo prostředí menšího hřbitova či „výhruška“ smyšlenou kamerou, každopádně s žádnými útoky na své záhonky jsem se nesetkal.“ (Pospíšil 11.12.2012)

V závěru článku shrnuje Pospíšil jakési perspektivy do budoucnosti. Ačkoliv prý nepředpokládá masové rozšíření tohoto trendu, doufá, že několik desítek či stovek lidí, by mohl uchvátit. „A třeba představa věčného spánku pod zahrádkou některým babičkám, dědečkům a dalším budoucím umrlcům i zpříjemní čekání na smrt. Mně osobně by se tedy s takovou vidinou umíralo mnohem radostněji.“ (Pospíšil, 11.12.2012)

Následně autor připomíná, že hřbitovní farmaření nemá být zatím vnímáno jako alternativa klasických zahrad, ale jako jejich doplněk nebo možnost pro ty, kteří klasickou zahradu nemají. Připouští ovšem, že pokud situace s nedostatkem vhodné půdy bude přetrvávat, je z teoretického hlediska možné, že se hřbitovní farmaření stane rovnocennou alternativou ke klasickým zahradám. „Pak se dá očekávat i příchod souvisejících módních jevů, ať už komunitního farmaření na rozptylových loučkách, či speciálních certifikátů *fairgrave* deklarujících, že daný produkt byl vypěstován opravdu

na hrobě a při splnění všech dalších podmínek férového farmaření.“ (Pospíšil 11.12.2012)

Text je navíc doplněn i grafickými prvky. První je fotografie Kláry Volkové, kterou Pospíšil zároveň zmiňuje jako jednu z propagátorek hřbitovního farmaření. Jde o fotografii hrobu se záhonem zeleniny a tedy i jediný důkaz existence takového trendu. Dalším prvkem je grafika Adama Hrubého znázorňující logo FAIRGRAVE – tedy spojení fairtrade a grave (hrob).

Percepce publika

Článek Hřbitovní farmaření nevyvolal na webu Sedmé generace bouřlivou ani příliš rozsáhlou debatu (v porovnání s jinými články na webu jde ale o rozsah až nadstandardní). Přimo pod článkem své komentáře připojilo sedm lidí¹¹⁰, včetně autora. Všechny reakce naznačují, že jednotliví komentující vzali článek vážně a zřejmě nepochybují o tom, že autor netradiční zahrádkaření na hrobě svých prarodičů skutečně provozuje (až na komentář poslední, který vyznívá lehce recesisticky a provokativně). Reakce vyjadřují vesměs překvapení a spíš negativní postoj k popisovanému „trendu“ pěstování zeleniny, vzhledem k tomu, že jich není mnoho, můžeme si všechny přímo citovat v takovém pořadí, v jakém se zobrazují přímo na webu Sedmé generace.

„To není špatnej nápad, ale protože hřbitovy jsou v zásadě smetiště pro zemřelé předky, byla bych všema deseti pro uzákonění pohřbívát na vlastním pozemku. Zasadit nad babičkou lípu nebo jabloň by mi přišlo dokonce báječný a sama bych si takhle přála skončit.“ (22.dubna 2013)

„Woow“ (17.prosince 2012)

„Nevim, jestli bych tu zeleninu chtěl jíst.“ (11.května 2013)

„pravda, <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/v-usa-roste-zajem-o-zelene-pohrebnictvi-zajima-se-o-nej-skoro-polovina-pozustalych>“¹¹¹ (18.května 2013)

„to jsou věci...“ (17.ledna 2013)

¹¹⁰ Zde je možné připomenout, že v momentě, kdy autor komentoval na webu, zobrazil se jeho příspěvek zároveň i na jeho facebookovém profilu.

¹¹¹ Odkaz na článek na ekolist.cz o rostoucím trendu ekologického pohřbívání ve Spojených státech, spočívající zejména v oblibě ekologických rakví.

„uuuuh!!!! :O“ (17.ledna 2013)

„přesně tenhle zvuk mi zněl v hlavě, když jsem to četla... Jen jsem ho neuměla tak precizně zaznamenat...“ (17.ledna 2013)

„Jakože, děti pojďte, jdeme okopat babičku? Nebo - tak copak nám z toho dědy vyrostlo! Nebo na tom tátovi se tý mrkvi nějak nedaří????? Jako mám dát smajlíka? Jak se dělá ten co zvrací???? :-)“ (17.ledna 2013)

„Michaela Nová No vidíte, jak se vám to zalíbilo!“¹¹²(7.února 2013)

„Teď jen co s tou těžkou deskou na vrchu :)“ (1.května 2013)

Z reakcí publika plyne, že článek byl čtenáři přijat jako faktický, bez větších náznaků pochybností nebo nesouhlasu s uváděnými fakty.

Shrnutí

Lze říci, že článek je psán publicistickým stylem, s prvky recese – zřetelné zejména v jazykových prostředcích, stylistice a banálních přirovnáních (viz. např. Opravdu seriózní pasáž, metalistky pěstující rajčata, nápis o kamerovém systému na hrobě a další.) Rozpoznat, že některé pasáže vyznívají spíše humorně, je ovšem záležitost velmi diskutabilní, neboť hranice humoru a recese jsou ryze subjektivní a nelze je měřit. Hypoteticky se dá ovšem říci, že v diskurzu, ve kterém se pohybuje tematická rovina článku i časopisu, autor sémantickými prostředky porušil společností osvojené zvyklosti, a tím tak mohl naznačit, že se jedná o recesi. Dalším vodítkem pro rozpoznání recese může být i samotné téma – jeho neobvyklost, až absurdnost je natolik zjevná, že samo o sobě minimálně evokuje pochybnosti a lehce humorný podtext.

Text zároveň nepostrádá ani domněle odbornou rovinu, když odkazuje k výzkumům, zahraničním trendům a srovnáním. Všechna tato tvrzení naznačující odborné základy textu jsou ovšem zřejmě smyšlená. Nutno dodat, že autor ale nejen v oblasti odborných tvrzení, ale zejména v bodech, kde popisuje argumenty hovořící pro a proti hřbitovnímu zahrádkaření, používá vesměs logickou argumentaci (ač je někdy absurdní) a to rozhodně podporuje uvěřitelnost vyznění textu.

---

¹¹² Příspěvek autora.

Autor zároveň používá i dva výrazy, které prezentuje jako všeobecně známé – hřbitovní zahrádkaření/ hřbitovní farmaření a funerologové. Sousloví hřbitovní zahrádkaření (farmaření) má být podle článku trendem zejména v západních zemích (při jednoduchém vyhledávání na internetu se ale pod zadanými anglickými výrazy – grave farming/grave gardening/ cemetery farming/ cemetery gardening – neobjeví jediný odkaz, který by podobný trend popisoval). Slovo funerolog taktéž není dohledatelné ani na internetu, ani ve slovníku cizích slov.

Jako důkaz toho, že autor atypické zahrádkaření provozuje, je v textu použita pouze jedna fotografie, navíc ne přímo autorova, což se z hlediska uvěřitelnosti tématu může jevit také jako problematické. V tomto bodě ale Pospíšil používá toho argumentu, že mu fotografování hrobu prarodičů zakázali přímo jeho rodiče.

Z hlediska percepce publika se dá říci, že pochopit skrytou recesi a mystifikaci v textu je složité, a to zejména ze dvou důvodů – subjektivních hranic chápání recese a malé potřeby čtenářů ověřovat si informace prezentované v médiích.

7.2 Příklady pronikání mystifikačně-recesistických obsahů do mainstreamových médií

7.2.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Anonymní facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ se v české mediální krajině dočkala masového pokrytí, zpětně někteří hovoří o tom, že šlo na české půdě o dosud médií nejvíce medializovanou akci internetových trollů. Z pohledu zkoumání této diplomové práce jde o pronikání mystifikace na několika úrovních – jak o mystifikaci tematickou (ohraňovanou tím, že média informovala o recesistickém aktu jako skutečném útoku na osobu Zdeňka Svěráka), tak o mystifikaci faktickou (kdy se v médiích objevilo fiktivní autorství Jiřího X. Doležala). Zásadní z hlediska pojetí této mystifikace je pochopitelně i postoj Zdeňka Svěráka, který se rozhodl v souvislosti se stránkou podat trestní oznámení na neznámého pachatele, a právě na tomto faktu vystavěla většina médií svá sdělení. Zarážející ovšem je, že kauzu možná vyvolala média de facto sama a pokrývala ji s takovou intenzitou, jako by šlo o reálný spor. V potaz je pak nutné vzít několik faktorů – šlo o klasický příklad recesistického útoku internetových trollů (nikoliv útok reálný, jehož motivací by bylo poškodit jméno Zdeňka Svěráka), stránka měla v době, kdy ji média zaregistrovala, zhruba 200

fanoušků a naprosto minimální odezvu od facebookových uživatelů, obsah stránky byl formulován s akcentem na recesi a nesetkal se mezi návštěvníky stránky s jakýmkoliv náznakem důvěry. Po jmenování všech těchto atributů je následně zajímavé podívat se, jakým způsobem o této stránce informovala média a jak se jim podařilo přesvědčit veřejnost, že jde o skutečnou událost hodnou mediální i celospolečenské pozornosti. Dalším aspektem je způsob, jakým se média popasovala s údajným autorstvím Jiřího X. Doležala.

Z hlediska postupného vývoje článků je dnes velmi těžká, snad přímo nemožná, detailní analýza a dokumentace. Na většině internetových serverů, kde se informace objevila, byly totiž články s postupem přibývajících informací aktualizovány. Analyzují tak jen konečně výstupy internetových serverů, a dále výstupy rozhlasové a televizní. Nebudu analyzovat blogy ani jiné publicisticky laděné texty, které v souvislosti s tímto případem vznikly a které tvořily názorovou protiváhu mainstreamovým médiím.

Server Sedmička.cz (Týden.cz)

Všechna média citují jako původce informace server Týden.cz, informaci ovšem přinesla jeho bulvární mutace server Sedmička.cz, a to ještě před tím, než se k věci vyjádřil Zdeněk Svěrák, médium tedy informovalo pouze o existenci stránky. Dnes už bohužel původní článek není k dispozici, uvedeme proto informace aktualizované, které se na serveru objevily až v momentě, kdy s citací Zdeňka Svěráka přišla ČTK. Aktualizovaný článek nesl titul „Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení. Proti nařčení, že zneužíval děti, se bude bránit“. (Sedmička.cz, 14.11.2013) V úvodu článku informuje: „Herec a scénárista Zdeněk Svěrák (77) řeší nelehkou životní situaci. Na Facebooku se objevila skupina "Znásilnil mě Zdeněk Svěrák", jejíž členové popisují, jak je Zdeněk Svěrák zneužil, když chodili do dětského sboru. Svěrák se proti nařčení chce bránit a podal trestní oznámení na neznámého pachatele.“ (Sedmička.cz, 14.11.2013) Následně je text doplněn citací Zdeňka Svěráka, kterou poskytl tiskové agentuře ČTK: "Se synem jsme byli na policii, protože byl na mě i na něj spáchán hanebný atentát ze zálohy - z anonymních zákopů internetu," řekl Svěrák ČTK. "Nevíme, kdo ten granát hodil, ani proč to spáchal. Nezbyvá nám než policii držet palce, aby pachatele vypátrala," doplnil.“ (Sedmička.cz, 14.11.2013) Zároveň Sedmička.cz dodává, že informace z Facebooku jsou podle Svěráka smyšlené.

Dále autor článku píše, že členové jisté facebookové skupiny popisují, „jak je umělec zneužil, když chodili do dětského sboru“ (Sedmička.cz, 14.11.2013) a že na svou podporu použili fiktivní vyjádření sexuologa Radima Uzla s jeho citací „Kdo to tam dal, hluboce pohrdá inteligencí českého národa, že by tomu snad někdo mohl věřit. Je to absurdní“ (Sedmička.cz, 14.11.2013)

Autor článku dále rozebírá některé ze statusů na facebookové stránce, které komentuje jako: „Nařčení jsou opravdu nechutná.“ (Sedmička.cz, 14.11.2013) a za jeden z fiktivních komentářů¹¹³ přidává poznámku „svěřil se na sociální síti jistý pan Jiří. A přidává se několik dalších lidí.“ (Sedmička.cz, 14.11.2013) Na konci článku zároveň autor poutá na zpravodajství TV Barrandov s tím, že se jejím reportérům podařilo získat vyjádření Jana Svěráka a to, co o celé „kauze“ prozradil, mohou sledovat v 18:30 v Hlavní zprávách TV Barrandov.

Jako obrazový materiál poskytl Týdnen.cz dvě fotografie ze stránky Znásilnil mě Zdeněk Svěrák.

Server Extra.cz

Server Extra.cz uveřejnil informaci 14.11. 2013 ve 12:15 pod titulkem „Nechutný útok na Zdeňka Svěráka: Na Facebooku ho označují jako zvráceného pedofila!“ (Extra.cz, 14.11.2013). V prvním odstavci hovoří autor o faktu, že „sociální sítě jsou možná na jednu stranu dobrou věcí, na stranu druhou umí i pěkně ublížit. Svě o tom ví mnohé celebrity, které se jejich prostřednictvím snaží kdekdo pohanit. Jako teď českého herce, humoristu a scenáristu Zdeňka Svěráka (77).“ (Extra.cz, 14.11.2013). Následně server pejorativně uvádí, že na Facebooku před pár dny vznikla „*nechutná a odsouzeníhodná*“ stránka nesoucí název „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“, na jejíž zdi je možné dočíst se „velmi nechutné zprávy o tom, jak Svěrák v minulosti zneužíval dívky i chlapce, zvláště pak během natáčení dětských pořadů, a některým dokonce za sex platil.“ (Extra.cz, 14.11.2013)

V dalším odstavci hovoří o tom, že na stránce se objevují i „údajná vyjádření“ Radima Uzla a psychiatra Cyrila Höschla a jedna z citací o Svěrákově údajné

---

¹¹³ „Dobrý den. I já sem se stal obětí pana Svěráka. Chodil jsem do hudebního kroužku Sedmihlášek. V roce 1996 mě Svěrák po natáčení odvedl do skladiště zvukotechniky a pod záminkou, že hledá kluka pro svůj nový film, mě přinutil svléknout se a pózovat. Pak mi i sahal na přirození. Když jsem to řekl doma, nikdo mi nevěřil.“ (Sedmička.cz, 14.11.2013)

hospitalizaci na psychiatrickém oddělení Fakultní nemocnice v Hradci králové je rovněž citována.

„O panu Svěrákovi se ví už roky, že je pedofil, jde vesměs o veřejné tajemství. Mnoho známých umělců trpělo touto deviací, například Oscar Wilde, Lewis Carroll atd. Jde vždy o autory dětských knížek, písniček a podobně, tedy i lidi, kteří mají k dětskému světu nějakým způsobem blízko. Většina z nich je neškodná, sem tam se ale vyskytne útočný pedofil, který své choutky nedokáže udržet na uzdě a dožaduje se sexuálních kontaktů. Pana Zdeňka Svěráka jsem vyšetřoval již v sedmdesátých letech. Léčil se u nás na psychiatrickém oddělení Fakultní nemocnice v Hradci Králové po sexuálním ataku na nejmenovanou jedenáctiletou dívku. O recidivě nic nevím, poměrně mě překvapuje číst, že znovu takřkajíc polevil,“ zaslal údajně některé ze zřejmě zneužívaných dívek samotný Cyril Höschl.“ (Extra.cz, 14.11.2013). Po této citaci spekuluje autor o tom, proč by lékař někomu prozrazoval lékařské tajemství a dochází k otázce: „Proč by to proboha dělal?“ (Extra.cz, 14.11.2013).

V závěrečném odstavci pak autor stránku kriticky hodnotí slovy: „Jedno je jasné – někdo se očividně velmi snaží jména slavného filmového scenáristy a i předních sexuologů a psychiatrů ošklivě pošpinit. Zasáhne mocná ruka zákona?“ (Extra.cz, 14.11.2013)

Jako obrazový materiál poskytuje server čtyři fotografie různých statusů a vizuálu inkriminované facebookové stránky s popisky typu: „Kdo stojí za odporným útokem na Zdeňka Svěráka a bude vůbec potrestán?“ nebo „Zdeněk Svěrák je obětí nechutného facebookového útoku.“. (Extra.cz, 14.11.2013)

Server Extra.cz je profilován jako internetový magazín na pomezí bulváru a lifestyle, nelze ho sice řadit mezi typická zpravodajská média, ale fakt, že informaci zveřejnil jako jeden z prvních, je natolik zásadní, že je nutné jeho způsob pojetí celé mediální kauzy rovněž zmínit. K případu podle jazyka a slovních spojení, která redaktor používá, zaujímá server evidentně negativní stanovisko. Celý text rámcuje případ jako „*odporný útok*“ nebo „*nechutný útok*“ a ptá se, zda „*zasáhne ruka zákona*“. Oproti dalším médiím píše o stránce ještě v momentě, než Zdeněk Svěrák oznámil, že podal trestní oznámení, znamená to, že primární informační hodnotou článku je tak samotná existence facebookové stránky, připomeňme, že v momentě, kdy měla něco málo přes 200 uživatelů a velmi nízkou uživatelskou aktivitu. Zpětně se můžeme domnívat, zda právě tento článek, jímž média na stránku upozornila, nebyl náhodou

oním startem celé mediální kauzy, který na samotnou stránku upozornil i Zdeňka Svěráka, tedy kauzy, kterou mohla uměle vyprovokovat média. Článek dále opomíjí fakt, že autor mohl pojmout celou stránku jako recesi a že může jít o typický produkt trollingu, tedy stránku, jejímž úmyslem je vyvolat emocionální odezvu a vypjatou diskuzi, nikoliv však primárně někoho poškodit.

Tisková agentura ČTK

ČTK uveřejnila informaci poprvé v 16:41 v podobě tzv. HEADLINU ve znění: „Režisér Svěrák podal trestní oznámení na neznámého pachatele kvůli nařčení na facebooku, že údajně zneužíval děti.“ s prioritou 4. Ve stejnou chvíli vydala agentura rozšířenou zprávu, rovněž s prioritou 4 a klíčovými slovy: *ČR; kriminalita; divadlo; film; internet; Svěrák*. Pod titulkem „Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na facebooku“ uvádí následující informace: „Herec, režisér a scenárista Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení na neznámého pachatele, jímž se chce bránit proti nařčení na facebooku, že zneužíval děti. "Se synem jsme dnes byli na policii, protože byl na mě i na něj spáchán hanebný atentát ze zálohy - z anonymních zákopů internetu," řekl Svěrák ČTK. Na případ upozornil server Týden.cz.“ (ČTK, 14.11.2013) Dále ČTK dodává další Svěrákův komentář: "Nevíme, kdo ten granát hodil, ani proč to spáchal. Nezbyvá nám než policii držet palce, aby pachatele vypátrala," doplnil. Na tom, co se na sociální síti objevilo, není ani slovo pravdy, řekl.“ (ČTK, 14.11.2013)

Následně uvádí jedním souvětím, co za Svěrákovým trestním oznámením vlastně stojí: „Na facebooku členové jisté skupiny popisují, jak je umělec zneužil, když chodili do dětského sboru.“ (ČTK, 14.11.2013)

V závěru dodává ČTK background týkající se dalších trestních oznámení, která Zdeněk Svěrák podal v souvislosti s použitím jeho textu k písničce „Dej cihlu k cihle“ nebo v souvislosti s použitím spojení „metelesku blesku“ v předvolební kampani: „Svěrák se dřív například bránil kvůli neoprávněnému využití úryvků textu některých svých písní. Například se společností Bauhaus se soudil kvůli použití úryvku z písně Dej cihlu k cihle. Nedávno se umělec dostal do sporu s volebním blokem Hlavu vzhůru, které podle něj ve volební kampani využilo slovního spojení "metelesku blesku" z filmu Marečku, podejte mi pero, jehož byl spoluautorem.“ (ČTK, 14.11.2013)

V 17:25 ČTK zprávu aktualizuje a 3. odstavec doplňuje o vyjádření Radima Uzla. „Na svou podporu použili smyšlené vyjádření předního sexuologa Radima Uzla.

"Kdo to tam dal, hluboce pohrdá inteligencí českého národa, že by tomu snad někdo mohl věřit. Je to absurdní," řekl Uzel ČTK. (ČTK, 14.11.2013)

U ČTK nemůžeme hovořit o zveřejnění ryze mystifikujících informací, příspěvek agentury je totiž postaven na trestním oznámení Zdeňka Svěráka, které bylo skutečně podáno. ČTK tak de facto jako první médium informovala o kroku Svěráka, nikoliv jen o existenci samotné stránky, a vyvrátila tak jakákoliv fiktivní podezření ze stránky díky přímým citacím. Jako problematický lze ale opět vidět rámeček, do něhož agentura celou událost zasadila, tedy rámeček nechutného a nebezpečného útoku, nikoliv kontext, který by publiku umožnil pochopit, o jaký typ provokace může jít. Za jisté vysvětlení lze snad považovat fakt, který zmínil v rámci rozhovoru i jeden z autorů stránky, tedy to, že se média mohla domnívat, že útok je politicky motivován, a dále pak subjektivní postoj novinářů k celé stránce.

Server Týden.cz

V 16:50 pak server Týden.cz přidává další článek v rubrice „České celebrity“ s označením „Aféra“ a titulkem „Spáchali na mě atentát!“ Svěrák podal trestní oznámení“. (Týden.cz, 14.11.2013) V něm autoři akcentují zejména hledisko autorství stránky, když píše: „Aféra Zdeňka Svěráka (77), který byl na Facebooku nařčen z toho, že zneužívá malé děti, nabírá nečekaný směr. Na stránce se totiž objevila informace, že je celá kauza pouze taškařicí z dílny novináře Jiřího X. Doležala.(...) Novinář však popírá, že by měl v něčem podobném prsty a tvrdí, že jde pouze o útok na jeho osobu a někdo se snaží poškodit jeho jméno.“ (Týden.cz, 14.11.2013) Dále text zmiňuje, že Svěrák řeší situaci trestním oznámením (včetně jeho citace poskytnuté ČTK), používá i citaci Radima Uzla pro ČTK a v backgroundu používá informace od ČTK o dalších trestních oznámeních, která Svěrák podal například v souvislosti s použitím úryvku jeho textu písničky společnosti Bauhaus nebo použitím spojení „metelesku blesku“ v kampani bloku Hlavu vzhůru.

Jako obrazový materiál poskytl Týden.cz tři fotografie ze stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ poté, co byl za jejího autora fiktivně označen Jiří X. Doležal. Co se týká ověřování informací, nedopustil se Týden.cz závažnějších chyb, cituje Zdeňka Svěráka i Radima Uzla (oba ovšem z ČTK, což můžeme připsat faktu, že Svěrák poskytl informaci pouze ČTK a dále se nechtěl k věci vyjadřovat, o stejný případ mohlo jít i u Radima Uzla a uveřejňování informací z tiskové agentury či jiných médií je

běžnou praxí). Zásadní ovšem je, jakým způsobem o případu médium informuje. O případu hovoří jako o „*nechutném nařčení*“, ale nezmiňuje, že by mohlo jít o specifickou recesi trollů. Dále článek nezmiňuje nic bližšího o stránce, což by čtenářům, kteří například nemají Facebook a nemohou se o tom přesvědčit sami, mohlo napovědět, že stránka není nijak rozsáhlá (to v článku dokazuje jen fotografie, z níž vyplývá, že stránka má 182 fanoušků) a že její komentáře a statusy jsou natolik absurdní (i po jazykové stránce), že jimi jakoby autor naznačoval, že nejde o vážnou věc. Problematické je z toho úhlu pohledu zejména nezasazení „události“ do celkového kontextu, tedy nenaznačení toho, že se může jednat pouze o recesi (míněno z pohledu motivace autora nebo autorů stránky) a ne o zákeřně cílený útok s úmyslem poškodit Zdeňka Svěráka. Média neovlivňují recipienty mediálních obsahů pouze tím, o čem informují, ale také tím, jak o tom informují. V momentě, kdy médium o případu recesistické facebookové stránky informuje jako o události, je více než jasné, že ji jako skutečnou událost, která hýbe společenským, budou brát i konzumenti mediálních obsahů.

Server Deník.cz

Server Deník.cz uveřejnil zprávu 14.listopadu 2013 v 16:51, jejíž obsah aktualizoval v 17:29, v rubrice Z domova, a to s titulkem „Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení, že na táboře zneužíval děti.“ (Deník.cz, 14.11.2013) Celý článek použil z ČTK, změnil pouze titulek, odebral informace o tom, že informace řekli Svěrák i Uzel ČTK, a do textu, konkrétně nad odstavec o tom, co má být obsahem stránky, doplnil podtitulek „Úryvky z písni“. Jako obrazový materiál použil server civilní Svěrákův portrét.

Viditelné chyby se server dopustil v titulku, kdy uvedl, že mělo jít o nařčení ze zneužívání na táboře. O táboře ovšem na facebookové stránce nepadla ani zmínka. Autor článku tak nejenže nepochopil obsah, o němž informovala ČTK, ale zřejmě se dá jen těžko předpokládat, že by si stránku sám prověřil a ověřil si, jaká je podoba stránky a jaké eventuálně její vyznění.

Server Novinky.cz

Redakce serveru Novinky.cz uveřejnila informaci 14.11.2013 v 16:58 v rubrice Krimi pod titulkem „Svěrák podal trestní oznámení kvůli vtipu, že zneužíval děti.“ (Novinky.cz, 14.11.2013) I Novinky.cz používají z počátku doslovný článek z ČTK.

Dále uvádí vlastní část textu ve znění: „Na recesistickém profilu fiktivní uživatele popisovali, jak je umělec, který je v ČR ikonou laskavého a inteligentního humoru, zneužil, když chodili do dětského sboru.“ (Novinky.cz, 14.11.2013) A dále dodávají background z ČTK v podobě dalších trestních oznámení, která v minulosti Svěrák podal. Jako obrazový materiál poskytuje server civilní fotografii Zdeňka Svěráka.

Novinky.cz jako jediné informovaly o případu v tom stylu, který naznačuje čtenářovi, že se jedná o recesi, nikoliv vážně mířený útok. V titulku použily slovo „vtip“, dále pak zmínily, že jde o „recesistický profil“. Jako jediné zpravodajské médium tak publiku naznačily, jak obsah číst v širokém kontextu a ne jako jednostranný útok. Samostatnou část kapitoly chci věnovat tomu, jak média naložila s autorstvím stránky, které bylo jejími tvůrci přiřknuto Jiřímu X. Doležalovi. Protože jde o specifický rys, který chci samostatně nastínit v další podkapitole, nebudu jej analyzovat právě zde.

Server Aktuálně.cz

Server Aktuálně.cz uveřejnil informaci 14.11.2013 v 17:07 v rubrice Domáci/Společnost pod titulkem „Svěrák podal trestní oznámení za nařčení z pedofilie“. (Aktuálně.cz, 14.11.2013) Článek na tomto serveru se opět téměř doslovně shoduje s informacemi vydanými ČTK. Změna je pouze v první odstavci, která vznikla rozdělením první věty – „...podal trestní oznámení na neznámého pachatele, jímž se chce bránit proti nařčení na Facebooku. Tam vznikla stránka, která tvrdí, že zneužíval děti.“ (Aktuálně.cz, 14.11.2013) Tato formulace upřesňuje, v jaké podobě se „nařčení“ objevilo, tedy, že jde o stránku, nikoliv jednotlivce. Zbytek článku zcela přesně kopíruje původní text z ČTK.

Jako obrazový materiál dodává Aktuálně.cz civilní portrét Zdeňka Svěráka. Zajímavý je i detail pod článkem, kdy Aktuálně přidává klíčová slova k článku – *Zdeňk Svěrák, trestní oznámení, zneužití, dítě, Facebook, policie.*

Server Blesk.cz

Server Blesk.cz uveřejnil zprávu na svém webu 14. listopadu 2013 v 17:25 v rubrice Kultura pod titulkem „Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na facebooku.“ Celý text následně přebral od ČTK. K článku nedodává Blesk.cz žádný obrazový materiál.

Server Prásk.tv

Server Prásk.tv uveřejnil informaci 14.11. 2013 s titulkem „Zdeněk Svěrák se brání nařčení z pedofilie: Podal trestní oznámení“ (Prásk.tv, 14.11.2013). Článek začíná slovy: „Tento útok je hodně nechutný a ikona českého humoru se zcela logicky brání. Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení na neznámého pachatele, jímž se chce bránit proti nařčení na facebooku, že zneužíval děti. Kdo za ním stojí?“ (Prásk.tv, 14.11.2013) Dále autor článku používá Svěrákovu citaci z ČTK (s odkazem na ČTK). Zároveň ovšem Prásk.tv vynechává fakt, že na případ upozornil Týden.cz. Následně autor používá odstavec z ČTK popisující, co je obsahem stránky spolu s vyjádřením Radima Uzla (bez odkazu na fakt, že to řekl ČTK). Dále Prásk.tv přidává vlastní odstavec: „Autor facebookových stránek obvinil Svěráka například z toho, že při práci s Jaroslavem Uhlířem s dětským souborem Sedmihlášek zneužíval mladé chlapce a nutil je, aby mu sahal na penis. Stejně jako naznačil, že měl při natáčení slavného oscarového filmu obtěžovat Andreje Chalimova, tedy představitele malého Koljy.“ (Prásk.tv, 14.11.2013)

Jako obrazový materiál přidává Prásk.tv tři fotografie přímo ze stránky – vizuální podobu profilové a úvodní fotky a dva printscreeny statusů (konkrétně fotografií s Anderejem Chalimonem a status o tom, že se údajné autorce ozývají další lidé). Později byl článek doplněn o informaci o údajném autorství stránky, stejně jako v případě serveru Novinky.cz budu ale tento rys analyzovat v následující podkapitole.

Server iDnes.cz

V 18:53 přináší informaci i server iDnes.cz v rubrice Zprávy/Domáci s titulkem „ Svěrák byl na policii. Na webu na mě spáchali hanebný atentát, říká“ (iDnes.cz, 14.11. 2013), v 19:58 text naposledy aktualizuje. Text začíná tím, že Svěrák podal trestní oznámení na autora inkriminovaného facebookového profilu, jehož tvůrce se tváří, že se jedná o experiment Jiřího X. Doležala, který to ovšem odmítá a mluví o „útoku na svoji osobu a k trestnímu oznámení se chce připojit“. (iDnes.cz, 14.11. 2013) Dále iDnes.cz vkládá již zmiňovanou citaci Zdeňka Svěráka, kterou poskytl pro ČTK, a dodává, že to, co se objevilo na sociální síti, není podle Svěráka pravda. Zároveň iDnes.cz zmiňuje, že na případ upozornil server Týden.cz.

V závěru věnuje článek pozornost osobě Jiřího X. Doležala, který podle textu považuje tuto stránku za další útok na svou osobu a dodává pro iDnes.cz: "Začaly asi

před dvěma měsíci, kdy jsem napsal kritický článek o trollech, sdružení cynických, zlých a bezcitných individuů". (iDnes.cz, 14.11. 2013) Text je dále zasazen do širšího kontextu, kdy zmiňuje, že se na Facebooku již objevily profily ohlašující fiktivní úmrtí Jiřího X. Doležala nebo jemu přisuzující autorství stránek „Den šikanování tlustých dívek“ nebo „Den upalování homosexuálů“. "Pubertální idioti se baví. Dříve jsem trestní oznámení na trolly nepodával, ale tímhle útokem poškodili pana Svěráka. Nechci jim to tolerovat a rád bych se k oznámení připojil," uvedl Jiří X. Doležal. " (iDnes.cz, 14.11. 2013)

V závěru článku figuruje i citace Radima Uzla převzatá z ČTK s tím, že „na facebookovém profilu se objevil i údajný příspěvek sexuologa Radima Uzla.“ (iDnes.cz, 14.11. 2013) Na dotaz iDnes.cz, zda se i on připojí k trestnímu oznámení pak měl Uzel odpovědět: „Obávám se, že pachatel nebude nikdy vypátrán.“ (iDnes.cz, 14.11. 2013) Jako obrazový materiál dodává iDnes.cz jednu fotografii – civilní portrét Zdeňka Svěráka.

iDnes.cz se v rámci informování o případu nedopustil žádných příliš závažných pochybení. Nepoužívá jakákoliv pejorativní označení, informuje tedy neutrálně, článek z velké části vystavěl na citacích tří zúčastněných osob a dodává i poněkud širší kontext o situaci v české komunitě trollů. Díky citaci Jiřího X. Doležala tak vyznívá, že motivací vzniku stránky je recese, zároveň ale pohled na trolly kvůli jednosměrnému vyjádření Jiřího X. Doležala poněkud zplošťuje a dodává jim silně negativní vyznění. Dále blíže nespecifikuje rozsah a charakter stránky a neuvádí jediný ze statusů, které se na stránce objevily.

Televize Barrandov

V rámci hlavní zpravodajské relace odvysílala informaci 14. listopadu 2013 v 18:30 i Televize Barrandov, a to jako první zprávu relace s titulkem „Útok na Zdeňka Svěráka. Moderátorka ve studiu ohlásila zprávu následovně: „Je čtvrtek čtrnáctého listopadu a je tu přehled toho nejdůležitějšího z domova i ze světa, vítejte. Objevila se šokující zpráva, na sociální síti před pár dny vznikla stránka s názvem „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“. Na její zdi je možno se dočíst, jak Svěrák údajně v minulosti zneužíval dívky i chlapce, zvláště pak během natáčení dětských pořadů a některým dokonce za sex platil.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013¹¹⁴) Následnou reportáž

¹¹⁴ Přepis reportáže je použit z mediálního archivu Newton Media.

redaktorka uvozuje asynchronem „Český herec, humorista a scénárista Zdeněk Svěrák má o zábavu postaráno. Diskreditující informace o jeho údajné pedofilii si totiž pravděpodobně nenechá jen tak líbit a bude za svou čest bojovat. Potvrdil nám to jeho syn Jan Svěrák, který se stejně jako jeho otec k celé záležitosti odmítl veřejně vyjadřovat.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013) Navzdory tomu říká Jan Svěrák televizi Barrandov: „Když jsme se domluvili, že nebudeme nic říkat, tak vám nemůžu nic říct, ani to, že jsme podali trestní oznámení. Čím méně se v tom budeme patlat, tím menší zlo bude napácháno.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013) To samozřejmě naznačuje, že samotný Svěrák neměl zájem na tom, aby byl případ medializován, což poněkud nahrává teorii, že o medializaci případu stála zejména média.

V následující pasáži hovoří redaktorka o tom, že se na stránkách objevilo i „údajné“ vyjádření sexuologa Radima Uzla a dodává: „Svěrákovu řekněme diagnózu potvrzuje a tvrdí, že byl Zdeněk Svěrák hospitalizován v psychiatrickém oddělení nemocnice v Hradci Králové. Všem je jasné, že by bylo profesní sebevraždou prozradit někomu lékařské tajemství.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013). Následuje synchron skutečného Radima Uzla, který popírá, že by za takovým prohlášením stál a používá slova jako „naprostá nehoráznost“, „internetový zločin“, „hovadina“, kterou může kdokoli napsat o komkoliv, nebo „podvrh“. Redaktorka následně sděluje, že Uzel už v minulosti „podobný šrám“ utrpěl, podávat trestní oznámení ale v tomto případě nebude, na což Uzel reaguje větou: „Jak praví staré české přísloví, čím více se do ...š'árá, tím více .... smrdí a tenhle ten člověk zapáchá samozřejmě na dálku.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013) V závěru reportáže ještě redaktorka zmíní, že o Svěrákově nevině nepochybuje ani český národ a následuje anketa s odpověďmi šesti lidí, z nichž všichni vyjadřují nedůvěru v to, že by Svěrák měl někoho znásilnit („Pan Svěrák je seriózní pán a tohle to k němu absolutně nejde.“, „Proto ten Facebook nemám.“, „Trošku jsem v šoku.“, „Já tomu nevěřím určitě, protože pan Svěrák, bývalý učitel, s tím nemá nic společného.“, „Buď je to útok na jeho osobu, nebo je to blbá sranda.“ Reportáž ukončuje redaktorka slovy: „Vypadá to, že se někdo snaží jména slavného filmového scénáristy a i předních sexuologů a psychiatrů ošklivě pošpinit.“ (TV Barrandov, Hlavní zprávy, 14.11.2013)

Reportáž TV Barrandov byla vystavěna na faktu, že se na Zdeňka Svěráka snaží někdo útočit a pošpinit tak jeho jméno. Není z ní zřejmé, zda redaktorka pochopila, že

jde o specifickou internetovou recesi nebo zda tuto skutečnost pochopila a pouze se snaží případ hyperbolizovat a dodat kauze patřičnou vážnost a důležitost bulvárními prostředky.

Rádio Impuls

Rádio Impuls informovalo ve svých zpravodajských blocích, poprvé v 18:00, a to následujícím sdělením: „Zdeněk Svěrák se brání nařčení na Facebooku. Členové jisté skupiny na něm popisují, jak je umělec zneužil, když chodili do dětského sboru. Na svou podporu použili smyšlené vyjádření sexuologa Radima Uzla. Zdeněk Svěrák už kvůli tomu podal trestní oznámení na neznámého pachatele.“ (Impuls, 14.11.2013¹¹⁵)

Rádio Frekvence 1

Informaci vysílalo ve svých zpravodajských blocích v noci 14., potažmo ráno 15.11.2013 rádio Frekvence 1. Zprávu poprvé odvysílalo ve 22:30 ve znění: „Herec, režisér a scenárista Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení na neznámého pachatele. Chce se bránit proti nařčení na facebooku, že zneužíval děti. Na případ upozornil server Týden.cz.“¹¹⁶ Moderátor zde opět používá odstavec doslovného textu z ČTK.

15.11.2013 v ranní zpravodajské relaci v 7:00 s aktualizovaným obsahem v následujícím znění: „Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení na autora facebookového profilu Znásilnil mě Zdeněk Svěrák. Jeho tvůrce se tváří, že se jedná o experiment novináře a provokatéra Jiřího X. Doležala. Ten to ale odmítá. Mluví o útoku na svoji osobu a k trestnímu oznámení se chce připojit, píše iDNES. Cituje: "Se synem jsme dnes byli na policii, protože byl na mě i na něj spáchán hanebný atentát ze zálohy z anonymních zákopů internetu," řekl Zdeněk Svěrák. Novinář Doležal řadí facebookový profil k dalším útokům na svoji osobu.“ (Frekvence 1, 15.11.2013) Moderátor Frekvence jedna vycházel nejprve z ČTK, v aktualizované verzi pak z článku iDnes.cz. Z informací předložených rádiem Frekvence 1 zcela zřetelně vyznívá, že „útok“ byl veden záměrně a s cílem poškodit jak Svěráka, tak Doležala (zejména díky použitým citacím obou jmenovaných). Že jde o formu trollingu, kterou mimochodem sám Doležal pro iDnes.cz zmínil, se ovšem ve sdělení neobjevuje.

¹¹⁵ Záznam je dohledatelný například v mediální databázi Newton Media.

¹¹⁶ Tento záznam není v databázi Newton Media k dispozici, byl mi poskytnut přímo moderátorem Frekvence 1 z redakčního systému, který zprávy dlouhodobě uchovává.

Rádio Hitrádio

Sít' regionálních rozhlasových stanic Hitrádio informovala o případu 15.11.2013 poprvé v ranních zpravodajských blocích, a to celkem v pěti mutacích – Hitrádio FAKTOR (Jižní Čechy), Hitrádio FM (Ústecký kraj, Liberecký, Středočeský kraj), Hitrádio FM PLUS (Plzeňský, Středočeský, Karlovarský kraj), Hitrádio Orion (Moravskoslezský, Olomoucký a Zlínský kraj) a Hitrádio Magic Brno (Jihomoravský kraj) v následujícím znění: „Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na Facebooku. Členové jisté skupiny popisují, jak je umělec zneužil, když chodili do dětského sboru. Svěrák to důrazně odmítá.“ Informace moderátor minimalizoval na „to nejpodstatnější“, vychází z nich tedy zejména fakt, že jistí lidé nařkli Zdeňka Svěráka ze znásilnění, a ten se brání trestním oznámením. Z informace ovšem nevychází konkrétní kontext, tedy to, že šlo o formu internetového trollingu, která nemá za cíl někoho poškodit, ale bere situaci z recese.

Deník Metro

Deník Metro otiskl informaci 15.11.2013 v následujícím znění s tím, že uvádí, že informace čerpá z ČTK: „Herec, režisér a scenárista Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení na neznámého pachatele, jímž se chce bránit proti nařčení na Facebooku, že zneužíval děti. „Se synem jsme byli na policii, protože byl na mě i na něj spáchán hanebný atentát ze zálohy – z anonymních zákopů internetu,“ řekl včera. Na Facebooku členové jisté skupiny popisují, jak je umělec zneužil, když chodili do dětského sboru.“ (Metro, 15.11.2013) Z krátké zprávy, převzaté od ČTK, opět nevychází žádný širší kontext.

Další články o případu „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Tyto analyzované výstupy se objevily v médiích ve dvou dnech následujících po propuknutí „kauzy“. Nejvíce z nich bylo publikováno na internetových serverech, jednou o případu informovala televize (Tv Barrandov), ve třech případech rozhlasové stanice (Impuls, Frekvence 1, Hitrádio), v jednom případě tištěný deník (Metro). Naprostá většina médií, až na servery Extra.cz a Sedmička.cz (Týden.cz), informovala o případu až v momentě, kdy informaci uveřejnila ČTK, která zároveň přinesla i informaci o tom, že Zdeněk Svěrák podal v souvislosti s touto facebookovou stránkou trestní oznámení na neznámého pachatele. Dvě zmíněná média informovala o této

stránce trollů ještě před Svěrákovým oznámením, zaujala je tedy samotná existence a povaha této stránky, o níž následně informovaly jako o „útok“ na osobu Zdeňka Svěráka, nikoliv však v kontextu toho, že jde o trolling – tedy specifickou až kontroverzní internetovou recesi¹¹⁷. Jediný server Novinky.cz ve svém článku uvedl, že šlo o „vtip“ a „recesistický profil“. Například Deník.cz naproti tomu uvedl chybnou informaci vzniklou neprostudováním dané stránky, kdy uvedl, že mělo jít o zneužívání na dětském táboře. Za problematický z hlediska širší ilustrace stránky považuji i fakt, že drtivá většina médií neuvedla konkrétní fotografie neboli screenshots z dané stránky, aby ilustrovala, jaké je její skutečné vyznění a podoba.

Autorství stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Z dalšího úhlu pohledu, který daleko přesněji koresponduje se stěžejním tématem této diplomové práce, je zajímavé sledovat, jak média uchopila autorství samotné stránky. To skuteční autoři stránky přiřkli novináři Jiřímu X. Doležalovi, když ho za autora označili prostřednictvím dvou úvodních fotografií s jeho podobiznou a jedním statusem s tvrzením, že stránka byla sociologickým experimentem, který měl odhalit, jak se šíří bulvární informace po sociálních sítích, pod něhož autoři jednoduše Doležala podepsali. Tyto tři povrchní důkazy stačily dvěma redakcím k tomu, aby braly autorství Jiřího X. Doležala jako fakt a informovaly o tom své čtenáře.

Server Novinky.cz

Prvním, kdo upozornil na spojitost Jiřího X. Doležala s touto inkriminovanou stránkou, byl server Novinky.cz. V článku se po aktualizaci objevila následující informace: „Mezitím se ale k autorství facebookového profilu s názvem Znásilnil mě Zdeněk Svěrák přihlásil novinář Jiří X. Doležal.“ (Reflex.cz, 14.11.2013) O něco později redakce informace upravila. Mezitím Jiří X. Doležal upozornil na chybu¹¹⁸ a

¹¹⁷ Zde by autorka ráda uvedla, že sama netvrdí, že taková zábava je v pořádku a nemůže nikoho poškodit ani nikomu ublížit. Domnívá se ovšem, že pokud mediální publikum informuje médium o existenci takové stránky, měl bych zároveň dodat i širší kontext, díky němuž bude recipient zprávu číst se všemi náležitostmi, které k ní patří.

¹¹⁸ O tomto upozornění informoval nejen na svém facebookovém účtu, na kterém poskytl i ony fotografie, zároveň o nich napsal i v článku na serveru Reflex.cz, kde mimo jiné píše: „Napsal jsem Novinkám: „Vaše redakce zveřejnila hrubě nepravdivé tvrzení, že jsem se přihlásil ke sprostému mediálnímu útoku na pana Zdeňka Svěráka. Screenshot je v příloze. Vyzývám vás k okamžitému stažení této lži. Dále vás žádám o návrh, jak mi hodláte újmu na pověsti, která mi zveřejněním této sprosté lži vznikla, kompenzovat.““ (Reflex.cz, 14.května 2013)

zaslal redakci fotografie pořízené z diskuze pod článkem jako důkaz toho, že jej měl článek poškodit. V textu se objevil nadpis „Doležal se ostře distancoval“ (Novinky.cz, 14.11.2013) a již zmíněná věta tak byla aktualizována na: „Mezitím se ale na facebookovém profilu s názvem „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ objevil příspěvek připisující jeho autorství novináři Jiřímu X. Doležalovi.“ (Novinky.cz, 14.11.2013). Následně Novinky.cz dodávají, že se zmýlily a přidávají omluvu: „Novinky původně uvedly, že se Doležal k autorství přihlásil, což není pravda. J. X. Doležalovi i čtenářům se omlouváme.“ (Novinky.cz, 14.11.2013). Pak dodávají citaci přímo ze stránky, která „odhaluje“ Doležalovo údajné autorství s tím, že tak stojí na profilu psáno pod Doležalovým jménem.

Server Novinky.cz pochybil v tomto ohledu z prostého, zcela evidentního důvodu, uvěřil informaci uveřejněné na facebookové stránce a bez ověření přímo u Doležala ji předložil svým čtenářům jako pravdivou. Zarážející je ta skutečnost, že informace na stránce nebyla publikována ani pod fiktivním profilem Jiřího X. Doležala, kde by se novináři mohli splést z toho důvodu, že by například profil působil věrohodně. Jednoduše vzali zprávu, kterou napsal anonym a podepsal se jménem Doležala, jako skutečnou věc. Za jedno z možných vysvětlení této chyby lze považovat akcent na touhu informovat jako první a konkurovat ostatním médiím, tehdy může novinář zapomenout na standardy novinářské práce a uveřejnit informaci bez ověření.

Server Prásk.tv

V momentě, kdy se na stránce v roli autora objevil fiktivní Doležal, redakce Prásk.tv aktualizovala článek o trestním oznámení Zdeňka Svěráka v posledním odstavci následovně: „Za existencí facebookové stránky stojí novinář Jiří X. Doležal. Ten ji vytvořil s největší pravděpodobností jako recesi. Jako pokus, při kterém chtěl otestovat reakci českého národa na očernění jedné z jeho největších ikon. Aby ho to nyní nepřišlo draho. A aby se až do konce života netáhl se Zdeňkem Svěrákem přídomek: „To je ten, který byl nařčen z pedofilie.““¹¹⁹

Informace o autorství stránky opravil server Prásk.tv až o den později, tedy 15.11.2013 v 16:23, kdy aktualizoval titulek na „Nařčení Svěráka z pedofilie: To není moje práce, zlobí se novinář Jiří X. Doležal“ (Prásk.tv, 15.11.2013) a následně

---

¹¹⁹ Citace je převzata z mediálního archívu Newton Media, z webu byla smazána.

v původním zmiňovaném odstavci změnil první větu takovým způsobem, že pouze odkázal na fakt, že zprávu o skutečném autorství Jiřího X. Doležala mylně uveřejnil konkurenční server Novinky.cz. „Za existencí facebookové stránky stál podle oznámení serveru novinky.cz novinář Jiří X. Doležal. Ten jí měl vytvořit jako recesi.“ (Prásk.tv, 15.11. 2013) Následně pak Prásk.tv přebírá Doležalovo stanovisko z jeho článku na webu Reflexu. „Jiří X. Doležal tvrdě nesouhlasí s tvrzením, že stránka je jeho prací. "Prostě - další ze série útoků trollů na mou osobu, stejný, jako když založili „jako“ mým jménem stránku „Den šikanování tlustých dívek“ nebo výzvu k lynčování vrahů. Na rozdíl od dřívějších útoků však trollové pošpinili pana Svěráka, zcela nezúčastněnou osobu. Proto vítám, že na ně podal trestní oznámení, a zvažuji, že se k němu připojím," napsal Doležal na stránkách Reflexu.“ (Prásk.tv, 15.11. 2013)

O tom, že server Prásk.tv původně autorství Jiřímu X. Doležalovi také přiřkl a v článku se neodvolával na zjištění serveru Novinky.cz, ale pouze sám na sebe, nezůstala tak v aktualizovaném článku ani zmínka. V tomto případě se dá hovořit hned o dvou pochybeních – v první řadě redakce serveru Prásk.tv neověřila informace u samotného aktéra a publikovala informaci o jeho „vině“, navíc se silně pejorativním vyzněním. V druhé řadě sice informace na svém webu opravila, informace ovšem neuvedla na pravou míru tak, jak by se dalo podle etických zvyklostí čekat, tedy omluvou a oznámením, že redakce se předtím sama zmýlila.

Shrnutí

Z hlediska autorství stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ lze hledat pochybení na straně dvou českých redakcí – serverů Novinky.cz a Prásk.tv. Oba subjekty ve svých článcích mylně uvedly jako autora novináře Jiřího X. Doležala, aniž by autenticitu sdělení ověřily přímo u něj, tedy pouze na základě anonymního sdělení, které si přečetly na Facebooku a které z logické podstaty internetu a sociálních sítí mohl napsat kdokoliv. Server Novinky.cz následně ve svém článku uvedl vše na pravou míru a přidal omluvu čtenářům i Jiřímu X. Doležalovi, server Prásk.tv naproti tomu své původní sdělení smazal a v textu odkázal pouze na fakt, že konkurenční server Novinky.cz se původně zmýlil a informoval o tom, že Doležal je autorem facebookové stránky.

Další média o případu „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Média popsaná v předchozí části informovala o případu v den, kdy Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení, nebo den poté. Případem se nicméně postupně začaly zabývat i další redakce a informace se neobjevila pouze v klasických zpravodajských médiích, ale i na blozích, které přinesly opačný pohled na věc. Instinkt se věnoval tématu ve čísle 48/XII (28.11.2013), kdy přinesl rozsáhlý článek o trollingu s titulkem „Jára Cimrman v říši trollů“. Rozhovor „Facebook není Jára Cimrman“ se Zdeňkem Svěrákem, v němž se hovoří právě i o tomto případu a Svěrákovu postoji k internetu a internetovým trollům a jeho chápání celé věci v kontrastu s tím, že on sám mystifikuje postavou Járy Cimrmana, přinesl Magazín Mladé fronty DNES 28.11. 2013. Na serveru Mediainfo.cz se 28.11.2013 k celému případu objevil komentář „Nekrmte trolly. Jedinou zbraní je ignorace.“ studentky Barbory Janákové, popisující zběžně historii trollingu v českém prostředí a příběh kolem případu stránky o Zdeňku Svěrákovi s následujícím závěrem: „Trollové nechtějí nikomu ničit život. Touto formou se prostě baví. Ve chvíli, kdy Zdeněk Svěrák proslul žalobou na hnutí Hlavy vzhůru, kvůli spojení Metelesku blesku, dostal se do hledáčku trollů. Za prvé je to určitá národní ikona, jež trollové rádi shazují z piedestalů, a za druhé prý nejde pro žalobu daleko. Pro trolly je dle jednoho zdroje, který sám v menší míře trollí, největší odměna, když o jeho práci informují média (vyjde článek: Co se to proboha zase stalo) a někdo na něj podá žalobu. Vzhledem k jejich vysoké inteligenci jsou totiž téměř nevypátratelní, a proto se trestními oznámeními jen baví.“ (Janáková 28.11.2013) Komentář „Zdeněk Svěrák znásilnil hranice satiry“ k tématu zveřejnil na svém blogu na iHned.cz i Michal Zlatkovský¹²⁰, v něm mimo jiné spekuluje o tom, kde lze v očích Čechů vidět pomyslnou hranici humoru a satiry. „Ano, Zdeněk Svěrák je v očích velké části Čechů (včetně té mladé "internetové") jedna z největších kulturních i lidských ikon, takový Panwerich - jen stále aktuální a tudíž ještě nedotknutelnější. Díky tomu stránka naprosto precizně trefila primární účel trollingu: pobouřit, znechutit a vyprovokovat co nejvíc lidí. Potvrdila tím, že na legendy se nesahá. (Zkuste si ostatně představit, o kolik jiné by byly reakce na stránku "Znásilnil mě Miroslav Kalousek".)“ (Zlatkovský 15.11.2013) A dále kriticky nahlíží na chování médií, která podle něho neadekvátně často staví

¹²⁰ Autor mimochodem pracuje jako editor sociálních sítí pro iDnes.cz a zároveň byl v minulosti hlavním autorem kontroverzní facebookové stránky „Přiznání Hitlera“, kde v reakci na nárůst stránek tohoto typu na Facebooku komentoval aktuální dění očima Adolfa Hitlera. Stránky byly dvakrát zrušeny a autor zatím neuvažuje o jejich obnovení.

informace na recesistických obsazích nalezených na internetu. „U bulváru jako Extra.cz je ještě záměrná skandalizace (a použití slova "nechutné" třikrát ve třech odstavcích) pochopitelná. U Týdne nebo Novinek už tento prvek hledat nemůžeme, a je tedy na místě se ptát, proč dávají takovým pseudozprávám Našli jsme něco na Facebooku! prostor. Medializace satirických stránek a trollovacích akcí je totiž to nejlepší, co si jejich autoři mohou přát. Stránku se Zdeňkem Svěrákem už smazali - což by se stalo tak jako tak i bez přispění zpravodajských webů - ale v důsledku ochotného poskytování mediálního prostoru je dost možné, že se objeví desítky nových, stejně nepostižitelných a ještě kontroverznějších.“ (Zlatkovský 15.11.2013) Ve stejný den přidává na svůj blog na iDnes.cz komentář s názvem „Zdeněk Svěrák: Starý a nový svět“ Jiří Krákora. Ten mimo jiné vyzdvihuje fakt, že trolling a jiné kontroverzní recesistické servery jsou přirozeným protipólem pseudoemočně laděných stránek a internetových uživatelů, kteří prostřednictvím Facebooku navštěvují stránky „o hladomoru v Africe, o týraných zvířátkách, o zemětřesení či cunami na druhé straně zeměkoule, o slavných osobnostech v trablech a takzvaně vyjadřují solidaritu či podporu tím, že lajkují statusy a fotky.“ (Krákora 15.11.2013) O případu Zdeňka Svěráka hovoří jako o nepochopení internetové reality. „A pokud chce Zdeněk Svěrák podat trestní oznámení na neznámého pachatele, tak nejenže nikdo nic nevyšetří, ale ještě se o případ bude zajímat víc trollů, objeví se víc takových stránek a Pansvěrák bude nakonec vypadat jako smutný stařík, který ztratil důstojnost a už se jen zuřivě snaží podrbat fantomové svědění v uříznuté ruce.“ (Krákora 15.11.2013) K tématu se 21.11.2013 v Reflexu rovněž vymezil novinář Jiří X. Doležal v článku „Nikdo nikoho neznásilnil! Nechutný útok na Zdeňka Svěráka zaslouží přísný trest“, v němž popisuje své spory s českými trolly a hovoří mimo jiné o tom, že se přidá k podání trestního oznámení na neznámého pachatele. (Doležal 21.11.2013)

7.2.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek recesistů o Drábkovi“

Ani mystifikace recesistů z redakce mystifikačního serveru Infobaden News nezůstala bez mediálního pokrytí. Nutné předestřít, že vzhledem k tomu, že server Infobaden News je ve veřejném povědomí už delší dobu, jeho obsahem se nenechá zmást každý. Zejména v rámci mediálního diskurzu a novinářů či jiných pracovníků redakcí, kteří se v něm pohybují, jde o všeobecně chápanou recesi, zatímco, jak ukázala

analýza percepce publika tohoto případu, u některých jedinců, kteří zřejmě českou mediální scénu nesledují s takovou intenzitou, se může stát, že koncept Infobaden News neznají a jejich fiktivním informacím mohou uvěřit. V případě inkriminovaného článku na serveru Infobaden News, který informoval o tom, že tehdejší ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek se chystá zavést na úřadech práce i organizované seznamky, zafungovala kombinace dvou recesistických prvků – v první řadě byl samotný článek mystifikací, v druhé řadě jej autoři umístili na Facebook pod fiktivním profilem Davida Ratha, který sami spravují, s komentářem, v němž má domnělý David Rath tento Drábkův krok ostře kritizovat. Novináři sice neuvěřili tomu, že článek Infobaden News je skutečný, uvěřili ale tomu, že facebookový profil Davida Ratha skutečný je. Následně se informace o Rathově rozhořčení a faktu, že se nechal nachytat recesisty, objevily hned na čtyřech zpravodajských serverech.

Server iDnes.cz

Jako první přinesl informace o Rathově mystifikaci recesisty server iDnes.cz (konkrétně 10.května 2012 v 11:59) v rubrice Zprávy/Domáci, původní zprávu během dne redaktoři opravili poté, co pochopili, že profil Davida Ratha byl pouze fikcí, dnes je tak v jejich archivu pouze verze opravená (s informací, že i server iDnes.cz recesistům uvěřil), verzi původního článku má ale na svém webu Infobaden News. Článek opatřila redakce iDnes titulkem „Rath sepsul Drábka za nesmyslný nápad. Nechal se ale napálit recesisty.“ (Infobaden, 11.5.2012) Hned v perexu článku autor uvádí: „Středočeský hejtman David Rath se chytil do pasti falešných zpráv. Na svém facebookovém profilu se ve středu pustil do ostré kritiky ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka za nápad, aby úřady práce fungovaly i jako seznamky. Informaci ale vypustili recesisté.“ (Infobaden, 11.5.2012) V následujících třech odstavcích autor opět shrnuje, že se politik nachytil na informace mystifikačního serveru Infobaden, dále používá citaci z Rathova fiktivního facebookového profilu (s tím, že informaci „napsal středočeský hejtman“), v posledním odstavci pak parafrázuje další úryvek z fiktivního komentáře týkající se toho, že pomoc od vlády potřebují daleko potřebnější jedinci naší společnosti. V samotném závěru textu pak figuruje věta: „Reakci Ratha redakce iDNES.cz zjišťuje.“ (Infobaden, 11.5.2012) Jako ilustrační fotografii použila redakce snímek Davida Ratha pořízený během rozhovoru, nikoliv printscreen z fiktivní facebookové zdi.

Je patrné, že redaktoři spíše než na kvalitu a pravdivost uveřejněných informací dbali v tomto případě na rychlost. Namísto toho, aby informace nejdříve ověřili u samotného aktéra nebo prorešeršovali onu fiktivní facebookovou zed', kde se už v minulosti objevilo několik článků z Infobaden se zcestnými komentáři, informace okamžitě vydali a teprve poté se snažili získat reakci skutečného Davida Ratha.

V momentě, kdy později Rathovo vyjádření redaktoři získali, změnil se titulek článku na: „Fiktivní Rath sepsul Drábka...“ a v jeho úvodu se objevilo vysvětlení: „Recesisté si vystřelili z veřejnosti i médií. Zřídili falešný facebookový profil středočeského hejtmana Davida Ratha, na kterém politik kritizoval ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka, aby úřady práce fungovaly i jako seznamky.“ (iDnes.cz, 10.5. 2012) Následně uvádí citaci skutečného Davida Ratha: „Nic jsem nekomentoval, možná jde o pirátskou stránku, nebo se za mě někdo vydává. Je to běžná praxe.“ (iDnes.cz, 10.5. 2012) s tím, že tak reagoval na informaci, kterou „převzal i server iDNES.cz“. (iDnes.cz, 10.5. 2012)

Parlamentní listy

Server Parlamentní listy přinesl informaci jako druhý, tedy 10.května 2012 ve 13:02 v rubrice Zprávy. Zajímavé je, že článek je i dnes dohledatelný na webu, a to v původní podobě, bez opravy. Článek nese titulek „Rath sepsul Drábka a tentokrát to zřejmě sehnal“ (Parlamentní listy, 10.5.2012). Hned v úvodu autor píše: „Jak lze snadno naletět recesistickým nezbednostem, předvedl podle serveru iDnes.cz "oranžový" poslanec David Rath. Nechal se totiž nachytat na článek mystifikačního serveru Infobaden. Ten tvrdil, že úřady práce budou nově poskytovat i seznamovací služby v oblasti partnerských vztahů. Rath si ale okamžitě vykasal rukávy a jal se ministra Drábka plísnit za tento nesmyslný nápad.“ (Parlamentní listy, 10.5.2012). Navzdory tomu, že se v prvním odstavci zaštiťuje tvrzením serveru iDnes.cz, dále v textu popisuje situaci bez odkazu, čili naznačuje, že fiktivnímu profilu Davida Ratha rovněž uvěřil – například tvrzením „...Rath se na svém facebookovém profilu pustil...“ nebo „napsal k tomu středočeský hejtman včera na Facebook“ (Parlamentní listy, 10.5.2012). V následujících odstavcích pak autor článku předkládá dvě citace z původního článku na Infobaden News, čímž chce doložit, jak absurdním informacím Rath uvěřil. Navazuje citacemi z Rathova fiktivního profilu a parafrázováním jeho fiktivního komentáře. V závěru textu se ještě objevuje citace jedné z uživatelů Facebooku a

účastnice diskuze u článku přímo na fiktivním profilu Davida Ratha s tím, že David Rath není jediný, kdo recesistům naletěl.¹²¹ Poslední odstavec zahajuje autor poněkud znepokojivou větou: „Reakci Ratha na to, že naletěl, iDnes.cz ještě nemá.“ (Parlamentní listy, 10.5.2012), naznačující, že Parlamentní listy se samy reakci získat nesnaží a čekají, až ji mediálnímu prostoru zprostředkuje iDnes.cz, naproti tomu zmiňují reakci Jaromíra Drábka, který podle nich nechtěl situaci přímo komentovat: „Čtenář si jistě udělá úsudek sám," píchnul si ironicky do Ratha.“ (Parlamentní listy, 10.5.2012). Jako obrazový materiál používají Parlamentní listy fotografii Davida Ratha u řečnického pultíku v Poslanecké sněmovně.

Navzdory tomu, že i redakce Parlamentních listů zásadně pochybila, neověřila dostatečně informace, nepožádala o vyjádření Davida Ratha, v konečné fázi ani neupravila článek, ani se za něho neomluvila a v neposlední řadě nechala chybný text až dodnes na svém webu, z hlediska zpracování se dá říci, že použila nejvíce všeobecně dostupných informací (v porovnání s ostatními analyzovanými servery) – jak úryvky z fiktivního článku, tak reakci diskutující.

Server Lidovky.cz

Server lidovky.cz převzal stejnou informaci a uveřejnil ji na svém webu 10. května 2012 ve 13:15 v rubrice Domov. I jejich článek byl později poupraven, proto je jeho původní verze pouze na printscreezech, kterými disponuje například server Infobaden News. V úvodu textu, který uvozoval titulek „Rath naletěl recesistům. Kritizoval Drábka za seznamky na úřadech.“ (Infobaden, 11.5.2012) stojí: „Středočeský hejtman David Rath (ČSSD) se na svém facebookovém profilu rozčílil nad plány ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka (TOP 09). Naletěl však recesistům, kteří měli falešnou zprávu o úřadech práce využívaných jako seznamky pro nezadané na svědomí.“ (Infobaden, 11.5.2012) V následujících čtyřech odstavcích autor vysvětluje, že recesistickou zprávu přinesl mystifikační server Infobaden, což ovšem „Rath netušil, a tak označil Drábkův plán za „hraničící s kriminální činností““ jak

---

¹²¹ Komentář zde: „To snad je sranda, ne? Na Úřadech práce nejsou schopni nezaměstnaným tu práci najít, a že by dokázali najít partnera? To by snad měli změnit název na Seznamovací úřad. A proč měl stát tuto činnost vykonávat, to je snad každého věc. To by je potom neměl platit stát. Nechápu. Pane doktore Rathe, neděláte si legraci? Doufám, že ne, vážím si Vás.“ (Parlamentní listy, 10.5.2013)

„napsal server iDnes.“ (Infobaden, 11.5.2012) Následně autor používá fiktivní citaci z Facebooku s tím, že „se Rath vztekal na Facebooku“. (Infobaden, 11.5.2012) Ve třetím odstavci parafrázuje zbytek Rathovy citace z Facebooku, v posledním odstavci pak shrnuje background, kdy mluví o tom, jaké informace recesisté ve fiktivním článku vložili do úst. Jako obrazový materiál použil server Lidovky.cz rovněž archivní snímek Davida Ratha pořízený během tiskové konference.

Oproti serveru iDnes.cz nevedly Lidovky.cz, zda mají informaci potvrzenou přímo od skutečného Davida Ratha, či zda alespoň o jeho reakci usilují. Zato v článku upozornily, že informaci nejprve přinesl server iDnes.cz. Zároveň, oproti iDnesu doplnila redakce článek o poněkud širší background, když vysvětlila, čím konkrétně měl v původním recesistickém článku serveru Infobaden News Drábek argumentovat.

Ve 14:02 server Lidovky.cz text upravil. V nové verzi se objevil s titulkem „Souboj falešného Ratha s Drábkem: Seznamky na úřadech? Nemyslitelné!“ (Lidovky.cz, 10.5 2013) a úvodem: „Autor falešného facebookového profilu hejtmana Davida Ratha (ČSSD) se rozčílil nad novátorskými plány ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka (TOP 09). I v nich však byla faleš - zprávu o využití úřadů práce jako seznamek měli na svědomí recesisté.“ (Lidovky.cz, 10.5 2013) V následujících odstavcích autor pozměnil pouze jednotlivé výrazy, struktura zůstává stejná (místo „to Rath netušil“ používá „to autorovi falešného Rathova profilu nevadilo“ a místo „vztekal se Rath na Facebooku“ používá „vztekal se falešný Rath na Facebooku“). Autoři článku ovšem nezmiňují, jak se jim podařilo zjistit, že profil Davida Ratha byl profilem fiktivním, vzhledem k tomu, že neuvádí žádnou přímou Rathovu citaci, dá se ovšem předpokládat, že informaci opravili pouze na základě opraveného článku na serveru iDnes.cz. Zároveň autoři nepřidávají omluvu a vysvětlení, že původně se nechali falešným profilem také nachytat, ale upozorňují pouze na fakt, že takové informace přinesl server iDnes.cz.

Server Blesk.cz

Informaci dále přinesl téhož dne, přesně v 15:33 server Blesk.cz v rubrice Zprávy/Politika, po odhalení pravdy ovšem následně článek ze svého webu zcela stáhl. V této analýze tak čerpám pouze z materiálů, dostupných na serveru Infobaden.¹²²

¹²² Ani tvůrci serveru Infobaden News dnes už bohužel neví, zda právě verze článku z Blesk.cz na jejich webu je kompletní či nikoliv (jde totiž o pouhý jeden odstavec), nemohu proto se stoprocentní jistotou

Blesk.cz uveřejnil informaci s titulkem: „Ratha napálili vtipálci: Drábek prý chce udělat z pracáků seznamky“ (Infobaden, 11.5.2012) Text následně pokračuje: „Pouštěl hromy a blesky na ministra práce a sociálních věcí Drábka, přirovnával ho skoro ke kriminálníkovi, jenže se zároveň sám shodil – David Rath totiž spolkl i s navijákem kanadský žertík jednoho z internetových webů, který uvedl, že úřady práce budou sloužit i jako seznamky pro lidi v nesnázích.“ (Infobaden, 11.5.2012)

Jako obrazový materiál použil Blesk.cz fotomontáž fotografií Davida Ratha, Jaromíra Drábka a fotografie z filmu „Hodíme se k sobě, miláčku...?“. Zajímavé je, že informaci portál zveřejnil až v momentě, kdy už iDnes.cz i Lidovky.cz měly na svém webu článek opravený.¹²³ Znamená to, že informace převzal od jednoho ze zmíněných serverů ještě před aktualizací článku a pak čekal na vhodnou dobu publikování, nebo si ani jednoho z článků nevšiml a nechal se fiktivním facebookovým profilem nachytat svévolně – čemuž by odpovídal i fakt, že redaktoři Blesk.cz neodkazují na fakt, že informaci jako první přinesl server iDnes.cz. Rozhodující ovšem je, že Blesk.cz neprovedl důkladnou rešerši ostatních zdrojů, kde by v době publikování článku zjistil, že šlo o podvrh.

Shrnutí

Jak již bylo zmíněno výše, případ Infobaden News a jejich mediální mystifikace není případem zcela typickým, který by ilustroval mystifikování novináře na základě recesistického textu. K mystifikaci novinářů ovšem server použil fiktivní facebookový profil a zde se z hlediska nepochopení setkal s mediálním úspěchem. Z pohledu uvěřitelnosti obsahu serveru Infobaden News lze říci, že veřejnost jej může ještě stále uchopovat problematicky, tedy brát vážně a nechat se mystifikovat, z pohledu lidí pohybujících se aktivně v mediálním prostředí (pracovníci médií, pravidelní uživatelé sociálních sítí ad.) je ovšem znalost Infobaden News natolik vysoká, že jejich průnik do zpravodajství mainstreamových médií je takřka nemožný.

Naproti tomu profily známých osobností na sociálních sítích mohou být pro novináře inspirací k článku a zdrojem zároveň, a jak jsme se přesvědčili leckdy i zdrojem primárním, jehož ověřování nebývá úplnou samozřejmostí. Právě díky

---

analyzovat článek celý ani říci, zda právě tento jeden odstavec byl kompletním sdělením, které se na Blesk.cz objevilo.

¹²³ iDnes.cz opravil článek maximálně ve 13:47, kdy se na diskuzním fóru Okoun.cz objevuje příspěvek od uživatele JB, který informuje ostatní o aktualizaci, Lidovky.cz opravily článek ve 14:02.

fiktivnímu profilu Davida Ratha, který zároveň spravují i autoři Infobaden News, se nechaly mystifikovat i čtyři redakce českých internetových serverů – iDnes.cz, Lidovky.cz, Blesk.cz a Parlamentní listy. Redaktoři všech čtyř serverů se dopustili stejné hrubé chyby – nepočkali na reakci samotného aktéra a publikovali informace bez jakéhokoliv ověření jejich autenticity. Zatímco iDnes.cz v článku informoval, že reakci Davida Ratha shání, ostatní servery nic takového nezmínily, Parlamentní listy naopak poznamenaly, že iDnes.cz Rathovu reakci ještě nemá, o tom, zda i jeho redaktoři vynakládají úsilí, aby informaci ověřili, nepadla ani zmínka. Rozdílná byla i reakce jednotlivých zainteresovaných médií poté, co vyšlo najevo, že byla mystifikována. Blesk.cz celý text okamžitě smazal ze svého webu, Parlamentní listy text neopravily a v chybné verzi je na jejich webu dohledatelný až dodnes, Lidovky.cz ponechaly článek téměř v původní podobě, ale opravily chybné informace a formulace – za svou chybu se ovšem čtenářům ani Rathovi neomluvily a zároveň veřejně nepřiznaly, že se původně nechaly mystifikovat fiktivním profilem recesistů (ve výsledku to znamená, že čtenář, který si článek přečetl až po jeho aktualizaci, nepřišel na to, že Lidovky.cz se původně zmýlily). IDnes.cz jako jediný skutečně kontaktoval Davida Ratha, uveřejnil následně jeho reakci a vysvětlení mystifikace a zároveň v aktualizovaném textu přiznal, že se původně zmýlil.

7.2.3 Hřbitovní farmaření

Článek Jana Pospíšila o trendu takzvaného hřbitovního farmaření se nejprve objevil v tištěné podobě a zároveň na webu ekologického měsíčníku Sedmá generace 11. prosince 2012. Tento text byl psán samotným autorem idey a jeho obsah jsme již podrobně popsali. Pospíšil sám v rozhovoru vysvětlil, že přijetí článku šéfredaktorem nebylo nijak problematické, neboť šéfredaktor sám zřejmě věděl, že jde o recesi a publikování těchto recesistických informací považoval za atraktivní krok. Rozhodující pro následující analýzu budou tedy další média, která se po publikování tohoto článku rozhodla autora kontaktovat a o trendu hřbitovního farmaření informovat jako o reálné skutečnosti. Dodejme, že ne ve všech případech šlo o příspěvek zpravodajského charakteru, nicméně i přesto si dovolíme případ analyzovat, neboť i tento ilustruje pronikání mystifikačních obsahů do médií.

Týdeník Krnovské noviny

Jako první převzal informaci Týdeník Krnovské noviny a 5.2.2013 otiskl publicistický článek s titulkem „Mrkev na hrobě jako módní trend“. V něm autor (František Kuba) přechází od prvotního zamyšlení nad ekologickým recyklováním hřbitovních svíček až k Pospíšilovu „pozoruhodnému“ článku o hřbitovním farmaření, na který prý narazil zcela náhodně na internetu při zadání slov ekologie a hřbitov do vyhledavače. „Popisuje rozmach nového trendu, který spojuje zahrádkaření a péči o hroby do jednoho hobby. Českými průkopníky hřbitovního farmaření jsou Klára Volková, která obdělává hrob u Ostravy, a Jan Pospíšil, který zahradničí na hrobě svých prarodičů kousek od Letovic.“ (Kuba, 5.12.2012) Autor následně popisuje některé výňatky z Pospíšilova původního článku, například to, že nedochází ke kontaktu mezi zeleninou a zesnulým. „Pod mrkví je přes metr hlíny a ještě víko rakve, takže se nijak neliší od mrkve z běžné zahrádky. I průkopníci hřbitovní zeleniny musí respektovat, že jakékoliv hrátky s mrtvolou jsou u nás protizákonné.“ (Kuba, 5.12.2012) Z článku dále vychází, že autor této myšlenky skutečně věří a o fiktivních faktech z Pospíšilova článku hovoří jako o faktech reálných. „městští ekologové pěstováním hřbitovní zeleniny posilují svůj vztah k půdě i k předkům, na které zaživa neměli dost času. Vzhledem k tomu, že pozůstalí musí za hrob platit stejně jako za zahrádku, má hřbitovní zelenina svou logiku i z ekonomického hlediska. Až jednou populační exploze způsobí nedostatek půdy, může se hřbitovní zahrádkaření stát rovnocennou alternativou ke klasickým zahrádkám.“ (Kuba 5.12.2012) V závěru článku pak zmiňuje i možnou alternativu takzvaného komunitního farmaření na rozptylových loučkách nebo certifikát „fairgrave“. Poněkud cynickým a ironickým tónem nakonec dodává, že on sám jakožto „ekologicky smýšlející zahrádkář a budoucí umrlec“ proti věčnému spánku pod petrželí a kapustou“ (Kuba 5.12.2012) nic nenamítá, ale respektuje, když někdo považuje tento trend za „důvod k pobouření“. (Kuba 5.12.2012)

Tentýž text vychází následující den na webu bruntálského deníku, nikoliv ve zpravodajské sekci, ale jako tzv. poznámka. Autor tedy neinformuje ryze zpravodajsky, ale spíše se publicistickým stylem krátce nad „hřbitovním farmařením“ zamýšlí.

Týdeník Respekt

O trendu „hřbitovního farmaření“ dále informoval i týdeník Respekt. Rozhovor s Janem Pospíšilem s názvem „Až umřu, zasad'te na mě ředkvičky“ vyšel 21. dubna

2013 na webu respekt.ihned.cz (v placené části webu), o den později pak v tištěné podobě Respektu (na 72. straně, v rubrice Od věci)¹²⁴. Autorka rozhovoru Kateřina Mázdrová začíná interview následujícím úvodem. „Opět nastal čas kypření, sázení a zalévání. A to nejen na venkovských zahradách, ale i na hřbitovech. Nemusí přitom nutně jít o květiny. Programátor Jan Pospíšil (29) z Brna přetvořil hrob svých předků v záhon plný zeleniny.“ (Mázdrová 21.4.2013) Otázky, které následně novinářka klade, nevzbuzují jakýkoliv dojem, že by v ní téma vzbuzovalo nedůvěru. Na úvod nechá Pospíšila představit trend „hřbitovního farmaření“ otázkou „O co ve hřbitovním farmaření jde?“ V odpovědi následně Pospíšil argumentuje důvody o ubývání dětí, které nikdy neviděly růst zeleninu, tím, že za posledních šedesát až sedmdesát let se podle výzkumu „funerologů“ počet návštěv na hřbitovech snížil na sedminu nebo rozpadem rodinných vazeb a tabuizací smrti. Následně se novinářka ptá, jaké důvody vedly Pospíšila k pěstování zeleniny na hrobě dědečka, jak reaguje okolí, zda by mohl dát návod, jak s farmařením začít nebo jak situaci přijali rodiče. Právě rodiče Pospíšil zároveň používá jako argument, proč nemůže zveřejnit fotografie hrobu svého dědečka: „Zpočátku nesouhlasili. Prarodiče jsou pohřbeni na venkovském hřbitově blízko Letovic, naši rodinu tam znají. Měli obavy, že přijdou do řečí. Dnes, po dvou letech, změnilo názor a někdy mi pomohou třeba zalévat. Vymínili si ale, že nebudu zveřejňovat fotografie hrobu.“ O tématu autorka rozhovoru polemizuje například v otázce: „Není to přece jen kapku kontroverzní?“, „Snad že mrkev je dost málo pietní?“ a „Dědeček se zelenině na svém hrobě nemůže bránit. Souhlasil by s tím?“ (nepolemizuje ovšem o fakticitě tématu, ale morálních hlediscích). V závěru pak pokládá odlehčující otázku: „Co zasejete letos?“, na níž je Pospíšilem odpovězeno: „To samé co minulý rok - ředkvičky, mrkev a pár kedluben. Samozřejmě mi nejde o žádné výnosy, jen o takové zpestření, aby bylo na „hřbitovní salát“, když přijde návštěva.“

Jako obrazový materiál předkládá Respekt fotografii Kláry Volkové, použitou rovněž v původním zveřejněném článku na Sedmé generaci. V tištěné verzi se u fotky objevuje popisek „ILUSTRÁČNÍ FOTO Kláry Volkové z cyklu TABU, propagátorky Hřbitovního zahrádkaření“.

Z hlediska žánru celého příspěvku se dá polemizovat o tom, jak zásadní byl přehmat autorky rozhovoru. Lze totiž namítat, že vzhledem k tomu, že šlo o rozhovor, fiktivní informace uváděl pouze respondent, zatímco autorka „pouze“ kladla otázky, a

¹²⁴ Citace z rozhovoru jsou čerpány z mediálního archívu Newton Media.

její pochybení tak nebylo nijak zásadní. Na to se dá ovšem reagovat argumentem, že autor, následně vydavatel jsou odpovědní za obsah, který uveřejní. Tedy i za fakt, že prezentují mystifikační informace jako informace reálné. V případě uveřejnění tohoto rozhovoru se může pak zdát (úmyslně neříkejme, že jde o skutečnost), že autorka se spolehla výhradně na jeden zdroj – tedy Jana Pospíšila, který ji ovšem během osobního rozhovoru mystifikoval a měl předem vyargumentované všechny odpovědi, včetně důvodu, proč nemůže poskytnout fotografii hrobu jako důkazní materiál. Zde je možné se přesvědčit, že leckdy ani osobní kontakt s jedním zdrojem nemusí být dostačující a novinář může být mystifikován tváří v tvář.

Deník Blesk a Blesk.cz

Deník Blesk i jeho internetová mutace Blesk.cz uveřejnily článek o hřbitovním farmaření 29.dubna 2013. Tištěná verze použila titulek „Pěstuju kedlubny přímo na dědečkovi. Nechutné hřbitovní farmaření“, v elektronické verzi se objevil titulek „Neuvěřitelné farmaření: Zeleninu pěstuje na hrobě prarodičů!“, v obou případech šlo ale o totožný článek autora Ondřeje Požára. V případě zpracování redakce Blesku jde o klasickou zprávu s použitými citacemi Jana Pospíšila, kterého autor článku tituluje jako počítačového experta, který „v pěstování zeleniny na hřbitově vidí návrat ke kořenům a posílení vztahu k předkům“. (Požár 29.4.2013) Už v úvodu článku autor vystihuje pobouření tematikou: „Nechutné a jen těžko uvěřitelné! Jan Pospíšil (29) z Brna pěstuje zeleninu na hrobě dědečka. Hřbitovní farmář na tom nevidí nic špatného.“ (Požár 29.4.2013) Následně předkládá informace jako skutečná fakta: „Programátor Jan Pospíšil (29) vypěstoval na hrobě svých prarodičů u Letovic na Blanensku kedlubny, mrkev a ředkvičky. Žádná vyhláška to totiž nezakazuje a ve světě je tzv. hřbitovní farmaření podle něj běžné.“ (Požár 29.4.2013) V textu dále autor vysvětluje technické řešení problému nebo zmiňuje fakt, že Pospíšil jezdí na hrob svého dědečka většinou každý týden a v létě dokonce častěji, „aby záhonky okopal a zalil“. (Požár 29.4.2013) Zároveň používá dvě přímé citace Jana Pospíšila: „Sklizeň úrody byla loni malá, rozdal jsem ji svým přátelům. A letos do toho jdu zas“ a „Majitelům okolních hrobů jsem to vysvětlil a přemluvil jsem i rodiče, kteří s tím původně nesouhlasili a zakázali mi zveřejnit fotografie takto upraveného hrobu“. (Požár 29.4.2013) V závěru text autor zasazuje do širšího kontextu, když zmíní, že dalším průkopníkem hřbitovního farmaření u nás je Klára Volková, která pěstuje zeleninu na hrobě u Ostravy. Jako obrazový

materiál jsou v Blesku i na blesk.cz použity tři fotografie – již několikrát zmiňovaný snímek Kláry Volkové, který Pospíšil použil již ve svém původním článku v Sedmé generaci (a je jediným „důkazem“), další snímek z dílny Kláry Volkové (tentokrát je hrob bez igelitové fólie a jeho povrch je lépe viditelný) a portrét Jana Pospíšila, který zřejmě vznikl během rozhovoru s redaktorem – na webu Blesku i v jeho tištěné verzi je ale u všech tří fotografií jako autor uveden autor článku Ondřej Požár.

Server Tn.cz

Příběh Jana Pospíšila se 30.4.2013 objevil i na serveru Tn.cz¹²⁵, jeho autoři Pospíšila ovšem nekontaktovali, všechny informace v textu jsou převzaty z Blesk.cz, a ten je zároveň uváděn jako primární zdroj. Článek na Tn.cz nese titulek „Nechutný zelinář! Ředkvičky pěstuje na hrobě svého dědečka“ a nejen z hlediska titulku, ale celého vyznění textu vzbuzuje ve čtenáři negativní konotace. Zároveň ze všech médií, která o „hřbitovním farmaření“ psala, je laděn nejvíce bulvárně. „Máte chuť na ředkvičku, která vyrostla na lidském hrobě? Jan Pospíšil (29) z Brna pěstuje zeleninu na hrobě svého dědy a nic divného na tom nevidí. Na případ upozornil Blesk.cz.“ stojí v úvodu článku. Na základě jediné fotografie, kterou server Tn.cz převzal od Blesku, který použil fotografii Kláry Volkové, popisuje autor, jak hrob vypadá, ovšem stylem, který evokuje, že autor u hrobu skutečně byl: „Z dálky ten hrob vypadá jako každý jiný. Jenže když přijdete blíž, uvidíte, že na něm místo macešek a petrklíčů rostou ředkvičky! A také kedlubny a mrkev.“ (Tn.cz, 30.4.2013) To dokládá i originální fotografií Volkové, kterou redakce Tn.cz pozměnila přidáním zvětšeného obrázku ředkviček. Dále autor článku tvrdí, že Jan Pospíšil „ukázal, jak pěstuje zeleninu na hrobě svých prarodičů u Letkovic na Blanensku“ (Tn.cz, 30.4.2013) a podle informací z Blesku dodává, že Pospíšil majitelům okolních hrobů vysvětlil, „co se bude pod pomníkem jeho dědy dít a oni souhlasili.“ (Tn.cz, 30.4.2013) Následně se v textu objevuje Pospíšilova citace z Blesku ohledně loňské sklizně s tím, že to řekl Pospíšil redaktorům webu Blesk.cz, „který na podivného zelináře upozornil“. (Tn.cz, 30.4.2013) V závěru článku autor krátce shrnuje Pospíšilovy důvody pěstování související se spojením s předky a dodává, že „o nic šokujícího prý nejde“ (Tn.cz, 30.4.2013), neboť kořeny zeleniny nepřijdou do styku s rakví.

¹²⁵ Článek byl ovšem později stažen z internetu, a proto v analýze čerpám z mediálního archívu Newton Media.

Na článku publikovaném na Tn.cz jsou zarážející dvě skutečnosti, na rozdíl od předchozích analyzovaných médií informace neověřil přímo u autora, nedá se zde proto hovořit o přímé mystifikaci tváří v tvář autorem bez ověření všech skutečností, které autor předkládá jako fakta, ale o prosté mystifikaci založené na pasivním převzetí informací od konkurenčního média. Navzdory tomu autor vystupuje v článku jako ten, který se o existenci hrobu přesvědčil. Zároveň Tn.cz používá jednu z fotografií Kláry Volkové (tu bez igelitové fólie, kterou poprvé použil až Blesk), aniž by uvedl jméno autorky (chyba se stala už na straně Blesk.cz, který uvedl jako autora fotografie Ondřeje Požára) a aniž by zmínil fakt, že prezentovaný hrob nemá patřit Pospíšilovi, ale právě Volkové. Jako o pochybných praktikách se dále dá hovořit o amatérsky vyhlížející koláži fotografie nebo expresivních označeních hraničících se zpravodajským slovníkem (s bulvárními vyjadřovacími prostředky nicméně koliduje).

TV Prima

Závěrem je nutné ještě zmínit fakt, že Pospíšil během neformálního rozhovoru uvedl, že byl kontaktován i redakcí televize Prima, natáčení reportáže, o níž Prima projevila zájem, se neuskutečnilo, neboť Pospíšil argumentoval tím, že jeho rodiče mu nedovolí pořizovat na hrobě prarodičů fotografie ani videozáznam, proto by redakce neměla dostatek obrazových materiálů.

Shrnutí

Případ „hřbitovního farmaření“ je z pohledu tématu této diplomové práce do jisté míry specifický. Zatímco v ostatních analyzovaných případech se novináři dopustili té chyby, že mystifikační informaci převzali ze sociální sítě a neověřili její autenticitu přímo u zdroje, kterého se týká, v tomto případě se novináři s Janem Pospíšilem dokonce osobně sešli a informace čerpali přímo od něho, chybou ovšem bylo, že informace čerpali zřejmě pouze od něho a neobrátili se i na další zdroje. Výjimku tvoří server Tn.cz, který o potvrzení informací nepožádal ani samotného Pospíšila. To ilustruje fakt, že mystifikovat média a podsunout jim s atraktivním tématem fiktivní informace, může být někdy až překvapivě jednoduché, v případě Tn.cz to z hlediska tohoto případu platí dvojnásobně. A i v tomto případě se autoři článků dopustili totožné chyby jako v případech předchozích – nedostatečné rešerše a zřejmě nedostatečného ověření informací (například elementárním hledáním klíčových slov na internetu). Dále se spolehli na jedinou fotografii, kterou jim Pospíšil předložil jako

důkazní materiál (v době, kdy je díky Photoshopu možné vytvořit fotomontáž téměř čehokoliv), dále nikdo nekontaktoval správce samotného hřbitova, aby si informace ověřil u něho, rovněž nikdo z nich nekontaktoval Kláru Volkovou, kterou všechny články uvádí jako druhou českou průkopnici „hřbitovního farmaření“. Zatímco v ostatních případech lze primární důvody uveřejnění neověřených, fiktivních informací vidět v akcentu na rychlost informování, touze po prvenství v uveřejnění informace nebo přejímání informací od konkurenčních médií, v tomto případě se lze pouze domnívat, co skutečně stálo za faktem, že novináři situaci dostatečně neproověřili. Jednoznačně ovšem tento případ ukazuje další příklad toho, jakým komplikacím je vystaven novinář a další gatekeepři v redakci v rámci výkonu své profese. Zároveň je ale nutné dodat, že Pospíšilova mystifikace byla těžko odhalitelná, zvláště při osobním kontaktu s ním a za předpokladu, že i Klára Volková či správce hřbitova by v recesi informace o existenci „hřbitovního farmaření“ potvrdili, je hypoteticky jediným relevantním způsobem, jak ji odhalit, fyzicky se vydat na místo, kde má údajně stát onen hrob a přesvědčit se na vlastní oči.

7.3 Rozhovory s autory mystifikačně-recesistických obsahů

7.3.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Ke kontaktu s jedním z autorů facebookové stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ došlo na Facebooku, kdy se autorce sám ozval prostřednictvím fiktivního profilu po intenzivním pátrání v rámci tajné skupiny trollů. Následná několikátýdenní komunikace a důvěrné seznámení se zdrojem poskytly autorce jistotu, že jde o skutečného autora.¹²⁶ Na požádání nebudeme uvádět pravou totožnost, autora proto označíme jako Zdroj I. Ten zaslal odpovědi na sadu otázek prostřednictvím Facebooku.¹²⁷ Podle Zdroje I se mělo na „projektu“ podílet celkem šest lidí, kteří se organizovali prostřednictvím Facebooku za použití falešných identit, které byly zrušeny zároveň se zrušením stránky. Vznik stránky popisuje Zdroj I následovně: „Někoho napadlo, že by to mohl být vynikající nápad. Pan Svěrák platí za velmi oblíbenou osobnost, mnoho lidí se v něm vzhlíží, je zdrojem inspirací. Představuje něco, na co se takřikajíc nesahá, něco, z čeho si nikdo nesmí dělat legraci. Je ne zcela právem glorifikován. Přesně takovéhle osoby trolly lákají.“ Jako hlavní motivaci založení

¹²⁶ Zároveň si je autorka vědoma toho, že zvláště v kontextu této práce, může být taková důvěra zrádná.

¹²⁷ Zdroj I zaslal odpovědi prostřednictvím Facebooku 20.12.2013.

takové stránky uvádí zdroj recesi: „Šlo o recesi. Chtěli jsme trochu podráždit uživatele facebooku. Průměrný uživatel facebooku je milovník Zdeňka Svěráka. Nečekali jsme ale, že naše taškařice přeteče pomyslné břehy facebooku.“ Na dotaz, zda si byli vědomi, že může takové nařčení Svěráka poškodit, uvádí zdroj, že vše bylo koncipováno tak, aby bylo evidentní, že jde o recesi: „Na stránce bylo vše podáváno tak, aby bylo jasné, že jde o pouhou mystifikaci. Viz. Všude zmiňovaná a rozebíraná vyjádření profesora Höschla a doktora Uzla – doktor by něco takového nikdy nenapsal. Nikdy by nesdělil citlivá lékařská tajemství druhé osobě. Pokud někdo Svěrákovi skutečně uškodil, tak to byl A) on sám, když se začal rozhánět trestním oznámením. B) Média, která obsah stránky dezinterpretovala.“

Stránku nakonec skupina zrušila sama v momentě, kdy o ní začala ve velkém informovat média: „Stránku jsme zrušili my sami. Ne nadarmo se říká, že v nejlepším by měl člověk přestat. Mně osobně přirozeně zajímá, co by se dělo dál. V posledních momentech dramaticky přibývalo uživatelů – přibližně jeden za vteřinu. Trochu mě mrzí, že jsme nakonec nerealizovali video – klasický tančící pedobear z youtube, který by na těle naroubovanou Svěrákovu hlavu.“ Stránku dále Zdroj I hodnotí jako jednu z nejúspěšnějších trollích stránek v historii českého Facebooku a hlavní roli za masivní rozšíření připisuje médiím a samotnému Svěrákovi. „Média nezklamala. Zkreslila, co se dalo, zmanipulovala, co jen šlo ☺“ Zároveň konstatuje, že stránka nemohla Svěráka nijak poškodit, ale naopak mu mohla udělat reklamu k jeho nové povídkové knize. Co se týká autorství stránky, které tvůrci přiřkli Jiřímu X. Doležalovi, nešlo vůbec o původní záměr: „S nápadem hodit stránku na krk JXD přišel jeden kolega ze SBCZI. Vůbec jsme to neměli v plánu. Tvrzení JXD, že celá stránka je útokem na jeho osobu, je nesmysl. JXD je příliš sebestředný a není schopen si připustit, že by se ho něco mohlo týkat jen tak mimochodem, aby byla legrace ☺“ Co se týká reakcí, ty hodnotí Zdroj I jako ambivalentní: „Narazil jsem na reakce všech myslitelných typů. Cca 60% diskutérů stránku odsoudilo, jejího zakladatele by ráda mučila, týrala, nutila konzumovat vlastní výkaly. Zbytek byl pobavený a měl radost. Svěrák si podle nich o něco takového koledoval už dlouho. Obecně se diskutéri domnívali, že stránka je reakcí na kauzu „Metelesku“ a nedávné politikaření a veřejné hanění Miloše Zemana.“ V závěru rozhovoru autor shrnuje i svůj názor na to, jakým trendům podléhají česká média: „Skutečnost, kolik je možné takovéto hlouposti věnovat prostoru v tištěných médiích

(Instinkt) a současný novinářský nešvar neověřovat si informace a psát o něčem, co je naprosto nepodložené. Viz. Článek o stránce, kdy byl JXD přímo uveden jako autor.“

7.3.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek o Drábkovi“

Ke kontaktu jednoho z tvůrců mystifikačně-recesistického webu Infobaden News došlo rovněž na Facebooku, jeho jméno nebudeme na požádání uvádět (zvolíme tedy označení Zdroj II). Otázky byly následně Zdroji II zaslány přes Facebook, odpovědi byly zpět rovněž zaslány přes Facebook¹²⁸. Charakter webu specifikuje Zdroj II následovně: „V Česku jde o jediné pravé fake news, ačkoliv se tak jiné weby mohou tvářit taky, je to obvykle prvoplánovitá groteska. Infobaden také jde do hloubky, nedělá vtipy, NASTAVUJE ZRCADLO (!!)) povrchním médiím a společnosti obecně. Často se nás lidé ptají, jestli je mystifikace cílem a proč to děláme. Není cílem, je jenom jedním z nástrojů. Díky mystifikovaným nekompatibilním čtenářům se často dostáváme k širší kompatibilní cílové skupině.“ Primární motivaci celého webu pak Zdroj II charakterizuje následovně: „Děláme podobné věci odjakživa, motivací je hlavně kreativní přetlak, možná i potřeba komentovat některé věci, které se dějí bez našeho přičinění a které nám většinou připadají bizarnější, než cokoliv, co si dokážeme sami vymyslet. IBN tomu všemu ale poprvé dává nějakou jednotnou formu.“ V otázce toho, zda jejich recese a parodie úmyslně na někoho cílí, tvrdí Zdroj II, že nikoliv: „Neřekl bych, že existují jasné cíle, rozhodně například nestraníme politickým stranám. A generalizovat cíle na hloupost, aroganci, nabubřelost, nenažranost, buranství, mi přijde arogantní a buranské.“ Z hlediska nejčastějších ohlasů sám Zdroj II uvádí, že stále jejich mystifikaci věří dost lidí: „Ono jich věří pořád dost, není o to tom, že bychom byli noví. A ti co vědí, často hrají s námi.“ Z hlediska médií ovšem přiznává, že taková důvěra v mystifikace na webu ze strany novinářů je spíše výjimkou.

V otázce samotného fiktivního profilu Davida Ratha, který mají k dispozici právě tvůrci Infobaden News, dodává Zdroj II: „Ten profil s IBN vlastně nesouvisí, vznikl nezávisle a existuje z pohnutek, nad kterými i nám zůstává rozum stát. Ano, někdo před pěti lety založil profil, je na něm lepším Rathem, než je David Rath ve skutečnosti, a na něm občanům radí, pomáhá sehnat práci, půjčit peníze, informuje...(…) jinak se většinou lidé ptají na práci, peníze, nabízejí sex... (ano) ... to by bylo na samostatnou diplomovou práci.“ Uveřejněním fiktivního článku na fiktivním

¹²⁸ Odpovědi byly Zdrojem II zaslány 23.12.2013.

profilu Davida Ratha údajně tvůrci nesledovali medializaci: „Tak nějak dlouhodobě testujeme, co jeho publikum snese, a ukazuje se, že snese dost. Snese například i přímé odkazy na komunisty, nacisty... Divila byste se, kolik je za konečných řešení lajků. A taky vypustit něco mezi tyhle lidi docela rychle spustí lavinu, která přiláká ty naše kompatibilní čtenáře, kteří se tím společně s námi baví.“ V otázce toho, co je podle tvůrců důvodem, že ne na mystifikaci nachytala rovnou čtyři média, uvádí Zdroj II: „Jsou to hovada.“ Ukázalo se ovšem, že novináři před uveřejněním informací nehovořili nejen se skutečným Davidem Rathem, ale zároveň se nepokusili jej kontaktovat ani na onom fiktivním profilu: „Tehdy nikdo. Patrick Zandl dávno předtím odešel přesvědčen o pravosti pana doktora. Krátce po tomhle snad pravost zkoumal jenom Radim Hasalík, který se dotazoval přímo kanceláře pana hejtmana. Leč nebylo mu odpovězeno.“ V otázce na to, jaké největší problémy vidí v českých médiích, dodává Zdroj II: „Jsou to hovada. Ve většině případů se na pracovní pozici čeští novináři kvalifikovali jenom tím, že se vytrvale snažili se na ní dostat. Neví nic o tématech, o kterých píšou, nedokáží si informace dohledat a nastudovat a jsou líní to dělat. Bohužel tak informují už tak od světa oddělenou a nevzdělanou českou společnost úplnými bludy, nebo ji prostě krmí nenáročným infotainmentem. Snaha o spravedlivé vyvažování je tématem sama pro sebe. Novinář bez názoru není novinář, ale průtokový ohříváč pro kohokoliv, komu se to zrovna hodí. Samozřejmě existuje i několik světlých výjimek.“ V otázce mystifikace pak dodává, že „mystifikovat kohokoliv je velice snadné a vždycky bylo.“

7.3.3 Hřbitovní farmaření

Ke kontaktu s Janem Pospíšilem došlo rovněž přes Facebook. V přímé konfrontaci potvrdil Pospíšil, že se jedná o smyšlený projekt a že nikdy nic takového ve skutečnosti nerealizoval. Během osobní schůzky požádal Pospíšil autorku, aby rozhovor nenahrávala na diktafon, že by se projev převedený do písemné podoby musel následně upravovat, z toho důvodu byl Pospíšilovi později zaslán e-mail se sadou otázek, korespondujících s tím, co Pospíšil popsal již při osobním kontaktu. Komunikace byla následně poněkud problematická, neboť po zaslání otázek si Pospíšil spolupráci zřejmě rozmyslel a podle svých slov nechtěl svými odpověďmi ublížit ani Kateřině Mázdrové z Respektu, ani nechtěl být prezentován jako autor mystifikačního projektu. Zaslal tedy následující odpověď¹²⁹: „Ahoj Terko, asi tě zarmoutím, ale když ty otázky takto vidím,

¹²⁹ Odpovědi k rozhovoru byly Janem Pospíšilem zaslány 27.11.2013.

tak se mi na ně asi odpovídat nechce :(Udělal bych tím z celého toho mého "tématu" mnohem víc, než to ve skutečnosti bylo - tedy jen humorný nápad, který se z ničeho nic objevil, když jsem šel se svoji tehdejší holkou přes hřbitov na Hutisku-Solanci. Proč jsem ho pak rozpracoval, bylo to, že jsem měl v plán jet na barcamp do Znojma a rád přednáším :) To jsou odpovědi na otázky 1 a 2, které mi připadají tomu tématu odpovídající. Odpovídat na ty další mi přijde jako "vysvětlování vtipu", v čemž se necítím dobře. Navíc bych tím trošku neférově podkopl jak 7. generaci, tak Respekt (Blesk neřeším, protože těm je jako jediným opravdu jedno, jestli je téma pravé či nepravé – hlavně, že je šokující, když jsem se tehdy bavil s jejich redaktorem (dělá pro blesk 20 let..) a on mi povídal jaká je jeho práce, tak jsem asi čuměl víc než on na to moje farmaření).“ Následně Pospíšil krátce okomentoval několik otázek (obvykle zkratkovitě) a připojil závěrečné vysvětlení: „Pokud bych si celou věc dopředu připravil jako pokus na česká média, udělal si nějaké hypotézy, připravil si plán (tj. vlastně dopředu si odpověděl na všechny tvoje otázky) a pak se něco stalo, tak by mělo smysl na tyto otázky odpovídat znovu, resp. porovnávat minulé a současné. V mém případě mi to přijde jako "po bitvě je každý generál" Odpovědi na zbylé otázky (resp. ani né odpověď) samozřejmě povím, pokud se mě na to někdo někde v hospodě ptá, ale odpovídat na ně do "oficiální práce" mi nepříjde vhodné :(“ Po následném naléhání ovšem Pospíšil ochotně souhlasil s tím, že otázky zodpoví ještě jednou, ovšem za podmínky, že nechce jakkoliv poškodit Kateřinu Mázdrovou z Respektu, protože její mystifikování nepovažuje za výhru a rozhodně se nechce pasovat do pozice toho, který přelstil novináře. Naopak několikrát zdůraznil, že sama autorka této diplomové práce téma příliš zveličuje a bulvarizuje. V dodatečných odpovědích tedy zdůvodňuje nápad týkající se tzv. hřbitovního farmaření následovně¹³⁰: „Jak celý nápad vznikl? Cestou po hřbitovu Hutisko-solanec mě napadlo, že kdybych měl hrob, tak bych na něm pěstoval zeleninu. A protože bylo zrovna před cestou na znojemský Barcamp, kam jsem jel jako divák a mrzelo mě, že nemám žádné téma, přetavil jsem to v přednášku.“ Za primární cíl označil „představit alternativní možnost starání se o hrob. Žádný mediální cíl nebyl stanoven.“ Na otázku, zda je celý článek na Sedmé generaci fikcí, nebo zda použil některé pravdivé prvky, uvádí Pospíšil následující: „Vzhledem k tomu, že primární částí celého tématu je argumentace "pro a proti", tak se nedá o fikci mluvit - s důvody pro i proti může člověk souhlasit či nesouhlasit dle svého přesvědčení. I když samozřejmě

¹³⁰ Dodatečné odpovědi byly Janem Pospíšilem zaslány 24.12.2013.

lehce absurdní. Hnutí fairgrave bylo zmíněno v článku 7.G v odstavci věnované hypotetické budoucnosti celého případného oboru, stejně jako například komunitní zahrady na rozptylových loučkách. Aztéci dělali ledasco!“ Na rozhovor s redaktorkou Respektu neměl Pospíšil podle vlastního vyjádření připravenou žádnou speciální argumentaci, jediným argumentem, proč nemůže autorce rozhovoru ukázat vlastní hrob (o což projevila zájem), byl fakt, že „S rodiči mám domluvu, že zeleninu pěstovat můžu, ale z pietních důvodů nemůžu šířit žádné záznamy.“ “ Na otázku, zda se během editování Pospíšilova prvního článku na Sedmé generaci vyskytly jakékoliv pochybnosti o fakticitě informací, odpovídá Pospíšil následovně: „Jak jsem psal výše -v 7.G šlo o argumentační pro/proti článek, který se z hlavní části věnoval hypotetické diskusi o spojení pohřbívání a farmaření. Omáčka okolo byla pro navození atmosféry a pro samotný obsah nebyla důležitá - hlavní myšlenka článku by šla sdělit i bez pasáží věnovaných mě osobně.“ Se Sedmou generací Pospíšil dlouhodoběji nespolupracuje. Jako odezvu na svůj článek uvádí Pospíšil „Pár diskusí na facebooku, kde se, relativně konstruktivně, řešilo, jestli je to dobrý nápad nebo blbý nápad“. Pospíšil dále uvádí, že byl následně kontaktován redaktorkou Respektu e-mailem, poté se na rozhovor sešli osobně. Na otázku, zda autorka rozhovoru vyjádřila pochybnost o pravosti Pospíšilových tvrzení, dodává: „Ne a osobně si myslím, že ani neměla důvod - téma smysl dává.“ A tvrdí, že měla problematiku „prořešeršovanou“: „Ano, věděla o přírodním pohřebnictví.“ Po rozhovoru následně jeho autorka podle Pospíšila neprojevila ona ani kdokoliv z redakce jakékoliv pochybnosti o pravosti informací, které jí poskytl. Po otisknutí rozhovoru v Respektu se Pospíšilovi ozval novinář z Blesku, osobní komunikaci s ním popisuje Pospíšil následovně: „Z redakce Blesku? Loool jaxvina - ten plátek je vymyšlený tak ze 75 % a zbylých 25 % je založeno na praktikách, ze kterého by se kde kdo poblil. (Založeno na zhruba 45 minutovém rozhovoru s redaktorem, který mi popisoval, jak jezdí fotit pohřby po tragických nehodách)“ K tomu, jak se autoři rozhovoru a článků dostali k informaci, že šlo ze strany Jana Pospíšila o podvod, říká sám autor fiktivního projektu následující: „Nejsem si vědom žádného podvodu... Z mého pohledu by šlo o podvod, pokud by dělali rozhovor s nějakou osobou a v redakci si vymysleli (či překroutili) jeho odpovědi. Pokud bylo v rozhovoru přetištěno opravdu to, co člověk řekl, tak už je na čtenáři jak si dané věci interpretuje - za šaška může být pouze zpovídáný.“

Na fakt, že média jako Respekt a Blesk uveřejnila informace od Pospíšila, aniž by dále kontrolovala, zda uvádí informace pravé, reaguje Pospíšil s tím, že podle něho nešlo o výraznou chybu: „Protože o nic nešlo! Resp. šlo o bezvýznamné téma v minoritní rubrice, které mohlo vzbudit zajímavou věcnou diskusi, což se také většinou stalo. Teda krom Blesku, kde člověk nic takového neočekává :).“ Podobně se pospíšil vymezuje i vůči otázce, jak by předpokládal, že bude novinář připraven na rozhovor o tématu, které je takto diskutabilní a k němuž není možné najít alternativní zdroje: „Pokud by šlo do důležitý rozhovor k aktuální kauze (či třeba jen nějaká citace do článku), tak samozřejmě předpokládám, že si základní věci ověří, resp. budou je mít připravené dopředu, aby mohli zpovídaného konfrontovat. Pokud však jde o rozhovor podobný tomu mému, tak to nepředpokládám...Resp. nikdy by mě nenapadlo, že třeba při rozhovoru s nějakým zpěvákem kontrolují, zdali je každý historika pravdivá. Z tohoto pohledu mě třeba mnohem více uráží rozhovory s Miroslavem Donutilem, kde si postupně přivlastňuje historiky celého Brna.“ V závěru rozhovoru pak Pospíšil, který se netají tím, že je jedním ze zakládajících členů Žít Brno, shrnuje, o čem podle něho vypovídá tento případ medializace smyšleného charakteru: „Vůbec, ale vůbec o ničem... Resp. vůbec o ničem co by nepsali lidé jako Neil Postman už před 30 lety... A už určitě to nemá žádnou souvislost specificky s českými médii. O hlouposti lidí také v žádném případě ne - čtu na netu stovky článků 'jen tak pro pobavení a zamyšlení' a klidně je možné, že desítky procent z nich jsou nějak zkreslené či krapet vymyšlené. Tím však nijak nesnižují moje pobavení a případné zamyšlení. Nikdy by mě napadlo si je nějak ověřovat, protože pro mě vlastně není důležité, jestli popisují fikci nebo realitu – důležité je samotné téma a možnost jeho (teoretického) začlenění do mého života. Naopak - jakékoliv snahy přisoudit hřbitovnímu farmaření větší mediální přesah vypovídají o bulvarizaci českého vysokého školství :D“.

Prostřednictvím Facebooku jsem kontaktovala rovněž Kláru Volkovou, autorkou ilustračních fotografií, která byla Pospíšilem i médii titulována jako další propagátorka tzv. hřbitovního farmaření. Na osobní schůzce mi byly upřesněny veškeré informace týkající se Klářina angažmá v rámci „projektu“. Poté jsem Kláře zaslala seznam otázek. Z odpovědí vyplynulo, že ona sama skutečně zeleninu na pronajatém hrobě pěstuje, ovšem v Ratajích nad Sázavou, nikoliv u Ostravy, jak je prezentováno v médiích. Její projekt začal jako projekt umělecký pro školní účely, nicméně pokračuje v něm dále i po jeho odprezentování: „Spíše než hřbitovní farmaření bych tomu říkala zahradničení.

A co pro mě znamená? V první řadě jsem tenhle projekt chápala jako jakýsi nový street art. Chtěla jsem zasáhnout do prostoru pro většinu lidí velmi pietního. V mém záměru, ale nešlo o provokaci, ale spíše výzkum lidského chování a vnímání. A z osobního hlediska to byl pro mě projekt zahrnující mou soukromou relaxaci a přesvědčení sama sebe, že se dokážu postarat o svou zahrádku.“ S Janem Pospíšilem vznikla pomyslná spolupráce po její vernisáži, na níž prezentovala fotografie své „Zahrádky“. „Spolupráce vznikla tak, že mě Honza Pospíšil oslovil poté, co viděl na vernisáži vystavenou mou Zahrádku. Nabídnul mi, že by jí rád představil na jakémsi farmářském festivalu. A protože se mi nápad nezdál špatný a chtěla jsem pro svůj projekt publicitu tak jsem souhlasila.“ S takovou medializací projektu ovšem Volková nepočítala: „Honza asi celou dobu tenhle projekt chápal jako recesi. Bohužel jsme se nikdy nesešli osobně, takže jsme se asi nikdy dostatečně nepochopili, jak celou věc chápe a prezentuje on a jak bych s ní ráda zacházela já. To, že je moje Zahrádka chápána jako recesivní projekt, je bohužel jen nedorozumění a nedostatečná komunikace.“ Volková dále vyvrací některé informace, které se v médiích objevily, a to jak o její samotné osobě, tak o informacích, které uváděl Pospíšil: „Ten článek si už vůbec nepamatuju. A bohužel ho teď nemám ani po ruce, abych se do něj nějak začetla. Víím jen, že tam bylo myslím špatně uvedené místo toho hrobu a místo odkud pocházím. Což se pak objevilo i v Bruntálském deníku, kde mě to už naštvalo tak jsem tam napsala a oni to opravili. (...) No pěstování na hrobě rozhodně není nezávadné. Nezávadné je pouze tehdy, když je hrob prázdný a exhumovaný. Pokud se ale jedná o hrob, jaký jsem měla já, což znamená, že nebyl asi 40 – 50 let používán, tak přesto všechno pokud by ti lidé zemřeli např. na tuberkulozu, přes ty všechny roky by nemoc zůstala v půdě a mohla se dostat i do zeleniny. Dokonce jsem během mého zahradničení našla, několik lidských kostí. Rakve se rozpadnou a zbytek asi dodělají myši a hmyz takže pak nebyla nouze zadržnout o nějakou tu kostičku☺“ Následně dodává, že jediný, kdo s ní komunikoval, byl Respekt, který se jí ovšem ozval až v momentě, kdy vyšlo najevo, že Pospíšil si své hřbitovní farmaření vymyslel: „Tak mně mediální zájem rozhodně nevadil. Nevím, jestli jsem to někde už psala, ale moje zahrádka je nejen osobní „terapie“ ale i umělecký počín a proto jsem byla moc ráda, že se dostala do médií. Jen mě mrzelo, že media nekomunikovala i se mnou a neověřovala si dostatečně informace. (...) Kontaktoval mě až Respekt. Ale nejsem si jistá, jestli mě nekontaktoval až poté co článek vyšel. (...)Paní z Respektu (nepamatuju si její jméno) mi několikrát volala a varovala mě před

Honzou, který je údajný podvodník. Vlastně si potřebovala někde vykřičet z toho, že mu naletěla. Tenkrát jsem jí, ale vysvětlila, že ten hrob opravdu existuje a že já na něm zahradničím. Myslím, že se jí možná ještě více přitížilo...“

Jako problematické vidí Volková i zacházení se svými fotografiemi: „Když měl vyjít článek v Blesku, tak mě Honza kontaktoval. Tenkrát jsem mu řekla, že chci za fotky, které použijí zaplatit. Bohužel se ze strany Blesku nedostavila žádná odpověď. Musím ale říct, že jsem následně dostala finanční kompenzaci od Honzy.“ V závěru rozhovoru pak Volková shrnuje svůj názor na to, jakým způsobem o projektu jednotlivá média informovala: “To mě asi ani nepřekvapilo... nějak jsem přesvědčená, že jednotlivé projevy medií, ve kterých vyšla moje Zahradka, k nim sedí. Rozhodně jsem asi ani nebyla nějak dotčená. Byla jsem jen velmi zklamaná, že se media nezajímají více o hlubší informace. Jak se říká na každém šprochu pravdy trochu... ale bohužel vážně jen trochu a to jim bohužel stačí...“

7.4 Rozhovory se zástupci médií

K rozhovorům byli osloveni zástupci médií zúčastněných v analyzovaných případech, aby se vyjádřili ke konkrétním pochybením a objasnili důvodu, za jakých k takovým postupům došlo. Stejným zástupcům pak byly položeny i otázky obecnějšího rázu týkající se komplexní problematiky vzešlé ze tří analyzovaných případů, které mají posloužit k celkovému shrnutí problematiky.

7.4.1 Facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák

O rozhovory k případu medializované facebookové stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ a následnému trestnímu oznámení, které Svěrák v souvislosti s touto stránkou podal, bylo požádáno pět šéfredaktorů redakcí, které o případu informovaly jako první a těch, které se v rámci informování dopustily faktických chyb. Tedy šéfredaktor serveru Extra.cz Pavel Novotný (specifický tím, že o stránce informoval ještě bez vyjádření Zdeňka Svěráka), šéfredaktor serveru Týden.cz František Nachtigall (který zároveň může hovořit za server Týden.cz, Sedmička.cz i televizi Barrandov – tedy média, která věnovala případu velkou publicitu), šéfreditor České tiskové kanceláře Jan Vavrušák (s ohledem na to, že ČTK jako první získala reakci Zdeňka Svěráka a jako první postavila sdělení na faktu, že Svěrák podal trestní oznámení a její formulace celého případu následně převzala většina médií, která o případu informovala),

šéfredaktor serveru Novinky.cz Vladimír Dušánek (z toho důvodu, že server se dopustil chyby v informování o autorství této stránky) a šéfredaktor serveru Prásk.tv Marek Hlava (server se rovněž dopustil chyby v informování o autorovi stránky). Z žádostí nevyhověl prosbě o rozhovor pouze šéfredaktor serveru Prásk.tv, a to až po zaslání otázek, s tím, že na dané otázky bohužel nemůže odpovědět, neboť to není možné, a bez dalšího vysvětlení důvodu.

Server Sedmička.cz, Týden.cz, televize Barrandov

Šéfredaktor serveru Týden.cz František Nachtigall byl rovněž kontaktován přes e-mail, následně (13.12.2013) zaslal sadu odpovědí a navrhl osobní schůzku, kde by mohl odpovědi více rozvést. K osobní schůzce došlo 20.12.2013. Cílem rozhovoru bylo vysledovat, jaké motivace vedly redakci k záměru o stránce informovat a z jakého důvodu nebyl do článku zanesen ten fakt, že jde o specifickou zábavu trollů. V následném rozhovoru Nachtigall potvrdil, že jako první uveřejnil informaci web časopisu Sedmička, který je podrubrikou Týden.cz, s tím, že redaktoři sledují Facebook jako běžný zdroj informací a zde na stránku náhodně narazili. Na otázku, zda v momentě, kdy stránku objevili, pochopili, že se jedná o trolling a recesi a ne vážně míněný útok, odpovídá Nachtigall: „Já osobně se musím přiznat, že jsem si musel zjistit, co to trolling je. Ale redaktoři o tom samozřejmě věděli. (...) Redaktoři věděli, že jde o trolling a lidi vaší generace taky asi ví, že jde o trolling, ale co když na tu stránku narazí někdo, kdo to neví, pak to přece může Svěrákovi ublížit. (...) Ale ono je strašně důležitý rozdělit, kde to vyšlo. Ta Sedmička jako taková je bulvární týdeník, to má s Týdnem společného akorát vydavatele a stejné sídlo. Sedmička je bulvární, ta se chopí každé zajímavé informace, protože takové informace prodávají a zvyšují čtenost. Sedmičce tedy stačila jen existence té stránky. Týden se tomu ale začal věnovat až v momentě, kdy Svěrák podal trestní oznámení, bez toho oznámení by tu informaci neuveřejnil. Týden se o takovou informaci zajímá až v momentě, kdy má nějaký celospolečenský dopad nebo kdy jde o nějaký trend, který hýbe děním.“ Pro web Sedmička.cz tak byla primární motivací uchopení této informace vysoká čtenost: „Teď budu tedy mluvit o Sedmičce, je to bulvár, samozřejmě potřebuje prodávat. Ten konflikt byl postaven na emoci, šlo o první zásah, mělo to tendenci prodat. To je pro bulvární server primární, business.“ Následně ovšem vyvstává opět otázka, do jaké míry byl celý případ včetně následného trestního oznámení podaného Zdeňkem Svěrákem případem

vyprovokovaným médií, na níž Nachtigall reaguje souhlasně: „Ano, tak to je. To je ale úkol médií. Psát o tom, co je zajímavé a o tom, co je pravda, a to jsme splnili.“ Na dotaz, z jakého důvodu uchopila média facebookovou stránku jako útok, nikoliv jako trolling, tedy recesi, reaguje Nachtigall: „My se věnujeme tomu, co je dle nás podstatné. A v tomto případě, to rozhodně nebyla recese, ale naopak širší dopad celé akce „Svěrák“. U té reportáže je to jednoduché – jde o komerční televizi, reportáž má nějakou stopáž a nevejde se do ní prostě všechno. Není to veřejnoprávní služba, Česká televize by ten kontext měla říct, ale ani Nova, ani Prima, ani televize Barrandov tohle říkat nemusí – ta má říct jen to nejzajímavější a musí to být pravda. A my jsme pravdu uvedli – tedy, že to obvinění je křivé, ale ano, máte pravdu, nebylo tam nic o trollingu. Kdybych chtěl říct, že jde o trolling, tak potřebuju další dvě minuty, abych vysvětlil, co to je. A krom toho, tím bych souhlasil, že jde o vtip a s tím já nesouhlasím, já myslím, že tohle už bylo přes čáru a ty lidi, kteří to udělali, by měli nést zodpovědnost a měli by být postaveni před soud. V tomhle já jsem velmi konzervativní. Obvinit někoho z něčeho takového už není recese, to prostě není správný.“ Informování o fiktivním autorství Jiřího X. Doležala se podle Nachtigalla vyhnula redakce možná jen náhodou: „To jsem prokoukl já, protože jsem to zaslechl náhodou, že se o tom baví redaktoři. Zeptal jsem se tedy, co je s Doležalem a když mi to vysvětlili, řekl jsem: „To je blbost, Doležala znám, ale tohle by už i na něj bylo přes čáru.“ Takže se to utnulo včas. Do pěti minut to psal Doležal sám na svém Facebooku, ještě než se mu stihlo zavolat. Pak jsme s ním i mluvili a on to samozřejmě vyvrátil. Ale upřímně doufám, že editor by vznesl stejný požadavek jako já: „Kde je vyjádření Doležala?“ a neprošlo by to. Ale ruku do ohně za to samozřejmě teď dát nemůžu.“

Server Extra.cz

Šéfredaktorovi serveru Extra.cz Pavlu Novotnému byla zaslána sada otázek rovněž e-mailem, ty zaslal zpět 23.12.2013. Cílem rozhovoru bylo zjistit, z jakého důvodu server uveřejnil informaci o stránce ještě před tím, než získala informační hodnotu, kterou primárně prezentovala ostatní média - tedy trestní oznámení - a z jakého důvodu informovala o inkriminované stránce právě takovým způsobem. Na otázku, jak na stránku redakce narazila, odpovídá Novotný následovně: „Viděli jsme článek o tom u konkurence, stránku jsme ani nezkoumali, nepřišla nám zajímavá, zajímavé bylo jen to, že někdo kdo se za něj vydává, napsal z nějakého důvod veřejně

na FB spojení Svěrák - Pedofil, což je virální událost první kategorie a tak o tom napíšeme. Jen jsem dal tuším pokyn psát to jako "útok na Svěráka", což je běžný postup.¹³¹ Dále shrnuje důvody, které byly příčinou toho, proč server informoval o stránce jako o „útku“ v otázce, zda autoři, že jde o trolling: „to bylo evidentní (...) Je to tak, že když napíšeme útok na Svěráka, stavíme se jasně na stranu Svěráka, ale ve skutečnosti nám jde jen o to jakkoliv vykřikovat Svěrák pedofil, takže jsme na straně oběti a zároveň ji bezrestně zneužíváme. Obecně, a to hodně lidí, co se tímto konkrétním případem nějak zabývá, vůbec nechápe, obecně nám je v tu chvíli šumák kdo a proč, jsme ONLINE BULVÁR, ne Respekt, nemáme čas a ani můžeme a nesmíme JÍT DO HLOUBKY! Prodávám zkratku, senzaci, spotřebním způsobem, uspokojuju masu, tupou. Svěrák! Pedofil! to je spojení co? nazdar co tam máme dál. (...) My se neptali kdo a proč a jak. Ne, že není čas, mého čtenáře, který mě živí, to NEZAJÍMÁ, a plete se ten, kdo si myslí něco jiného.“ Jako primární motivaci, proč se server stránky chopil a napsal o její existenci, odpovídá Novotný: „Na spojení SVĚRÁK PEDOFIL zareaguje obrovské množství uživatelů nových médií, a to je pro mě jediné měřítko. V obrovské konkurenci a hlavně náročnosti zaujmout dnešního zhýčkaného uživatele internetu, je fakt nesnadné donutit vás věnovat pozornost konkrétnímu sdělení, (...) Svěrák Pedofil je tutovka. Stejně jako Rabující Rom a topící se pes při povodních... je mi jedno jak to zní, já sloužím obrovské masě průměrně a podprůměrně inteligentních příjemců médií, kteří vyžadují informace zabalené v kozách a fotbalovém míči tečka.“ Novotný zároveň potvrdil, že pro uveřejnění takového obsahu se redakce nesnažila sehnat reakci jednotlivých aktérů, ale k vytvoření zprávy stačila jen existence dané stránky: „To se dělá v jiném segmentu, (print) kde je důraz na obsah a hloubku a kde je hlavně čas. Já píšu ve zkratce a navíc, i když mu zavolám a já to dělám, stejně TO NEDÁM DO prvního ČLÁNKU, ale až do DRUHÉHO.. prodám si tu reakci.. Svěrák nesvěrák... já nehledám pravdu já píšu že na Facebooku visí Svěrák pedofil, to je můj artikl, až budu zpátky v MFD kde jsem začínal, sloužil jinému čtenáři s jinými preferencemi, tak zavolám Svěrákovi a budu dvě hodiny pátrat po souvislostech a faktech v rámci objektivitu. V masově čteném online společenském médiu je priorita jiná - rychlost, obsah, zkratka.“

¹³¹ Z odpovědi plyne, že Novotný spojuje stránku automaticky s fiktivním autorstvím Jiřího X. Doležala, které ovšem bylo na stránce uvedeno až o několik hodin později, kdy už média (včetně Extra.cz) o stránce, potažmo trestním oznámení již informovala. (pozn. aut.)

ČTK

Šéfreditor ČTK Jan Vavrušák dostal otázky taktéž e-mailem, následně zaslal své odpovědi 26.12.2013. V rámci rozhovoru bylo cílem zjistit, jak se ČTK postavila ke stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ a co ji k tomu vedlo.

V odpovědích Vavrušák sdělil, že na stránku podle něho upozornil zpravodajský portál Týden.cz. Samotná existence takové stránky ovšem ČTK nepřišla zajímavá: „Nepřišla, tedy jinými slovy – nevydali jsme zprávu pouze o tom, že existuje zmiňovaná stránka na Facebooku.“ Na otázku, jaký dojem stránka v redaktorech vzbudila, či došlo k pochopení toho, že má jít o trolling sdělil Vavrušák následující: „První dojem, pokud si to dobře vybavuji, byl ten, že jde o porušení osobnostních práv, jež fyzické osobě poskytují ochranu dle Listiny základních práv a svobod a příslušných zákonů, nebo dokonce (v případě prokázání, že tvrzení není pravdivé) o trestný čin.“ Následně se proto podle Vavrušáka snažila redakce kontaktovat přímo Zdeňka Svěráka s tím, že pokud by jeho vyjádření nesehnala nebo pokud by Svěrák nepodal trestní oznámení, o stránce jako takové by agentura neinformovala: „Myslím si, že jsme pana Svěráka kontaktovali a zeptali jsme se ho, zda o stránce ví a zda hodlá na věc reagovat. Je to běžný pracovní postup. To k čemu v ČTK směřujeme, o co usilujeme, je objektivita. Záměrně píšu, usilujeme, protože spor objektivit s neobjektivností je v novinářské práci trvale přítomen a univerzální řešení nemá. Promítá se v nejrůznějších rovinách - týká se proporcí zpravodajství (komu dát místo a komu nikoliv, komu více a komu méně), dilematu informovat - neinformovat (která zpráva je ke zveřejnění a která není), výběru faktů a jejich řazení, konkrétních formulací, použití backgroundu a mnoha dalšího.“ Fakt, že agentura neinformovala o facebookové stránce jako o produktu trollů tedy vysvětluje Vavrušák objektivitou, novinář by tedy podle něho neměl sám vyvozovat, jaká je motivace autorů stránky, ale podat recipientům fakta.

Server Novinky.cz

Šéfredaktor serveru Novinky.cz zaslal odpovědi prostřednictvím e-mailu 16.12.2013, cílem otázek bylo zjistit, jakých konkrétních pochybení se dopustila redakce v případě uveřejnění informace, že za stránkou „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ stál novinář Jiří X. Doležal. Z odpovědí vyplývá, že redakce zachytila informaci až v momentě, kdy o ní v souvislosti s trestním oznámením informovala ČTK: „V agenturním servisu ČTK se objevila informace o tom, že Zdeněk Svěrák

zvažuje trestní oznámení na neznámého pachatele kvůli facebookové stránce obviňující ho ze zneužívání dětí.“ Stěžejním faktorem, proč server následně informaci publikoval, byla podle Dušánka čtenářská atraktivnost a další zpravodajské hodnoty: „Zdeněk Svěrák je významná a respektovaná osobnost české kultury a bylo možné očekávat, že obvinění z tak závažného činu bude čtenáře zajímat. O panu Svěrákovi se navíc krátce před tím psalo také v souvislosti s jeho dalším možným soudním sporem s volebním hnutím Hlavu vzhůru o slogan Metelsku blesku.“ O chybném označení Jiřího X. Doležala za autora stránky redaktorem serveru hovoří Dušánek následovně: „Bohužel uvěřil a neověřil. Svou chybu si uvědomil, informaci stáhnul, ale než se stačil pustit do ověřování, ozval se pan Doležal, čímž bylo hned jasné, že šlo o mystifikaci.“ Na otázku, proč Novinky.cz nekontaktovaly přímo Jiřího X. Doležala přiznává Dušánek: „Byla to chyba.“ Dále uvádí, že po této chybě byla redakci zdůrazněna stávající pravidla: „Žádná nová opatření jsme nepřijímali, zdůraznili jsme znovu ta stávající, že informace se musí ověřovat. Shodou okolností chybu udělal redaktor, který se několik dní předtím zachoval přesně podle pravidel a na tiskovou zprávu, že Český rozhlas přejmenuje Zelenou vlnu kvůli Straně zelených, reagoval ověřovacím telefonátem do rozhlasu. Nikoli na číslo uvedené v podvržené zprávě. V případě pana Doležala ovšem selhal.“ Ohledně toho, jak redakce standardně řeší situaci, kdy v rámci informování pochybí, dodal Dušánek následující: „Reagujeme tak, jak se stalo v tomto případě - zprávu zachováme, ale informaci v ní opravíme, poškozenému i čtenářům se omluvíme. Zpráva zůstala na stejné pozici jako s chybou, takže si opravu s omluvou přečetlo několikánásobně více lidí než chybnou verzi.“

7.4.2 Kauza Infobaden: „Rath naletěl na článek o Drábkovi“

O rozhovory ohledně chybného obvinění Davida Ratha z nepochopení recesistického článku na Infobaden News byli požádáni šéfredaktor serveru iDnes.cz Michal Hanák, šéfredaktor serveru Lidovky.cz Radek Kedroň, šéfredaktor Parlamentních listů Marek Bláha a šéfredaktor serveru Blesk.cz Petr Konečný. Konečný a Bláha na opakované zaslání e-mailu nezareagovali, Michal Hanák souhlasil s rozhovorem po e-mailu, ovšem poté, co mu byly zaslány otázky, se na opakovanou žádost již neozval. Jediným, kdo zareagoval, je tak šéfredaktor serveru Lidovky.cz Radek Kedroň, který zaslal odpovědi na e-mail 16.12.2013. Vzhledem k tomu, že jde ovšem o případ z loňského roku, poskytnuté informace nejsou nijak přesvědčivé a nedá

se na nich stavět argumentace. Na otázku, jak se redakce serveru Lidovky.cz dostala k informaci, že David Rath měl naletět recesistům, odpověděl Kedroň následovně: „Omluvte mě, ten případ si už nepamatuji, je to rok a půl a od té době jsme vydali tisíce článků (každý den cca 100 textů) Podle textu jsme monitorovali idnes, jak je v textu řádně napsáno a zazdrojováno.“ Na otázku, zda tehdy redakce sama prověřila inkriminovaný facebookový profil nebo uveřejnila pouze informace z konkurenčního serveru Kedroň neznal odpověď: „To bohužel s takovým časovým odstupem nevím a nezjistím.“ Stejnou odpovědí následně reaguje i na další dílčí otázky (V momentě, kdy jste článek uveřejnili na svém webu, pokusili jste se už předtím skutečného Ratha kontaktovat?, Proč jste nepočkali s uveřejněním, dokud vám informace nepotvrdí skutečný David Rath?, Jak jste zjistili, že jeho facebookový profil je fiktivní?) Na závěrečnou otázku týkající se případu ohledně toho, z jakého důvodu nebylo v aktualizovaném znění článku uvedeno, že server původně pochybil a nechal se rovněž fiktivním profilem mystifikovat, uvedl Kedroň: „A nechali jsme se mystifikovat? Já jsem jiný článek o této věci na L.cz nenašel.“

7.4.3 Hřbitovní farmaření

O rozhovor k případu kolem tzv. hřbitovního farmaření byly požádány tři osoby – redaktorka týdeníku Respekt Kateřina Mázdrová, která je autorkou prvního rozhovoru s Janem Pospíšilem, šéfredaktor Blesku Petr Konečný a šéfredaktor Tn.cz Lubor Černošlák. Petr Konečný nereagoval na opakované zasílání žádosti, Lubor Černošlák souhlasil se zasláním otázek, nicméně po jejich zaslání se už dále po nové žádosti neozval. Jediná tak poskytla svůj pohled na případ mystifikace redaktorka Respektu Kateřina Mázdrová¹³², která zaslala odpovědi na dotazy 25.12.2013. O tzv. hřbitovním farmaření se dozvěděla díky Pospíšilovu článku v Sedmé generaci: „Upozornila mě kolegyně, že dostala tip od přítelkyně, bylo to někdy před Vánoce 2012 či po nich, šlo o Pospíšilův text pro Sedmou generaci. Poznamenala jsem si jako případný tip do rubriky Od věci, konzultovala jsem téma s šéfkou rubriky Od věci a šéfkou rubriky Trendy, která do budoucna chystala větší text o alternativách k zaběhnutému hřbitovnímu průmyslu, zda by ji to zajímalo. K tématu jsem se vrátila někdy ke konci února 2013, kdy jsem si vyžádala ze Sedmé generace kontakt na pana

¹³² Kateřina Mázdrová je mimochodem členkou redakce Respektu od dubna 1993, od roku 1994 je pak šéfkou vydání.

Pospíšila.“ Od počátku v ní příběh Jana Pospíšila nezbuzoval pochybnosti: „Pokud by vzbuzoval nějaké zásadní pochybnosti, šla bych od toho. Byl určitě bizarní, na druhou stranu jsem se setkala s většími „úlety“. Kontaktovala jsem pana Pospíšila s tím, že mě téma zajímá, ne kvůli senzačnosti, ale kvůli tomu, že by mohlo jít o rozpoutání širší debaty našeho vztahu k smrti a pozůstalým, ale hlavně širší debaty o hřbitovní lobby – a na tom jsme se beze zbytku shodli. Brala jsem to tak, že pan Pospíšil používá trochu divoké prostředky, nicméně s cílem rozčeřit stojaté vody. Mě osobně téma zajímalo proto, že mi krátce předtím zemřela po dlouhé nemoci sestra a velmi záhy švagr a zkušenost s pohřbivnictvím byla naprosto strašlivým zážitkem. Mým cílem nebylo pěstovat mrkev na sestřině hrobě, ale – jak píšu výše –, jako spouštěč debaty se mi to jevílo zajímavé.“ Téma si sama autorka následně údajně důkladně rešeršovala: „Článek v Sedmé generaci a následně komunikace s šéfredaktorem kvůli kontaktu na pana Pospíšila. Dále <http://www.barcampznojmo.cz/>. Dalším zdrojem byl http://bruntalsky.denik.cz/nazory_region/poznamka-mrkev-na-hrobe-jako-modni-trend-20130206.html (zamyšlení nad Pospíšilovým textem v Bruntálském deníku - pozn.aut.) plus další odkazy na Newtonu. Načetla jsem si diplomovou práci Blanky Dobešové Environmentální a společenské přínosy přírodního pohřbivnictví.“ O tom, že Pospíšil patří k recesistické iniciativě Žít Brno, která má k mystifikování velmi blízko ovšem Mázdrová nevěděla. „To bych si opravdu připadala jak blázen (tehdy, teď už nejspíš ne). To mám okamžitě, pokud je někdo z Brna, zjišťovat, jestli nepatří k ŽB? Mám zjišťovat i u vás, zda jste na Facebooku v přátelích ŽB? Či například jestli nechodíte s panem Pospíšilem, který akci připravil s cílem, abyste měla dobré střelivo do diplomky? To bych si připadala opravdu paranoidní. Jinak mi stačilo, co mi pan Pospíšil o sobě napsal, že je programátor atd. Nepsala jsem jeho šéfovi do práce, zda je to pravda.“ V momentě, kdy Kateřina Mázdrová komunikovala s Pospíšilem osobně, nic podle ní nenavštěvovala tomu, že by si Pospíšil své pěstování zeleniny na hrobě vymyslel. „Psali jsme si, asi dvakrát jsem schůzku v Brně kvůli nemoci odvolala. Nakonec jsme se sešli v Praze (měl tady nějakou přednášku na Malé Straně). Komunikace byla normální, připadal mi trochu jako suchar, ale rozhovor se protáhl na více než hodinu a bylo to zajímavé (přepis hodinového rozhovoru je cca kolem 24 tisíc znaků, do rubriky Od věci se použije maximálně 4 tisíce znaků, nahrávka je uchována). Pokud bych měla tehdy pochybnosti, rozhovor by nikdy nevyšel. Znovu upozorňuji, že pan Pospíšil věděl, proč se s ním scházím, že mě k tomu vedly i osobní důvody týkající

se smrti mé sestry. Myslím, že pokud by byl čestný muž, zastavil by to. Jinak si nemohu pomoci, ale dodnes jsem se nezbavila pachuť z toho, že nejen Respekt, ale i mě svým způsobem zneužil.“ Po rozhovoru už dále Kateřina Mázdrová informace poskytnuté Pospíšilem neověřovala, což dokládá logickým vysvětlením a vymezením rozhovoru jako žánru: „Terezo, rozhovor je svébytný žánr, určité věci musím vzít tak, jak mi je druhá strana podá. I druhá strana jde přece s kůží na trh. Proto dostává text před tím, než vyjde, k autorizaci. Pokud není mým úmyslem fakta překrucovat, musím věřit tomu, že fakta nepřekrucuje ani druhá strana. Pokud mám pochybnosti, snažím se pochybnosti ověřit. Pokud nejdou ověřit a pochybnosti trvají, tak text nevyjde. Novinář v rozhovoru není kádrovák. Co se týče pana Pospíšila, mohla jsem si jeho slova jet ověřit na onen hřbitov, to je pravda. Nicméně jsem mu důvěřovala. To, že akci údajně připravoval osm měsíců, jsem nemohla tušit, nevidím za vším spiknutí a nejsem policajt. Což ale není omluva.“ Z hlediska takřka neprůstřelné strategie, kterou Pospíšil zvolil pro mystifikaci, dodává Kateřina Mázdrová: „Pan Pospíšil dodnes nepřiznal, že jde o mystifikaci, mluvili jsme i s jeho otcem, jenž syna podržel. Následná korespondence byla únavná, nicméně trval i další týdny na svém a mystifikaci nepřiznal. Učinil i nabídku, že pošle fotky ze svého hřbitova, nakonec tak neučinil s tím, že odmítá neustálé útoky a debatu ukončuje (vše možno doložit e-mailovou korespondencí). Jediné přiznání nastalo na jakémsi večírku v Brně mé kolegyni, kdy se pan Pospíšil jemně řečeno ožral, následující den to ale odvolal. Dodnes jsem nepochopila, o co mu šlo. Smysl pro humor mám, ale tohle mě nějak mívá.“ V praktické části jsme rovněž popsali možnost ověřit si informace u autorky fotografií Kláry Volkové, kterými Pospíšil disponoval jako jediným důkazním materiálem, s Klárou Volkovou se nicméně Kateřina Mázdrová kontaktovala až v momentě, kdy rozhovor vyšel. „Ano, ale až po vyjití článku, chtěla se několikrát sejít, omlouvala se, že i ona byla do toho vtažena bez vlastního vědomí. Jinak když jsme se sešli s panem Pospíšilem v Praze, měl podmínku – s ohledem na jeho rodiče – že fotograf nebude jejich rodinnou zahrádku fotit, takže jsme se dohodli, že použijeme jako ilustrační fotky ty od Kláry. Na Kláru mi poskytl telefon a e-mail s tím, že je s ní v kontaktu a fotky pošle a můžeme je s jejím svolením otisknout.“ Následně pak téma samotné ani Pospíšilova interpretace nevzbudily v redakci žádné pochybnosti. Mázdrová v rozhovoru dále uvádí, že pokud by takové pochybnosti vznikly, rozhovor by nevyšel. O tom, že je Pospíšilova historka mystifikací se Kateřina Mázdrová dozvěděla v rámci diskuze na Facebooku. „Hned pondělní ráno

psali šéfredaktorovi lidé z Brna na Facebook. Já jsem kontaktovala pana Pospíšila, ten trval na svém, že je vše pravda a že jde o jakýsi boj mezi brněnskými znesvářenými spolky, iniciativami a hnutími. Tak vyznívala i následná korespondence od čtenářů do Respektu – nebylo z toho možné jednoznačně vyčíst, kdo mluví pravdu.“ O tom, zda mystifikační rozhovor mohl Respekt jakkoliv poškodit nebo médium znevážit v očích veřejnosti, říká Mázdrová: „Hodně lidí nemá Respekt rádo, takže takováto chyba je velmi zneužitelná. Ale jak se říká – kdo chce psa bít, hůl si vždy najde.“

7.5 Závěrečné shrnutí problematiky pronikání mystifikačních zpráv do zpravodajství médií

Z analýzy tří konkrétních případů vzešlo několik problematických aspektů, které mohou sehrávat výraznou roli v šíření mystifikačně-recesistických obsahů. A které zároveň ilustrují, jakých častých chyb se mediální pracovníci mohou při kontaktu s problematickými zdroji dopouštět.

V případě facebookové stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ je mystifikace jasným faktorem již od začátku. To, že informace obviňující Zdeňka Svěráka na stránce byly fiktivní, prohlédla média hned (nikdo neinformoval o tom, že by Zdeněk Svěrák mohl stát za znásilňováním dětí). Jako problematické se ovšem jeví další faktory – teprve až když média uchopila tuto stránku a začala o ní informovat (Sedmička.cz, Extra.cz), pronikly informace ze stránky do širšího veřejného povědomí. Média sama tedy vystavila samotného aktéra tomu, že se o stránce dozvědělo široké mediální publikum, pravděpodobně včetně samotného Zdeňka Svěráka. Jako problematický se rovněž jeví fakt, že z bližšího pohledu šlo o produkt internetové recese – trollingu, takto byl ovšem prezentován jen v jednom médiu (Novinky.cz), ostatní média uchopila tuto událost jako „útok“ a díky masivnímu informování byla schopna přesvědčit publikum o tom, že se jedná o skutečnou událost, která si zaslouží mediální pozornost. Proti tomu se nelze nijak negativně vymezit, zástupci médií totiž následně ponejvíce stavěli zprávu na fakt, že Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení a sami vyhodnotili, že v tomto případě už nejde o recesi, ale o porušení zákona. Dalším problematickým faktorem ve sledovaném případě bylo fiktivní autorství novináře Jiřího X. Doležala, o němž informovala hned dvě média (Novinky.cz a Prásk.tv).

V analyzovaném případě fiktivního facebookového profilu Davida Ratha, který se měl podle médií nachytat na recesistický server Infobaden News, lze rovněž najít

několik pochybení – novináři nekontaktovali přímo Davida Ratha, ale spolehli se na informace, které dohledali na Facebooku. Dalším aspektem je fakt, že jednotlivá média od sebe navzájem začala přebírat informace v tom duchu, že pokud jedno médium zaujímá na věc takové stanovisko, není zřejmě potřeba hledat dále vlastní pravdu, ale je možné s patřičným odkazem na původní zdroj, publikovat tytéž informace. Jako problematické se v tomto případě projeví i následné opravy fiktivních informací. Zatímco iDnes.cz zahrnul do aktualizovaného článku omluvu a přiznání, že pochybil, Lidovky.cz omluvu nepřipojily, Blesk.cz celý článek smazal bez vysvětlení, Parlamentní listy mají dokonce informace dodnes na svém webu.

V případě tzv. hřbitovního farmaření lze rovněž vidět několik chyb u různých médií, která o trendu informovala. Budeme-li hovořit o rozhovoru pro Respekt, je poměrně těžké, ba přímo nemožné soudit, zda a jakých chyb se jeho autorka dopustila. Jak sama uvádí, situaci se snažila důkladně rešeršovat, informace čerpala nejen od samotného Pospíšila, ale snažila se ověřit jejich fakticitu i v jeho blízkém okolí (u otce a u zaměstnavatele). Ani to ovšem nestačilo, aby se vyhnula své vlastní mystifikaci a nevydala rozhovor o smyšleném tématu. (Možné pochybení lze hledat v nekontaktování Kláry Volkové, která by možná byla tehdy schopna vyvrátit Pospíšilova tvrzení a jeho mystifikační záměr uvést na pravou míru.) U Blesku a jeho webu Blesk.cz bohužel nemáme k dispozici zpětnou vazbu, nicméně podle svědectví Pospíšila se můžeme domnívat, že se jeho redaktor sešel pouze s Pospíšilem a dále nepátral, zda je téma skutečným nebo vymyšleným. Jako problematické lze rovněž vidět používání fotografií Kláry Volkové bez uvedení jejího autorství. Server Tn.cz, který se odmítl k věci vyjadřovat, učinil tu primární chybu, že Pospíšila ani nekontaktoval, pouze převzal informace z Blesku a fakta tedy neověřil vůbec.

Z předchozího lze vysledovat následující problematické body novinářské praxe:

- (1) publikování neověřených informací,
- (2) přebírání témat od konkurenčních médií bez vlastního ověření,
- (3) nedostatečná rešerše tématu,
- (4) důvěra v informace na Facebooku,

(5) důvěra v jeden zdroj informací,

(6) problematické rámcování některých témat,

(7) problematické opravy chybných informací (mazání informací, nepřiznání vlastní viny, nedostatečná omluva, ponechání fakticky špatných informací).

Tyto aspekty samozřejmě nelze vztáhnout na všechna média a novináře a nelze s následujícími argumenty nikterak paušalizovat napříč českým mediálním spektrem, což ostatně ani kvůli zvolené metodě zpracování není úmyslem. Ilustrují ovšem dílčí problematiku, která souvisí s aktuálními trendy žurnalistické praxe a která se projevila na třech popsaných příkladech. Na základě těchto vyzorovaných problematických aspektů byly zástupcům všech médií angažovaných v rámci tří konkrétních případů položeny obecné otázky dotýkající se této problematiky a obecných principů, nastavených v rámci fungování redakce. K uvedené problematice se souhlasilo vyjádřit pouze šest zástupců sdělovacích prostředků – šéfredaktor serveru Extra.cz Pavel Novotný, šéfredaktor serveru Novinky.cz Vladimír Dušánek, šéfredaktor serveru Lidovky.cz Radek Kedroň, šéfredaktor týdeníku Týden.cz František Nachtiagall, šéfká vydání týdeníku Respekt Kateřina Mázdrová a šéfeditor ČTK Jan Vavrušák. Z jejich odpovědí pochopitelně nelze ustavovat jakýkoliv teoretický základ fungování českých médií ani vyvozovat závěry hypotéz, rozhodující ovšem je, že jejich výpovědi mohou posloužit jako alespoň částečný odraz současného fungování některých médií a toho, jak se potýkají s problematikou ověřování problematických zdrojů a problematikou fiktivních zpráv.

Jako jeden z faktorů ve třech případech bylo zjištěno **publikování informací bez jejich ověření** (to se projevilo jak v případě autorství fiktivní stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“, tak v případě fiktivního Davida Ratha, v jednom případě u trendu tzv. hřbitovního farmaření) Na otázku, jak ověřuje redakce informace, zda vždy ze dvou zdrojů, zodpověděli dotazovaní následovně:

Vladimír Dušánek: „Pokud jde o investigativní žurnalistiku, tak dva zdroje, pokud jde o běžné zpravodajství, tak důvěryhodný a zasvěcený zdroj - proč bychom hledali druhý zdroj ke zprávě o nehodě na dálnici, když nám to sdělila dálniční policie.“

Pavel Novotný: „, nechci odpovídat, protože vím, co bych napsat měl a jaká je realita. Každopádně důsledné musí být především vedení redakcí při vyžadování

dodržování těchto postupů a pak, a to už jsem zase někde, kde nechci, je přinejmenším dodržovat pravidlo dvou zdrojů tam, kde jsou pochybnosti. Takže vždy ne, to bych vám lhal a to nechci.“

František Nachtigall: „To je velmi jednoduchý, vždycky to máte mít ověřené ze dvou zdrojů. Taky záleží na prvním zdroji, když mi třeba něco řekne policejní prezident, předpokládám, že nesmí lhát a musí se chovat zodpovědně, tak já mám právo předpokládat, že to je pravda. Čili někdy stačí zdroj jeden.“

Radek Kedroň: „Ano. Nejen.“

Kateřina Mázdrová: „Pečlivá práce s informací s ověřenými nezávislými zdroji a následná velmi precizní editorská práce s textem.“

Jan Vavrušák: „Záleží případ od případu. ČTK se své informace, pokud je to možné, snaží opřít o více než jeden zdroj. Avšak tvrzení, že žádnou zprávu nelze publikovat, pokud není potvrzena ze dvou na sobě nezávislých zdrojů, nemá reálný podklad. Takové pravidlo ani existovat nemůže. Jsou typy zpráv, kdy dva nezávislé zdroje neexistují. Zpráva může být pravdivá, i když je zdroj jediný, a může být zcela mylná, i když jsou zdroje tři. Klíč není v počtu zdrojů, ale v jejich spolehlivosti. Pokud nás o demisi ministra informuje sám ministr nebo jeho mluvčí, nemusíme to za běžné politické situace na jiném místě prověřovat - pokud nás informuje jeho politický oponent, bylo by neověření trestuhodnou chybou. (...) S množstvím zdrojů se jistě věrohodnost informace zvyšuje, ale jen v omezené míře. Je-li nicméně informace, kterou jsme získali z jednoho zdroje, z jakýchkoli důvodů sporná, podezřelá nebo explozivní, je třeba ji před vydáním ověřit.“

Další obecný dotaz byl vznesen na fakt, jakým redakce pracuje, **aby se vyhnula publikování mystifikačního obsahu.**

Vladimír Dušánek: „Ověřování a hlavně používat zdravý rozum. Na většinu podvrhů jsme neskočili: TZ o oblíbenosti klientů thajských prostitutek, kterou rozeslala MfDnes, zpráva o romském pokladníkovi, zmíněné straně Martina Bursíka či Zelené vlně a řadě dalších, které jsme nepublikovali my ani nikdo jiný, tedy se o nich neví. Pak je tu samozřejmě chyba s panem Doležalem. Bohužel.“

Pavel Novotný: „ověřovat, vyhodnocovat primárně nikoli obsah informace ale především její původ, skutečně dodržovat pravidlo dvou a více zdrojů. Realita je samozřejmě jiná, mluvím o své práci a svého týmu, a tak svědomí čisté nemám. Sankce jsou tvrdé, ale času je málo.“

Radek Kedroň: „Ověřovat.“

František Nachtigall: „Redakční systém. Redaktor něco napíše, po něm to čte vedoucí jeho oddělení a poté ještě zástupce šéfredaktora. Takže problémy eliminujeme několikasupňovou kontrolou. Co se týká zdrojů, někdy nutíme redaktory dokonce na 3 zdroje. Po ČTK ale například obvykle neověřujeme, protože předpokládáme, že si je platíme za to, že ověřují za nás. Ty dezinformační kampaně se mimochodem znásobili, to se týká hlavně webu, který musí být rychlý, u časopisu se to nestává, protože tam máme na tu kontrolu a ověření týden.“

Kateřina Mázdrová: „Pečlivá práce s informací s ověřenými nezávislymi zdroji a následná velmi precizní editorská práce s textem.“

Jan Vavrušák: „Ověřování.“

Další možnou chybu v ověřování lze hledat v momentě, kdy médium přebírá informace od média konkurenčního. Vzhledem k tomu, že se všichni dotazovaní shodli na tom, že samozřejmě sledují konkurenci a čerpají inspiraci i informace od ní, bylo otázkou pro zástupce médií, **zda ještě ověřují informace, které přebírají právě od konkurenčních zdrojů.**

Vladimír Dušánek: „Snažíme se dostat ke zdrojům informace. Pokud to nejde, přebíráme ji s odvoláním na zdroj. S naší konkurencí máme i dohodnutou formu a rozsah citací tak, abychom se vzájemně nevykrádali.“

Pavel Novotný: „ (...) nespolehá na zdroje konkurence, ale ODKÁŽE na konkurenci a její zdroje.. je to alibistické, ale v mém segmentu většinou nejefektivnější, není čas a hlavně, proč to ověřovat, když primárně potřebuji prodat text, a ne přesně někoho informovat. Na druhém konci není inženýr chemie, je tam závozník, co si listuje v chytrém mobilu během svačinky...tomu stačí kozy a mičuda, on i tuší, že ho lakuju, ale stejně se vrátí.. narozdíl od chemika..“

Radek Kedroň: „Ne vždy. Viz případ Rath.“

František Nachtigall: „Případ od případu. Pokud například iDnes.cz, jako renomovaný zpravodajský server zveřejní rozhovor s prezidentem, nepředpokládáme, že by si jej vymyslel. Když iDnes něco vypustí a má k tomu fotku. Předpokládám, že si to nevymyslel. To samý, pokud cituje nějakou osobnost, například ministra, pak taky předpokládám, že s ním mluvili a my mu nemusíme volat znovu. Pokud se naopak odkazuje na blízké zdroje, pak podle zajímavosti ověřuju sám a čekám, co se dozvím. Nebo pokud má iDnes například informaci o tom, že zemřel předseda vlády, tak to

vydám s tím, že o tom informuje iDnes s dovětkem, že sháním další podrobnosti. (...) A myslím, že Týden.cz je nejkonzervativnější médium, protože my dbáme na to, abychom vždy zveřejnili, kdo informaci přinesl jako první.“

Kateřina Mázdrová: „Respekt témata zpracovává vlastním způsobem.“

Jan Vavrušák: „Platí pravidlo, že i při monitoringu informací vždy ověřujeme. Pokud to není možné, například s ohledem na to, že je noc, pak informaci ověříme, jakmile to možné je.“

Zástupci se rovněž (až na výjimku Kateřiny Mázdrové, která sama nemá účet na Facebooku) shodli na tom, že redakce považují Facebook za jeden z možných zdrojů informací a běžně z něho čerpají¹³³. Byla jim proto kladena otázka, **zda informace z Facebooku ověřují ještě telefonicky nebo zda se spoléhají primárně na informace, které na Facebooku najdou**. A zároveň, zda se spoléhají na informace, které do redakce přijdou **e-mailem nebo sms zprávou**, nebo zda je ověřují ještě telefonicky, popřípadě osobně.

Vladimír Dušánek: „U sociálních sítí by to tak mělo být (vzhledem k výše uvedenému, musím psát by mělo), jiné je to u TZ. Tam je to případ od případu. TZ dostáváme stále od stejných zdrojů, takže pokud v nich není podezřelá informace (nebo jiný email, úprava, styl apod.), která jde proti smyslu dosavadním třeba postojům (třeba strany nebo politika) tak jim důvěřujeme.“

Pavel Novotný: „samozřejmě. Nesmím udělat chybu, bývají draze vykoupené. Oproti obecnému názoru (bulvár lže), v reálu bulvár nesmí zalhat, zejména v poslední době hodně legislativně přitvrdilo. Nafukují, přeháním atd, ale nesmím si vymýšlet a někomu tím způsobit újmu, vyloučeno. Zejména u tak sledovaného média. Okamžitě přijde reakce a mimosoudní vyrovnání bývají drahá. Víím, že to zní nedůvěryhodně, ale je to tak.“

Radek Kedroň: „Snažíme se.“

František Nachtigall: „Každou informaci, u které si nejsme jisti, se snažíme ověřit. Třeba teď si vzpomínám na případ té Zelené vlny, takže jsme zavolali přímo do rozhlasu, kde to vyvrátili (do redakcí byl v polovině října rozeslán fiktivní email s informací, že Český rozhlas mění jméno pořadu Zelená vlna, protože před volbami

¹³³ V této souvislosti například Pavel Novotný poznamenal: „**Velmi často.. nejen že sledujeme osoby, my i vytváříme falešné profily, vydáváme se za jiné lidi, vlámáváme se celebritám do... ale nic, hihi.. Mimochodem, slovo "Facebook" v titulku navyšuje čtenost článku až o čtvrtinu! To mluví za vše. FB je fenomén a my fenomény rádi...**“

údajně nadržuje Straně Zelených – pozn.aut.). Tady je zase důležitý selský rozum a typ informace. Když vám přijde třeba mail z Hradu, že Mynář byl odvolán z funkce, protože neprošel prověrkou, tak se to dá tak nějak předpokládat, navíc ten mail má stejnou strukturu jako vždycky. Takže to dáte a pak sháníte reakci Mynáře. Ale dáte to, protože nepředpokládáte, že je to fake. Když tam bude napsáno, že prezident republiky oznamuje, že abdikuje, tak to nepředpokládáte a než to vydáte, tak tam budete volat. Čili řídíme se selským rozumem, ale netvrdím, že se někdy nemůže stát chyba.“

Kateřina Mázdrová: „TZ zpráv a jiných informací chodí do Respektu denně desítky, jak to myslíte, jestli se ještě ověřují, když přijdou? Jsou to jen inspirační zdroje, se kterými se pracuje či nepracuje dál.“

Jan Vavrušák: „Spolehlivost a přesnost je klíčovým atributem zpravodajství ČTK a ověřování naprosto nezbytnou součástí práce redaktora. Každá drobná chyba může být použita k tomu, aby zpochybnila věrohodnost dotyčného redaktora nebo celé agentury, a tím znehodnotila práci všech ostatních. Platí dokonce zásada, že spolehlivost má přednost před rychlostí. Z pravidel bych snad zmínil to, že ke každému novému zdroji přistupujeme jako k neznámému. Proto ho musíme považovat za podezřelý jak při vytěžování informací, tak i případného backgroundu. Stejně jako telefonát, fax nebo e-mail neznámého informátora je třeba považovat za podezřelý, přistupujeme se stejnou opatrností k sociálním sítím. ČTK třeba získala ostruhy, když za pomoci zpravodaje popřela zprávu, že americký herec a režisér Woody Allen bude hrát v jednom českém divadle. Patrně nebudeme volat zpět kvůli e-mailu, který přišel z mnohokrát ověřené adresy třeba politické kanceláře, ale pokud přijde informace z nového zdroje nebo je to informace překvapivá, nečekaná je nutno ji ověřit. Redaktoři ČTK pamatují na to, že třeba e-mailovou adresu je velmi snadné padělat. Automaticky považujeme za méně spolehlivé e-maily odeslané z tzv. freemailových adres. Jakékoli podezření znamená, že je zprávu nutno obratem ověřit, například telefonem. Problematickým zdrojem je internet. S informacemi z globální sítě zacházíme v přísné závislosti na hodnověrnosti zdroje. Je-li jím osvědčená informační služba (vládní server, informační stránky zavedených médií, sportovních klubů, PR agentur či finančních služeb), pak lze internet jako zdroj použít s příslušným odvoláním.“

Další otázka mířila na moment, kdy média zjistí, že byla mystifikována, z hlediska etických principů je správné uveřejnit opravu, zástupci médií proto byli dotazováni na **pravidla, která dodržují v momentě, kdy jejich médium chybuje.**

Vladimír Dušánek: „Reagujeme tak, jak se stalo v tomto případě - zprávu zachováme, ale informaci v ní opravíme, poškozenému i čtenářům se omluvíme. Zpráva zůstala na stejné pozici jako s chybou, takže si opravu s omluvou přečetlo několikanásobně více lidí než chybnou verzi.“

Pavel Novotný: „faktická chyba se samozřejmě opraví, fatálka se řeší smazáním, ale to co nerad přiznávám je, že v tomto případě, kdy vím, že je to fake a že si to tutově někdo odsere ale já to nebudu, protože se pohybuji na hraně, ale v zákonném rozhraní, s tím ČLÁNKEM NEUDEĽÁM NIC. Protože já tam píšu, že to je útok na Svěráka, že na netu něco je..... Já vím od začátku, že to je jinak, ale mě to nezajímá, mě zajímá jen čtenost a eliminace rizika vystavení se problémům s tiskovým zákonem.“

Radek Kedroň: „Opět: záleží na povaze textu. Několikrát jsme se omluvili, několikrát jsme upřesňovali informace obsažené v textu.“

František Nachtigall: „V takovém případě hledáme vždy co nejčistší a nejlepší řešení, tak abychom napravili danou chybu. Tedy od omluvy, až po stažení článku. Vždy záleží na konkrétní situaci a na typu média. Týden si nemůže dovolit, aby se o něm říkalo, že lže, jde o seriózní časopis, který musí mít váhu, takže se vždy snažíme docílit nápravy co nejefektivnějším způsobem. Paradoxně nejčastěji se tak děje v ekonomické redakci, tam se ozve víc poškozených než v bulváru, kde jsem předtím dělal 10 let. Nejčastěji se ozývají ne s tím, že bychom udělali chybu, ale že nám tam třeba něco chybí, takže to na jejich žádost doplníme. A otiskneme to v dalším nejbližším čísle. (Co se týká mazání) To záleží, problémem totiž je, že fungují vyhledávače, z nichž to nejde odstranit, my odstraníme ten původní text a na tom googlu bohužel zůstane ten titulěk a ty první tři řádky, v nichž třeba může zrovna být chyba. Pak vás to může prokliknout buď na prázdnou stránku, když to smažeme, nebo na nový článek s omluvou. To je technický problém a my to neumíme prostě odstranit bez pomoci googlu a ti se leckdy ozvou až po dvou měsících. Ale co se týká omluvy, tak ano, přejímáme zodpovědnost a omlouváme se, že jsme podlehlí špatnému zdroji.“

Kateřina Mázdrová: „Pokud uděláme chybu, uveřejňujeme v printu opravy. Pokud zjistíme, že téma je mystifikací, tak nevyjde. Na webu opravujeme rovnou. Na iPadu a Kindlu již není zpětná oprava možná.“

Jan Vavrušák: „ČTK opravuje chyby ve svých servisech nebo internetových stránkách co nejdříve poté, co se o nich dozví. Redaktoři musejí upozornit na chybu nebo na podezření na chybu nejen ve své vlastní vydané zprávě, audio, fotografii,

grafice nebo videu, ale i v práci kolegů. Jde o důvěryhodnost celé firmy. Ani ve světě neexistuje agentura, která by vysílala servis absolutně čistý z gramatického i faktografického hlediska, neexistuje agentura, která by nevyslala zprávu či fotografii do okruhu omylem či prostě nepustila zprávu, kterou by pak bylo třeba zlikvidovat jako mylnou. Opravena musí být každá chyba, která se ve zpravodajském servisu objeví. Důležitou zásadou při tvorbě oprav je upřímnost. Nesnažíme se odběratele obelhat a zakrývat vlastní chyby. Pokud jsme dospěli k závěru, že pouhá oprava není možná, použijeme místo ní STORNO. To platí zejména v případech, kdy je chybná celá zpráva nebo kdy vyjde omylem. Drtivá většina oprav, které v ČTK vycházejí, se týká informací vyslaných týž den. Oprava má svá pravidla. Má stejnou prioritu a klíčová slova jako zpráva, fotografie či třeba audio, které opravuje.“

V závěru byla zástupcům médií položena otázka, **co podle nich může za poměrně časté proskování mystifikačních zpráv do médií nejvíce.**

Vladimír Dušánek: „Vzhledem k množství podvrhů si nemyslím, že by to bylo „často“. Zaznamenal jsem jen případy zmíněné v odpovědi na otázku 12. Ale možné je, že nevím o všech. Určitě je to částečně způsobeno rychlostí a nepochybně chybou s neověřováním.“

Pavel Novotný: „protože ti, kteří je vyžadují, nereagují odklonem k jinému médiu, jim nevadí, že přeháníme, nebo že, to možná mohlo být jinak, bulvár je zábava na pět minut, ne na pět hodin, a tomu odpovídá obsah a jeho kvalita. Základem je reflektovat nálady čtenáře a jeho preference a ty jsou dost povrchní, přinejmenším v mém segmentu. Navíc tvrdím, že fiktivních informací tolik není. Spíš umělých senzací, spekulací atd.. Ono když se to napíše dobře, není úplně fiktivní, tedy lživé, skoro nic. Tedy je, ale nikdo mě za to nemůže potrestat a ještě to čtenáři nevadí, ba co víc, uspokojí ho to. Tak proč se trápit.“

Radek Kedroň: „Tlak na neustálé šetření, z čehož plyne nedostatek kvalifikovaných novinářů.“

František Nachtigall: „Podle mě jde o kombinaci několika faktorů, zaprvé autoři těch mystifikačních zpráv vynalézají pořád lepší způsoby, jak se do médií dostat. Zadruhé jde o problém, který se týká hlavně webů, protože pracují rychle a potřebují vydávat dříve než konkurence, my třeba za den vydáme až 150 zpráv. Konkurence nás žene k tomu, že musíme vydávat denně tuny. A problém je ten, že nejsou peníze, tím pádem není dostatek personálu, který by s tím pracoval. Není dost kvalitních a

vychovaných novinářů, kteří by měli čas ověřovat všechno, my si to prostě finančně nemůžeme dovolit.“

Kateřina Mázdrová: „Co myslíte tím poměrně často? Jinak je pravda, že fáma je nejstarší médium (viz můj rozhovor <http://respekt.ihned.cz/c1-51264920-fama-je-nejstarsi-medium>). A pravda taky je, že na webu se dost opisuje.“

Jan Vavrušák: „Nevím, co považujete za „poměrně často“, nemám k dispozici statistiku, abych si mohl udělat obrázek. Byl bych také dalek zobecňování, že ve všech médiích je na vině jediná příčina. Z vlastní zkušenosti si snad ale mohu dovolit říci, že u těch pár případů, které znám, šlo vždy o chybu redaktora.“

Sonda do fungování vybraných redakcí poskytuje alespoň částečný nástin situace. Vzhledem k nesourodosti vybraných médií (jejich zaměření i typ) ovšem není možné jednoduše shrnout aspekty, které doprovází problematické chování jednotlivých médií. V otázce ověřování informací se všichni zástupci vybraných médií shodují na tom, že se snaží dodržovat pravidlo dvou zdrojů, někdy nutí novináře dokonce do tří zdrojů, jindy přiznávají, že pro určité téma stačí spoléhat se na zdroj jeden. Jako pravidla k vyvarování se publikování mystifikačních zpráv uvádí vybraní zástupci používání zdravého rozumu, správně nastavený redakční systém, kdy informace prochází přes několik mediálních pracovníků, a důkladné ověřování z několika nezávislých zdrojů. V navazující otázce na přebírání informací z konkurenčních zdrojů se vybraní zástupci rozcházejí, někteří hovoří o tom, že se vždy snaží kontaktovat zdroj informace sami, jiní, že pokud jde o jimi respektovaný mediální zdroj, publikují informaci s patřičným odvoláním na konkurenční médium. A i zde připouští, že v případě odvolání se na druhý mediální zdroj může dojít k pochybení. Co se týká ověřování informací nalezených na sociálních sítích, popřípadě těch, které přijdou do redakce e-mailem nebo sms zprávou, i zde jsou stanoviska jednotlivých zástupců různá a obvykle samozřejmě záleží na konkrétním případě. Jedním z přístupů (překvapivě bulvárního webu) je každé ověřování takové informace, dalším pohledem je specifikum konkrétního zdroje – pokud jde o zdroj pravidelný a důvěryhodný, informaci není nutné dále ověřovat, rovněž ovšem záleží na charakteru informace a její pravděpodobnosti. V jedné odpovědi se pak lze setkat s tím názorem, že tiskové zprávy jsou pouhou inspirací a je nutná následná další práce s informacemi v ní zmíněnými (jde o případ Respektu, který se ostatním médiím vymyká tím, že jde o tištěný týdeník, který pochopitelně nepodléhá akcentu na rychlost publikování a zároveň vyhledává specifická

témata než běžnou zpravodajskou agendu) Co se týká chování médií v momentě, kdy zjistí v publikovaných informacích chybu, všichni zástupci se shodli na opravě, smazání špatné informace a omluvě. Poměrně zajímavé je pak závěrečné shrnutí problematiky – tedy důvody, proč do médií nejčastěji pronikají mystifikační informace. Jako možné důvody uvádí sami zástupci médií nutnou rychlost, nedostatečné ověřování, publikum, kterému mystifikační obsah nevadí, nedostatek peněz a z něho vycházející malé množství kvalifikovaných novinářů, konkurenční tlak, akcent na množství vydaných zpráv, nové, důmyslnější metody mystifikátorů, nedostatek personálu a opisování na webu.

Primárním cílem této práce mělo být potvrzení či vyvrácení dvou stěžejních hypotéz: (1) pro některá česká média a novináře není samozřejmostí dodržovat základní normativní a etické požadavky na celé odvětví i profesi, a že (2) některá média nezajišťují recipientům objektivní zpravodajský servis a publikují informace bez ověření. Po podrobném popsání problematiky, ukázce tří konkrétních případů a následných zhodnocení ze strany zástupců některých českých médií lze konstatovat, že věrohodné a obecně platné potvrzení takto formulovaných hypotéz není možné. Navzdory tomu, že jsme si ukázali několik konkrétních příkladů, u nichž k pochybením, nedodržení základních normativních požadavků na profesi, nezajištění objektivního zpravodajského servisu a publikování informací bez ověření, skutečně došlo, není možné jakkoliv paušalizovat a vztahovat platnost hypotéz na všechna média globálně, ani na média jednotlivá. Průnik recesisticky-mystifikačních informací do mediálních obsahů proto můžeme vysvětlit individuálními pochybeními, za nimiž může stát například tlak na rychlost publikování informací, nedostatečná kvalifikace novinářů, nedostatečné ověřování, neopatrná důvěra v problematické zdroje nebo přebírání obsahů z jiných médií.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo na třech konkrétních příkladech zhodnotit problematiku pronikání mystifikačně-recesistických obsahů do zpravodajství mainstreamových médií a ukázat tak, jakými způsoby mohou fiktivní obsahy do médií proniknout.

V teoretické části této práce byly vymezeny základní pojmy, vztahující se k problematice této diplomové práce. Jako jeden z aspektů, který může do značné míry ovlivňovat rychlejší šíření mystifikačních zpráv, byl zmíněn koncept nových médií, který v dnešní době mystifikačním obsahům dodává zcela nový rozměr, daný zejména možnostmi jejich rychlejšího a efektivnějšího šíření. V této souvislosti je nutné zmínit zejména fakt, že nová média a sociální sítě představují platformu, na níž se střetávají mainstreamová média, která zde mimo jiné hledají zdroje svých informací, na straně druhé pak běžní uživatelé, kteří mohou volně vytvářet obsahy, jež se mohou pro novináře takovým zdrojem stát. S teoretickým ukotvením problematiky souvisí i teorie výběru zdrojů, zpravodajských hodnot a gatekeepingu, které pomáhají alespoň částečně pochopit, jaká motivace vede novináře k výběru zdrojů a informací, jež se rozhodnou publikovat. Nutné bylo rovněž akcentovat, jaké nároky jsou kladeny na novinářskou profesi, ať už z hlediska normativního či etického. Na příkladech etického kodexu bylo poukázáno, že jedním ze stěžejních úkolů této profese je předkládat publiku pravdivé a důsledně ověřené informace, které mohou jako jediné zajistit důvěryhodnost a serióznost médií. Teoretické rozhraní dále rovněž vymezuje pojem mystifikace a pojmy k němu přiřazené, které mohou někdy být za mystifikaci nesprávně zaměňovány. Následně pak popisuje teoretické a historické vymezení pojmu recese, s nímž je dále operováno v praktické části.

Praktická část diplomové práce byla rozdělena na dvě části. První část je nutná pro nastolení hlubšího kontextu, v němž se následně pohybuje praktická rovina této práce. Hlubší kontext je zacílen zejména na představení různých typů recesisticko-mystifikačních obsahů, s nimiž je dnes možné se setkat nejen na internetu. To, jakými způsoby se může projevovat specifická internetová recese, totiž umožňuje pochopit rozhraní mezi těmi, kteří ji umí přijmout a těmi, kteří ji nechápou. Na základě zmíněných recesistických projevů – trollingu, fake news a recesistko-mystifikačních webů lze konstatovat, že pojem recese nabývá stále radikálnějších podob humoru. A tento humor může být proto stále méně rozpoznatelný či akceptovatelný širší veřejností,

což se ostatně stává jeho samotnou podstatou. V případě trollingu jde konkrétně o recesi, která spočívá v nastolování kontroverzních, leckdy za hranice etiky jdoucích témat, a primární motivací je vyprovokovat ty, kteří uvěří skutečnosti, že autor takové recese míní svá tvrzení vážně. Koncept fake news v takové podobě, v jaké byl nastolen v praktické části na konkrétních příkladech, paroduje klasické novinářské postupy, rovněž je ale jeho nejsilnější motivací mystifikovat ty, kteří nerozpoznají onu hranici mezi recesí a realitou. Další projekty, které pak byly představeny v rámci této části, se opět soustředí na matení dílčí části publika, která neunese subjektivní hranici humoru. Primární podstatou recese se tedy stává samotná mystifikace, ať už širšího či úzce zacíleného publika. Nutné je rovněž zmínit fakt, že taková recese obvykle nemusí mít hlubší motivaci, autorům nemusí nutně jít o manipulování veřejností, o prosazování hlubších hodnot nebo vymezování se vůči společenským hodnotám. Slovníkem internetové generace bychom takové jednání mohli popsat větou „I did it for the lulz.“, v překladu míněno jako „Udělal jsem to jen tak pro zábavu.“, tedy pro vlastní pobavení, umocněné možností mystifikovat a navodit tak pomyslnou hranici mezi chápajícími a nechápajícími subjekty. Právě takový typ recese a mystifikace v jednom zároveň může vzbuzovat pozornost médií, a to zejména v případech, kdy samotný novinář nepochopí, že se autorům jedná o pouhou recesi, nebo v případech, kdy taková recese přeteče pomyslné hranice zažitých subjektivních společenských zvyklostí chápání humoru. Poté může být obvykle (a dokládají to případy trollích stránek nebo sporných recesistických webů) uchopena jako vážná věc, která má za cíl kontroverzně útočit, v celkovém kontextu pak ovšem nevyzní, že je samotnými autory pojímána recesivně.

V druhé fázi praktické části pak byly sledovány konkrétní příklady recesisticky-mystifikačních projektů, které vzbudily pozornost novinářů a médií, a byly mediálnímu publiku prezentovány jako skutečné. Prvním rozebíraným případem byla facebooková stránka „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“, v rámci jejíhož mediálního uchopení a následné prezentace můžeme hovořit o mystifikování na dvou úrovních – motivační a faktické. Nutné je připomenout, že stránka byla projektem trollů a v rámci jejího charakteru můžeme hovořit o jasných důkazech, které tomu od začátku nasvědčovaly. Média sice od počátku pochopila, že informace na stránce nejsou skutečné, nicméně způsob, jakým o nich ve většině případů informovala, se může z úhlu pohledu této diplomové práce jevit poměrně problematickým. Sporné bylo uchopení stránky dvěma (bulvárními) servery – Extra.cz a Sedmička.cz, které informovaly o pouhé existenci stránky, bez

jakékoliv návaznosti na vyjádření aktérů. Zástupci obou médií následně prohlásili, že taková stránka byla v médiích prezentována z toho důvodu, že měla potenciál zaujmout čtenáře a slibovala vysokou čtenost. Informování o stránce jako o útoku na Zdeňka Svěráka tak naznačuje jistý alibismus na straně těchto dvou médií. Další mediální výstupy přišly v momentě, kdy o stránce informovala agentura ČTK, ovšem již s vyjádřením Zdeňka Svěráka, článek proto stavěla na základě trestního oznámení, které Svěrák v souvislosti se stránkou podal, takovému přístupu se nedá nic vytknout, zvláště pak za předpokladu, že byl zástupcem ČTK zastřešen objektivitou a faktem, že by média neměla sama určovat, jaká byla motivace autorů stránky, ale podat objektivní fakta. I další zástupci médií, která následně informace převzala od ČTK, uvádí, že nemohla přistoupit na fakt, že se jedná o recesi, protože z jejich subjektivního úhlu pohledu už o recesi nešlo, a zmiňovat širší kontext, v němž by bylo možné jen naznačit, že se jedná o specifickou internetovou zábavu, by znamenalo souhlasit s tím, že o zábavu šlo. Z hlediska kontextuálního lze ovšem namítnout, že prezentace stránky coby vážného útoku na osobu Svěráka mohla mít za následek rozšíření všeobecného povědomí o tom, že „Zdeněk Svěrák možná mohl někoho znásilnit“ nebo že někdo cíleně útočí na jeho osobu s motivací poškodit ho. Na místě je tedy otázka – zda média sama tak intenzivním informováním nepodnítila všeobecné povědomí o stránce a nezavdala možným pochybnostem na straně publika. A zda média sama nepřisoudila pochybné stránce většího smyslu, než jí přisoudili sami autoři. V rámci případu se rovněž vyskytla mystifikace faktická, tedy uvedení Jiřího X. Doležala jako autora inkriminované stránky. Tuto mystifikaci následně převzala dvě média (Novinky.cz a Prásk.tv), která se dopustila chybného ověření informací u samotného Doležala.

Následně byl hodnocen případ falešného facebookového profilu Davida Ratha, na němž se fiktivní Rath rozhořčil nad článkem z recesisticky-mystifikačního webu Infobaden News (jehož autoři fiktivním profilem disponují). Faktu, že Rath byl mystifikován recesisty, věnovala pozornost hned čtyři online média (iDnes.cz, Lidovky.cz, Parlamentní listy a Blesk.cz), která se dopustila chyby v ověřování informací a podlehla důvěře v informace na Facebooku.

Poslední případ velmi specifické mystifikace byl prezentován případem tzv. hřbitovního farmaření, tedy článku Jana Pospíšila, který byl původně publikován na webu ekologického časopisu Sedmá generace, a v němž si autor vymyslel údajný světový trend pěstování zeleniny na hrobě svých předků. První o údajném trendu

informoval Krnovský deník ve formě zamyšlení. Následně přinesl rozhovor s Pospíšilem týdeník Respekt, nutno ovšem zmínit, že autorka rozhovoru byla Pospíšilem mystifikována tváří v tvář a vzhledem k tomu, že sama potvrdila, že se snažila situaci rešeršovat z více zdrojů, není zcela lehké hledat její vlastní vinu. Po tomto rozhovoru byly následně uveřejněny i články o tématu deníkem Blesk a jeho webovou mutací a serverem Tn.cz. Navzdory tomu, že se redaktor Blesku s Pospíšilem rovněž sešel, i on se nechal mystifikovat. Tn.cz pak pouze převzal informace dodané Bleskem. Následná konfrontace zúčastněných stran (bohužel ne těch mediálních aktérů, kteří se k chybování odmítli vyjádřit) je pak uvedena v dílčích rozhovorech, kde jednotlivé strany odhalují své vnímání situace kolem jednotlivých případů.

Z těchto tří příkladů byly následně vyvozeny sporné aspekty novinářské profese, které mohou souviset s pronikáním mystifikačních informací do médií: nedostatečná rešerše tématu, přebírání témat od konkurenčních médií bez vlastního ověření, důvěra v informace na Facebooku, důvěra v jeden zdroj informací, publikování neověřených informací, problematické rámcování mystifikačních témat a k nim se vztahující problematické opravy chybných sdělení. Tato zjištění byla následně konzultována se šesti zástupci médií, aby osobně zhodnotili, do jaké míry se podobná pochybení mohou týkat i jejich redakcí. Kladeny byly následující otázky: „Jaký systém ověřování funguje v redakci?“, „Jaký systém je v redakci nastaven, aby se vyhnula publikování mystifikačních obsahů?“, „Zda informace, které redakce přebírá od konkurenčního média, jsou dále ověřovány či zda se spoléhá na zdroje konkurenčního média?“, „Jak média ověřují informace z Facebooku a ze zdrojů jako je e-mail nebo sms zpráva?“, „Jaký systém oprav funguje v redakci v momentě, kdy se dozví, že v rámci informování chybovala?“ a „Co může za pronikání mystifikačních zpráv do médií nejvíce?“. Z hlediska prvních pěti otázek nebyla vyzkoumána žádná závažná pochybení na straně médií, neboť v teoretické rovině se všichni shodli na dodržování pravidel, která vedou k co nejefektivnějšímu plnění novinářské profese a dodržování principů, které mají za cíl zprostředkovávat veřejnosti pouze pravdivé a ověřené informace. Zároveň se ovšem můžeme shodnout na faktu, že se může stát, že novinář či redakce nemusí všechny principy dodržet, jak se ostatně ukázalo ve třech zkoumaných příkladech. Za hlavní důvody, proč k takové chybě může dojít, považují zástupci médií následující aspekty: přílišný akcent na rychlost publikování (to se týká zejména online médií), nedostatečné ověřování, publikum, kterému mystifikační obsah nevadí, konkurenční tlak, akcent na

množství vydaných zpráv, nové, důmyslnější metody mystifikátorů, opisování na webu a nedostatek peněz a z něho vycházející malé množství kvalifikovaných novinářů.

Původní hypotézy, s nimiž bylo operováno v rámci tezí, je tedy poměrně těžké potvrdit či vyvrátit. Za předpokladu, že je potvrdíme, vystavujeme česká média neadekvátnímu paušalizování, které je naprosto nepřijatelné. Za předpokladu, že je vyvrátíme, zpochybníme tři konkrétní příklady, které skutečně publikování neověřených informací a nezajištění objektivního servisu dokládají. Lze tedy konstatovat, že hypotézy výzkumu byly de facto od počátku sporně nastavené a nebylo možné objektivní cestou ověřit jejich platnost. To ovšem neubírá na vážnosti poznatkům a výpovědím, které byly v této diplomové práci zformulovány.

Summary

This diploma thesis deals with the problematic of the journalistic profession on the example of the penetration of mystifying pranks to the mainstream media and illustrates which mistakes on the media side can lead to the blending of the real and fictitious content.

The theoretical part of the thesis describes the main concepts which are relevant to the topic of the thesis. First of all it deals with the main concepts of new media – which facilitates the possibilities for the authors of mystifying pranks to spread much more quickly and among more people. Moreover the theoretical part briefly introduces the theories of news sources, gatekeeping and news sources. It also deals with the theories of the normative, professional and ethical standards and shows which are the main tasks that are associated with journalistic profession. Eventually, the theoretical part summarizes the terms „mystification“ and „humor“ and briefly outlines their history and forms.

The practical part is divided into two sections. The first one defines various forms of mystification content available especially on internet platform, such as trolling, the fake news concept and mystifying websites. The main characteristic they have in common is the specific level of humor they are based on and which is in the same moment imaginary dividing boundary between those who can accept the fact that this mystification is ment as a form of humor and those who are not able to accept this level of humor. The base of such pranks stands then on the mystification of those who can not accept this hardly distinguishable level of humor. The research section of the practical

part focuses on three concrete examples of mystification which were problematically grabbed by journalists and presented to media audience as real events. First example shows how media presented trolling Facebook site „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“, mainly the semantic level of the dispute and factual mystification. The second example illustrates mistake of journalists in case of informing about fake Facebook account considered to be the real one. The third example shows the mystification of the journalists face to face. As the most problematic aspects of journalistic profession were according to these three analysed cases evaluated – insufficient research, trust in information on Facebook, trust in one source, problematic framing of specific topics, taking topics from competitive media and problematic corrections of the mistakes. Some of these problematic aspects were therefore consulted with the representatives of participating media who were asked about methods set in their newsroom which should help them to avoid publishing the mystifying content. All of them confirmed they try to follow the rules of their profession and if the mistake occurs, it is caused by the emphasis on speed, insufficient verification of information, competitive pressure, audience which does not mind, new, more effective methods of mystifiers, copying from the competitive media and the lack of money which causes the lack of qualified journalists.

Použitá literatura

- ALLAN, Stuart. *Online news: journalism and the internet*. 1. vyd. Maidenhead: Open University Press, 2006. 216 s. ISBN 978-0335221219.
- BOORSTIN, Daniel J. *The Image. A Guide to Pseudo-events in America*. New York: Vintage Books, 1992. ISBN: 0-679-74180-1
- BOR, Vladimír. *Recese*. Praha a Litomyšl.: Paseka, 1993.
- BORECKÝ, Vladimír. *Teorie komiky*. Vyd. 1. Praha: Hynek, 2000. 210 s. ISBN 80-86202-65-8.
- BURTON, Graeme a Jan JIRÁK. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister & Principal, 1997. ISBN 80-85947-67-6
- ČERMÁK, Miloš. *Nová média. Úvod a stručná historie*. In: OSVALDOVÁ, Barbora, TEJKALOVÁ, Alice. *Žurnalistika v informační společnosti: digitalizace a internetizace žurnalistiky*. Editor Barbora Osvaldová, Alice Němcová Tejkalová. Praha: Karolinum, 2009. s.7 – 41. ISBN 978-80-246-1684
- GANE, Nicholas a David BEER. *New media: The Key Concepts*. New York: Berg, 2008. 191 s. ISBN 9781 845201333.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3
- KARPERER, Jean-Noel. *Fáma, nejstarší médium světa*. Praha: Práce, 1992. 244 s. ISBN: 80-208-0262-2
- KRAUS, Jiří a Věra PETRÁČKOVÁ. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. 833 s. ISBN 80-200-0607-9.
- Kolektiv autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21.století*. Praha: Plot, 2008. ISBN 978 – 80-86523-89-7.
- KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-134-X
- LIN, Nan. *Social capital: a theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- MALLETTE, Malcolm F. *Příručka pro novináře střední a východní Evropy*. Praha: Centrum nezávislé žurnalistiky, 2000. ISBN 8071060453
- MCNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-840-6

- MRKVIČKA, Tomáš. Média nová. In: REIFOVÁ, Irena; a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7
- Nový akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2
- OSVALDOVÁ, Barbora a kolektiv. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri 2007. 263 s. ISBN 978-80-7277-266-7.
- PAVLÍČEK, Antoník. *Nová média a sociální síť*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze Fakulta informatiky a statistiky – Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.
- REIFOVÁ, Irena a kolektiv. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál s.r.o., 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3
- SHOEMAKER, Pamela. A New Gatekeeping Model. In BERKOWITZ, David. *Social Meaning of News: A Text-reader*. Sage, 1997.
- SHOEMAKER, Pamela a Stephen D. REESE. *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. Longman 1996.
- SIGAL, Leon. *Reporters and Official: the Organization and Politics of Newsmaking*. Lexington: D C Heath & Co, 1973.
- Slovník cizích slov. Praha: Encyklopedický dům, 1993. ISBN 80-901647-0-6.
- Slovník současné češtiny. Praha: Lingea s.r.o., 2011.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0493-9.
- SOKAL, Alan. *The Sokal hoax : the sham that shook the academy*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2000. ISBN 0-8032-7995-7.
- ŠMÍD, Milan a Ludmila TRUNEČKOVÁ. *Novinář a jeho zdroje v digitální éře*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1661-2.
- WHITE, David Manning. *The „Gate Keeper“: A Case Study in the Selection of News*. In BERKOWITZ, David. *Social Meanings of News: A text-reader*. Sage, 1997.
- TRAMPOTA, Tomáš. *Sociologie zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN – 807367096 – 8.
- WASCHKOVÁ-CÍSAŘOVÁ, Lenka. Proměna tradiční žurnalistiky a online žurnalistika. In: ČUŘÍK, Jaroslav a Rudolf BURGR. *Nové trendy v médiích*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. S. 9-33. ISBN 978-80-210- 5825-5.

WEBER, Max. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7298-389-6

Elektronické zdroje

BOYD, Danah M. a Nicole B. ELLISON. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2007, roč. 13, č. 1, článek 11. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z www:

<<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x/abstract>>

Co je to hoax. *Hoax.cz* [online]. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www:

<<http://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>>

Deklarace principů novinářského chování. *Syndikát novinářů České republiky* [online]. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z www: <<http://www.syndikat-novinaru.cz/syndikat/deklarace/>>

DOČEKAL, Daniel. Téměř polovina novinářů využívá pro práci Facebook. *Justit.cz* [online]. 14.2.2012. [cit. 2013-12-14] Dostupné z www:

<<http://justit.cz/wordpress/2012/04/12/infografika-temer-polovina-novinaru-vyuziva-pro-praci-facebook/>>

Etický kodex. *Syndikát novinářů České republiky* [online]. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z www: <<http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/eticky-kodex/>>

GÖTH, Jindřich. Historie uctívačů nesmyslu. *Instinkt* [online]. 1.4.2010, roč. 2010, č. 13 [cit. 2013-12-21]. Dostupné z www:

<http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/osud/historie-uctivacu-nesmyslu_25073.html>

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. Praha: Ústav pro jazyk český, 2011. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/>>

Hoax. *Pooh.cz* [online]. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www:

<<http://www.pooh.cz/search.asp?ftxt=hoax&Hledej=Hledej>>

CHOMSKY, Noam. What Makes Mainstream Media Mainstream. *Z Magazine* [online]. Říjen 1997. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www:

<<http://www.chomsky.info/articles/199710--.htm>>

KLIMEŠ, Jeroným. *Mystifikace*. [online]. 2009 [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www:

<<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/mystifikace.htm>>

MACEK, Jakub. Poznámky k vývoji studií nových médií. [online]. 2011 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://macek.czechian.net/texts/MS-2011-01-pp6-35.pdf>>

MACEK, Jakub. Nová média - definice. *Revue pro média: Časopis pro kritickou reflexi médií* [online]. 2005 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www:

<http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/nova_media.htm>

MANOVICH, Lev. *The Language of New Media*. [online]. [cit. 2013-11-20]. Cambridge: MIT Press, 2001. Dostupné z www: <<http://www.manovich.net/LNM/Manovich.pdf>>

PYTLÍK, Radko. Recese. *Fenomenologie humoru*. [online]. Emporius, 2000. [cit. 2013-12-16]. Dostupné z www: <http://radkopytlik.sweb.cz/humor_hb_d.html>

SAMPSON, Anthony. *The crisis at the heart of our media*. [online]. British Journalism Review 7 (3), září 1996. str 42-51. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://bjr.sagepub.com/content/7/3/42.citation>>

ŠILER, Vladimír. *Etika pro žurnalisty* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. [cit. 2013-11-15]. Dostupné z www: <<http://wshe.ic.cz/SilerSkripta/ETIZU0208.pdf>>

ZANDL, Patrik. Zlatá éra weblogů I. – počátky weblogů v Česku. [online]. 8.8.2012 [cit. 2013-12-21]. Dostupné z www: <<http://www.marigold.cz/item/zlata-era-weblogu-i-pocatky-weblogu-v-cesku>>

TOFFLER, Alvin. *The third wave: The classic study of tomorrow* [online]. New York: Bantam, 1980. [cit. 2013-12-30]. Dostupné z www: <<http://www.crossroadscounsellinggroup.com/resources/ebook/Toffler-ThirdWave-complimentsOfCRTI.pdf>>

Bakalářské a diplomové práce

JIRÁSKOVÁ, Magdalena. *Vymezení problematiky flame a flame wars v online diskusích v českém prostředí*. Brno, 2012. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Hošková.

KRAPPITZ, Stefan. *Troll Culture* [online]. Stuttgart 2012. [cit. 2013-10-11]. Diplomová práce. Merz Akademie Hochschule für Gestaltung, Kunst und Medien. Vedoucí práce Prof. Olia Lialina. Dostupné z www: <<http://www.wwww.at/downloads/troll-culture.pdf>>.

LAKOMÁ, Karolína. *Fiktivní zprávy v médiích jako způsob propagace*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2011. 50 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavel Dolanský.

MUSILOVÁ, Jana. *Etický kodex: Ideál – realita*. [online] Olomouc, 2009. 99 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce Dr. Vladimír Šiler. [cit. 2013-15-11]. Dostupné z www: <<http://theses.cz/id/qpd9v2/64704-158571891.pdf>>

SVOBODOVÁ, Kristina. *Sociální sítě jako zdroj pro online a tištěné zpravodajství v ČR*. Praha, 2013. 73 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Jirků.

ŠKARDOVÁ, Marie. *Sdružení Bezcitných Cynickýcha Zlých Individuí: Trolling na sociální síti Facebook v českém prostředí*. Brno, 2013. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce: PhDr. Michal Lorenz, PhD.

Další zdroje použité v praktické a analytické části

AIKIN, Scott F. *Poe's Law, Group Polarization, and the Epistemology of Online Religious Discourse* [online]. Vanderbilt University – Philosophy Department, 23. leden 2009. [cit. 2013-12-01]. Dostupné z www: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1332169>

Asi 90 protirasistických demonstrantů zesměšnilo v Brně 30 neonacistů. *Romea.cz* [online]. 24.8.2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z www: <<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/asi-90-protirasisticky-ch-demonstrantu-zesmesnilo-v-brne-30-neonacistu>>

BAČO, Marek. Trolling a crowdsourcing – proč nenechat lidi na webu dělat váš marketing. *Mediář.cz* [online]. 25.8.2012 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z www: <<http://www.mediar.cz/trolling-a-crowdsourcing-proc-nenechat-lidi-na-webu-delat-vas-marketing/>>

Čechy v ČR nechceme. [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <www.stopcechum.cz>

DOLEŽAL, Jiří X. Sprostý útok trollů na Zdeňka Svěráka: Internetem se šíří zpráva, že někoho znásilnil. *Reflex.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/52870/sprosty-utok-trollu-na-zdenka-sveraka-internetem-se-siri-zprava-ze-nekoho-znasilnil.html?fb_action_ids=10201724699052812&fb_action_types=og.likes&fb_source=aggregation&fb_aggregation_id=288381481237582>

Exclusive Interview with Pagal Patrakar of Faking News. *Blogadda* [online]. 18.3.2010 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://blog.blogadda.com/2010/03/18/interview-pagal-patrakar-rahul-roushan-faking-news>>

Facebook [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <www.facebook.com>
Facebook zasiahol: Kontroverznú protislovenskú stránku zablokoval. *Topky.sk* [online]. 1.4.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.topky.sk/cl/100278/1305542/Facebook-zasiahol%E2%80%93Kontroverznu-protislovensku-stranku-zablokoval->>.

Fiktivní Rath sepsul Drábka za nesmyslný nápad, vystřelili si recesisté. *IDnes* [online]. 10.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://zpravy.idnes.cz/recesiste-napalili-ratha-0xu-/domaci.aspx?c=A120510_112909_domaci_jj>.

FUKA, František. SS Mann – Takoví jsme byli před 12 lety. *Fffilm* [online]. 7.5.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.fffilm.name/2013/05/ss-mann-takovi-jsme-byli-pred-12-lety.html>>.

HALE, Beth. Tormented by trolling: The vile web craze that taunted family of bullied Natasha even after her suicide. *The Daily Mail* [online]. 26.2.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1360788/Natasha-MacBryde-suicide-Vile-web-craze-taunted-family-bullied-girl-death.html#ixzz2ktp03C3H>>.

HARDAKER, Claire. What is turning so many young men into internet trolls? *The Guardian* [online]. 3.8.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.theguardian.com/media/2013/aug/03/how-to-stop-trolls-social-media>>.

Hřbitovní zahrádkaření aneb mrkev z dědečka. *Sedmá generace* [online]. 11.12.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.sedmagenerace.cz/text/detail/hrbitovni-zahradkareni-aneb-mrkev-z-dedecka>>.

Infobaden News. *Okoun* [online]. 10.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.okoun.cz/boards/infobaden?f=20120510-124018>>.

JAMES. Trolling. *Know your meme* [online]. 2009 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://knowyourmeme.com/memes/subcultures/trolling>>.

JANDA, Jaroslav. Válka médií: Konflikt Ratha a Drábka záminkou pro útok na Infobaden. *Infobaden News* [online]. 11.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2012/05/11/valka-medii-konflikt-ratha-a-drabka-zaminkou-pro-utok-na-infobaden/>>.

KOPECKÝ, Kamil. Úvod do boje s internetovým trollingem. *E-bezpečí* [online]. 31.8.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/296-uvod-do-trollingu>>.

KUBA, František. Poznámka: Mrkev na hrobě jako módní trend. *Bruntálský deník* [online]. 6.2.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://bruntalsky.denik.cz/nazory_region/poznamka-mrkev-na-hrobe-jako-modni-trend-20130206.html>.

JANÁKOVÁ, Barbora. Nekrmte trolly. Jedinou zbraní je ignorace. *Mediainfo* [online]. 28.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.mediainfo.cz/clanky/nekrmte-trolly-jedinou-zbrani-je-ignorace/>>

JANDA, Jaroslav. *Infobaden News* [online]. 21.1.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2012/01/21/8162/>>

JIŘIČKA, Jan. Čechy v Česku nechceme! Web paroduje xenofoby a vyvolává diskuzi. *Idnes.cz* [online]. 22.7.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:

<http://zpravy.idnes.cz/vznikl-web-cechy-v-cr-nehceme-d2r-domaci.aspx?c=A130722_132320_domaci_jj>

JURKOVÁ, Marcela. Zahod' děcko! Na internetu se objevila nová kampaň, která zneužívá logo EU. *Ihned.cz* [online]. 06.11.2012 [cit. 10.12.2013]. Dostupné z www: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-58291480-zahod-decko-na-internetu-se-objevila-nova-kampan-ktera-zneuzyva-logo-eu>>

KALACH, Jan. Vozíčkáři alias kripplborgové. *Jankalach- blog* [online]. 22.2.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://jankalach.wordpress.com/2012/02/>>

KALACH, Jan. Horní Uhry. *Jankalach - blog* [online]. 25.4.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://jankalach.wordpress.com/2012/04/>>

KRÁKORA, Jiří. Zdeněk Svěrák: starý a nový svět. *Blog.iDNES.cz* [online]. 15.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://jirikrakora.blog.idnes.cz/c/377751/Zdenek-Sverak-Stary-a-novy-svet.html>>

Krimi plus Den týraní zvířat (24.6 2012). *Youtube.com*[online]. 25. 06. 2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z www: <<http://www.youtube.com/watch?v=b8X1gEBj2FA>. > Kanál uživatele MonsterEnergyXL

KVAPIL, Luděk. Art of Trolling. *Barcamp Brno*[online]. 2013 [cit. 2013-11-02]. Dostupné z www: <<http://www.superlectures.com/barcampbrno2013/art-of-trolling>>.

MANJOO, Farhad. What happened to the Onion? Two words: The Internet. *Slate* [online]. 5.12.2013 [cit. 2013-10-10]. Dostupné z www: <http://www.slate.com/articles/technology/technology/2013/09/changes_at_the_onion_america_s_finet_news_source_adjusts_to_internet_speed.html>

MÁZDROVÁ, Kateřina. Až umřu, zasad'te na mě ředkvičky. *Respekt. Mediasearch – mediální archiv* [online]. 21.4.2013 [cit.2013-12-10]. Dostupné z www: <<http://mediasearch.newtonmedia.cz/news.php?uqid=98B5A340-CE00-419D-814D-83CAEA9F002E&q=&qt=&qsmpl=H%F8bitovn%ED+farma%F8en%ED&qsr=&qsc=&qa=>>>.

Nakopněte psa, vyzývá důchodce z Liberce na facebooku. *Tn.cz* [online]. 11.9.2012 [cit. 2013-12-10]. Dostupné z www: <<http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/nakopnete-psa-vyzyva-duchodce-z-liberce-na-facebooku.html>>.

Na sociální síti se objevily stránky Nesnáším vozíčkáře (přepis reportáže Tv NOVA) . *Helpnet.cz* [online]. 30.1.2012 [cit. 2013-12-10]Dostupné z www: <<http://www.helpnet.cz/monitoring-medii/51985-3/prihlasit-se>>.

Nařčení Svěráka z pedofilie: To není moje práce, zlobí se novinář Jiří X. Doležal. *Prásk.tv* [online]. 15.11.2013 [cit.2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://prask.nova.cz/clanek/novinky/zdenek-sverak-se-brani-narcení-z-pedofilie-podal-trestni-oznameni.html>>.

Nechutný zelinář! Ředkvičky pěstuje na hrobě svého dědečka. *Tn.cz. Mediasearch – mediální archiv* [online]. 30.4.2013 [cit. 2013-11-10]. Dostupné z www: <<http://mediasearch.newtonmedia.cz/news.php?uqid=417B636E-FB28-4566-8EA0-7E5EF9B393A0&q=&qt=&qsmpl=%F8edkvi%E8ka&qsr=%28%3D%22tn.cz%22%29&qsc=&qa=>>>.

Ohavnost na Facebooku! Lidé se chlubí, jak týrají zvířata. *Tn.cz* [online]. 15.4.2012 [cit. 2013-11-10]. Dostupné z www: <<http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/ohavnost-na-facebooku-lide-se-chlubi-jak-tyraji-zvirata.html>>.

POTUČKOVÁ, Denisa. *Infobaden News* [online]. 19.10.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/10/19/6501/>>.

POTUČKOVÁ, Denisa. *Infobaden News* [online]. 12.11.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/11/12/7008/>>.

POŽÁR, Ondřej. Neuvěřitelné farmaření: Zeleninu pěstuje na hrobě prarodičů! *Blesk.cz* [online]. 29.4.2013 [cit. 2013-11-10]. Dostupné z www: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/195906/neuveritelne-farmareni-zeleninu-pestuje-na-hrobe-prarodicu.html>>.

PRASCHINGER, Adam. Nákupem Kosteleckých uzenin vstupuje mediální skupina Infobaden na trh s uzeninami. *Infobaden News* [online]. 3.7.2013 2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2013/07/03/nakupem-kosteleckych-uzenin-vstupuje-medialni-skupina-infobaden-na-trh-s-potravinami/>>.

PŘEVOROVSKÝ, Jan. Úřady práce rozšiřují služby, kromě zaměstnání pomohou s hledáním partnera. *Infobaden News* [online]. 9.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2012/05/09/urady-prace-rozsiruji-sluzby-krome-zamestnani-pomohou-s-hledanim-partnera/>>.

Rath sepsul Drábka a tentokrát to zřejmě přehnal. *Parlamentní listy* [online]. 10.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Rath-sepsul-Drabka-a-tentokrat-to-zrejme-prehnal-232049>>.

RUŽIČKA, Jiří. Nemocnice začaly rušit akutní lůžka hlukem. *TrikyLeaks* [online]. 30.11.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://trikyleaks.blogspot.cz/search?updated-min=2012-01-01T00:00:00%2B01:00&updated-max=2013-01-01T00:00:00%2B01:00&max-results=50>>.

RUŽIČKA, Jiří. Po krtečkovi poletí do vesmíru i Helena Vondráčková. *TrikyLeaks* [online]. 27.05.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://trikyleaks.blogspot.cz/2011_05_01_archive.html>.

Souboj falešného Ratha s Drábkem: Seznamky na úřadech? Nemyslitelné. *Lidovky.cz* [online]. 10.5.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:

<http://www.lidovky.cz/falesny-rath-naletel-recesistum-kritizoval-vyuziti-uradu-prace-jako-seznamek-1y5-/zpravy-domov.aspx?c=A120510_123822_ln_domov_spa>.

„Spáchali na mě atentát!“ Svěrák podal trestní oznámení. *Týden.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://www.tyden.cz/rubriky/lide/ceske-celebrity/spachali-na-me-atentat-sverak-podal-trestni-oznameni_288994.html#.UqWYIOJIWEo>.

SS-Mann.cz – as seen on TV3! *Youtube.com* [online]. 15.07.2010 2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <http://www.youtube.com/watch?v=1E8op_MWKbY>. Kanál uživatele Kompostcz

STANĚK, Luděk. Pozor na falešné zprávy. Podle The Onion existuje v Praze Letiště Franze Kafky. *Reflex* [online]. 24.1.2012 [cit. 2013-10-10]. Dostupné z www: <<http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/44875/pozor-na-falesne-zpravy-podle-the-onion-existuje-v-praze-letiste-franze-kafky.html>>.

STRÁŽNÝ, Gabriel. Sdružení startuje svůj blog. *Sdružení Bezcitných, Cynických a Zlých Individuí – Blog* [online]. 5.12.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://sbczi.blogspot.cz/2011/12/sdruzeni-startuje-svuj-blog.html>>.

STRÁŽNÝ, Gabriel. Úspěšné vkročení do nového roku aneb Vítězný leden SBCZI. *Sdružení Bezcitných, Cynických a Zlých Individuí – Blog* [online]. 26.1.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://sbczi.blogspot.cz/2012/01/uspesne-vkroceni-do-noveho-roku-aneb.html>>.

Stupidní výzva na Facebooku: v pátek bude den šikanování tlustých holek. *Blesk.cz* [online]. 4.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.blesk.cz/clanek/digital-internet/217459/stupidni-vyzva-na-facebooku-v-patek-bude-den-sikanovani-tlustyh-holek.html>>.

Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na Facebooku. *Blesk.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://www.blesk.cz/clanek/219248/sverak-podal-trestni-oznameni-kvuli-narceni-na-facebooku>>

Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na Facebooku. *Idnes.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <http://zpravy.idnes.cz/sverak-podal-trestni-oznameni-kvuli-narceni-na-facebooku-pzi-domaci.aspx?c=A131114_184424_domaci_cen>

Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení na Facebooku. *Deník.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <http://www.denik.cz/z_domova/sverak-podal-trestni-oznameni-kvuli-narceni-na-facebooku-20131114.html>

Svěrák podal trestní oznámení za nařčení z pedofilie. *Aktuálně.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=795406>>

Svěrák podal trestní oznámení kvůli nařčení, že zneužíval děti. *České noviny (ČTK)* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/sverak-podal-trestni-oznameni-kvuli-narцени-ze-zneužíval-deti/1008225?nt>>

Svěrák podal trestní oznámení kvůli vtípu, že zneužíval děti. *Novinky.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://www.novinky.cz/krimi/319281-sverak-podal-trestni-oznameni-kvuli-vtipu-ze-zneužíval-deti.html>>.

Tunel Blanka má být zasypán. *Víte první!* [online]. 25.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.viteprvni.cz/search/label/Blanka>>.

Útok na Zdeňka Svěráka. Tv Barrandov. *Newton media* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://mediasearch.newtonmedia.cz/news.php?uqid=18F33215-0F7A-4384-94F9-1EDB7D9D8C69&q=&qt=&qsmpl=Sv%ECr%E1k&qsr=%28%3D%22TV+Barrandov%22%29&qsc=&qa=>>>.

VALEŠ, Karel. *Infobaden News* [online]. 18.10.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/10/18/6457/>>.

VALEŠ, Karel. *Infobaden News* [online]. 21.10.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/10/21/6528/>>.

Víte první! [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <www.viteprvni.cz>.

VOGLTANZ, Patrik. Petr Fejk jmenován ředitelem psychiatrické léčebny Bohnice. *Infobaden News* [online]. 14.10.2011 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/09/22/tomio-okamura-provedl-unikatni-operaci-srdecni-chlopne/>>.

VOGLTANZ, Patrik. Tomio Okamura provedl unikátní operaci srdeční chlopně. *Infobaden News* [online]. 24.4.2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://www.infobaden.cz/2011/09/22/tomio-okamura-provedl-unikatni-operaci-srdecni-chlopne/>>.

Výzvy k týrání psů se množí. Důchodce za ně ale prý nemůže. *Tn.cz* [online]. 14.9.2012 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z www: <<http://tn.nova.cz/zpravy/cernakronika/vyzvy-k-tyrani-psu-se-mnozi- duchodce-za-ne-ale-pry-nemuze.html>>.

WILKOVÁ, Scarlett. Facebook není Jára Cimrman. *Magazín Mladé fronty DNES*. *Newton media* [online]. 28.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www: <<http://mediasearch.newtonmedia.cz/news.php?uqid=62539C92-44F4-4F92-948D-D7E233DFF5BA&q=&qt=&qsmpl=Facebook+nen%ED+J%Elra+Cimrman&qsr=%28%3D%22Magaz%EDn+Mlad%E9+fronty+DNES%22%29&qsc=&qa=>>>.

Zahod' děcko. [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:
<<http://www.zahoddecko.cz/>>.

Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení. Proti nařčení, že zneužíval děti, se bude bránit. *Týden.cz* [online]. 14.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:
<http://sedmicka.tyden.cz/rubriky/zdenek-sverak-podal-trestni-oznameni-proti-narceni-ze-zneužíval-deti-se-bude-branit_288944.html>.

ZLATKOVSKÝ, Michal. Zdeněk Svěrák znásilnil hranice satiry. *Blog Ihned* [online].15.11.2013 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:
<<http://zlatkovsky.blog.ihned.cz/c1-61239170-zdenek-sverak-znasilnil-hranice-satiry>>.

Zpravodajská reportáž TV Markíza: Jsme pro připojení Slovenska k Maďarsku. *Youtube.com* [online]. 24. 09. 2012 [cit. 2013-12-14]. Dostupné z www:
<http://www.youtube.com/watch?v=_Ubgq3OZi94> Kanál uživatele Trollacts Hunter.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor s autorem stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Příloha č. 2: Rozhovor s tvůrcem Infobaden News

Příloha č. 3: Rozhovor s Janem Pospíšilem, autorem tzv. „hřbitovního farmaření“

Příloha č. 4: Rozhovor s Klárou Volkovou, autorkou fotografie k „hřbitovnímu farmaření“

Příloha č. 5: Rozhovor s Vladimírem Dušánkem, šéfredaktorem Novinky.cz

Příloha č. 6: Rozhovor s Pavlem Novotným, šéfredaktorem Extra.cz

Příloha č. 7: Rozhovor s Františkem Nachtigallem, šéfredaktorem Týden.cz

Příloha č. 8: Rozhovor s Janem Vavrušákem, šéfedítorem ČTK

Příloha č. 9: Rozhovor s Radkem Kedroněm, šéfredaktorem Lidovky.cz

Příloha č. 10: Rozhovor s Kateřinou Mázdrovou, šéfkou vydání Respektu

Přílohy

Příloha č. 1: Rozhovor s autorem stránky „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“ (Zdroj I)

Kolik lidí na projektu celkem dělalo a jak byl organizován?

Na projektu se vystřídal přibližně šest lidí, vše bylo organizováno prostřednictvím facebooku za užití falešných identit. Ty byly zlikvidovány ihned po úspěšné akci.

Jak dlouho se znáte, odkud, jak dlouho jste spolu spolupracovali?

Známe se různě dlouho. V průměru mi to vychází kolem osmi let.

Na čem konkrétním jste spolu dělali už předtím?

Realizovali jsme mnohé trollské projekty, ale žádný z nich nezaznamenal takovýto úspěch. Za zmínku stojí například stránka „Tato kočka zemře, pokud nebudu mít do týdne 50.000 lajků.“

Jak vznikl nápad založit právě stránku „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“? Proč jste si vybrali právě jeho?

Někoho napadlo, že by to mohl být vynikající nápad. Pan Svěrák platí za velmi oblíbenou osobnost, mnoho lidí se v něm vzhlíží, je zdrojem inspirací. Představuje něco, na co se takřikajíc nesahá, něco, z čeho si nikdo nesmí dělat legraci. Je ne zcela právem glorifikován. Přesně takovéhle osoby trolly lákají.

Domluvili jste se ještě před spuštěním stránky na nějaké strategii nebo šlo vesměs o improvizaci?

Měli jsme připravený určitý plán, kterého jsme se víceméně po celou dobu drželi. Samozřejmě jsme se několikrát bodově odchytili, vždy však šlo o reakci na konkrétní projevy okolí.

Co bylo primárním cílem stránky?

Šlo o recesi. Chtěli jsme trochu podráždit uživatele facebooku. Průměrný uživatel facebooku je milovník Zdeňka Svěráka. Nečekali jsme ale, že naše taškařice přeteče pomyslné břehy facebooku.

Neměli jste třeba nějaké morální zábrany, strach, že můžete Svěráka fakt poškodit a zároveň strach, že se může obrátit na policii?

Na stránce bylo vše podáváno tak, aby bylo jasné, že jde o pouhou mystifikaci. Viz. Všude zmiňovaná a rozebíraná vyjádření profesora Höschla a doktora Uzla – doktor by něco takového nikdy nenapsal. Nikdy by nesdělil citlivá lékařská tajemství druhé osobě. Pokud někdo Svěrákovi skutečně uškodil, tak to byl A) on sám, když se začal rozhánět trestním oznámením. B) Média, která obsah stránky dezinterpretovala.

Jak daleko jste byli ochotni/připraveni zajít v momentě, kdyby stránka nebyla odhalena a následně zrušena?

Stránku jsme zrušili my sami. Ne nadarmo se říká, že v nejlepším by měl člověk přestat. Mně osobně přirozeně zajímá, co by se dělo dál. V posledních momentech dramaticky přibývalo uživatelů – přibližně jeden za vteřinu. Trochu mě mrzí, že jsme nakonec nerealizovali video – klasický tančící pedobear z youtube, který by na těle naroubovanou Svěrákovu hlavu.

Jak vznikaly jednotlivé posty – šlo vždy o dohodu všech nebo nahodile, kdo co vymyslel?

Jak už jsem psal, měli jsme určitý scénář, takže o nahodilé posty nešlo.

Jak bys laikovi vysvětlil, jaká je ideální strategie pro vytvoření úspěšné „trollí“ stránky? (jak vybrat téma, jaký volit jazykový vyjadřovací prostředky, co postovat, jaký prvky dodají stránce na uvěřitelnosti...)

Ze všeho nejdůležitější je příprava. Chce si to s předstihem založit falešný profil a na ten tzv. nabrat co nejvíc přátel, kteří o trollingu nic moc nevědí, po pozvání na trollí stránku budou zděšení a začnou o ni samovolně informovat své okolí. Téma musí být kontroverzní. Pokud si budeme dělat legraci z Miloše Zemana, s nikým to ani nepohne. Citlivé téma je například Týrání zvířat, obchod s lidmi, invalidé, vykořisťování těhotných žen, dělání si legrace ze známých vážených osobností, pohrbívání známých vážených osobností a pedofilie. Vyjadřovat se to chce spisovně, vyrovnaně, noblesně, za každou cenu působit klidně, vůbec nereagovat na vulgarity a výhrůžky – to většinu našťvaných (trollených) uživatelů přivádí k nepřičetnosti. Uvěřitelnost netřeba nijak uměle vyvolávat. Dostatečně hloupá osoba uvěří prakticky čemukoliv. Ověřeno ☺

Jak bys v porovnání s ostatními stránkami, na nichž jsi spolupracoval, zhodnotil celkovou návštěvnost a rozšířenost stránky ZmZS?

Díky intenzivní medializaci se tato stránka stala jednou z vůbec nejúspěšnějších trollích stránek v historii českého facebooku. To není vychloubání se, to je fakt.

Tuším, že stránka se rozšířila až momentě, kdy na ni upozornila média prostřednictvím trestního oznámení, které na zakladatele stránky podal Zdeněk Svěrák. Nepřipadá vám to vlastně paradoxní?

Je to paradoxní. Mistr tímto krokem vlastně uškodil sám sobě.

Jak hodnotíte reakci Zdeňka Svěráka?

Reakce mi vzhledem k povaze pánů Svěráků přijde očekávatelná. Přirozeně je přehnaná, ale co lze čekat od někoho, kdo absolutně nechápe internetovou kulturu, neví, co je to facebook a jak funguje, nezná teorii memů, nikdy neslyšel o trollingu? Svěrák má rád soudy a podávání trestních oznámení. Je schopen soudit se, s prominutím, kvůli každému prdu.

Proč myslíte, že podal trestní oznámení?

Byla to jediná možná reakce. Mohl buď nereagovat, prohlásit s úsměvem, že je to hloupý vtip, to by ale nebyl on. Potřeboval nějakým způsobem projevit svou domnělou sílu a moc. Proto trestní oznámení na neznámého pachatele.

Připouštíte, že stránka mohla Zdeňka Svěráka skutečně poškodit?

Nemyslím si to. Naopak. Spíš mu udělala reklamu v momentě, kdy vyšla jeho nová povídková knížka Po strništi bos. Začalo se o něm mluvit.

Zásadní zvrat na stránce nastal v momentě, kdy jste uvedli, že za celou akcí stojí Jiří X Doležal. To byl plán už od začátku nebo vznikl spontánně v reakci na zřejmě nepředpokládaný vývoj událostí?

S nápadem hodit stránku na krk JXD přišel jeden kolega ze SBCZI. Vůbec jsme to neměli v plánu. Tvrzení JXD, že celá stránka je útokem na jeho osobu, je nesmysl. JXD je příliš sebestředný a není schopen si připustit, že by se ho něco mohlo týkat jen tak mimochodem, aby byla legrace ☺

Připouštíte, že mohla kauza JXD poškodit?

Osobně se tak nedomnívám. Spíš mu udělala reklamu. Jen díky trollům se letos JXD dvakrát dostal do televize. Bez nás by tam po něm neštěkl pes ☺

Jak byste zhodnotili reakce komentujících lidí (přímo na stránce, potažmo v médiích, za předpokladu, že jste diskuzi na médiích sledovali)?

Narazil jsem na reakce všech myslitelných typů. Cca 60% diskutérů stránku odsoudilo, jejího zakladatele by ráda mučila, týrala, nutila konzumovat vlastní výkaly. Zbytek byl pobavený a měl radost. Svěrák si podle nich o něco takového koledoval už dlouho. Obecně se diskutéři domnívali, že stránka je reakcí na kauzu „Metelesku“ a nedávné politikaření a veřejné hanění Miloše Zemana.

Jak byste zhodnotili reakce médií?

Média nezklamala. Zkreslila, co se dalo, zmanipulovala, co jen šlo ☺

Co/kdo vás na celé kauze překvapil/o nejvíc?

Skutečnost, kolik je možné takovéto hlouposti věnovat prostoru v tištěných médiích (Instinkt)

Máte strach z policie a z toho, že by vás mohli skutečně najít?

Je velmi nepravděpodobné, že by nás policie mohla najít. Využíváme anonymizéry, v cizině založené emaily, prohlížeč Tor a program aircracker, pomocí kterého se napojujeme na cizí wifiny.

Jaké mediální trendy jsou podle vás z celé kauzy vyzorovatelné?

Současný novinářský nešvar neověřovat si informace a psát o něčem, co je naprosto nepodložené. Viz. Článek o stránce, kdy byl JXD přímo uveden jako autor.

Příloha č. 2: Rozhovor s tvůrcem Infobaden News (Zdroj II)

Co je na webu Infobaden News specifické, jak byste charakterizoval jeho humor?

V Česku nebo světově? V Česku jde o jediné pravé fake news, ačkoliv se tak jiné weby mohou tvářit taky, je to obvykle prvoplánovitá groteska. Infobaden také jde do hloubky, nedělá vtipy, NASTAVUJE ZRCADLO (!) povrchním médiím a společnosti obecně. Často se nás lidé ptají, jestli je mystifikace cílem a proč to děláme. Není cílem, je jenom jedním z nástrojů. Díky mystifikovaným nekompatibilním čtenářům se často dostáváme k širší kompatibilní cílové skupině.

Co je jeho primární motivací?

Děláme podobné věci odjakživa, motivací je hlavně kreativní přetlak, možná i potřeba komentovat některé věci, které se dějí bez našeho přičinění a které nám většinou připadají bizarnější, než cokoli, co si dokážeme sami vymyslet. IBN tomu všemu ale poprvé dává nějakou jednotnou formu.

Jak vznikl nápad server založit? Šlo pouze o recesi nebo jste chtěli poukázat na nějaké negativní faktory?

Původně jsem měli připravený úplně jiný televizní formát, ale ukázalo se, že jak do komerční, tak veřejnoprávní televize v Česku takovou věc prosadit je nemožné a pokud by se to podařilo, nebyl by výsledek ničím, pod co bychom se chtěli podepsat. A to se neměnilo několik let a pořád se to nemění. Proto jsme začali svobodně na internetu. Paradoxně po dvou letech nás začaly televize oslovovat, se spoluprací stále váháme.

Proti komu se primárně vymezujete, respektive na koho hlavně cílí vaše parodie?

Neřekl bych, že existují jasné cíle, rozhodně například nestraníme politickým stranám. A generalizovat cíle na hloupost, aroganci, nabubřelost, nenažranost, buranství, mi přijde arogantní a buranské.

Jaké konkrétní prostředky k tomu používáte?

Vlastně všechno to, co skutečná média, jenom o dost lépe.

Kde se inspirujete? Jde vždy o aktuální dění?

Opět jako reálná média: Buď se něco děje, a pokud se nic neděje, událost si vytvoříme. Inspirace je všude dost.

Jaké jsou obvykle na články ohlasy, stává se často, respektive stávalo se v době, kdy jste byli na trhu noví, že lidé vašim článkům věřili?

Ono jich věří pořád dost, není o to tom, že bychom byli noví. A ti co vědí, často hrají s námi.

Stává se často, že od vás informace přebírají média?

Jsou to spíš výjimky. Esoterické servery jsou například o dost věrnější.

Ted' k tomu Rathovi, ten jeho fiktivní profil jste založili ve spojitosti s Infobaden nebo nezávisle na něm?

Ten profil s IBN vlastně nesouvisí, vznikl nezávisle a existuje z pohnutek, nad kterými i nám zůstává rozum stát. Ano, někdo před pěti lety založil profil, je na něm lepším Rathem, než je David Rath ve skutečnosti, a na něm občanům radí, pomáhá sehnat práci, půjčit peníze, informuje...

Řekněte mi, píšou vám třeba často lidi do zpráv v domnění, že jde o skutečného Ratha? Co chtějí? Píšou vám i novináři?

Davidu Ratha oficiálně na Lupě ocertifikoval Patrick Zandl, jinak se většinou lidé ptají na práci, peníze, nabízejí sex... (ano) ... to by bylo na samostatnou diplomovou práci.

Když jste tenkrát prostřednictvím fiktivního Rathova profilu postli onen článek z IBN s komentářem, co bylo hlavním záměrem? Šlo vám o medializaci?

Tak nějak dlouhodobě testujeme, co jeho publikum snese, a ukazuje se, že snese dost. Snese například i přímé odkazy na komunisty, nacisty... Divila byste se, kolik je za konečných řešení lajků. A taky vypustit něco mezi tyhle lidi docela rychle spustí lavinu, která přiláká ty naše kompatibilní čtenáře, kteří se tím společně s námi baví.

Jak si vysvětľujete, že rovnou čtyři média uveřejnila, že „se Rath vzteká na Facebooku“ a o čem to svědčí?

Jsou to hovada.

Kontaktoval vás tehdy někdo z novinářů přímo na onom profilu?

Tehdy nikdo. Patrick Zandl dávno předtím odešel přesvědčen o pravosti pana doktora. Krátce po tomhle snad pravost zkoumal jenom Radim Hasalík, který se dotazoval přímo kanceláře pana hejtmna. Leč nebylo mu odpovězeno.

Jaký máte vy osobně názor na česká média, v čem vidíte jejich největší problémy?

Jsou to hovada. Ve většině případů se na pracovní pozici čeští novináři kvalifikovali jenom tím, že se vytrvale snažili se na ní dostat. Neví nic o tématech, o kterých píšou, nedokáží si informace dohledat a nastudovat a jsou líní to dělat. Bohužel tak informují už tak od světa oddělenou a nevzdělanou českou společnost úplnými bludy, nebo ji prostě krmí nenáročným infotainmentem. Snaha o spravedlivé vyvažování je tématem sama pro sebe. Novinář bez názoru není novinář, ale průtokový ohříváč pro kohokoliv, komu se to zrovna hodí. Samozřejmě existuje i několik světlých výjimek.

Myslíte, že je těžké v dnešní době někoho mystifikovat?

Mystifikovat kohokoliv je velice snadné a vždycky bylo.

Příloha č. 3: Rozhovor s Janem Pospíšilem, autorem tzv. „hřbitovního farmaření“

Jak celý nápad vznikl?

Cestou po hřbitovu Hutisko-solanec mě napadlo, že kdybych měl hrob, tak bych na něm pěstoval zeleninu. A protože bylo zrovna před cestou na znojemský Barcamp, kam jsem jel jako divák a mrzelo mě, že nemám žádné téma, přetavil jsem to v přednášku.

Co bylo jeho primárním cílem?

Primárním cílem bylo představit alternativní možnost starání se o hrob. Žádný mediální cíl nebyl stanoven.

Je celý text naprostá fikce nebo jsi použil i některé pravdivé prvky? (článek zastřešuješ dvěma výzkumy a odkazy na pohřbívání Aztéků, certifikátem "fairgrave", předpokládám ale samozřejmě, že i ty jsou smyšlené)

Vzhledem k tomu, že primární částí celého tématu je argumentace "pro a proti", tak se nedá o fikci mluvit - s důvody pro i proti může člověk souhlasit či nesouhlasit dle svého přesvědčení. I když samozřejmě lehce absurdní. Hnutí fairgrave bylo zmíněno v článku

7.G v odstavci věnované hypotetické budoucnosti celého případného oboru, stejně jako například komunitní zahrady na rozptylových loučkách. Aztéci dělali ledasco!

Proč jsi použil smyšlené slovo "funerologové", mělo jít o vodítko pro čtenáře, aby mu snáze došlo, že článek je jednou velkou mystifikací?

Použil jsem ho, protože nejlépe vystihovalo profesi kterou jsem chtěl zmínit. To že taková profese ve skutečnosti neexistuje jsem zjistil až následně, což mě, abych pravdu řekl, překvapilo mnohem víc, než kdyby existovala.

Jak jsi vyřešil absenci vlastního hrobu se zeleninou?

"S rodiči mám domluvu, že zeleninu pěstovat můžu, ale z pietních důvodů nemůžu šířit žádné záznamy."

Tvůj článek se nejdříve ocitl na webu Sedmé generace, nevznikly během editování článku jakékoliv pochybnosti, že by mohl být smyšlený?

Jak jsem psal výše -v 7.G šlo o argumentační pro/proti článek, který se z hlavní části věnoval hypotetické diskusi o spojení pohřbívání a farmaření (viz odpověď č 2).

Omáčka okolo byla pro navození atmosféry a pro samotný obsah nebyla důležitá - hlavní myšlenka článku by šla sdělit i bez pasáží věnovaných mě osobně.

Spolupracuješ s webem dlouhodoběji?

Nou

Jaká byla odezva na uveřejněný článek na Sedmé generaci? (Kontaktovala tě například i veřejnost?)

Pár diskusí na facebooku, kde se, relativně konstruktivně, řešilo, jestli je to dobrý nápad nebo blbý nápad

Která média tě následně kontaktovala a jak probíhala komunikace s nimi?

Respekt. E-mailem, pak osobně.

Měl jsi připravenou jakousi strategii pro komunikaci?

Neměl

Jako první následoval tedy rozhovor pro Respekt, autorka nevyjádřila ani jednou pochybnosti o pravosti tvých tvrzení?

Ne a osobně si myslím, že ani neměla důvod - téma smysl dává.

Seznamovala se dopředu s problematikou, bylo při rozhovoru patrné, že si problematiku předem rešeršovala?

Ano, věděla o přírodním pohřebnictví.

Chtěla autorka tvůj "hrob" vidět?

Dopředu jsem avizoval, že to není možné.

Vyjádřila pochybnosti po rozhovoru ona nebo kdokoliv z redakce?

Ne

Informace se následně objevila i v Blesku, kontaktoval tě někdo z redakce Blesku nebo jen vycházeli z informací v Respektu a Sedmé generaci?

Kontaktoval.

Projevil novinář během komunikace pochybnosti o tvých tvrzeních?

Z redakce Blesku? Loool jaxvina - ten plátek je vymyšlený tak z 75 % a zbylých 25 % je založeno na praktikách ze kterého by se kde kdo poblil. (Založeno na zhruba 45 minutovém rozhovoru s redaktorem, který mi popisoval jak jezdí fotit pohřby po tragických nehodách...)

Kdy a jak autoři zjistili, že jde o podvod?

Nejsem si vědom žádného podvodu... Z mého pohledu by šlo o podvod, pokud by dělali rozhovor s nějakou osobou a v redakci si vymysleli (či překroutili) jeho odpovědi.

Pokud bylo v rozhovoru přetištěno opravdu to co člověk řekl, tak už je na čtenáři jak si dané věci interpretuje - za šaška může být pouze zpovídaný.

Čím si vysvětluješ, že média jako Respekt a Blesk uveřejnila tvé informace, aniž by si ověřila jejich pravost?

Protože o nic nešlo! Resp. šlo o bezvýznamné téma v minoritní rubrice, které mohlo vzbudit zajímavou věcnou diskusi, což se také většinou stalo. Teda krom Blesku, kde člověk nic takového neočekává :)

Jak bys ty sám předpokládal/ jak jsi předpokládal, že by se novináři měli zachovat v případě, že dělají rozhovor o tématu, které je takto diskutabilní a nemohou najít jiné zdroje?

Pokud by šlo do důležitý rozhovor k aktuální kauze (či třeba jen nějaká citace do článku) , tak samozřejmě předpokládám, že si základní věci ověří, resp. budou je mít připravené dopředu aby mohli zpovídaného konfrontovat.

Pokud však jde o rozhovor podobný tomu mému, tak to nepředpokládám...Reps. nikdy by mě nenapadlo, že třeba při rozhovoru s nějakým zpěvákem kontrolují, zdali je každý historika pravdivá. Z tohoto pohledu mě třeba mnohem více uráží rozhovory s Miroslavem Donutilem, kde si postupně přivlastňuje historiky celého Brna.

O čem bys řekl, že celý tento případ vypovídá?

Vůbec, ale vůbec o ničem... Resp. vůbec o ničem co by nepsali lidé jako Neil Postman už před 30 lety... A už určitě to nemá žádnou souvislost specificky s českými médii. O hlouposti lidí také v žádném případě ne - čtu na netu stovky článků "jen tak pro pobavni a zamyšlení" a klidně je možné, že desítky procent z nich jsou nějak zkreslené či krapet vymyšlené. Tím však nijak nesnižují moje pobavení a případné zamyšlení.

Nikdy by mě napadlo si je nějak ověřovat, protože pro mě vlastně není důležité, jestli popisují fikci nebo realitu – důležité je samotné téma a možnost jeho (teoretického) začlenění do mého života. Naopak - jakékoliv snahy přisoudit hřbitovnímu farmaření větší mediální přesah vypovídají o bulvarizaci českého vysokého školství :D

Šlo v tvém případě o první pokus o mystifikaci nebo se podílíš i na dalších recesistických projektech?

Jsem jedním z 11 zakládajících členů žítbrno.cz

Původní rozhovor s Janem Pospíšilem z 27.11.2013

Ahoj Terko, asi tě zarmoutím, ale když ty otázky takto vidím, tak se mi na ně asi odpovídat nechce :(Udělal bych tím z celého toho mého "tématu" mnohem víc, než to ve skutečnosti bylo - tedy jen humorný nápad, který se z ničeho nic objevil, když jsem šel se svoji tehdejší holkou před hřbitov na Hutisku-Solanci. Proč jsem ho pak rozpracoval bylo to, že jsem měl v plán jet na barcamp do Znojma a rád přednáším :) To jsou odpovědi na otázky 1 a 2, které mi připadají tomu tématu odpovídající. Odpovídat na ty další mi přijde jako "vysvětování vtipu", v čemž se necítím dobře. Navíc bych tím trošku neférově podkopl jak 7. generaci, tak Respekt (Blesk neřeším, protože těm je jako jediným opravdu jedno, jestli je téma pravé či nepravé – hlavně že je šokující, když jsem se tehdy bavil s jejich redaktorem [dělá pro blesk 20 let..] a on mi povídal jaká je jeho práce, tak jsem asi čuměl víc než on na to moje farmaření).

ad 4) Hodilo se mi do článku a abych pravdu řekl, tak jsem ve chvíli psaní ani neřešil, jestli existuje či neexistuje. To že neexistuje jsem zjistil až zpětně.

ad 5) Mám s rodiči domluvu, že mi můj koníček tolerují, ale z důvodu piety nesmím šířit fotky.

ad 9 (první 9 ze tří, které tam jsou :) Neměl

ad12)ano

ad14)ne

Pokud bych si celou věc dopředu připravil jako pokus na česká média, udělal si nějaké hypotézy, připravil si plán (tj. vlastně dopředu si odpověděl na všechny tvoje otázky) a

pak se něco stalo, tak by mělo smysl na tyto otázky odpovídat znovu, resp. porovnávat minulé a současné. V mém případě mi to přijde jako "po bitvě je každý generál" (Odpovědi na zbylé otázky (resp. ani né odpověď) samozřejmě povím, pokud se mě na to někdo někde v hospodě ptá, ale odpovídat na ně do "oficiální práce" mi nepřijde vhodné :)

Příloha č. 4: Rozhovor s Klárou Volkovou, autorkou fotografie k „hřbitovnímu farmaření“

Kláro, jak vznikla spolupráce s Honzou Pospíšilem na projektu „Hřbitovní farmaření“?

Nevím, jestli bych tomu měla říkat spolupráce. Oba jsme asi tenhle projekt chápali odlišně. Pravdou, ale je že kdyby nebylo Honzy, moje Zahrádka (raději tomuhle projektu říkám zahrádka než farmaření) by se asi nikdy nedostala do medií a nezískala by takovou popularitu jakou má. Za to jsem velmi ráda a velmi vděčná. I když v mnohém se asi naše názory rozcházejí.

A jinak spolupráce vznikla tak, že mě Honza Pospíšil oslovil poté, co viděl na vernisáži vystavenou mou Zahrádku. Nabídnul mi, že by jí rád představil na jakém si farmářském festivalu. A protože se mi nápad nezdál špatný a chtěla jsem pro svůj projekt publicitu tak jsem souhlasila.

Co znamená „hřbitovní farmaření“ pro tebe?

Spíše než hřbitovní farmaření bych tomu říkala zahradničení. A co pro mě znamená? V prvé řadě jsem tenhle projekt chápala jako jakýsi nový street art. Chtěla jsem zasáhnout do prostoru pro většinu lidí velmi pietního. V mém záměru, ale nešlo o provokaci, ale spíše výzkum lidského chování a vnímání. A z osobního hlediska to byl pro mě projekt zahrnující mou soukromou relaxaci a přesvědčení sama sebe, že se dokážu postarat o svou zahrádku.

Popiš mi prosím nějak krátce, kde se ten nápad vzal, proč, jeho průběh, odezvy lidí, jak je možné, že ti dovolili na hrobě pěstovat zeleninu.

Jak jsem už psala výše, byl to můj nápad jak obohatit street artovou kulturu. Ten nápad jsem dostala kdysi, když jsem jela vlakem a za oknem se mi míhaly malé zahrádky s chatičkami a jedním záhonem. A v tu dobu jsem si uvědomila, že spoustu z nás má potřebu obdělávat nějakou půdu, jenže nemá kde. A také spoustu z nás vlastní hrob... no a od toho už byl jen velmi malý krůček proč si nezrealizovat zahrádku na hrobě. Jelikož ale moje rodina vlastní hrob s kamennou deskou (kdyby byl s hlinou nebyl by problém využít ten) nemohla jsem zahradničit na našem hrobě. Proto jsem obešla několik hřbitovů a nakonec si zašla pronajmout hrob ve městečku, kde jsem navštěvovala základní školu (Rataje nad Sázavou – letos je z Rataj i strom co je na Staromáku☺ to je jen taková vsuvka☺).

Ten hrob jsem si pronajala, podepsala nájemní smlouvu a začala jsem ho obdělávat. Nejdřív se nic nedělo. Saláty a ředkvičky nevypadají, když jsou ještě malé tak nápadně a moc nepohoršují, ale když povyroستly a pak se ještě přidal pařník, tak lidé začali na obecní úřad posílat stížnosti. A pan starosta dal pak celou zahrádku zlikvidovat.

Byl projekt z Honzovy strany pojímán jako recese nebo jak ti ho prezentoval?

Honza asi celou dobu tenhle projekt chápal jako recesi. Bohužel jsme se nikdy nesešli osobně, takže jsme se asi nikdy dostatečně nepochopili, jak celou věc chápe a prezentuje on a jak bych s ní ráda zacházela já.

To, že je moje Zahrádka chápána jako recesivní projekt, je bohužel jen nedorozumění a nedostatečná komunikace.

Když si Honza připravoval přednášku nebo psal článek, radil se nějak s tebou o strategii nebo o faktických informacích?

Ze začátku mi Honza dal pár informací, jak bude o Zahrádce mluvit. Ale bylo to jen velmi povrchné a mě v té době nenapadlo se v tom nějak vrtat.

Honzův článek o hřbitovním farmaření se poprvé objevil v Sedmé generaci, tuším, že jsi ho četla, proto se ptám – jsou některé faktické informace, které v něm zmiňuje, pravdivé?

Ten článek si už vůbec nepamatuju. A bohužel ho teď nemám ani po ruce, abych se do něj nějak začetla. Víím jen, že tam bylo myslím špatně uvedené místo toho hrobu a místo odkud pocházím. Což se pak objevilo i v Bruntálském deníku, kde mě to už našťvalo tak jsem tam napsala a oni to opravili.

Mohla bys zkusit jmenovat příklad některých mystifikací, které v článku zazněly? Mluvím například o tom, že jde o trend široce rozšířený v západních zemích, že pěstování zeleniny na hrobě je zcela zdravotně nezávadné, že jde o trend sahající hluboko do minulosti, že u nás už existuje několik obdělávaných hrobů a ty sama pěstuješ zeleninu na hrobě u Ostravy...

KV: No pěstování na hrobě rozhodně není nezávadné. Nezávadné je pouze tehdy, když je hrob prázdný a exhumovaný. Pokud se ale jedná o hrob, jaký jsem měla já, což znamená, že nebyl asi 40 – 50 let používán, tak přesto všechno pokud by ti lidé zemřeli např. na tuberkulózu, přes ty všechny roky by nemoc zůstala v půdě a mohla se dostat i do zeleniny.

Dokonce jsem během mého zahradničení našla, několik lidských kostí. Rakve se rozpadnou a zbytek asi dodělají myši a hmyz takže pak nebyla nouze zadržnout o nějakou tu kostičku☺

Co říkáš na ten mediální zájem, který kolem tématu vznikl?

Tak mě mediální zájem rozhodně nevadil. Nevím, jestli jsem to někde už psala, ale moje Zahrádka je nejen osobní „terapie“ ale i umělecký počín a proto jsem byla moc ráda, že se dostala do médií. Jen mě mrzelo, že media nekomunikovala i se mnou a neověřovala si dostatečně informace.

O tobě samotné v článcích rovněž mluvili, kontaktoval tě někdo z novinářů, aby si ověřil, zda jsou informace pravdivé?

KV: Kontaktoval mě až Respekt. Ale nejsem si jistá, jestli mě nekontaktoval až poté co článek vyšel.

Kontaktovali tě třeba později, kdy vyšlo najevo, že Honza si celý příběh vymyslel?

Ano to ano. Paní z Respektu (nepamatuju si její jméno) mi několikrát volala a varovala mě před Honzou, který je údajný podvodník. Vlastně si potřebovala někde vykřičet z toho, že mu naletěla.

Tenkrát jsem jí, ale vysvětlila, že ten hrob opravdu existuje a že já na něm zahradničím. Myslím, že se jí možná ještě více přitížilo...

Všechna média používají jako ilustrační materiál tvé fotografie, ačkoliv Blesk ani Tn.cz tě neuvádí jako autorku, bojovala jsi proti tomu?

Když měl vyjít článek v Blesku, tak mě Honza kontaktoval. Tenkrát jsem mu řekla, že chci za fotky, které použijí zaplatit. Bohužel se ze strany Blesku nedostavila žádná odpověď. Musím ale říct, že jsem následně dostala finanční kompenzaci od Honzy.

Překvapilo tě, v jakých souvislostech některá média o tomto projektu informovala?

To mě asi ani nepřekvapilo... nějak jsem přesvědčená, že jednotlivé projevy medií, ve kterých vyšla moje Zahrádka k nim sedí.

Rozhodně jsem asi ani nebyla nějak dotčena. Byla jsem jen velmi zklamaná, že se media nezajímají více o hlubší informace.

Jak se říká na každém šprochu pravdy trochu... ale bohužel vážně jen trochu a to jim bohužel stačí...

Byla jsi spokojena s medializací svého „projektu“?

Ze začátku asi i jo. Později jsem byla velice nespokojená, ale za to si mohu sama, jelikož jsem dala Honzovy velmi volnou ruku v tom, jak mohl disponovat a hovořit o Zahrádce.

Příloha č. 5: Rozhovor s šéfredaktorem Novinky.cz Vladimírem Dušánkem o stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Jak jste na informaci o stránce narazili?

V agenturním servisu ČTK se objevila informace o tom, že Zdeněk Svěrák zvažuje trestní oznámení na neznámého pachatele kvůli facebookové stránce obviňující ho ze zneužívání dětí.

Proč vám přišla tak zajímavá a hodna zveřejnění?

Zdeněk Svěrák je významná a respektovaná osobnost české kultury a bylo možné očekávat, že obvinění z tak závažného činu bude čtenáře zajímat. O panu Svěrákovi se navíc krátce před tím psalo také v souvislosti s jeho dalším možným soudním sporem s volebním hnutím Hlavu vzhůru o slogan Metelsku blesku.

Novinky.cz mylně uvedly, že autorem stránky je Jiří X. Doležal, dá se tedy říci, že redaktor uvěřil anonymní informaci na Facebooku, kterou bez ověření uveřejnil?

Bohužel uvěřil a neověřil. Svou chybu si uvědomil, informaci stáhnul, ale než se stačil pustit do ověřování, ozval se pan Doležal, čímž bylo hned jasné, že šlo o mystifikaci.

Jiří X. Doležal na webu Reflexu tvrdí, že ho Novinky.cz nekontaktovaly, proč?

Byla to chyba.

Je tento případ pro redakci nějakým ponaučením? Vzešla z něj například nějaká pravidla, díky nimž by se redaktoři podobných omylů v budoucnu vyvarovali?

Žádná nová opatření jsme nepřijímali, zdůraznili jsme znovu ta stávající, že informace se musí ověřovat. Shodou okolností chybu udělal redaktor, který se několik dní předtím zachoval přesně podle pravidel a na tiskovou zprávu, že Český rozhlas přejmenuje Zelenou vlnu kvůli Straně zelených, reagoval ověřovacím telefonátem do rozhlasu. Nikoli na číslo uvedené v podvržené zprávě. V případě pana Doležala ovšem selhal.

Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybí nebo že samotné téma je mystifikací?

Reagujeme tak, jak se stalo v tomto případě - zprávu zachováme, ale informaci v ní opravíme, poškozenému i čtenářům se omluvíme. Zpráva zůstala na stejné pozici jako s chybou, takže si opravu s omluvou přečetlo několikanásobně více lidí než chybnou verzi.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítích?

Sledujete například konkrétní osoby? Které?

Snažíme se sledovat všechny zdroje, kde y se mohla objevit zajímavá informace - tedy i facebookové profily například politiků, stran, institucí, firem, osobností.

Čím vás musí informace na Facebooku nebo jiných sociálních sítích zaujmout natolik, abyste ji zpracovali a uveřejnili?

Její závažnost a atraktivita pro čtenáře.

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, nebo když vám přijde TZ či jiná informace e-mailem, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

U sociálních sítí by to tak mělo být (vzhledem k výše uvedenému, musím psát by mělo), jiné je to u TZ. Tam je to případ od případu. TZ dostáváme stále od stejných zdrojů, takže pokud v nich není podezřelá informace (nebo jiný email, úprava, styl apod.), která jde proti smyslu dosavadním třeba postojům (třeba strany nebo politika) tak jim důvěřujeme.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

Ověřování a hlavně používat zdravý rozum. Na většinu podvrhů jsme neskočili: TZ o oblíbenosti klientů thajských prostitutek, kterou rozeslala MfDnes, zpráva o romském pokladníkovi, zmíněné straně Martina Bursíka či Zelené vlně a řadě dalších, které jsme nepublikovali my ani nikdo jiný, tedy se o nich neví. Pak je tu samozřejmě chyba s panem Doležalem. Bohužel.

Jaký systém ověřování informací obecně uplatňuje redakce? Vždy dva nezávislé zdroje?

Pokud jde o investigativní žurnalistiku, tak dva zdroje, pokud jde o běžné zpravodajství, tak důvěryhodný a zasvěcený zdroj - proč bychom hledali druhý zdroj ke zprávě o nehodě na dálnici, když nám to sdělila dálniční policie.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

Snažíme se dostat ke zdrojům informace. Pokud to nejde, přebíráme ji s odvoláním na zdroj. S naší konkurencí máme i dohodnutou formu a rozsah citací tak, abychom se vzájemně nevykrádali.

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

V poslední době si vybavuji jen zmíněný případ a myslím, že snad ani jiný nebyl.

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

Vzhledem k množství podvrhů si nemyslím, že by to bylo „často“. Zaznamenal jsem jen případy zmíněné v odpovědi na otázku 12. Ale možné je, že nevím o všech. Určitě je to částečně způsobeno rychlostí a nepochybně chybou s neověřováním.

Příloha č. 6: Rozhovor s šéfredaktorem serveru Extra.cz Pavlem Novotným o stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Některé zdroje hovoří o tom, že jste uveřejnili zprávu jako první, můžete mi to potvrdit?

Není to tak, vydal to myslím, IDnes, zachytila to služba a hned jsme to psali. Oni to pak myslím stáhli a není jasné, kdo to přesně v kolik vydal, my to ani nestahovali, nebyl důvod, viz. níže. takže technicky jsem ted první asi já, prakticky ne:-)

Jak jste na stránku narazili? Proč vám přišla tak zajímavá?

Viděli jsme článek o tom u konkurence, stránku jsme ani nezkoumali, nepřišla nám zajímavá, zajímavé bylo jen to, že někdo kdo se za něj vydává napsal z nějakého důvodu veřejně na FB spojení Svěrák - Pedofil, což je virální událost první kategorie a tak o tom napíšeme. jen jsem dal tuším pokyn psát to jako "utok na Svěráka", což je běžný postup.

Došlo vám, že jde o klasický trolling a ne útok na objednávku s cílem poškodit Zdeňka Svěráka?

To bylo evidentní, navíc to zpracovávala shodou okolností kolegyně, která přišla z Reflexu a Doležela osobně zná a má tedy povědomí o tom, že tohle je cokoli jen ne realita, ale to je vedlejší. Je to tak, že když napíšeme útok na Svěráka, stavíme se jasně na stranu Svěráka, ale ve skutečnosti nám jde jen o to jakkoliv vykřikovat Svěrák pedofil, takže jsme na straně oběti a zároveň ji beztrestně zneužíváme. Obecně, a to hodně lidí, co se tímto konkrétním případem nějak zabývá, vůbec nechápe, obecně nám je v tu chvíli šumák kdo a proč, jsme ONLINE BULVÁR, ne Respekt, nemáme čas a ani můžeme a nesmíme JÍT DO HLOUBKY! prodávám zkratku, senzaci, spotřebním způsobem, uspokojuju masu, tupou. Svěrák! Pedofil! to je spojení co? nazdar co tam máme dál. Vedu ve skutečnosti druhé nejčtenější bulvární médium v zemi (1,44mil RU měs, 220 tisíc čtenářů denně) , reálně druhé nejčtenější bez ohledu na žánr, a prodávám rychké, atraktivní info... pitvají jiní a pro jiné. My se neptali kdo a proč a jak. Ne, že není čas, mého čtenáře, který mě živí, to NEZAJÍMÁ, a plete se ten kdo si myslí něco jiného.

Co bylo primární motivací, proč článek o této stránce vůbec napsat?

Na spojení SVĚRÁK PEDOFIL zareaguje obrovské množství uživatelů nových médií, a to je pro mě jediné měřítko. V obrovské konkurenci a hlavně náročnosti zaujmout dnešního zhýčkaného uživatele internetu, je fakt neskutečné donutit vás věnovat pozornost konkrétnímu sdělení, vím co říkám, vedl jsem Super.cz., vůbec nejčtenější médium v zemi, vím o online médiích čtenářích a preferencích vše a Svěrák Pedofil je tutovka. stejně jako Rabující rom a topící se pes při povodních... je mi jedno jak to zní, já sloužím obrovské masě průměrně a podprůměrně inteligentních příjemců médií, kteří vyžadují informace zabalené v kozách a fotbalovém míči tečka... Doma si fakt čtu něco jiného, ale v práci poskytuji servis. Vy byste mi na titulek kde je spojení Svěrák pedofil klikla taky a to jste velmi inteligentní bytost. Lúza se chytne hned, nemá šanci. Stejně jako Svěrák, který odnáší současné bulvární trendy, nedokonalou legislativu a především naprostou ignoranci lidí, jako jsem já. Lidí, kteří ta média kormidlují. Uvažuji v cynické zkratce celebrita - sorráč - musíš něco vydržet - já musím prodat článek - žaluj si pachatele, já nemám čas tě litovat-..... mám jinou možnost, když tu práci už dělám?

Pokusili jste se kontaktovat Svěráka nebo někoho ze jmenovaných na stránce, abyste zjistili jejich reakce?

To se dělá v jiném segmentu, (print) kde je důraz na obsah a hloubku a kde je hlavně čas. Já píšu ve zkratce a navíc, i když mu zavolám a já to dělám, stejně TO NEDÁM DO prvního ČLÁNKU, ale až do DRUHÉHO.. prodám si tu reakci.. Svěrák nesvěrák... já nehledám pravdu já píšu že na Facebooku visí Svěrák pedofil, to je můj artikl, až budu zpátky v MFD kde jsem začínal sloužil jinému čtenáři s jinými preferencemi, tak zavolám Svěrákovi a budu dvě hodiny pátrat po souvislostech a faktech v rámci objektivitu. V masově čteném online společenském médiu je priorita jiná - rychlost, obsah, zkratka... ostatní je fuk, jen se to neříká nahlas, máme tu třicet článků denně, jsme čtyři, a hlavně nás za to jak to je teď plácá šéf po zádech.... já dobře vím, že už nedělám novinařinu, ale tím se můžu trápit večer na verandě při kouření trávy, teď musím rychle psát Svěrák pedofil než to bude na blesk.cz a tam to bude za tři minuty **Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybí nebo že samotné téma je mystifikací?**

nerad odpovídám, ale odpovím popravdě.. faktická chyba se samozřejmě opraví, fatálka se řeší smazáním, ale to co nerad přiznávám je, že v tomto případě, kdy vím, že je to

fake a že si to tutově někdo odsere ale já to nebudu, pře se pohybuji na hraně, ale v zákonném rozhraní, s tím ČLÁNKEM NEUDEĽÁM NIC. protože já tam píšu že to je útok na svěráka, že na netu něco je..... Já vím od začátku, že to je jinak ale mě to nezajímá,, mě zajímá jen čtenost a eliminace rizika vystavení se problémům s tiskovým zákonem. Ostatní je mi fuk, což je strašný, ale naprosto přirozený, jen to kolegové neříkají nahlas. Jo, je to přísný, ale až budete v mém postavení, s mým platem a smířená s rezignací na svědomí, uděláte to samé.. :-) živí vás to a s vámi lidí, co pod vámi pracují a také ty kteří vás vlastní a platí, hotovo tečka. Nedělej to vůbec pokud máš problém nebo to dělej tak, jak to dělají špičky v oboru, jinak nemáš šanci.. tak to dělám a jsem mimořádně úspěšný.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítí? Sledujete například konkrétní osoby? Které?

Velmi často.. nejen že sledujeme osoby, my i vytváříme falešné profily,, vydáváme se za jiné lidi, vlámáváme se celebritám do... ale nic, hihi.. Mimchodem, slovo "Facebook" v titulku navyšuje čtenost článku až o čtvrtinu! To mluví za vše. FB je fenomén a my fenomény rádi...

Čím vás musí informace na Facebooku nebo jiných sociálních sítích zaujmout natolik, abyste ji zpracovali a uveřejnili?

Jedině perspektivou virality, jinak ničím! často mě mrzí že nějaké téma nemohu dál uchopit a rozpracovat, ale vím, že to je objektivně nežádoucí, nemám to v popisu práce, nede se to tak čist, přesto to dělám a pokaždé je to větší výdej času bez reálné efektivity.. pár kauz mi za to stálo, ale na úkor vlastního volného času atd.. to je nadlouho..

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, nebo když vám do redakce přijde TZ nebo jiná informace e-mailem nebo anonymní smskou, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

samozřejmě. nesmím udělat chybu, bývají draze vykoupené. oproti obecnému názoru (bulvár lže), v reálu bulvár nesmí zalhat, zejména v poslední době hodně legislativně přitvrdilo. Nafukují, přeháním atd, ale nesmím si vymýšlet a někomu tím způsobit újmu, vyloučeno. Zejména u tak sledovaného média. Okamžitě přijde reakce a mimosoudní vyrovnání bývají drahá. Víím, že to zní nedůvěryhodně, ale je to tak.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

ověřovat, vyhodnocovat primárně nikoli obsah informace ale především její původ, skutečně dodržovat pravidlo dvou a více zdrojů.. realita je samozřejmě jiná, mluvím o své práci a svého týmu a tak svědomí čisté nemám. Sankce jsou tvrdé, ale času je málo.

Jaký systém ověřování informací obecně uplatňuje redakce? Vždy dva nezávislé zdroje?

nechci odpovídat, protože víím, co bych napsat měl a jaká je realita. každopádně důsledné musí být především vedení redakcí při vyžadování dodržování těchto postupů a pak, a to už jsem zase někde, kde nechci, je přinejmenším dodržovat pravidlo dvou zdrojů tam, kde jsou pochybnosti. takže vždy ne, to bych vám lhal a to nechci, stejně jako to nechci rozvádět, neb bych popřel jiná svá tvrzení a nemám prostor vysvětlit souvislosti se zdrojováním spojené, bez kterých bych nebyl pochopen, ba co víc, byl bych tutově a právem nepochopen.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

neustále!!! je to jeden ze základních pilířů naší práce. Nejen to ukrást, ale hlavně rychle! Nevadí, že "Víme druzí" , hlavně nebýt třetí... třetí varianta, nespolehá na zdroje

konkurence, ale ODKÁŽE na konkurenci a její zdroje.. je to alibistické, ale v mém segmentu většinou nejefektivnější, není čas a hlavně, proč to ověřovat, když primárně potřebuji prodat text, a ne přesně někoho informovat. Na druhém konci není inženýr chemie, je tam závozník, co si listuje v chytrém mobilu během svačinky...tomu stačí kozy a mičuda, on i tuší, že ho lakuju, ale stejně se vrátí.. narozdíl od chemika..

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

ano. většinou cílené krizové, nebo jiné píárko, několikrát jsem řešil velmi vynalézavé úspěšné podstrčení informace, ale většinou byla primárně chyba v nedostatečném ověření informace, tedy v porušení základních pravidel redakční práce..

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

protože ti, kteří je vyžadují, nereagují odklonem k jinému médiu, jim nevadí, že přeháníme, nebo že, to možná mohlo být jinak, bulvár je zábava na pět minut, ne na pět hodin, a tomu odpovídá obsah a jeho kvalita. Základem je reflektovat nálady čtenáře a jeho preference a ty jsou dost povrchní, přinejmenším v mém segmentu. Navíc tvrdím, že fiktivních informací tolik není. Spíš umělých senzací, spekulací atd.. Ono když se to napíše dobře, není úplně fiktivní, tedy lživé, skoro nic. Tedy je, ale nikdo mě za to nemůže potrestat a ještě to čtenáři nevadí, ba co víc, uspokojí ho to. Tak proč se trápit.

Příloha č. 7: Rozhovor s šéfredaktorem Týden.cz Františkem Nachtigallem o stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Některé zdroje uvádí, že jste uveřejnili zprávu jako první, můžete mi to potvrdit?

Jako první informaci zveřejnil web časopisu SEDMIČKA, což je nejprodávanější společenský týdeník u nás. A jeho webové stránky jsou podrubrikou na Týdnu.cz.

Jak jste na stránku narazili?

To už přesně nevím, ale redaktoři samozřejmě sledují Facebook, to je běžný zdroj informací, takže předpokládám, že tak. Všimli jsme si toho na Facebooku.

Víte, co je to trolling?

Já osobně se musím přiznat, že jsem si musel zjistit, co to trolling je. Ale redaktoři o tom samozřejmě věděli. Následně jsme pak tomuto tématu věnovali titulní stranu a hlavní téma našeho dalšího úspěšného týdeníku, INSTINKT.

Došlo vám, že jde o klasický trolling a ne útok na objednávku s cílem poškodit Zdeňka Svěráka? Proč jste o tom tak neinformovali?

Redaktoři věděli, že jde o trolling a lidi vaší generace taky asi ví, že jde o trolling, ale co když na tu stránku narazí někdo, kdo to neví, pak to přece může Svěrákovi ublížit.

Myslím, že my jsme to napsali nejobektivněji, jak to šlo, redaktoři mi pak říkali, že to napsali tak, že šlo o trolling. Ale ono je strašně důležitý rozdělit, kde to vyšlo. Ta Sedmička jako taková je bulvární týdeník, to má s Týdnem společného akorát vydavatele a stejné sídlo. Sedmička je bulvární, ta se chopí každé zajímavé informace, protože takové informace prodávají a zvyšují čtenost. Sedmičce tedy stačila jen existence té stránky. Týden se tomu ale začal věnovat až v momentě, kdy Svěrák podal trestní oznámení, bez toho oznámení by tu informaci neuveřejnil. Týden se o takovou informaci zajímá až v momentě, kdy má nějaký celospolečenský dopad nebo kdy jde o nějaký trend, který hýbe děním.

Zatímco ostatní média uveřejnila informaci až v momentě, kdy Zdeněk Svěrák podal trestní oznámení, vy jste informovali o stránce ještě před tím, než se k ní Svěrák vyjádřil. Proč? Proč vám přišla tak zajímavá?

Teď budu tedy mluvit o Sedmičce, je to bulvár, samozřejmě potřebuje prodávat. Ten konflikt byl postaven na emoci, šlo o první zásah, mělo to tendenci prodat. To je pro bulvární server primární, business. Šlo tedy o to, napsat to tak, aby na to lidi klikali.

Připouštíte tu možnost, že vlastně celá kauza vznikla kvůli médiím, neboť kdyby se o tom nepsalo, široká veřejnost by se o tom nedozvěděla a pravděpodobně by se o tom nedozvěděl ani Zdeněk Svěrák.

Ano, tak to je. To je ale úkol médií. Psát o tom, co je zajímavé a o tom, co je pravda, a to jsme splnili.

Proč v článcích, popřípadě pak v televizní reportáži nezmiňujete širší kontext – tedy, že se může jednat o trolling, jehož motivací je recese?

My se věnujeme tomu, co je dle nás podstatné. A v tomto případě, to rozhodně nebyla recese, ale naopak širší dopad celé akce „Svěrák“. U té reportáže je to jednoduché – jde o komerční televizi, reportáž má nějakou stopáž a nevejde se do ní prostě všechno. Není to veřejnoprávní služba, Česká televize by ten kontext měla říct, ale ani Nova, ani Prima, ani televize Barrandov tohle říkat nemusí – ta má říct jen to nejzajímavější a musí to být pravda. A my jsme pravdu uvedli – tedy, že to obvinění je křivé, ale ano, máte pravdu, nebylo tam nic o trollingu. Kdybych chtěl říct, že jde o trolling, tak potřebuju další dvě minuty, abych vysvětlil, co to je. A krom toho, tím bych souhlasil, že jde o vtíp a s tím já nesouhlasím, já myslím, že tohle už bylo přes čáru a ty lidi, který to udělali, by měli být postaveni před soud. V tomhle já jsem velmi konzervativní. Obvinít někoho z něčeho takového už není recese, to prostě není správný. Je to hodně subjektivní samozřejmě a záleží to na mně, a pokud to tu vedu, tak média pode mnou o tom budou informovat tak, jak to cítím. Ale nepopírám, že marketingově to ze strany autorů bylo udělaný geniálně. Přesně vymysleli tu věc, o kterou média mají zájem a média o tom začala informovat, udělali to skvěle. Nápad byl velmi chytrý. Využili médií k tomu, k čemu chtěli, ale teď by měli nést následek, protože to mohlo ublížit. Primárním cílem komerčních médií je ale informovat a vydělávat, takový je princip médií, všude na světě.

Jak to bylo s autorstvím Jiřího X. Doležala?

To jsem prokoukl já, protože jsem to zaslechl náhodou, že se o tom baví redaktoři. Zeptal jsem se tedy, co je s Doležalem a když mi to vysvětlili, řekl jsem: „To je blbost, Doležala znám, ale tohle by už i na něj bylo přes čáru.“ Takže se to utnulo včas. Do pěti minut to psal Doležal sám na svém Facebooku, ještě než se mu stihlo zavolat. Pak jsme s ním i mluvili a on to samozřejmě vyvrátil. Ale upřímně doufám, že editor by vznesl stejný požadavek jako já: „Kde je vyjádření Doležala?“ a neprošlo by to. Ale ruku do ohně za to samozřejmě teď dát nemůžu.

Pokusili jste se kontaktovat Svěráka nebo někoho ze jmenovaných na stránce, abyste zjistili jejich reakce?

Samozřejmě a předpokládám, že jste naše texty četla, takže víte, že se i oficiálně vyjádřil nejen Zdeněk Svěrák, ale třeba i Cyril Höschl.

Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybí nebo že samotné téma je mystifikací?

V tomto případě k ničemu takovému nedošlo, ale samozřejmě se již stalo, že jsme udělali chybu. V takovém případě hledáme vždy co nejčistší a nejlepší řešení, tak abychom napravili danou chybu. Tedy od omluvy, až po stažení článku. Vždy záleží na konkrétní situaci a na typu média. Týden si nemůže dovolit, aby se o něm říkalo, že lže,

jde o seriózní časopis, který musí mít váhu, takže se vždy snažíme docílit nápravy co nejefektivnějším způsobem. Paradoxně nejčastěji se tak děje v ekonomické redakci, tam se ozve víc poškozených než v bulváru, kde jsem předtím dělal 10 let. Nejčastěji se ozývají ne s tím, že bychom udělali chybu, ale že nám tam třeba něco chybí, takže to na jejich žádost doplníme. A otiskneme to v dalším nejbližším čísle.

Jste i pro tu variantu, že byste článek například zcela smazali z webu?

To záleží, problémem totiž je, že fungují vyhledávače, z nichž to nejde odstranit, my odstraníme ten původní text a na tom googlu bohužel zůstane ten titulek a ty první tři řádky, v nichž třeba může zrovna být chyba. Pak vás to může prokliknout buď na prázdnou stránku, když to smažeme, nebo na nový článek s omluvou. To je technický problém a my to neumíme prostě odstranit bez pomoci googlu a ti se leckdy ozvou až po dvou měsících. Ale co se týká omluvy, tak ano, přejímáme zodpovědnost a omlouváme se, že jsme podlehlí špatnému zdroji.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítích? Sledujete například konkrétní osoby? Které?

Redaktoři podle zaměření jsou napojeni na ty stránky a osoby, které se jich týkají. Ekonomové sledují ekonomy, redaktoři bulváru sledují celebrity. Facebook ale musí být brán jen jako zdroj informace, dřív to bývaly schůzky po hospodách, dnes jsou to všechny tyhle technologie.

Čím vás musí informace na Facebooku nebo jiných sociálních sítích zaujmout natolik, abyste ji zpracovali a uveřejnili?

Vždy se používá selský rozum, jednoduše to, co nám přijde zajímavý. Někdy i zdánlivě nezajímavá informace může být nejdůležitější součástí mozaiky. Jindy jde třeba jen o trefnou glosu. Určitě jste zaznamenala poslední „aférku“ Martina Komárka. Ta vznikla také na základě Facebooku.

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, popřípadě když vám přijde TZ nebo jiná informace e-mailem, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

Každou informaci, u které si nejsme jisti, se snažíme ověřit. Třeba teď si vzpomínám na případ té Zelené vlny, takže jsme zavolali přímo do rozhlasu, kde to vyvrátili. Tady je zase důležitý selský rozum a typ informace. Když vám přijde třeba mail z Hradu, že Mynář byl odvolán z funkce, protože neprošel prověrkou, tak se to dá tak nějak předpokládat, navíc ten mail má stejnou strukturu jako vždycky. Takže to dáte a pak sháníte reakci Mynáře. Ale dáte to, protože nepředpokládáte, že je to fake. Když tam bude napsáno, že prezident republiky oznamuje, že abdikuje, tak to nepředpokládáte a než to vydáte, tak tam budete volat. Čili řídíme se selským rozumem, ale netvrdím, že se někdy nemůže stát chyba.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

Redakční systém. Redaktor něco napíše, po něm to čte vedoucí jeho oddělení a poté ještě zástupce šéfredaktora. Takže problémy eliminujeme několikasupňovou kontrolou. Co se týká zdrojů, někdy nutíme redaktory dokonce na 3 zdroje. Po ČTK ale například obvykle neověřujeme, protože předpokládáme, že si je platíme za to, že ověřují za nás. Ty dezinformační kampaně se mimochodem znásobili, to se týká hlavně webu, který musí být rychlý, u časopisu se to nestává, protože tam máme na tu kontrolu a ověření týden.

Jaký systém ověřování informací obecně uplatňuje redakce? Vždy dva nezávislé zdroje?

To je velmi jednoduchý, vždycky to máte mít ověřené ze dvou zdrojů. Taky záleží na prvním zdroji, když mi třeba něco řekne policejní prezident, předpokládám, že nesmí lhát a musí se chovat zodpovědně, tak já mám právo předpokládat, že to je pravda. Čili někdy stačí zdroj jeden.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

Případ od případu. Pokud například idnes.cz, jako renomovaný zpravodajský server zveřejní rozhovor s prezidentem, nepředpokládáme, že by si jej vymyslel. Když idnes něco vypustí a má k tomu fotku. Předpokládám, že si to nevymyslel. To samý, pokud cituje nějakou osobnost, například ministra, pak taky předpokládám, že s ním mluvili a my mu nemusíme volat znovu. Pokud se naopak odkazuje na blízké zdroje, pak podle zajímavosti ověřuju sám a čekám, co se dozvím. Nebo pokud má iDnes například informaci o tom, že zemřel předseda vlády, tak to vydám s tím, že o tom informuje idnes a dovětkem, že sháním další podrobnosti. Tam jde o rychlost. U toho idnesu jde o to, že zaprvý je to pro nás věrohodný zdroj, zadruhé má celospolečenský dopad, čte ho denně 3 miliony čtenářů, takže naši povinností je informovat o tom, o čem iDnes, protože to už má nějaký celospolečenský dosah. A myslím, že Týden.cz je nejkonzervativnější médium, protože my dbáme na to, abychom vždy zveřejnili, kdo informaci přinesl jako první.

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

Uf, to si nevzpomínám, ale bezpochyby jsem za skoro dvacet let, co pracuji v médiích, chyby udělal, či u nich byl.

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

Podle mě jde o kombinaci několika faktorů, zaprvé autoři těch mystifikačních zpráv vynalézají pořád lepší způsoby, jak se do médií dostat. Zadruhé jde o problém, který se týká hlavně webů, protože pracují rychle a potřebují vydávat dříve než konkurence, my třeba za den vydáme až 150 zpráv. Konkurence nás žene k tomu, že musíme vydávat denně tuny. A problém je ten, že nejsou peníze, tím pádem není dostatek personálu, který by s tím pracoval. Není dost kvalitních a vychovaných novinářů, kteří by měli čas ověřovat všechno, my si to prostě finančně nemůžeme dovolit. Ve finále tu profesi tedy dělá kdokoliv

Příloha č. 8: Rozhovor s šéfredaktorem ČTK Janem Vavrušákem o stránce „Znásilnil mě Zdeněk Svěrák“

Jak jste na informaci o stránce narazili?

Domnívám se, že na ni upozornil zpravodajský portál Týden.cz

Proč vám přišla tak zajímavá a hodna zveřejnění?

Nepřišla, tedy jinými slovy – nevydali jsme zprávu pouze o tom, že existuje zmiňovaná stránka na Facebooku.

Když jste poprvé stránku viděli, pochopili jste, že jde o trolling, nebo jste za ní viděli skutečný útok na osobnost ZS?

První dojem, pokud si to dobře vybavuji, byl ten, že jde o porušení osobnostních práv, jež fyzické osobě poskytují ochranu dle Listiny základních práv a svobod a příslušných zákonů, nebo dokonce (v případě prokázání, že tvrzení není pravdivé) o trestný čin.

Byli jste prvním médiem, které získalo reakci Zdeňka Svěráka, jak se vám to podařilo?

Myslím si, že jsme pana Svěráka kontaktovali a zeptali jsme se ho, zda o stránce ví a zda hodlá na věc reagovat. Je to běžný pracovní postup. To k čemu v ČTK směřujeme, o co usilujeme, je objektivita. Záměrně píšu, usilujeme, protože spor objektivitě s neobjektivností je v novinářské práci trvale přítomen a univerzální řešení nemá. Promítá se v nejrůznějších rovinách - týká se proporcí zpravodajství (komu dát místo a komu nikoliv, komu více a komu méně), dilematu informovat - neinformovat (která zpráva je ke zveřejnění a která není), výběru faktů a jejich řazení, konkrétních formulací, použití backgroundu a mnoha dalšího. Zvládnutí tohoto sporu je jedním z hlavních měřítek kvality agenturního novináře. Objektivita v agenturním zpravodajství znamená podávat odběratelům fakta tak, aby vnímali jejich nestrannost. Podezření ze zaujatosti směřuje nejen proti kvalitě zpravodajského servisu a pověsti agentury, ale bezprostředně i proti jejím obchodním zájmům. Objektivitu informací ovlivňují dva faktory - objektivnost zdroje a nestrannost zpracování. Objektivnost zdroje je sám o sobě zapeklitý problém. Nestrannost zpracování ovšem není problém o mnoho jednodušší. Citlivá a vyvážená formulace je v agenturním textu k nezaplacení.

Proč v textu nezmiňujete širší kontext – tedy, že se může jednat o trolling, jehož motivací je recese?

Odkazuji na širší odpověď na téma objektivita. Na základě toho, co jsem napsal výše je zřejmé, že novinář nemůže sám vyvozovat, jaký měl záměr autor stránky na Facebooku. **Uveřejnili byste informaci o této stránce i v momentě, kdybyste nezískali reakci Zdeňka Svěráka?**

Ne.

Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybí nebo že samotné téma je mystifikací?

ČTK opravuje chyby ve svých servisech nebo internetových stránkách co nejdříve poté, co se o nich dozví. Redaktoři musejí upozornit na chybu nebo na podezření na chybu nejen ve své vlastní vydané zprávě, audio, fotografii, grafice nebo videu, ale i v práci kolegů. Jde o důvěryhodnost celé firmy. Ani ve světě neexistuje agentura, která by vysílala servis absolutně čistý z gramatického i faktografického hlediska, neexistuje agentura, která by nevyslala zprávu či fotografii do okruhu omylem či prostě nepustila zprávu, kterou by pak bylo třeba zlikvidovat jako mylnou. Opravena musí být každá chyba, která se ve zpravodajském servisu objeví. Důležitou zásadou při tvorbě oprav je upřímnost. Nesnažíme se odběratele obelhat a zakrývat vlastní chyby. Pokud jsme dospěli k závěru, že pouhá oprava není možná, použijeme místo ní STORNO. To platí zejména v případech, kdy je chybná celá zpráva nebo kdy vyjde omylem. Drtivá většina oprav, které v ČTK vycházejí, se týká informací vyslaných týž den. Oprava má svá pravidla. Má stejnou prioritu a klíčová slova jako zpráva, fotografie či třeba audio, které opravuje. Přidáváme signální slovo OPRAVA. Opravu odesíláme všem odběratelům, kterým jsme odeslali chybnou zprávu. Spolu s opravou, která je uvedena v řádku Instr. odesíláme i opravené znění. Samotný text opravy musí být tak konkrétní, aby bylo jasné, co je v předchozí zprávě opravováno. Pokud jsme vydali zprávu, která obsahuje tak závažné chyby, zejména nesprávné faktické údaje, že pouhá oprava není možná, použijeme místo ní STORNO. To platí zejména v případech, kdy je chybná celá zpráva. Storno ovšem nepatří na zprávu, která byla v době vydání správná a údaje už jsou překonané vývojem - tedy typicky na zprávu o neštěstích a nehodách. Zrušení zprávy je dosti výrazný zásah do servisu a může komplikovat situaci odběratelům. I když storno prestiži agentury nepomáhá, při rozhodování hledíme především na zájmy klienta. Odběratelům vždy sdělujeme důvody pro zrušení zprávy.

Může to například být: *zpráva obsahuje chybné informace*. Vždy také sdělíme, zda bude vydáno nové znění, nebo zda byl materiál stornován bez náhrady.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítí? Sledujete například konkrétní osoby? Které?

Na otázku jak často - odpovídám prakticky denně. Sociální sítě vnímáme jako komunikační nástroj. Prostřednictvím například Twitteru nebo Facebooku sledujeme řadu lidí či institucí. Jejich přesný výčet nejsem s to sdělit. Dovolím si odhadnout, že jich budou stovky. Jiné kontakty bude mít náš zpravodaj v Bruselu, jiné kolega v Bratislavě, jiné zpravodaj, který se věnuje bankovníctví, jiné kolega píšící o fotbalové Spartě či kolega, který se věnuje populární hudbě atd.

Čím vás musí informace na Facebooku nebo jiných sociálních sítích zaujmout natolik, abyste ji zpracovali a uveřejnili?

Platí stejná pravidla, jako pro jakýkoliv jiný zdroj, tedy třeba pro informaci z tiskové konference, z rozhovoru, telefonátu, e-mailu... Musí být zajímavá.

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, nebo když vám dorazí tisková zpráva či jiná informace elektronicky, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

Spolehlivost a přesnost je klíčovým atributem zpravodajství ČTK a ověřování naprosto nezbytnou součástí práce redaktora. Každá drobná chyba může být použita k tomu, aby zpochybnila věrohodnost dotyčného redaktora nebo celé agentury, a tím znehodnotila práci všech ostatních. Platí dokonce zásada, že spolehlivost má přednost před rychlostí. Z pravidel bych snad zmínil to, že ke každému novému zdroji přistupujeme jako k neznámému. Proto ho musíme považovat za podezřelý jak při vytěžování informací, tak i případného backgroundu. Stejně jako telefonát, fax nebo e-mail neznámého informátora je třeba považovat za podezřelý, přistupujeme se stejnou opatrností k sociálním sítím. ČTK třeba získala ostruhy, když za pomoci zpravodaje popřela zprávu, že americký herec a režisér Woody Allen bude hrát v jednom českém divadle. Patrně nebudeme volat zpět kvůli e-mailu, který přišel z mnohokrát ověřené adresy třeba politické kanceláře, ale pokud přijde informace z nového zdroje nebo je to informace překvapivá, nečekaná je nutno ji ověřit. Redaktoři ČTK pamatují na to, že třeba e-mailovou adresu je velmi snadné padělat. Automaticky považujeme za méně spolehlivé e-maily odeslané z tzv. freemailových adres. Jakékoli podezření znamená, že je zprávu nutno obratem ověřit, například telefonem. Problematickým zdrojem je internet. S informacemi z globální sítě zacházíme v přísné závislosti na hodnověrnosti zdroje. Je-li jím osvědčená informační služba (vládní server, informační stránky zavedených médií, sportovních klubů, PR agentur či finančních služeb), pak lze internet jako zdroj použít s příslušným odvoláním.

Domníváte se, že informace z Facebooku – ať už něčí výrok, nebo sporná stránka (zejména recesistické stránky, které zakládají trollové) – patří do zpravodajství?

Obě v současnosti nejpoužívanější sociální sítě, tedy Twitter a Facebook, ale mohli bychom k nim přidat třeba i Google+, Pinterest, SoundCloud a další, mohou v rámci zpravodajství ČTK sloužit jak jako původní zdroj, a to i pro citáty, tak jako forma výstřižkové služby. Je samozřejmé, že i k ověřeným účtům přistupujeme opatrně, informace (zejména tzv. třaskavé) ověřujeme. Sociální média nejsou agenturami, informace nemusejí být ověřené, původce si může sdělení rozmyslet a stáhnout (vymazat) a břímě odpovědnosti za pravdivost by pak zůstalo zcela na nás. Jsme si vědomi toho, že sociální sítě mohou být vhodným prostředím pro ty, kteří chtějí přilákat na sebe nebo na svou "kauzu" pozornost, mohou cíleně mystifikovat. Práce s těmito informacemi tedy vyžaduje profesionalitu, znalost prostředí a zkušenost.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

Ověřování - viz odpověď na otázku číslo 10.

Jaký systém ověřování informací obecně uplatňuje redakce? Vždy dva nezávislé zdroje?

Záleží případ od případu. ČTK se své informace, pokud je to možné, snaží opřít o více než jeden zdroj. Avšak tvrzení, že žádnou zprávu nelze publikovat, pokud není potvrzena ze dvou na sobě nezávislých zdrojů, nemá reálný podklad. Takové pravidlo ani existovat nemůže. Jsou typy zpráv, kdy dva nezávislé zdroje neexistují. Zpráva může být pravdivá, i když je zdroj jediný, a může být zcela mylná, i když jsou zdroje tři. Klíč není v počtu zdrojů, ale v jejich spolehlivosti. Pokud nás o demisi ministra informuje sám ministr nebo jeho mluvčí, nemusíme to za běžné politické situace na jiném místě prověřovat - pokud nás informuje jeho politický oponent, bylo by neověření trestuhodnou chybou. Pokud nám statistický úřad sdělí, že počet obyvatel ČR je 10,234.825 lidí, sotva nalezneme druhý na statistickém úřadu nezávislý zdroj, který by nám to potvrdil, nebo zpochybnil. Pokud by však statistický úřad oznámil, že obyvatel ČR je 102,348.250 byla by samozřejmě hloupost to vydávat a rovněž není třeba pátrat po dalším zdroji, stačí se zeptat na ČSÚ, kdo jim kontroluje věcnou právnost tiskových sdělení. Pokud filmová společnost Warner oznámí, že nový film půjde do distribuce 5. ledna, žádný druhý zdroj, který by byl nezávislý na této firmě, prostě neexistuje. Pokud však oznámí, že zrušila smlouvu s režisérem, je samozřejmě nutné kontaktovat i jeho nebo jeho agenta. S množstvím zdrojů se jistě věrohodnost informace zvyšuje, ale jen v omezené míře. Je-li nicméně informace, kterou jsme získali z jednoho zdroje, z jakýchkoli důvodů sporná, podezřelá nebo explozivní, je třeba ji před vydáním ověřit.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

Platí pravidlo, že i při monitoringu informací vždy ověřujeme. Pokud to není možné, například s ohledem na to, že je noc, pak informaci ověříme, jakmile to možné je.

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

Ano, šlo třeba o zprávu, že Český rozhlas dočasně mění název zpravodajské relace Zelená vlna. K chybě došlo, protože redaktor špatně ověřil pravdivost informace, která se tvářila, že je odeslána z věrohodné e-mailové adresy.

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

Nevím, co považujete za „poměrně často“, nemám k dispozici statistiku, abych si mohl udělat obrázek. Byl bych také dalek zobecňování, že ve všech médiích je na vině jediná příčina. Z vlastní zkušenosti si snad ale mohu dovolit říci, že u těch pár případů, které znám, šlo vždy o chybu redaktora.

Příloha č. 9: Rozhovor s šéfredaktorem Lidovky.cz Radkem Kedroněm o případu falešného Ratha

Jak jste se dostali k informaci, že David Rath naletěl recesistům?

omluvte mě, ten případ si už nepamatuji, je to rok a půl a od té době jsme vydali tisíce článků (každý den cca 100 textů) Podle textu jsme monitorovali idnes, jak je v textu řádně napsáno a zazdrojováno.

Zkontrolovali jste si tento profil nějakou hlubší analýzou, abyste ověřili, že jde o skutečného Ratha?

To bohužel s takovým časovým odstupem nevím a nezjistím.

Že je Infobaden News recesistický server jste, předpokládám, věděli už předtím nebo jste si ho museli prořešeršovat?

Já to vím a i všichni tři editoři, kteří na webu pracují.

V momentě, kdy jste článek uveřejnili na svém webu, pokusili jste se už předtím skutečného Ratha kontaktovat?

To bohužel s takovým časovým odstupem nevím a nezjistím.

Proč jste nepočkali s uveřejněním, dokud vám informace nepotvrdí skutečný David Rath?

To bohužel s takovým časovým odstupem nevím a nezjistím.

V momentě, kdy jste tento fakt zjistili, přemýšleli jste o té variantě, že byste článek úplně stáhli z webu nebo takové praktiky vaše redakce striktně odmítá?

Záleží případ od případu.

Článek byl aktualizován tak, že v jeho nové verzi se autor nezmiňuje o tom, že server Lidovky.cz se původně také nechal mystifikovat. Proč?

A nechali jsme se mystifikovat? Já jsem jiný článek o této věci na L.cz nenašel.

Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybí nebo že samotné téma je mystifikací?

Opět: záleží na povaze textu. Několikrát jsme se omluvili, několikrát jsme upřesňovali informace obsažené v textu.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítí? Sledujete například konkrétní osoby? Které?

Často. Sbíráme informace z různých informačních kanálů, sociální sítě se dnes staly běžným nástrojem zejména politiků. Každý autor sleduje toho, kdo jemu přijde zajímavý a přínosný. **Čím vás musí informace na Facebooku nebo jiných sociálních sítích zaujmout natolik, abyste ji zpracovali a uveřejnili?**

Žádná interní pravidla, co ano a co ne, nemáme.

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, nebo když vám do redakce přijde TZ nebo jiná informace e-mailem nebo anonymní smskou, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

Snažíme se.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

Ověřovat.

Jaký systém ověřování informací obecně uplatňuje redakce? Vždy dva nezávislé zdroje?

Ano. Nejen.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

Ne vždy. Viz případ Rath.

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

V tuto chvíli ne. Určitě jsme ale někdy naletěli, jen si teď nevzpomenu kdy.

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

Tlak na neustálé šetření, z čehož plyne nedostatek kvalifikovaných novinářů.

Příloha č. 10: Rozhovor s Kateřinou Mázdrovou z Respektu – autorkou rozhovoru o tzv. „hřbitovním farmaření“

Kde jste poprvé narazila na informace o tzv. hřbitovním farmaření?

Upozornila mě kolegyně, že dostala tip od přítelkyně, bylo to někdy před Vánocemi 2012 či po nich, šlo o Pospíšilův text pro Sedmou generaci. Poznamenala jsem si jako případný tip do rubriky Od věci, konzultovala jsem téma s šéfkou rubriky Od věci a šéfkou rubriky Trendy, která do budoucna chystala větší text o alternativách k zaběhnutému hřbitovnímu průmyslu, zda by ji to zajímalo. K tématu jsem se vrátila někdy ke konci února 2013, kdy jsem si vyžádala ze Sedmé generace kontakt na pana Pospíšila.

Vzbuzoval ve vás popisovaný trend z počátku pochybnosti nebo se vám zdál racionálně uvěřitelný?

Pokud by vzbuzoval nějaké zásadní pochybnosti, šla bych od toho. Byl určitě bizarní, na druhou stranu jsem se setkala s většími „úlety“. Kontaktovala jsem pana Pospíšila s tím, že mě téma zajímá, ne kvůli senzačnosti, ale kvůli tomu, že by mohlo jít o rozpoutání širší debaty našeho vztahu k smrti a pozůstalým, ale hlavně širší debaty o hřbitovní lobby – a na tom jsme se beze zbytku shodli. Brala jsem to tak, že pan Pospíšil používá trochu divoké prostředky, nicméně s cílem rozčeřit stojaté vody. Mě osobně téma zajímalo proto, že mi krátce předtím zemřela po dlouhé nemoci sestra a velmi záhy švagr a zkušenost s pohřbnictvím byla naprosto strašlivým zážitkem. Mým cílem nebylo pěstovat mrkev na sestřině hrobě, ale – jak píšu výše –, jako spouštěč debaty se mi to jevilo zajímavé.

Rešeršovala jste si téma předtím, než jste kontaktovala Jana Pospíšila? Jaké informace jste k němu případně našla?

Článek v Sedmé generaci a následně komunikace s šéfredaktorem kvůli kontaktu na pana Pospíšila. Dále <http://www.barcampznojmo.cz/>. Dalším zdrojem byl http://bruntalsky.denik.cz/nazory_region/poznamka-mrkev-na-hrobe-jako-modni-trend-20130206.html plus další odkazy na Newtonu. Načetla jsem si diplomovou práci Blanky Dobešové Environmentální a společenské přínosy přírodního pohřbnictví, později při rozhovoru jsme s panem Pospíšilem jsme vedli debatu i o této její práci, tvrdil, že se s Blankou Dobešovou díky společnému „tématu“ znají.

Snažila jste se zjistit, kdo je Jan Pospíšil a že spolupracoval například na řekněme recesistické iniciativě Žít Brno?

To bych si opravdu připadala jak blázen (tehdy, teď už nejspíš ne). To mám okamžitě, pokud je někdo z Brna, zjišťovat, jestli nepatří k ŽB? Mám zjišťovat i u vás, zda jste na Facebooku v přátelích ŽB? Či například jestli nechodíte s panem Pospíšilem, který akci připravil s cílem, abyste měla dobré střelivo do diplomky? To bych si připadala opravdu paranoidní. Jinak mi stačilo, co mi pan Pospíšil o sobě napsal, že je programátor atd. Nepsala jsem jeho šéfovi do práce, zda je to pravda.

Jaká byla komunikace s ním? Nasvědčovalo něco tomu, že by mohlo jít o mystifikaci a že se celý jeho příběh nezakládá na pravdě?

Psalí jsme si, asi dvakrát jsem schůzku v Brně kvůli nemoci odvolala. Nakonec jsme se sešli v Praze (měl tady nějakou přednášku na Malé Straně). Komunikace byla normální, připadal mi trochu jako suchar, ale rozhovor se protáhl na více než hodinu a bylo to zajímavé (přepis hodinového rozhovoru je cca kolem 24 tisíc znaků, do rubriky Od věci se použije maximálně 4 tisíce znaků, nahrávka je uchována). Pokud bych měla tehdy pochybnosti, rozhovor by nikdy nevyšel. Znovu upozorňuji, že pan Pospíšil věděl, proč se s ním scházím, že mě k tomu vedly i osobní důvody týkající se smrti mé sestry. Myslím, že pokud by byl čestný muž, zastavil by to. Jinak si nemohu pomoci, ale

dodnes jsem se nezbavila pachuti z toho, že nejen Respekt, ale i mě svým způsobem zneužil.

Poté, co proběhl rozhovor, ověřovala jste si informace, které vám Jan sdělil?

Terezo, rozhovor je svébytný žánr, určité věci musím vzít tak, jak mi je druhá strana podá. I druhá strana jde přece s kůží na trh. Proto dostává text před tím, než vyjde, k autorizaci. Pokud není mým úmyslem fakta překrucovat, musím věřit tomu, že fakta nepřekrucuje ani druhá strana. Pokud mám pochybnosti, snažím se pochybnosti ověřit. Pokud nejdou ověřit a pochybnosti trvají, tak text nevyjde. Novinář v rozhovoru není kádrovák. Co se týče pana Pospíšila, mohla jsem si jeho slova jet ověřit na onen hřbitov, to je pravda. Nicméně jsem mu důvěřovala. To, že akci údajně připravoval osm měsíců, jsem nemohla tušit, nevidím za vším spiknutí a nejsem policajt. Což ale není omluva.

Jakou měl strategii? Proč bylo tak těžké jeho mystifikaci prohlédnout?

Pan Pospíšil dodnes nepřiznal, že jde o mystifikaci, mluvili jsme i s jeho otcem, jenž syna podržel. Následná korespondence byla únavná, nicméně trval i další týdny na svém a mystifikaci nepřiznal. Učinil i nabídku, že pošle fotky ze svého hřbitova, nakonec tak neučinil s tím, že odmítá neustálé útoky a debatu ukončuje (vše možno doložit e-mailovou korespondencí). Jediné přiznání nastalo na jakémsi večírku v Brně mé kolegyni, kdy se pan Pospíšil jemně řečeno ožral, následující den to ale odvolal. Dodnes jsem nepochopila, o co mu šlo. Smysl pro humor mám, ale tohle mě nějak mívá.

Jan disponoval pouze fotografiemi Kláry Volkové, kterou uvádí jako další z průkopnic „Hřbitovního farmaření“, proběhl i kontakt s ní?

Ano, ale až po vyjití článku, chtěla se několikrát sejít, omlouvala se, že i ona byla do toho vtažena bez vlastního vědomí. Jinak když jsme se sešli s panem Pospíšilem v Praze, měl podmínku – s ohledem na jeho rodiče – že fotograf nebude jejich rodinnou zahrádku fotit, takže jsme se dohodli, že použijeme jako ilustrační fotky ty od Kláry. Na Kláru mi poskytl telefon a e-mail s tím, že je s ní v kontaktu a fotky pošle a můžeme je s jejím svolením otisknout.

Během schvalování článku v redakci materiál nezbudil pochybnosti u nikoho z editorů nebo šéfredaktora?

Kdyby ano, nevyšel by.

Jak jste se následně dozvěděla, že byl celý příběh mystifikací?

Hned pondělní ráno psali šéfredaktorovi lidé z Brna na Facebook. Já jsem kontaktovala pana Pospíšila, ten trval na svém, že je vše pravda a že jde o jakýsi boj mezi brněnskými znesvářenými spolky, iniciativami a hnutími. Tak vyznívala i následná korespondence od čtenářů do Respektu – nebylo z toho možné jednoznačně vyčíst, kdo mluví pravdu.

Myslíte, že mohla tato mystifikace Respekt nějak poškodit?

Hodně lidí nemá Respekt rádo, takže takováto chyba je velmi zneužitelná. Ale jak se říká – kdo chce psa bít, hůl si vždy najde.

Jak se redakce chová v momentě, kdy zjistí, že v článku chybuje nebo že samotné téma je mystifikací?

Pokud uděláme chybu, uveřejňujeme v printu opravy. Pokud zjistíme, že téma je mystifikací, tak nevyjde. Na webu opravujeme rovnou. Na iPadu a Kindlu již není zpětná oprava možná.

Jak často redakce čerpá z informací na Facebooku nebo jiných sociálních sítích?

Facebook může být dobrý sluha, co se týče inspirace. Ale také špatný pán, protože toho balastu je tam nezměrně. Já sama Facebook ani jiné sociální sítě nepoužívám, nebo jen minimálně.

V momentě, kdy čerpáte z Facebooku nebo jiných sociálních sítí, popřípadě pokud dostanete TZ nebo jinou informaci e-mailem, ověřujete si informace ještě například telefonicky?

Viz výše. TZ zpráv a jiných informací chodí do Respektu denně desítky, jak to myslíte, jestli se ještě ověřují, když přijdou? Jsou to jen inspirační zdroje, se kterými se pracuje či nepracuje dál.

Domníváte se, že informace z Facebooku – ať už něčí výrok, nebo sporná stránka (zejména recesistické stránky, které zakládají trollové) – patří do zpravodajství? Zbytečná otázka.

Jaký systém pravidel funguje v redakci, aby se vyhnula uveřejnění mystifikačních informací?

Pečlivá práce s informací s ověřenými nezávislými zdroji a následná velmi precizní editorská práce s textem.

V momentě, kdy redakce přebírá téma od konkurenčního média. Ověřuje informace u respondentů nebo spoléhá na informace od konkurence?

Respekt témata zpracovává vlastním způsobem.

Vybavíte si příklady, kdy se nechala redakce mystifikovat a omylem uveřejnila fiktivní obsah? Proč k chybě došlo?

Daniel Deyl v Lidovkách. Když byl v USA, „přivezl“ rozhovor s Jackem Nicholsonem, s nímž ale vůbec nemluvil. Provalilo se to. Dostal padáka.

Co myslíte, že stojí za tím, že média poměrně často uveřejňují zprávy, které se následně vyjeví jako fiktivní?

Co myslíte tím poměrně často? Jinak je pravda, že fáma je nejstarší médium (viz můj rozhovor <http://respekt.ihned.cz/c1-51264920-fama-je-nejstarsi-medium>). A pravda taky je, že na webu se dost opisuje.